This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES

4176

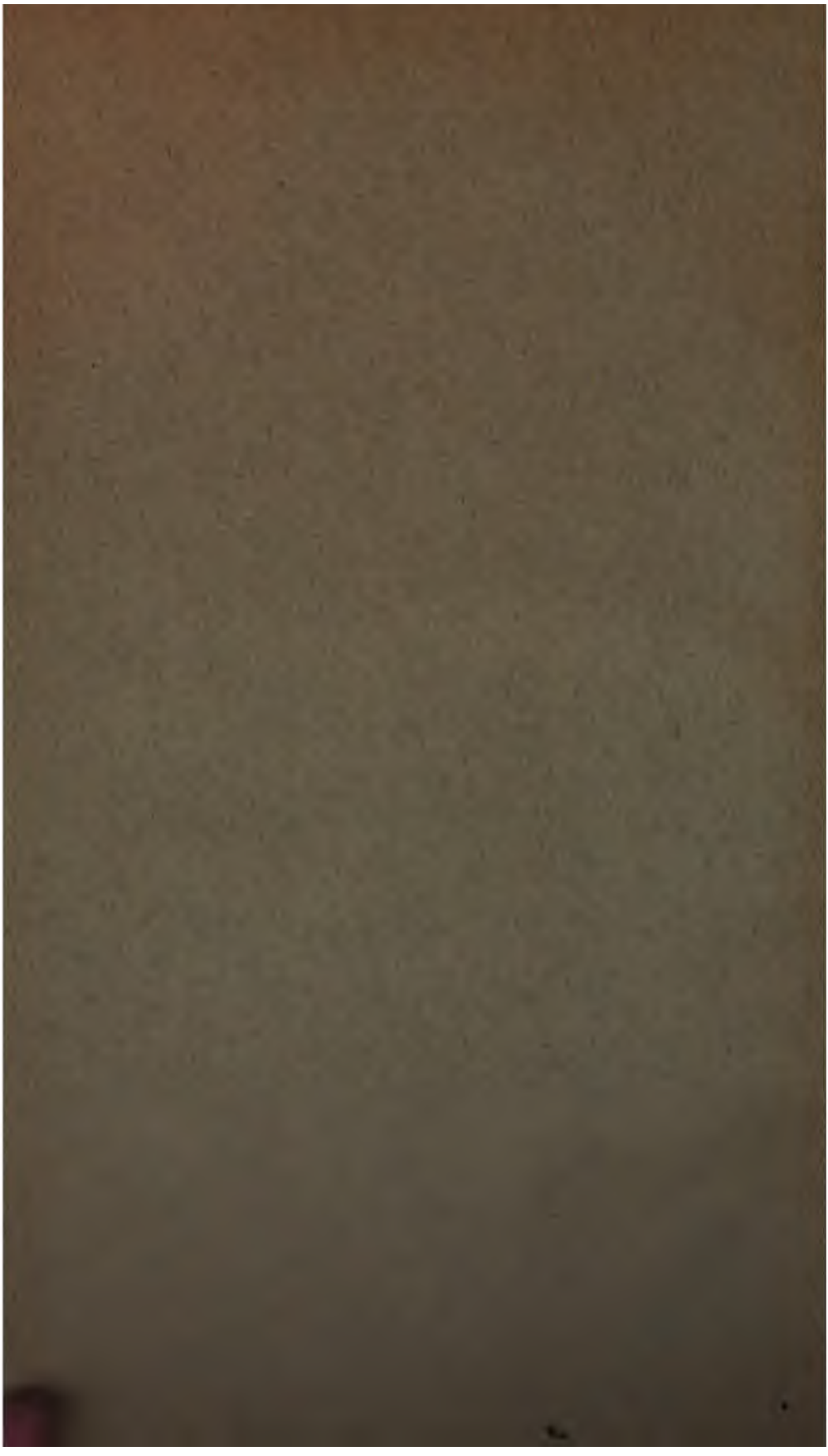

P. Josef Svoboda T. J.

(Zvětšeno z fotografie skupiny duchovních, kteří r. 1874. slavili 25leté jubileum kněžské.)

SBORNÍK

HISTORICKÉHO KROUŽKU.

MAJETNÍK, NAKLADATEL A VYDAVATEL:

DRUŽSTVO „VLASŤ".

ODPOVĚDNÝ REDAKTOR:

Dr. M. KOVÁŘ.

SEŠIT 5.

ROK 1896.

THIS ITEM HAS BEEN MICROFILMED BY
STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
REFORMATTING SECTION 1994. CONSULT
SUL CATALOG FOR LOCATION.

V PRAZE.

TISKEM CYRILLO-METHODĚJSKÉ KNIHTISKÁRNY V. KOTRBA.

1896.

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES
Stacks
FEB 19 1980

DB2062
D78
v.5
1896

Tři čeští laikové, jakožto literární obránci víry katolické ve století XVI. a XVII.

(Blažej Nožička z Votína, Jakub Horčický z Tepence, Jan Benedikt Smolík.)

Napsal Dr. **Ant. Podlaha.**

I.

Ve všech dobách těžkého náboženského zápasu ve vlasti naší vždy bylo dosti mužů, kněží i laiků, kteří statečně hájili víru katolickou. Ti z nich, kdo živým slovem a skutkem v životě veřejném byli činni, s dostatek jsou již známi, neméně i ti z řad kněžstva, kdož byli literárními obhájci víry katolické. Méně však známi jsou laikové, kteří rovněž péra se chopili k její obraně.

Jest pozoruhodno, že zvláště ve třech velice význačných dobách pro náboženské poměry v Čechách vyskytli se takovíto stateční obhájcové mezi vzdělanými našimi laiky.

V době nanejvýš kritické pro katolicismus český ve druhé polovici XVI. stol. za vlády císaře Maximiliána II., kdy neblahý duch vzpoury vždy víc a více se vzmáhal mezi lidem obecným i mezi vyššími stavy českými, z nichž velká část vždy patrněji klonila se k lutheranismu, na obranu církve katolické vystoupil appellační rada *Blažej Nožička z Votína*. Později, když za nešťastné vlády Rudolfa II. náboženské poměry značnou měrou v neprospěch katolíků se zhoršily, tu ve straně katolické, která nabývala nicméně vždy větší odvahy k odporu a tužila se v naději na konečné své vítězství, jako literární obránce katolické víry vyvstal *Jakub Horčický z Tepence*. A když pak konečně toto vítězství skutečně nadešlo rokem 1620., tu podal po obnovení katolické reformace r. 1650. vítanou pomůcku k moudrému odstranění zbytků bludů doby předešlé *Jan Benedikt Smolík* knihou svou.

A o těchto třech mužích a o spisech jejich pojednávati mají řádky přítomné.

II.

Král Ferdinand I. byl sobě dobře vědom těžkého úkolu svého, aby rozhárané poměry politické i náboženské v Čechách uvedl v pořádek. Po válce Šmalkaldské, v níž čeští stavové stranili protestantským knížatům, neopomenul Ferdinand užiti vhodné příležitosti k utvrzení moci panovnické. Jedním z důležitých prostředků k tomu směřujících bylo zřízení soudu appellačního v Praze r. 1548. Mezi čtrnácti radami tohoto soudu byl od krále jmenován také měšťan Starého Města Pražského, *Blažej Nožička z Votína*.[1]) Muž tento byl nepochybně bratrem Jana Nožičky, opata na Slovanech, a tudíž původem Hradečan. Erbem a přídomkem „z Votína" obdařen byl r. 1541.; vyznamenání to bylo mu pak potvrzeno r. 1556.[2]) Nožička oddán byl upřímně císaři Ferdinandovi I. a věrně mu sloužil, pro kterouž věc od některých závistníkův a nepřátel svých veliké těžkosti i nebezpečenství života trpěti musil.[3]) Za to byl od císaře hojně odměněn. „Jeho milost císařská," praví Nožička sám, „ráčila mne od těžkostí svými spravedlivými rozsudky osvoboditi, nepřátely mé pokutovati, a mne za mé věrné i pracné služby zvláštní milostí obdařiti, a potom do své rady k appellacím povolati jest ráčil."[4]) V povolání tomto pracoval věrně i upřímně až do ztracení zdraví a zvláště zraku svého.[5]) Když pak povolání svému při appellacích po oslepnutí svém dosti činiti nemohl, složil úřad svůj (asi před r. 1566).[6]) Naštěstím, jež ho stihlo, byl Nožička z počátku velice sklíčen, nicméně brzy nalezl výbornou útěchu v zármutku svém. „Když jsem povolání svému dosti činiti, živnosti své opatrovati, a světla nebeského viděti nemohl, zármutek naplnil srdce mé. V kterémž sedě jako v temném žaláři s pilností jsem myslil, kterak bych týž zármutek od sebe odehnati neb jej zmenšiti mohl. A tu lepší cesty nalézti jsem nemohl, než abych úmysl svůj *k přemyšlování slova Božího obrátil*."[7]) Bavil se Nožička od té doby skládáním knih, jež písaři do péra říkal.[8]) Krásně dotýká se vhodného způsobu, jímž Nožička umínil sobě smutný osud svůj oslazovati, arcibiskup Brus v listě svém, kterýž jemu poslal při censuře jeho knihy. „Nabyl jsi," praví Brus, „od Boha té milosti, nad kterouž žádná jiná lepší není, abys trápení těla šťastností mysli převyšoval, jsa zbaven zraku očí, vnitřníma očima obojího člověka potěšoval. Světských rozkoší nevidíš, ale očima srdce blahoslavené příbytky duše spatřuješ, šťastným neštěstím jsa postižen."[9])

---

[1]) Karel Tieftrunk, Odpor stavův českých proti Ferdinandovi I. str. 344.

[2]) Rybička v Riegrově Sl. Nauč. s. v.

[3]) Srovn. dedikaci Nožičkovy knížky „proti bludům" císaři Maximiliánovi II., kdež praví: „Vaši císařské milosti poníženě oznamujeme, kterak jeho milosti slavné a svaté paměti císaři Ferdinandovi pánu a otci vaší císařské milosti nejmilejšímu a pánu mému nejmilostivějšímu já jsem věrně, upřímně i pracně sloužil, a pro touž věc od některých závistníků a nepřátel mých velké těžkosti i nebezpečenství života mého trpěl . . ."

[4]) Dedikace kn. „proti bludům".

[5]) Ibidem.

[6]) „Excoecatus senio valedixit laboriosis honoribus," dí Balbín (Boh. docta I. 118.)

[7]) „Proti bludům", list A III.

[8]) Jireček, Rukověť II. 58. „Libellos sane eruditos dictitabat coecus." Balbín, o. c.

[9]) List arcib. Brusa, vytištěný v čele knihy „Proti bludům".

K úvahám svým zvolil sobě Nožička bludy náboženské, jichž příčinou, jak s lítostí praví, „toto království válkami, bouřkami a mnohými zlými věcmi bylo trápeno.“ S účastenstvím sledoval Nožička snahy Ferdinandovy o zavedení náboženského pokoje v Čechách. Chválí Ferdinanda, že „obyvatele království českého podle kompaktat při přijímání těla a krve Pána Krista pod obojí způsobou zachovati, a na to od nejvyššího biskupa povolení zjednati, a bludné, aby napraveni byli, napomenouti, a některé nenapravitelné trestati i vypovídati jest ráčil, jsa té milostivé vůle a křesťanské žádosti, aby obyvatelé tohoto království v křesťanské lásce, svornosti a pokoji býti mohli.“ I chtěl Nožička císaři v této jeho snaze aspoň poněkud býti nápomocen skládáním a vydáváním knížek „proti bludům netoliko obecnou církví, ale stavy tohoto království několikrát odsouzeným“, jimiž by „věrných u víře potvrditi a bludným výstrahu dáti mohl.“ Byl to lutheranismus v Čechách valem se šířící, proti němuž Nožička literárně bojovati se odhodlal, ne snad proto, jak sám skromně praví, „aby se za učitele postavil, ale aby víru, kterouž v srdci měl, vyznal,“ zároveň však také, „aby se od postranního utrhání očistil.“ [1]) Z posledních těchto slov zároveň jest patrno, že Nožička, podobně jako příznivec jeho arcibiskup Brus, býval osočován.

Rozhodné a pevné Nožičkovo smýšlení katolické [2]) jeví se ve statečných jeho slovech: „na víře jako na pevné skále jsem se utvrdil. A odtud žádnou rhetorikou ani sofistikou s pomocí Boží odvésti se nedám.“ Pevné toto setrvání své při církvi katolické Nožička vysvětluje tím, že ona jediná podává pravý výklad učení Kristova, jelikož není možno, aby tolik učených a svatých mužů, jichž výklad církev za svůj přijala, bylo bloudilo. „Já tak lehkomyslně smýšleti nemohu o mučednících Božích a učedlnících apoštolských a jiných řeckých a latinských starých doktořích (kteřížto jedním Duchem jsouce napojeni, v jednotu víry se sběhli, jichžto smysl a výklad slova Božího všecka obecní církev jest přijala a stvrdila, a více než od tisíce let v držení byla), aby ti všickni blouditi a modláři a Ducha svatého prázdni býti měli, a teprva v posledním věku proti proroctví Pána a apoštolův, aby nynějším nesvorným sektářům Duch svatý seslán býti měl: kteříž ačkoli učení a vtipní jsou, však ne podle umění Božího, ale jako nejvtipnější myslivci a ptáčníci, kteří ptactvo semenem podvodně prosypaným, od semena, kteréž jim od Boha k živnosti jejich připraveno, odvozují, a tím, kteréž oni jim prosejpají, netoliko toho semena, ale i života jich je zbavují, tak také tito semenem, to jest slovem Božím podvodně přivedeným od slova Božího, které jest nám pro zachování života věčného spůsobeno, odvozují, a netoliko téhož slova Božího, ale života časného i věčného mnohé zbavují.“

První kniha Nožičkova, či vlastně sborník tří traktátů, vyšla r. 1566. pod tímto obšírným titulem:

Knijžka Blažege Nožičky z Wotijna, proti Bluduom některým před Tisýci Lethy odsauzeným, w kteréž tyto

[1]) „Proti bludům“ list A IIII b.
[2]) Balbín praví o něm právem, že byl „vir solide catholicus“ (Bohemia docta, l. c.).

od něho nabyl poučení v pochybnostech, jež v něm vzbudila hádka o obřadech církevních, jíž náhodou byl přítomen. „Pane otče," praví, „jednoho dne nevelmi dávno jda po své potřebě, přišel jsem v jedno místo, ani se o ceremonie, řády neb ustanovení církevní hádají. Jedni s posměchem o nich mluvíce je potupovali, co v Zákoně Božím psáno nemáme, že toho držeti neb činiti povinni nejsme. A k tomu přivozovali svatého Matouše v XV. kapitole, kdež Pán Kristus tresce učitele a zákonníky, že pro ustanovení svá opouštějí přikázání Božská. Jiní jim na odpor také písma přivozovali a takové věci chválili. I netoliko z těch řečí, ale z některých psaní porozuměvše, že o to mezi lidmi jest rozdíl, vás přátelsky žádám: že mi o takových věcech svůj smysl oznámíte." Otec vysvětluje synovi, že obřady některé nejsou ovšem nutny, nicméně však že jsou užitečny. „Nejsou", praví, „ceremonie, řády a ustanovení církevní, než při věcech podstatných a vnitřních zevnitřní služebnost. A jako Pán Bůh náš skrze slunce z dobrých stromův nevyvodí samého ovoce, ale pro ochranu ovoce a ozdobu stromu vyvodí i listí: tak také skrze Pána Krista, jenž jest Slunce spravedlnosti v dobrých lidech netoliko věci podstatné ovoce Ducha, ale také i případné a zevnitřní služebnosti pro ochranu věcí vnitřních říditi ráčí." Že pak obřady církevní pravé víře na újmu nejsou, dovozuje drastickým, avšak případným přirovnáním. „Zachováváním řádů církevních neubližujeme slovu Božímu," praví, „nápodobně jako ubrus, mísa, lžíce, talíř, nůž a jiné věci těm podobné, ačkoliv pokrmem nejsou, však při pokrmu jich slušněji i poctivěji užíváme a těmi věcmi pokrmu neubližujeme."

V tomto traktátu podává Nožička také krátký, nicméně však dosti rázovitý náčrt průběhu a vzrůstu sektářství v Čechách: „Po smrti krále *Václava třetího*, když z *Pikhardské* země někteří falešní proroci do tohoto království Českého se přibrali, mnohé *Vikliffovými* a jinými bludy nakazili, a z těch opět jiní v jiné rozličné bludy se vydali, ano i nějací *Naháči*, kterýmž *Adamníci* říkali, vůbec mrzkost tělesnou páchali, a i ti pod zástěrou slova Božího toho: Rostte a množte se. — A ty všecky sekty jedny druhým jsouce na odpor, toto království zrotili, a z těch rot války povstaly, tak že v tomto království válka za čtrnácte let trvala, a týmiž válkami téměř zahubeno bylo. Neb *Táboři* a *Sirotci* žádného za krále trpěti nechtěli, než když u Lipan poraženi byli, po takové jich porážce stavové císaře *Zikmunda* za krále českého přijali, a tudy války a mnohé bludy byly přetrženy. — V mladosti a nepřítomnosti krále Ladislava znova Táborští kněží a Pikharté mnohé bludy (a zvláště o Těle a Krvi Pána Krista) v lidi jsou vtrousili, z kterýchžto bludův opět různice a války povstaly a za několiko let trvaly. I porozuměvše stavové tohoto království, že ty války z bludův pošly, mistrům Pražským a kněžím věrným, kteří se obecné víry přidrželi, z jedné, a kněžím Táborským a Pikhartům z strany druhé, sjezd na *Horách Kutnách* uložili, aby o ty rozdíly z strany víry urovnati se mohli. — A když se o nic vrovnati nemohli: na jiném sněmě obecním ze všech stavův duchovních i světských osoby hodné (nestranné) z obojí strany jsou zvolili, aby mistry Pražské a kněží věrné z jedné a Táborské kněží a Pikharty z strany druhé vyslyšeli a mocnou i ubrmanskou výpověď aby mezi nimi učinili. A kdož by na té výpovědi nepřestal, znamenitou pokutu na to uložili."

„I tak volení ubrmané, vyslyševše obě straně, výpověď jsou učinili, a všecky artykule Táborských kněží a Pikhartův jsou za bludné odsoudili, a artykule mistrův Pražských za věrné jsou schválili, a tou výpovědí různice a válka (kteráž z příčin nevěrných a bludných sektářův povstala) jest upokojena. — Za krále *Ludvíka* slavné paměti opět bludní sektáři v tomto království povstali a lidi jedny proti druhým zrotili: a různice znamenité v městech Pražských povstaly, jedni druhé jímali, některé zmučiti dali, a mnoho jich vypovídali. Potom léta tisícího pětistého dvacátého pátého na obecním sněmě, s povolením slavné paměti krále Ludvíka všickni tři stavové proti bludným a zvláště Pikhartům, aby v tomto království trpíni nebyli, deskami zapsati dali, jakž týž zápis šířeji učiněn byl. Léta pak tisícího pětistého čtyřicátého sedmého, za kralování slavné a dobré paměti jeho milosti císařské císaře *Ferdinanda*, co jest se původem některých osob *Pikhartské* a *Luteryánské* sekty v tomto království zběhlo, toho nechci vykládati, poněvadž těch věcí ještě mnozí pamětníci jsou".

Rovněž zlé následky pseudoreformace Lutherovy Nožička živě doličuje ve spisku svém. Píše: „Co se pak učení *Lutherova* a jiných z něho pošlých a sobě odporných sektářův dotýče, které zlé věci z takového učení pošly, tuto také toho něco krátce dotknu. Všickni vyčtení sektáři v tom se srovnávají, že poběhše obecné církve: kteráž jsouc jedním Duchem napojena, podle rady svatého Pavla, v jednotu víry se zběhla a jako jedněmi ústy ctí Otce Pána našeho Ježíše Krista. Takové církvi, a zvláště mocem, vrchnostem a řádným správcům též církve se protiví a staré bludy některé před tisíci léty odsouzené a potupené, v mnohé lidi vtrousili, a jedni proti druhým zrotili svým nesvorným učením, a tím způsobem mnohé zlé věci a těžké na lidi uvedli a těch věcí tito důvodové jsou. Proti mocem, vrchnostem, řádům a právům psáti směli, a zvláště Luther na to čtení: „Když přijde Utěšitel atd." psal, že mezi křesťany žádná býti nemůže vrchnost. A proti právům: My křesťané v pravdě svobodni jsme ode všech práv všech lidí, jsouce vykoupeni svobodou skrze křest nám vydanou. A původem tohoto Luthera a jeho učení jeho následovníci a sedrovníci, zprotivivše se svým vrchnostem a řádným správcům, proti řádu a právu mnohým, světským i duchovním, statky jich odjímali, kostely, kláštery zloupili, a mnohé jiné zlé věci činili, a jsouce z těch věcí před své řádné právo pohnáni, stávati jsou nechtěli. A poddaní svým dědičným pánům potahem dotčeného učení se zprotivili, a jací mordové, loupeže, ohňov- i jiné zlé věci z toho přišly v Německých zemích, to vůbec vytištěno jest, takže bídně a podvodně svedených sedláčkův více než na sto tisíc zmordováno jest. Co pak v Anglické zemi, Franské, Švycarské i jiných krve prolito: to všecko původem falešných prorokův bludných sektářův se stalo".

K námitce syna svého, že přívrženci Lutherovi mistra svého vymlouvají, že „on svedenými sedláčky vinen není, pravíce, že proti nim troje knihy psal", Nožička odpovídá takto: „Luthera pak kdež vymlouvají, že jest proti sedlákům troje knihy psal, ta jejich výmluva může se k tomu trefiti takto, kdyžby mistr školní karty neb kostky žákům svým na stůl vyvrhl, a nekázal jim hráti, a oni od mistra svého majíce takovou příčinu sobě danou, ve hru se dali a

potom zervali, a on je chtěl rozvazovati a z toho trestati, tak Luther svým nepravým učením, že mezi křesťany nemá býti žádná vrchnost, a že my všickni křesťané jsme svobodní ode všech práv, davši sedlákům i jiným příčinu, aby se svým vrchnostem zprotivili, potom je z toho trestal, avšak proto v prvních svých knihách toto položiti směl: abyste věděli, milí páni, že Bůh tak opatruje, že poddaní nemohou, nechtí, aniž jsou povinni vašeho ukrutenství déle trpěti. A takové jeho i jiné psaní jest k tomu podobné, kdyby někdo, zapále město, z jedné strany pomáhal hasiti, a z druhé podpalovati".

Dvě léta po vydání sborníku svého „Proti bludům" dal Nožička vytisknouti druhý spis svůj, jehož titul zní:

Wyznánij Blažege Nožičky z Wotijna O Poctiwosti Wzýwánij, Přijmluwě Swatých a o Modlitbě za Mrtwé. W kterémž Syn s Otcem rozmlauwá: S přehlédnutijm a Powolenjm Oswijceného Knjžete Pana Pana Antonijna Arcy Biskupa Pražského ꝛc. geho milosti. Wytisstěno w Starém Městě Pražském v Giřijka Dačického. M.D.LXVIIJ.

12 listů 4° (A—C IV).

Titulem knihy vystižen jest úplně obsah její: ve formě rozmluvy syna s otcem zevrubně se tu pojednává o vzývání a přímluvě svatých a o modlitbě za mrtvé.

Jaký účinek knihy Nožičkovy měly na současníky, toho ovšem nevíme; zajisté však neminuly se alespoň u některých s dobrým účinkem. U mnohého snad přesvědčivé rozpravy Nožičkovy vzbudily předsevzetí, jež pronáší syn jeho na konci rozmlouvání o vzývání svatých: „Chci se raději starých svatých učitelův přidržeti, než nových sektářův následovati".

Kdy ctihodný kmet zemřel, není známo; nepochybně asi roku 1570.[1])

III.

Pozoruhodným a velice zajímavým zjevem v zápasech nábožensko-politických na počátku století XVII. jest *Jan Jakub Horčický z Tepence*,[2]) jenž vlastním přičiněním za příznivých okolností vyšinul se z nízké chudoby k vynikajícímu postavení a k hojnosti vezdejší.[3]) Narodil se asi roku 1575. z chudičké rodiny buď v městě Krumlově neb v okolí jeho. V tom městě založil bohatý pán Vilém z Rožmberka, nejvyšší purkrabí pražský, r. 1584. residenci řádu jesuitův a

[1]) Jireček, Rukověť II, 58. Zajímavo jest, že i Hurter ve velikém díle svém „Nomenclator literarius" (I, 14) o Nožičkovi na základě Balbínova spisu „Bohemia docta" zmínku činí, řka: „V Čechách Blažej Nožička z Votína, přísedící královského appellačního soudu, stářím osleplý, v pravdě učené knihy jazykem mateřským diktoval . . ."

[2]) *Životopis Horčického*, jejž tuto podáváme, sestavil pan prof. *Jos. Vávra* a uveřejnil jej ve „Výroční zprávě c. k. české reálky Pražské za šk. rok 1895." P. professor ochotně dal k tomu své svolení, bych práce jeho úplně směl užiti v tomto pojednání svém. Toliko některé nepatrné věci přičinil jsem z pramenů jiných. Základním pramenem práce páně Vávrovy byla stručná biografie Horčického, kterou napsal J. Schmiedl ve své Historia Societatis Jesu provinciae Bohemiae III, 386.

[3]) „Joannes Jacobus *Sinapius*", praví vtipně pisatel „domus pietatis etc.", „prius Horcziczky dictus; parvum granum, sed quod ultra pleraque olera sui temporis sapuit."

r. 1588. ji rozšířil na řádnou kollej, při níž bylo gymnasium o šesti třídách a seminář k bezplatnému chování chudých žáků (domus pauperum). Do této kolleje přijat byl Horčický asi r. 1588. za kuchyňského pacholíka, aby frateru kuchaři byl k ruce. Zde zajisté přinášel k peci štěpiny dříví, drhnul a vyplakoval nádoby a jinak dával se užiti v kuchyňském hospodářství. Ale časem poznali jesuité krumlovští, mezi nimiž tehdy duchem a učeností vynikal P. Mikuláš Salius Pražský, pilný spisovatel český († 1596.), že by škoda bylo, aby duševní vlohy toho mládenečka zanikly v dýmu a čmoudu u pece. R. 1590. vzali jej za chovance do svého semináře a za žáka svého gymnasia. Zde na studiích pobyl Horčický šest roků, a jelikož nastoupil studia již v letech dospělejších, učil se snadno; při tom v prázdných chvílích rád pobýval v domácí lékárně, vyhledávaje tu zábavu svou. Měli tehdy jesuité krumlovští ve své kolleji fratera koadjutora Martina Schaffnera, rodilého z Olomouce, který vynikal vzácnou zkušeností v umění lékařském, velkou měl zběhlost v lékařské botanice a v lučbě, tak jak onen čas ta věda stála. Týž jako správce domácí lékárny vařil z bylin vodičky a letkvaře, vyráběl léčivé prášky a pokroutky, a takovým uměním svým prospíval netoliko členům své kolleje a jejich studentům, ale provozoval i v městě a okolí rozsáhlou praksi lékařskou. Nebylo tehdy v městě Krumlově ani řádného medika ani lékárny, vyjímajíc snad lékaře zámeckého, který však měšťanům a sedlákům pomoci svou sotva se propůjčoval.

Jesuité krumlovští záhy poznali u Horčického náchylnost k vědám přírodním, a proto když dokonal studia gymnasijní, nevybyli ho z domu svého, nýbrž přidružili jej frateru Schaffnerovi jako praktikanta farmacie. V té praksi pobyl dvě léta, a tak naučil se odboru, který po letech stal se pramenem jeho štěstí. Pilný a nadaný učeň dychtivě chápal zrakem a sluchem nauky svého sdílného mistra, jen o 11 let staršího než on, a tak nabyl základu k samostatnému bádání v lučbě, tak že časem mistra svého daleko předstihl.[1]) Však také uznával, že k dalšímu pokroku ve vědě jest mu potřebí důkladných studií filosofických. Tudíž opatřiv se řeholním listem od rektora krumlovského P. Jakuba Gerana, putoval na podzim r. 1598. do Prahy na studium logiky a fysiky. Zde ochotně byl přijat do semináře chudých alumnů v kolleji sv. Klementa a pobyl tu dvě léta. V učírně oddával se naukám Aristotelovým, doma pak se dal užiti za správce spižírny a vydavatele pokrmu v refektáři seminářském.[2]) Maje pak drahné času prázdného, moudře ho užíval a cvičil se v tom umění, jemuž v lékárně krumlovské byl se naučil. Jesuité pražští měli tehdy dvě zahrady, jednu na svahu Petřína vedle Nebozízku, druhou při Vltavě pod strání Letenskou. Horčický sbíral v těchto zahradách léčivé byliny, jiné nalézal v okolí Pražském; z té kořisti botanické vařil doma léčivé vodičky a letkvaře, a ty pak zpeněžoval lidem na zpomožení, sobě k zisku. A tak s povolením svého rektora postavil si vždy v prázdných dnech u vrat Jesuitské zahrady, tam kde od přívozu ke Brusce a k Hradčanům

[1]) „Primum Crumlovii Bohemorum, unus duobus serviendo, musis et apothecae Collegii, speculationi praxim junxit.“ („Domus pietatis etc.,“ list R. 2.).

[2]) „In seminario Pragensi studiosus, ac etiam dispensator“. („Domus pietatis et litterarum“, list R. 2.).

vždy mnoho lidí přecházelo, svůj stolek s lahvičkami a kbelíčky, a nebylo mu třeba s křikem vyhlašovati prospěšnost oněch dryáků, jakoby zahánějí všechny nemoci. Bez toho hluku měl brzy odbyt tak bezpečný, že sotva stačil k výrobě.[1])

Mezitím měl Horčický příležitost poznati i správu polního hospodářství. Jesuité klementinští drželi od r. 1570. dvůr v Nebušicích u Prahy, k tomu obdrželi od královské komory r. 1572. sousední ves Kopaninu s dvorem poplužním a z daru kapituly Pražské také nemálo pozemků v Malé Kopanině. Odtud zásobovala se kollej obilím, vařivem, mlékem a jinými potravinami. Horčický, jako chudý student nemaje kde pobývati o hlavních prázdninách, s povolením rektora měl ferialní pobyt v Kopanině jako dozorce ve žních a při ozimní orbě a setbě, a nepochybně dal se též užiti při hospodářském účtování. Chápavý jeho duch tu přisvojil si brzy zásady a pravidla, jakými se tehdy spravovalo hospodářství a chov dobytka na velikých dvořích, a nabyl v tom takové chvály, že r. 1600., po odbytých studiích filosofických, poslán byl do Jindřichova Hradce, aby při tamější kolleji jesuitské byl provisorem čili správcem dvora blíže města s rolemi, lukami, lesy a rybníkem, tak jak ten statek kolleji r. 1599. daroval pan Jáchym Oldřich z Hradce. V této povinnosti konal Jakub Horčický zajisté služby platné, a jakož byl mládenec vzdělaný, pobožný a čistých mravů, docházel přízně též u vrchnosti Hradecké, pana Viléma Slavaty a jeho choti Lucie Ottilie z Hradce. Jen tak lze si vysvětliti, že nedlouho před rokem 1606. ze vzdáleného zákoutí jižních Čech povolán byl za hejtmana a správce statků panen benediktinek u sv. Jiří na Hradčanech, jichž abatyší byla tenkráte Žofie Albinka z Helffenburku. Odtud psával se Horčický: „J. M. osvícené kněžny panny panny abatyše kláštera sv. Jiří na hradě Pražském hejtman". Statky správě jeho svěřené ležely různo v okolí Pražském, Mělnickém a Lovosickém, a správa jejich stála mnohé sem tam přejíždění. Bedlivou Horčického správu těchto statků připomínají mimo jiné také zajímavé, českým jazykem psané „knihy viničné městyse Třebenic, náležité klášteru sv. Jiří pro koupě čili trhy a zápisy při viničném soudě", jež chovají se při městském úřadě Třebenickém [2]) Jedna kniha pořízena pro vinice kolem města Třebenic, druhá pro vesnické vinice. Nalezá se v nich také podobizna [3]) a znak Horčického.

Než při všech starostech hospodářských zbývalo Horčickému přece tolik prázdně, že mohl oddávati se chvílemi nejmilejší své zábavě, pokusům a badáním v lučbě, i měl v tom takové štěstí, že

[1]) „Ad Pragense seminarium abreptus, aquis, quas ex parte et arte conficere didicerat, fortunam suam commisit. Illas diebus, quibus domi Musae quiescebant, foris ad collegii Soc. J. horti ostia, impetrata a moderatoribus veniâ venales habebat. Nec haederâ opus fuit, aquarum efficaciam fugati morbi proclamavêre. Ergo velut ad magnetem ipsi Magnates attracti sunt, et plus aquae Sinapianae sitiebatur, quam coqueretur, adeo, quidquid adferebatur, inter manus diffluebat". („Domus pietatis", list R. 2).

[2]) Roku 1891. byly vystaveny v retrospektivní budově jubilejní výstavy. Srovn. katalog retrosp. výstavy, str. 157. č. 42.

[3]) Připojujeme podobizu Horčického dle rytiny *Samuela Dvořáka*, jíž ozdobeno bylo dílo „Domus pietatis et litterarum sive seminarium s. Wenceslai juventutis studiosae sub cura Societatis Jesu. Pragae 1680 fol."

Jan Jakub Horčický.

Dle rytiny Samuela Dvořáka z r. 1680.

z vlastního důmyslu na mnohé a vzácné prý novotiny uhodil.[1]) Ve svém bytě na Hradčanech blíže sv. Jiří přišel ve styk s lučebníky a alchymisty, které císař Rudolf II. u svého dvora choval a s nimi nejraději se bavil. Od nich zvěděl císař o pokusech a objevech Horčického, i povolal ho k sobě a nalezl v něm takové zalíbení, že velel mu zůstati při dvoře císařském[2]); nicméně vykonával Horčický zároveň také službu hejtmana statků kláštera Svatojirského; neboť ještě r. 1609. podpisuje se „J. M. C. dvořenín, a J. M. osvícené kněžny panny panny abatyše kláštera sv. Jiří na hradě Pražském hejtman".

Stav se dvorským lučebníkem, Horčický byl v častém styku s Rudolfem II., kterýž rozmrzelý na nezdar své politiky v Uhrách, na opposici Moravanův i Rakušanův i na nepřátelské chování svého bratra, arcikníže Matyáše, vždy hustěji do své laboratoře se uchyloval a své lučebníky hojnými dary zasypával. Tak i Horčický stal se účastníkem štědrosti císařské, a jsa povahy střádavé, časem nachoval tolik peněz, že mohl císaře v jeho potřebách značnými penězi zakládati. Nicméně neoddal se Horčický ani pýše ani lakomství, věda, že bohatství nemívá vždy dlouhého trvání.[3])

Nejvýše vzrostla však vážnost Horčického u dvora, když (asi na konec zimy r. 1608.) Rudolf II. nebezpečně se rozstonal, a dvorní jeho lékaři nevěděli si rady ni pomoci. Tu ujal se Horčický sám léčení a zachoval císaře při životě.[4]) Tím ovšem vzrostla přízeň Rudolfova k Horčickému velice; Horčický stal se takořka důvěrným přítelem císařovým: „paene altera factus Rudolphi anima," praví pisatel životopisného náčrtku v díle „Domus pietatis". Nad to povýšil jej císař téhož ještě roku do stavu rytířského s erbem a titulem „*z Tepence*". Volil tu Horčický, ač z domova němčiny byl znalý, k svému rytířství přídomek český na rozdíl od mnohých krajanů Čechů stavu městského, kteří k nově nabytým erbům volili tituly německé, ač němčiny nebyli vždy znalí.

Nově jmenovanému rytíři Jakubu Horčickému z Tepence vzdává se vzácná pochvala, že ve štěstí nezpyšněl, ale pamětliv jsa chudobného původu svého, zůstával skromným, upřímným a v obcování příjemným;[5]) také měl v živé paměti, jakých dobrodiní užil od jesuitů, a ze své hojnosti rád jim pomáhal, kdykoli byli ve hmotné

---

[1]) „Verum inter haec Jacobus Sinapius chymicam suam nunquam non exercebat, eo profectu, ut ipse quoque multa et rara in ea arte suopte ingenio reperiret". Schmiedl III., 387.

[2]) „Rudolphum Sinapius latere non potuit, nec debuit; a quo dum conficiendarum aquarum artem exquirit, pro aula sua ipsum artificem acquirit". („Domus pietatis etc.", list R. 2 b.)

[3]) „Alchimiae dein peritia, metallorumque tingendorum felicitas, omnem vitam Sinapio insuravere. Sic, rarus fortunae suae faber, in aulam evectus, sed non elatus, primum *cavit, ne totus abiret post aurum: non ignarus, et aurum et auram de praestantia aliquid, de constantia habere nihil*". („Domus pietatis etc." list R 2 b.) Srovn. Schmiedl III., 388.

[4]) „Rudolphi II. jamjam fugituram animam, dum, inter desperationes, lamentis prosequuntur medici, ipse ad officium revocavit". („Domus pietatis etc. l. c.) Srovn. Schmiedl III., 388.

[5]) Schmiedl, l. c.: „Verum quantumcunque fortuna elevaret hominem, non ipsum variavit; sed qualem moribus invenit, talem reliquit: modestum, probum, omnibus affabilem."

tísni.[1]) Vždy štědře otvíral ruku svou, když šlo o podporování chudých a nadaných mladíků, aby dosáhli vzdělání na školách.

Jako dvořenín císařský v době bouřlivé, kdy na sněmích r. 1608—1609. většina českých stavů s důrazem vymáhala na Rudolfovi II. svobodu svého náboženství evangelického podle konfessi české, kdežto císař a katoličtí jeho rádcové tomu odpírali, Jakub z Tepence nezůstával stranou. Na odpor proti konfessi české, která tiskem se rozšířila po všech krajinách českých, Horčický českým jazykem sepsal[2]) knihu „Konffesſý Katholická: Totiž: Wyznánij prawé Wijry Křeſtianſké wſſeobecnj, o Naděgi, o Láſce, o Spraweďlnoſti Křeſtianſké, o Cýrkwi Swaté, k tomu o Swátoſtech, a o giných Cýrkwe Swaté Rjádjích a Koſtelnijch Ceremonyich. Od Jakuba Horčického z Tepence, Geho Miloſti Cýſaře Rjmſkého, Uherſkého a Czeſkého Králeze Dwořenijna, a H. K. S. G. N. H. P.[3]) W řád a w gednu ſummu z pobožných Autorů wwedená, a na ſwětlo wydaná. Wytiſtěná w ſtarém Městě Pražſkém, v Kaſſpara Kargezna. Léta Páně M.DC.IX."

Náklad na vytištění dosti obšírné této knihy (374 stran mimo předmluvu, rejstřík a index, v malé 8°) vedl obětavý Horčický sám[4]), začež vzdává se mu chvála ve spise „Domus pietatis atd." těmito případnými slovy: „Ferrugine haeresum obsitum saeculum inauraturus, volumina orthodoxae veritatis per Patriam sparsit, auream lucem mentibus affusura. Ipseque Typos ad auram aurô provocavit, et juventutem, ad statum ecclesiasticum aspirantem, simul hôc ipsô amavit, simul animavit."[5]) Významná jest dedikace knihy Horčického; jestiť věnována: „Urozenému pánu, panu Zdeňkovi *Adalbertovi Popelovi z Lobkovic* na Chlumci, Jistebnici a Roudnici, J. M. C. raddé a nejvyššímu kancléři království českého, urozenému pánu, panu *Vilémovi Slavatovi z Chlumu a z Košmberka*, na Stráži, Hradci a Telči, J. M. C. raddě, komorníku a purkhrabí Karlšteynskému, a uroz. Pánu, Panu *Bořitovi z Martinic*, na Smečně, Vokoři a Malíkovicích, J. M. C. raddě," tudíž předním náčelníkům hnutí katolického Horčický praví, že pánům těmto knížku svou připisuje z těchto důvodův: „Předně, že těchto zarmoucených časů v svaté víře katolické stálí a nepohnutedlní zůstávati, a na slib Pánu Bohu na křtu sv. učiněný, a čím církvi svaté římské zavázáni jste, na to pamatovati ráčíte. Z čehož Vašim Milostem nyní čeſt a chvála jest i budoucně zůstane, jíž žádný smazati moci nebude. Druhé, že mile a trpělivě všelijaké protivenství z mocnosti víry katolické, z naděje veliké, z lásky křesťanské pro Krista a církev jeho snášeti, za zlé dobrým se odměňovati, ke všem laskavě, přívětivě a vesele, řečí i skutkem, dobrotu svou, a trpělivost velikou, prokazovati, tím nám

[1]) „Paucos in Bohemia discipulos Jacobo Societas pares habuit, aut aeque luculentis amplisque testimoniis gratum animum ei affirmassent. In omnibus Collegii Pragensis necessitatibus asylum ipse, ac perpetuus benefactor." Schmiedl, l. c.

[2]) Balbín domnívá se, že pomocí některého kněze jesuitského: „sine dubio nostri alicujus Patris opera adjutus" (Boh. docta I. 125.), ačkoliv Horčický sám, jak níže uvidíme, udává prameny své práce, a praví, že kniha, kterouž vydal, byla jeho „prací a starostí v jednu summu uvedena."

[3]) t. j.: Hejtmana kláštera sv. Jiří na hradě Pražském.

[4]) „Kteroužto konfessi katolickou prací a starostí mou z jiných pobožných autorův v jednu summu pro čest a rozmnožení cti a chvály Božské . . . uvedenou a *na můj vlastní náklad vytištěnou* . . ."

[5]) List R 2 b.

Naproti utěšeným dobám minulým Horčický staví smutnou přítomnost: „Co se pak těchto posledních a zarmoucených časů v mnohých krajinách děje, ach, jaká víra, naděje a láska znovu se rozmnožuje, to již všickni s lítostí velikou doslýcháme: nebo co mnozí svatí lidé v církvi křesťanské nařídili, pěkné řády, zpěvy při službách božských ustanovili, to nyní změňují, potupují: a co císařové a králové křesťanští, i předkové naši milí, ke cti a chvále Pánu Bohu vystavěli, to těchto zarmoucených časův boří a kazí!"

A vyličuje pak zhoubnou činnost pseudoreformatorů těmito výmluvnými slovy: „*Knihy staré a traktáty, volumina znamenitá, mnohé platné a užitečné o víře křesťanské spisy, kde co v klášteřích i jinde nacházejí trhají a pálí*[1]): nové spisy a neslýchané věci vymejšlejí: církev jinou novou opravenou a reformovanou býti praví (jako by ona nevěsta a choť Krista Pána poblouditi mohla) podle vůle své, jak sami chtějí, a ne tak jak církev svatá křesťanská a sněmové duchovní před mnoha sty léty nařídili, činí a působí. Staré svaté učitele, doktory, písma svatého vykladače, za modláře, svaté otce a pastýře církve svaté nejvyšší biskupy Římské za antikristy pokládají. Nás pravé křesťany a ctitele Boží zjevně za modloslužebníky vyhlašují Odkudž jaké roztržitosti, nevole a nepřízně se rozmáhají, a jaké ctnosti křesťanské, jaká láska a mravy lidské rostou a pocházejí, o tom těžko a žalostivě bylo by vypisovati".

Odtud, praví Horčický, vznikají zmatky zvláště mezi prostým lidem, jenž v omyl jest uváděn kažením starobylých řádů církevních. „Neboť sprostní lidé v duchovních věcech nevycvičení naříkají, kde a k kterému náboženství obrátiti se mají, že nevědí. Vidouce jaká proměna neočekávaná se stala, že dobré a starobylé zvyklé církevní řády a ceremonie kostelní, kterých mnoho set let v této České i Moravské zemi pobožní křesťané a předkové naši milí nábožně a pobožně užívali, ty nyní změňují, haní, tupí a za modlářství pokládají: své pak nové věci, v těchto místech nevídané, o kterých předkové naši nic nevěděli, sem přinášejí a schvalují".

Dobře soudí tudíž Horčický, že nadmíru by katolíkům bylo škodlivo, kdyby i nadále chtěli k útokům jinověrců mlčeti. „Kdybychom", praví, „s tím mlčeli a v tom se neohlásili, vinu, kterouž nám z nerozumu připisují a o nás světle a patrně, že jsme papeženští modláři, píší i mluví, s sebe písmy svatými nesvedli, vyznávání víry naší jim ve známost, i jiným pobožným křesťanům, a zvláště těm sprostým pracovitým lidem neuvedli, snad by nás za takové modláře a neznabohy měli a drželi. A tou příčinou od církve svaté mnozí sprostnější z nedorozumění na správu jejich omylnou odstoupiti by mohli".

Kniha Horčického měla býti tedy dle intencí autorových takovouto odpovědí k útokům jinověrcův, a spolu i zdrojem poučení pro věrné katolíky. Kniha jeho měla toho docíliti, „aby, kteřížkoliv lidé, čtouc tuto knížku, poznali, kterak my katoličtí věříme, proč k jedné církvi římské se přiznáváme a pod poslušenstvím té církve a nejvyššího biskupa římského nepohnutedlně zůstáváme? proč ceremonie a řády kostelní zachováváme, a jakým způsobem k svatým milým Božím voláme a jich za přímluvu jakožto přátel Božích žádáme?

[1]) Pozoruhodný doklad pro „Koniášskou" činnost — evangelikův českých.

v své víře se nikdy neměníme, neopravujeme a reformaci nečiníme: ale stále jakožto na skále Krista Ježíše, a na tom základě, mimo kterýž nemůž jiný položen býti, kterýž položen jest Kristus Ježíš, že stojíme (I. Kor. 3.), a že všechno cožkoli věříme, i o ceremoniích v písmě svatém grund a základ máme, o tom aby věděli, nás ne za modláře, ale za pravé ctitele Boží a věrné křesťany měli a drželi. *Katoličtí* pak upřímní a věrní křesťané touto knížkou sprostou se těšiti, sobě o víře katolické, o naději a lásce, o spravedlnosti křesťanské, o církvi svaté, o svátostech a ceremoniích kostelních čísti a v tom dobrém se utvrditi, počet z víry své římské, kdyby toho potřeba byla, i jiným naučení dáti mohli a uměli".

Spis Horčického plnil znamenitou měrou úkol svůj; svědčí o tom druhé vydání její z r. 1677. a třetí vydání z r. 1782.

V lednu r. 1612. zemřel císař Rudolf II., a nástupce jeho, císař Matyáš, ujímaje se vší pozůstalosti jeho, ujal se i jeho nemalých dluhů, tudíž i požadavků Jakuba z Tepence, který týž měl za královskou komorou. Ježto však k možnosti splacení byla cesta dlouhá, vešel Jakub z Tepence r. 1615. v úmluvu s královskou komorou, dle níž měl pod názvem královského hejtmana spravovati královské věnné město Mělník se vším příslušným panstvím, a užitky z toho panství měl bráti pro sebe po šest let Tak usadil se na hradě Mělnickém a pilně přihlížel k hospodářskému výnosu toho panství; však podle náboženského smýšlení svého ocitl se brzy na sporech s měšťany. O Mělnických jde zpráva, že byli katolíkům velice odporni a nikoho nepřijímali k měšťanskému právu, kdoby nenáležel straně podobojí. Tu jest pravděpodobno, že Jakub z Tepence nutil Mělnické, aby přijímali katolíky do města; na jaře r. 1618. šly na něj žaloby, že někteří měšťané strany podobojí k jeho rozkazu musili se vyprodati z Mělníka, dále že prý prohlašoval, kterak, až král Ferdinand II. dosedne na trůn český, všichni obyvatelé v zemi budou musiti se státi katolíky.[1]) Odtud vzrůstal hněv proti Jakubovi z Tepence mezi evangelíky, a když dne 23. května 1618. vypuklo v Praze velké povstání stavovské a zřízena byla prozatímná vláda 30 direktorů, byl Horčický záhy obeslán do Prahy, aby před direktory odpovídal ze všeho, čeho prý v Mělníce natropil. Ježto pak odepřel státi před direktory, jichž neuznával za vrchnost svou, vydala se stavovská kommisse na Mělník, od níž Horčický byl zatčen a na hradě uvězněn. Ve vazbě zůstal až do prosince r. 1618., kdy výměnou za dr. Jesenia ve Vídni zajatého na svobodu byl propuštěn.[2]) Brzo potom musil však vlast svou opustiti; byltť mezi těmi, jež evangeličtí stavové „za nepřátely své položili, a jimž nařídili, aby země České prázdni byli".[3]) Brzy také zašla mu naděje, že kdy splacen mu bude dluh z důchodů panství Mělnického; neboť direktoři to panství zapsali Václavu Šťastnému Pětipesskému.

Ale uplynulo nemnoho času, a nastal den 8. listopadu 1620, pro povstání české osudný, který rozhodl dokonalé vítězství císařovo. Jakub Horčický, hned jak o tom zvěděl, chystal se na cestu do Čech. Již dne 3. prosince vítal v Praze jesuity, když z vyhnanství se vra-

[1]) Gindely, Dějiny českého povstání I, 197, 199; Řezníček, Bílá Hora I, 7.
[2]) Skála, Hist. č. II, 87, 553.
[3]) Dačického Paměti I, 252—253; Skála III, 82; Slavata Pam. II, 218.

celi do své kolleje, a ve veliké potřebě jejich daroval jim 100 tolarů na výživu. Té doby držel již také panství Mělnické, jehož zápisné právo mu císař Ferdinand II. na dalších šest let prodloužil. Než užil toho jen na krátko. V září r. 1621. při nějaké jízdě spadl s koně a přišel k takovému úrazu, že odtud chřadl celý rok, až zemřel dne 25. září 1622. Několik dní před smrtí dal se z Mělníka odvézti do Prahy a uložil se v kolleji Klementinské, kdež sv. svátostmi zaopatřen od svého přítele. P. Adama Kravarského, skonal v jeho náručí. Jesuité vystrojili mu slavný pohřeb v chrámě sv. Salvatora proti mostu a nad jeho hrobem kázal P. Jiří Plachý. Hlavním dědicem svým Horčický ustanovil kollej sv Klementa a tamější seminář chudých studentů, později „seminářem sv. Václava" zvaný.

Pohlédneme-li na činnost Horčického, neupřeme jemu zajisté čestného názvu „magnus fidei catholicae promotor", jímž vděčný seminář Svatovácslavský r. 1680. jej poctívá, aniž zásluhy, kterouž mu týž seminář přičítá slovy:

„Magnam plumbeorum, ferreorumque temporum partem
Catholicis abstulit Sinapius,
Et in melius cusam reliquit,
Quod multum aurô, multum aurâ Caesaris valeret". [1])

IV.

Bitvou bělohorskou nadešla v Čechách doba, kdy katolíci nenalézali se již v trapné defensivě, jako za dob minulých, mohouce se konečně tomu těšiti, že víra Svatováclavská ve vlasti jejich opětně vlády dobyla. Nicméně bylo jim starati se o to, aby katolická víra zapustila hluboké kořeny tam, odkud úsilím nepřátelským násilně byla vyrvána; pečovati tedy zejména o to, aby svedený lid český nabyl správného poučení o víře otců svých

Mezi vlastimilovnými katolíky, kteří tuto povinnost živě pociťovali, neposlední místo zaujímal muž, jenž zasvěcen byl do všech kroků podnikaných na prospěch reformace katolické: místodržitelský sekretář *Jan Benedikt Smolík.* [2]) Jeho rukama zajisté procházela akta reformační, z nichž mnohá nepochybně i sám koncipoval. V archivě arcibiskupském aspoň jeho jméno na listinách toho obsahu zhusta nalézáme. Onť to byl, jenž na sněmě předčítával proposice sněmovní, tak zejména dne 25. října 1650. článek „o rozmnožení a utvrzení katolického náboženství". [3]) Ze života jeho, jenž uplynul v jednotvárném životě úředním, jest nám jinak velice málo známo. O zbožné jeho mysli dodnes svědčí oltář sv. Jana Křtitele s krásným obrazem Skretovým v kostele sv. Štěpána na Novém Městě v Praze, jejž nákladem svým dal zříditi, a jenž r. 1649. byl posvěcen. [4])

Jest tudíž Smolík nad jiné povolaným svědkem toho, kterak katolická reformace za jeho doby se dála. Poslyšme jej tudíž!

[1]) „Domus pietatis" etc. l. c.
[2]) Srovn. Jireček, Rukověť II, 235.
[3]) Rezek, Dějiny Čech a Moravy nové doby I. 161.
[4]) Mikovec, Starož. české, I, 25; Ekert, Posv. místa II, 116.

„Nyní, když se ten dávno vytoužený pokoj zastkvěl", píše, „a ta, od slavné a svaté paměti J. M. Císaře Ferdinanda II. dávno nařízená spasitedlná reformace v náboženství pod milostivým panováním Ferdinanda III. nyní kralujícího J. M. Římského císaře a krále a Pána našeho, právě pobožného a spravedlivého . . . již (chvála Bohu) *beze vší zvláštní nesnáze a nad mnohých lidí nadání pěkným pokojným způsobem* k takovému prospěchu a cíli přišla, že se málo ví o kterých, jižto by řádu církve svaté katolické římské poslušni nebyli, bludařův následovali, a vykonávání všeho toho, co katolického křesťana povinnost s sebou přináší, se vzdalovali". [1])

Výslovně pak zmiňuje se Smolík o velikých zásluhách, jichž sobě o katolickou reformaci dobyli kardinál Harrach a hr. Bernard Ignác Martinic. Zejména chválí *Martinice*, jemuž v dedikaci své píše v tato slova: „Bez ostýchání, jakožto živý a z mnohého zkušení povědomý svědek to, co sice vůbec zjevno jest, v pravdě říci mohu, že k poslušnému a poddanému naplnění od J. M. císařské z obzvláštní o toto své dědičné království a věrné obyvatele jeho právě otcovské péče pocházejících, v té příčině za časté prošlých milostivých nařízení a poručení, jako i v pilném assistýrování J. K. Eminenci P. Kardinálovi z Harrachu, arcibiskupovi Pražskému, při též spasitedlné reformaci v duchovní správě prokazované duchovní horlivosti, Vaše Hrab. Excell. spolu s J. M. Cís. královskými Jich Mil. pány místodržícími, obrácení a získání našich zavedených, již z milosti Boží zase na světlo přicházejících a prohlédajících Čechův, též rozšíření svaté katolické religie jako žízněti ráčíte".

Ale jakkoliv katolická reformace mezi obecným lidem dobře se dařila, sdílel Smolík mínění „mnohých vzácných a rozumných lidí, kteří uznávali za potřebu, aby lid obecný katolickým řádům se vyučoval, a v nich vždy víc a více se utvrzoval nebo prostředkem oznámené s. reformace se vynašlo, *že velký počet lidí z nedostatku vyučování katolické víry více, než z jaké tvrdošijnosti v bludech svých vězelo*, poněvadž v mnohých místech na několik mil pro veliké pustiny, záhubu a ochuzení ubohých lidí sotva jeden farář chován byl, a kterak všudy postačiti mohl? tak že touž příležitostí mnozí nebožátka, ďábelskou chytrostí omámení a oslepení lidé od rozdílných svůdců lidských duší, ježto se sem tam protulovali a falešně za kněze pod obojí vydávali (však byvše p stiženi, někteří prostí bečváři, krčmáři, kožešníci, jiní hloupí běhounové a tuláci, i velmi zlého obcování lidé z vlastního jich přiznání, shlédáni a poznáni jsou) hanebně podvozováni, a od víry svaté katolické Římské odvráceni byli. Když však ti zavedení lidé pořádných správcův duchovních a kněží došli, od nich dobré naučení u víře dosáhli, ó jak mnozí, že by raději smrt i všechno nejhorší podnikli, než by od poznaného náboženství katolického římského zase odstoupili, horlivě se prohlašují, na dotčené svůdce, ježto k žádné úřadu kněžskému od žádného povoláni nebyli, nýbrž tím je pro mrzký zisk svůj mámili, hořce naříkají a podvedení svého zkroušeně želí a litují, to patrní hustí a téměř každodenní příkladové ukazují". [2])

[1]) Smolík, Dedicatoria, list A IV.
[2]) Smolík, Dedicatoria, list A V.

Z té příčiny sobě Smolík přál srdečně, „aby takovým k náboženství pravému se obracujícím lidem k snadnějšímu a patrnějšímu jeho poznání nějakým krátkým podstatným traktátkem posloužено bylo“. Mimo naději poskytnuta byla mu příležitost k naplnění jeho vroucího přání. Obdržel hr. Martinic r. 1653. německou, tehdy právě vydanou knížku P. Krištofa Pflaumera z Tovaryšstva Ježíšova, nadepsanou „O jedné pravé a dobré víře katolické rozmlouvání“. Hrabě Martinic zapůjčil ji Smolíkovi, a ten, jak sám praví, „ne tak rychle téměř v ní co přečetl, jak před sebe vzal a pospíšil, ji do naší přirozené české řeči překládati“, a to tím spíše, ježto sám hrabě jej ku překladu ponoukal a pobízel.

Smolíka vedl ku práci té šlechetný a vlastenecký úmysl. „Vykonal jsem práci tu“, tak praví, „k tomu cíli, abych i já podle maličkosti a možnosti své z křesťanské i obzvláštní vlasti naší milé povinné lásky, jakouž takouž k sv. katolické víře pomoc, spolubližním mým, Čech Čechům, krajan krajanům učinil; v tom sice žádné krasomluvnosti nešetřil, ani v tak krátkém čase, kterýž jsem při tom strávil, mezi jinými . . . povolání mého v službách J. M. C. a tohoto království mnohými pracemi, šetřiti mohl nýbrž k tomu samému směřoval aby toliko vše věrně právě přeloženo bylo táž velmi platná knížka k rozmnožení většímu cti a slávy Boží a Jeho pravé staré katolické religie, i k obecnému dobrému tím dříve lidem v ruce přišla, a z ní dobří a horliví katoličtí své potěšení a utvrzení: jiní ještě snad něco vrtkaví dokonalé ujištění a ustanovení: ti pak, ježto ven z ovčince Kristového zůstávají, k obrácení a navrácení svému cestu, prostředek a naučení jisté a pravdivé viděti, nabyti a míti mohli“.

K tomu horlivý překladatel připojuje srdečné přání, aby „Pán Bůh k tomu ráčil své požehnání dáti, by ji všichni k takovému konci veřejně užili, to skutky ukazovali, Boha a jeho nejsvětější Matku náležitě ctili“, a končí povzdechem. *„ó co bychom se velmi z někdejší (ach, že z někdejší!) staročeské pobožnosti radovali!“*

Překlad Smolíkův nese titul: „Dialogi catholici R. P. Christophori Pflaumer, Societ. Jesu, to gest: Katolická Rozmlauwánj o Gedné, prawé, dobré wjře, we tři knihy rozdělená, obecnému lidu, y každému, kterýž o tom, zdali wjce než gedno Náboženstwj pospolu dopusstěno býti může, a které z těch, w Swaté Ržjmské Ržjssy dowolených, prawé a Samospasytedlné gest? wěděti žádá, čjsti welmi potřebná a vžitečná S powolenjm a Schwálenjm Geho Kjž Eminency Pána Kardynála z Harrachu, Arcy Biskupa Pražského ꝛc. Z Německé Ržeči do Cžeské přeložená a wydaná ode mne Jana Benedykta Smolíka ꝛc. Wytisstěná w Praze, w Impressy Cýsařsko-Akademické, Léta Páně 1654.“ (562 stran malé 8° kromě předmluvy a rejstříku.)

První díl pojednává o tom, zdali toliko v jednom, a ve kterém náboženství může člověk spasen býti, či zdaž jeden každý ve svém, a obzvláště v evangelickém náboženství, může tak dobře jako v katolickém náboženství spasen býti. Ve druhém díle probírají se příčiny, pro které každý má katolíkem býti i zůstati. Ve třetím díle vykládají se ony články víry katolické, jež se obecnému nekatolickému lidu k víře nepodobnými býti zdají, jakož i o jiných překážkách, pro kteréž mnozí zdráhají se k víře katolické přilnouti.

Celé dílo provedeno jest ve formě rozhovoru: v prvém díle rozmlouvají spolu: farář, člověk světský učený a prostý člověk ne-

učený; ve druhém a třetím díle: farář, osadní a sousedé. Rozhovor jest obsažný, obratný, populární a věci důstojný. Těžší námitky vloženy jsou v ústa vzdělancova, námitky méně závažné v ústa prostého člověka neučeného.

Není pochybnosti, že kněžstvo ve správě duchovní zaměstnané užívalo při poučování jinověrcův této knížky jakožto výborné pomůcky, a že v dobách katolické reformace dálo se poučování skutečné tímto důstojným a obratným způsobem, jak se nám ve knížce Pflaumerově jeví.

O oblibě, jíž se překlad Smolíkův těšil, svědčí mnohá pozdější vydání jeho. Jak známo, obstaral i Koniáš nové, poněkud pozměněné vydání překladu Smolíkova pod titulem „Zlatá neomylné římsko-katolické pravdy dennice“. [1])

Jako druhdy Nožička z Votína a Horčický v trudných dobách katolicismu českého vzpomínali, jak jsme byli slyšeli, se steskem dob minulých, kdy ve vlasti naší církev katolická neobmezeně vládla, a lítost vyslovovali nad rozbroji náboženskými, jež na vlast naši nesmírné pohromy uvedly: podobně činí i Smolík v době katolictví sice již příznivější, nicméně však za bývalým rozkvětem víry katolické ještě daleko stojící. Jest dojemno čísti prostá ta slova Smolíkova, jež napsal v předmluvě k překladu svému, v nichž zračí se vroucí jeho cit vlastenecký, „Když jsem v historiích a kronikách čítal“, — píše, — „kterak Pán Bůh za starodávních let toto království České, vlast naši milou, nad jiné mnohé krajiny nyní více neslýchanými úrodami, lacinostmi a všech věcí dostatky dobrotivě dařiti ráčil, tak že též království ku podivu a závisti jiným národům příhodné deště a počasí, vrchovaté zbytky obilí, zlata, stříbra a jiných všelikých potřeb mívalo, začasto jsem přemýšlel, zdaliž z jeho situací a půdy země neb z pilnosti obyvatelův tak veliká hojnost všeho dobrého toliko přirozeně vyplývala. I ačkoliv odepříti se nemůže, že tučnost země, pilnost také a pracovitost obyvatelův a dělníkův k ní platně sloužila, však vskutku jsem nacházel, když Čechové pořádné své jak duchovní, tak světské vrchnosti poslušni nebyli, řády církve svaté katolické římské rušili, neb v témž pravém náboženství katolickém se viklali, že se vše s nimi proměňovalo, hojnost v neúrody hlad a nedostatek; příhodnost roku a počasí v sucho a drahoty se obracely, jakž příklad za času svatého Vojtěcha, biskupa a patrona českého, stalý, a jiní více patrně vysvědčují Z čehož každý znáti může, že jednota pravé samospasitedlné svaté katolické římské víry Pána Boha, od něhož všecko dobré pochází, k takovému hojnému požehnání nakloňovala: naproti tomu neposlušnost církve svaté a roztržitost v náboženství nic jiného, než samé strasti, bídy, nouze a nevypravitedlné těžkosti s sebou přinášela. Není tedy potřebí se ptáti, kde se podělo, že někdy v Čechách strych pšenice za tři groše a časem za dva peníze, strych žita za tři groše, strych ječmene za bílý groš platívalo, jakéž lacinosti od začátku kacířstva dosavad nebylo, nýbrž ubozí Čechové, hned od toho času, jak mezi nimi falešní učitelové povstali, velikým krvavým válkám, a z nich pocházejícím strastem a neřestem: pakli od válek odpočinutí měli, tehdy hrozným morům, z nich následujícím žalostem a jiným nevypravitedlným nepříležitostem

[1]) Srovn. Sborník hist. kroužku, seš. 2. str. 35, kdež viz i ukázky dialogů.

poddáni a podrobeni býti museli. Ale bez divu, nebo co pobožní předkové ke cti a slávě Boží vystavěli a nadali, mnozí potomci z pouhé peychy a samé k pravému náboženství katolickému římskému ďábelské nenávisti *pobořili a odňali, kostely, kláštery slavné v nic obrátili*, horlivou katolickou pobožnost a pravou čest Boží z vlasti své do konce vyhnati a vykořeniti usilovali, sektami a takovým učením, kteráž jim k volnějšímu náklonností svých přirozených a rozkoší tělesných provozování úzdu pouštěla, sobě chlácholili, a v sladkém cukru pod praetextem neb zástěrou evangelické horlivosti ubohý sprostý lid obecní, představujíce mu falešně před oči těžkost svatého katolického náboženství a snadnost své sektářské, dobré skutky za věc k spasení nepotřebnou a svobodnou býti podvodně pokládající víry, trpkým smrtedlným jedem sektářských bludů krmili, a tak jej po sobě potáhli, že jest až do těch let (z částky u víře jako třtina se klátíce) pro takové bludy od Pána Boha k napravení života poslaných hořkých lékův, totiž obecných veřejných pokut, nouze a bídy příliš dosti okoušeti a zažívati musel".

Než, Smolík smí těšiti se již lepším prospektem do budoucnosti, nežli oba předchůdcové jeho, kteří s obavami pohlíželi smutným dobám vstříc. Za doby Smolíkovy se již „naděje pravé křesťanské jednoty, svaté samospasitedlné katolické římské víry zase šťastně a mile vyskytuje, a s sebou Božské sliby přináší, pokudž se ta starodávní česká katolická horlivost do příbytku svého tohoto království zase připustí, čest a chvála nejsvětější a blahoslavené Trojice, jednoho Pána Boha, pocta neposkvrněné Matky Boží a milých svatých jeho v prvnější spůsob přijde, a jakž nejvýš možné, všickni jí překážející bludové z cesty odklizeni budou, že také milosrdný Pán Bůh to pro bývalé požehnání na tuto vlast naši milou zase vylévati, je strdem a mlékem tekoucí hojností předešlou ozdobou a slávou, stálým pokojem a vší plnosti své božské dobroty dařiti ráčí!"

A i my dnes, po více než dvou stech letech, citujíce toto nadějeplné očekávání Smolíkovo, můžeme, jako tenkrát on v nynější době náboženské lhostejnosti pronésti přání, *„aby se ta starodávní česká katolická horlivost do tohoto království opět vrátila, by za to milosrdný Pán Bůh vlast naši předešlou ozdobou a slávou i vší plnosti své Božské dobroty dařiti ráčil!"*

Diecésní synoda pražská z r. 1605.

Život církevní v Čechách s počátku sedmnáctého století.

I.

Diecésní synodě pražské, která zasedala r. 1605. z poručení arcibiskupa Zbyňka Berky z Dubé, nedostalo se posud zevrubnějšího rozboru a plného ocenění. A přece synoda ta jest důležitým mezníkem v církevních dějinách českých. Obrátivše poněkud zření k událostem 17. století a historickým pramenům té doby, poznali jsme také velikou váhu synody po stránce kulturní. I nebude trvám od místa, jestliže v několika úvahách ukážeme podrobněji na význam její. Nejprve k těmto otázkám chystáme širší odpověď: Odkud vyšla první myšlenka k synodě; jakých účinků si do ní slibováno; které obtíže zastupovaly jí cestu, když byla chystána, a potom zase, které překážky kupily se za ní, když jeviti měla vliv na osvěžení náboženského a církevního života v Čechách? Tedy vnější dějiny řečené synody jsou předmětem naší úvahy; neboť pouštěti se v obsah úchval synodalních, rozbírati je po kusech, zkoumati původ jejich, tendenci, praktickou cenu nebo historický význam, to vše může úkolem naším býti později, až vyšetříme okolnosti, jež předcházely valné shromáždění duchovenstva r. 1605., a zároveň také určovaly směr a ostří předpisů jemu předložených.

Synody diecésní, to jest schůze duchovenstva s biskupem, slyšení všeho kněžstva na dvoře biskupově, vydávání rozkazů diecési nově potřebných: totě zřízení v církvi velmi starodávné a průchod mívalo i v Čechách před válkami husitskými. Ale utuchly potom synody pražské příčinou známých pohrom.

Teprve když zahájen byl obecný sněm v Tridentě, nový život rozproudil se v církvi katolické. Z malého města, jež svírají hory tyrolské, jež sotva pojmouti mohlo sbor biskupů, vyšel velemocný impuls k pronikavé obnově všeho života náboženského. A jak řeč jest o působivé síle sněmu tridentského, kdo mohl by mlčením po-

Důvod posledně řečený pohnul trvám císaře, že nepřivolil ke sněmu, nýbrž jednati o tom poroučel později, až s dvorem svým navrátí se do Čech. Ostatně choval se císař Maximilian II. ve příčině církevní synody české dosti obojetně. Arcibiskupa odkazoval k době pozdější a hned potom odpověděl papežskému nuntiovi ve Vídni, jenž přimlouval se za synodu, že se strany císařovy není žádné překážky, naopak, že císař přál by synodě, a ruku svou nad ní držeti chce.

Okolnosti tuto uvedené nezměnily se, pokud živ byl arcibiskup Antonín; ba jakoby dědictvím přešly na nástupce jeho arcibiskupa Martina. Že pak ohledy na jinověrce zhola nic neprospěly katolíkům, běh dějin ukázal v letech hned následujících. Na sněmě zemském, jenž zasedal v květnu r. 1571., lutheránští stavové vznesli žádost k císaři Maximilianovi, aby veřejně a zákonitě směli se znáti ke konfessi augsburské. A když nešlo jim po vůli, sepsati dali tak zvanou konfessi českou a vyjednávali sobě r. 1575. svolení císařovo, aby konfessí tou spravovati se mohli protestanté i bratří čeští. Jestli s katolické strany ostýcháno se, pobouřiti synodou jinověrce, neostýchali se tu lutherání žádati stavů katolických za přímluvu u císaře, aby neráčil klásti odpor jejich žádostem, pokud se týče konfesse české

Když r. 1588. rozšiřoval papež Sixtus V. pravomoc kongregace Concilii tridentini interpretum, přikázal jí také nad tím bdíti, aby od biskupů v pravý čas odbývaly se sněmy provincialní a synody diecésní. [1]) Zase tedy nová naděje svitla, že kongregace pohne arcipastýře českého Martina ke krokům rychlejším a rozhodnějším.

Ale jen na Moravě vzchopil se biskup Stanislav Pavlovský (1579—1598) a rozepsal synodu r. 1591. Otcovskými slovy zval k ní duchovenstvo sv- diecése: Odpovědnost z úřadu pastýřského, k němuž Pán nás povolal, jakož i sama času přítomného vážnost nedopouštějí nám oblevovati v povinné péči a starostlivosti o stádo, řízení našemu svěřené; nýbrž tím více na nás doléhají, a k tomu nás pobádají, abychom, co v pravdě ovečkám prospěti může, bedlivou snahou vykonávali. Ježto pak ke vzdělání věřícího lidu v náboženství a křesťanské dokonalosti není prostředku lepšího, příhodnějšího a účinnějšího, než když ti, kteréž dobrota Boží na kněžství povýšila, nejen slovem a učením, ale i příkladem života bezúhonného a nákazy světa prostého, lidu svému předcházeti, a jasným všech ctností světlem podle největší možnosti budou svítiti: tudíž obzvláště proto, aby kázeň církevní v kněžstvu se obnovila, a svatá víra katolická v diecési naší se rozšířila, synodu diecésní slaviti jsme ustanovili.

K synodě olomoucké z r. 1591. najíti se dali i někteří duchovní hodnostáři z Prahy. Byli to zejména: děkan metropolitního kostela sv. Víta Jiří Berthold Pontan z Breitenberka a kanovníci pražští Zbyněk Berka z Dubé a Felix z Lindy. Pozornost naši poutá nejvíce pan Berka z Dubé; i můžeme hned dodati, že také sněmovníci olomoučtí obraceli k němu své zraky. Při jednání o tom, aby znova osazen byl prestol pražský po smrti arcibiskupa Martina Medka, uváděno začasté jméno pánĕ Zbyňkovo jako velevhodného nástupce zvěčnělého metropolity. Brzké jmenování jeho od císaře zdržoval

[1]) Konstituce pap. Sixta V. z r. 1588. „Immensa."

nejvíce ohled na hodnost velmistra křižovnického, které těšili se předešlí arcibiskupové, přispívajíce zároveň důchody řádu svého k potřebám pražského biskupství Pan Zbyněk Berka z Dubé lnul k Olomouci, kdež dostalo se mu vyššího vzdělání v kolleji otců z tovaryšstva Ježíšova, a kdež po svěcení svém na kněžství stal se členem stoličné kapitoly. Při synodě r. 1591. seděl vedle Františka knížete a potomního kardinála Dietrichšteina, a pilně sledoval průběh třídenního sněmování. Jest třeba o tom se zmíniti, poněvadž diecésní synoda olomoucká byla vzorem panu Zbyňkovi, když konečně sám přistoupiti mohl ke slavení synody v Praze.

Biskupování jeho v Čechách připadlo k době politických třenic a náboženských rozvratů téměř nejtrudnější. Hned r. 1592. želeti mu bylo ztráty veliké: přední zastance katolického náboženství v zemi a vůdce šlechty české Vilém z Rožmberka se životem se rozžehnal. Sedaje na prestol u sv. Víta, svědkem byl pan Zbyněk soudu nad účastníky spiknutí Jiřího z Lobkovic proti císaři (r. 1593.). Pokuta uložená původci samému, který ctí, jměním i svobodou propadl, dotekla se hrubě prospěchu katolické církve v Čechách, neboť nejvyšší hofmistr, pan Jiří právě řečený, horle pro dobré, podnikal na statcích svých katolickou reformaci, zřídil otcům z tovaryšstva Ježíšova kollej v Chomutově a podací právo četných far vůkol jim poručil. Arcibiskupu Zbyňkovi bylo po r. 1594. častěji zdvíhati hlas proti kazatelům lutheránským, kteří tiskli se na fary konfiskovaných statků.

Císař Rudolf II. přehlížel potřeby katolické církve, a zabýval se věcmi a osobami, které byly na překážku jeho snažnosti panovnické. Arcibiskupu pražskému nedostávalo se začasté přístupu ke dvoru, aby i v nutných věcech mohl sdělení učiniti císaři. Ba i to se stalo, s vědomím Rudolfa II., že arcibiskup poháněn byl r. 1598. před soud zemský, před laiky a jinověrce, aby odpovídal z činnosti své, která nedocházela zalíbení lutheránských stavů zemských. Císař maje nedostatek peněz, jal se také prodávati zápisné statky duchovenské.

V takových okolnostech nesnadno bylo pracovati o svolání provincialního sněmu v Čechách, jakkoli pomýšlel na něj pan Zbyněk od prvního dne svého biskupování. Časté rady o tom míval s vyslancem papežským při dvoře císařově Caesarem Spezzijským, biskupem v Kremoně;[1]) ale na konec musil sám nuntius vyznati, že kromě příprav ke sněmu, nemožno podnikati zatím ničeho. Přípravy tedy konány a sněm odložen.

R. 1600. nadešel obrat ve smýšlení a jednání císařově. Popuzen byv některými pokusy bratra svého Matyáše, který chtěl mu býti pomocníkem při vládě, vzchopil se Rudolf II. z posavadní lhostejnosti, i náboženské, a obnovil přízeň svou k arcibiskupovi. Listem ze dne 15. dubna r. 1601. ustanoven byl arcibiskup podacím pánem far na soukromých statcích císařských v Čechách. Potom roku následujícího vydal Rudolf II. patent proti lutheránům, nechtěje nikomu v zemi dopustiti, aby stál v jiné společnosti náboženské, kromě církve katolické nebo pod obojí. Ovšem zákazu tak důležitému váhy ubírala okolnost, že císař nepodnikal dále ničeho, aby opravdovost vůle jeho v tom byla patrna. R. 1602. vypraveno také psaní z kanceláře J. M.

[1]) Předmluva Jiřího Bertholda Pontana k nově vydaným „Statuta provincialia Ernesti archiepiscopi“ r. 1606.

Císařské panu Jaroslavu Bořitovi z Martinic, kterýmž císař Rudolf věc sobě velmi vděčnou býti oznámil, že on, pán z Martinic, poddané své ku katolické víře vede, napomínaje ho, aby ve svém předsevzetí zmužile trval, a žádnému sobě nijakž nedal překažeti.[1]

Arcibiskupu Zbyňkovi propůjčil císař majestátem ze dne 15. června r. 1603. název a hodnost knížecí; načež i nástupcové jeho na prestolu pražském měli důstojenství toho užívati na vždy. Pozornost naši poutá, kterak v listě císařském motivováno jest řečené vyznamenání pro pana Zbyňka. Poněvadž týž arcibiskup podle nelíčené zbožnosti své a zvláštní horlivosti o náboženství katolické nejenom církevní kázeň obnoviti se snaží, ale i toho pilen jest, aby vyplenil a odstranil bludy, které vtiskly se v okrsek jeho arcidiecése, a předešlý lesk víry zase tu zavedl jako pastýř bdělý a správce duší neúnavný: k hodnosti vévod a knížat atd. tímto jej povznášíme.[2]

Jest na bíle dni, že s počátku 17. století dostavila se doba, katolické církvi v Čechách poněkud příznivější. Také synodě, v Praze obmýšlené, ustoupily z cesty některé překážky. Bylo se nadíti, že císař neodepře souhlasu a podpory, aby sněmování biskupa s duchovenstvem projevilo žádoucí účinek na osvěžení náboženského života v zemi.

Než tu zase počal váhati sám arcibiskup Zbyněk. Již po několik let sklíčovala jej občas choroba, ujímajíc pružnost ducha a předešlou energii. Když považoval, jak veliká většina panstva českého přiznává se k lutheránství, a opovídá nepřátelství všemu, co by směřovalo k vyvýšení církve katolické, když uvedl si na mysl rozhořčení, jaké způsobil mandát císařský z r. 1602., ačkoli potom nikterak nebylo nastupováno na vyplnění jeho, lekal se arcibiskup, působiti synodou nové rozechvění myslí na straně sobě protivné. Nápravu náboženských věcí v Čechách čekal teprve, až podaří se mu založiti šlechtickou kollej, ke které sám by mohl dohlédati. Také dříve po semináři toužil, aby pominula osiřelost četných far a kostelů v diecési.

Svatému Otci Klementu VIII. (1592—1605) podána záhy zpráva o tom, že arcibiskup pražský rozpakuje se od synody, jakkoli chvíle k ní velmi příhodna. Ano, nejen synodu, nýbrž i sněm provincialní možno prý nyní bez překážky v Čechách odbývati. Papež uznal tedy za potřebné, pobídnouti pana Zbyňka Berku z Dubé apoštolským listem ze dne 14. října r. 1604., jehož obsah v krátkosti tuto přednášíme: S jakými obtížemi, psal sv. Otec, potkává se snaha, obnoviti katolickou víru v Čechách, dobře jest nám povědomo z podání a zpráv, jež v hojném počtu k nám docházejí. Jakož pak vedeme o to péči, aby spasitelné dílo zdárněji prospívalo, nemůžeme se zřetele spustiti prostředek k tomu v posvátných zákonech předepsaný, a jinak dobře osvědčený, to jest slavení provincialního sněmu. I máme za to, že by nejen s užitkem bylo pro Čechy rozepsati tam a odbývati sněm provincialní, nýbrž za věc zcela nutnou sněm takový pokládáme. Neboť nákaza bludů tak se tam rozšířila, a duchovních osob mravní nedostatky tak vzrostly, že církevní kázeň sotva dle jména tam známou zůstává. Také proto jest pilná potřeba sněmu,

[1] Heckovsky: Poselkyně starých příběhův; II 1. str. 394 n.

[2] Rybička: O erbích, počtech a znacích stavu kněžského v Čechách. Pojednání kral. české společnosti nauk; V. sv. 12, str. 133 n.

aby ohlášeny byly v Čechách úchvaly obecného koncilia tridentského. Máme pak naději v Boha, že jako v jiných krajinách popřál hojného ovoce církvi ze slavení synod, tak i zemi České neodepře z nich svého požehnání. A proto napomínáme tě v Pánu, abys stranou odložě ostatní věci, i neohlédaje se na nedostatek zdraví, nebo na obtíže a nepohody, ihned vědětí dal biskupům své provincie, kdy s nimi chceš konati sněm krajinský. Při tom mimo sebe pusť obavy, jakoby síly tvé k tomu nestačily, či že věc ta, v Čechách neobyčejná, narazí na odpor a překážky; neboť té celé naděje jsme, že dárce všeho dobra, Bůh, podpory dodá silám tělesným, obtíže všechny z cesty odstraní, a zásluhnému dílu tvému propůjčí zdaru tak aby ke skutku bylo přivedeno, čehokoli vzhledem kněžstva svého a věřících nejvíce sobě přeješ. Však také nuntiovi našemu při dvoře císařském Janu Štěpánovi, biskupu vercellskému, rozkaz jsme dali, aby úřadem svým i radou byl ti ku pomoci, a čeho potřebí jest k dokonání díla sněmovního, jménem naším ochotně poskytl a učinil. [1])

Povzbuzen jsa slovy sv. Otce, jal se arcibiskup Zbyněk jednati o provincialní sněm s biskupem olomouckým Františkem kardinálem z Dietrichšteina (1599—1636). Církevní kníže právě řečený jevil ochotu ke společnému rokování v Praze, avšak k přípravám vymiňoval si lhůtu tak prodloužilou, že metropolita jeho pan Zbyněk spatřoval v tom odklady, a boje se, aby otálení se sněmem nebylo opět jemu na vrub kladeno, uzavřel konati dříve diecésní synodu pro kněžstvo svého obvodu pražského. Papežský nuntius schvaloval úmysl takový; a i císař Rudolf II., vyslechnuv přívětivě arcibiskupa, žádajícího za ochranu ve příčině synody, raději ke sněmu diecésnímu nežli k provincialnímu se nachyloval. Zatím zemřel papež Klement VIII. dne 5. března r. 1605. Druhý nástupce jeho Pavel V. sotva na stolec Petrův byv dosazen (dne 16. května r. 1605.) obdržel zprávu o tom, že v Praze dějí se přípravy k synodě duchovenské. I nemeškal projeviti písemně potěšení své nad tím, s přáním dokonalého zdaru. [2])

Arcibiskup Zbyněk ustavil záhy kommissi z rádců svých v kapitole, a jiných učených bohoslovců, aby chystali předlohy k budoucí synodě. V čelo kommisse postaven probošt u sv. Víta Jiří Berthold Pontan z Breitenberka. Slovutný muž ten vyhledav provincialní statuty pražské z doby prvního arcibiskupa Arnošta z Pardubic, jakož i jiné úchvaly sněmů pražských, pokud konány byly před válkou husitskou, jal se sbírati z nich předpisy posud účinné a platné. Direktivou všeho byly ovšem dekrety sněmu tridentského „de reformatione“, konstituce papežů a římských kongregací. Některou pomoc poskytovaly členům kommisse také úchvaly dvou diecésních synod olomouckých z let 1568. a 1591., jakož i pastorální spisy sv. Karla Borromejského. Majíce pilné zření k potřebám katolické církve v Čechách, důvěrníci biskupovi uchystali hojný materiál k jednání sněmovnímu, snůšku výborných stanov a předpisů, podle předmětů příbuzných i různých pěkně seřaděnou a rozdělenou. Arcibiskup

[1]) List papeže Klementa VIII. ze dne 14. října r. 1604., ve spise „Synodus archidioecesana pragensis habita a. 1605.“ V Praze r. 1762.

[2]) List arcib. Zbyňka, kterým po skončené synodě r. 1605. zavazoval duchovenstvo své plniti úchvaly sněmovní. Ve spise „Synodus archidioecesana pragensis habita a. 1605.“ V Praze 1762.

Zbyněk sledoval práci jejich s neúnavnou pozorností, zkoumal elaboráty sobě předkládané a doplňoval, jak za dobré nebo lepší uznával.

V létě r. 1605. byly předlohy hotovy. Hned potom rozeslány jsou pastýřské listy arcijáhnům a děkanům po krajích, kterými arcibiskup ohlašoval diecésní synodu v Praze, nařizuje spolu, aby k památnému dni sv. Václava, dědice českého, najíti se dali s kněžstvem sobě podřízeným na dvoře vrchního pastýře. Podobné listy vydány jsou také opatům klášterním a jiným představeným v řeholích, pokud členové domů jejich pracovali ve správě duchovní. Také kněžstvo pod obojí voláno bylo na synodu. O účelu sněmovního jednání položil arcibiskup stručně sic, ale zřetelně: Mravy kněžstva potřebují nápravy; duchovenstvu má se dostati bezpečného návodu, kterak vésti věřící lid ke spáse, kterak konati služby Boží a přisluhovati svatými svátostmi. Biskup žádá sobě rokovati s duchovenstvem o naléhavých potřebách, vyslyšeti jeho nedostatky, a jemu rady i pomoci skutečně uděliti.

Nadešel svátek patrona zemského sv. Václava r. 1605. Toho dne ožily Hradčany a hrad pražský počtem duchovenstva, jaký býval tam za šťastných let Otce vlasti, císaře Karla IV. Více nežli 200 kněží církevních dostavilo se k velechrámu sv. Víta, ke hrobům svatých mučenníků a dědiců českých. Z blízka i daleka přibyli duchovní správcové osad, poslušni jsouce hlasu svého arcipastýře. Z vynikajících účastníků synody jmenujeme: papežského nuntia Jana Štěpána Ferreria, biskupa vercellského, světícího biskupa pražského Jana Lohelia, kapitolního probošta Jiřího Bertholda Pontana z Breitenberku, děkana Šimona Brože z Horšova Týna, kanovníka Kašpara Arsenia z Radbuzy, opata broumovského Volfganga Zelendra z Prošovic, opata teplského Ondřeje Ebersbacha, na slovo vzatého kazatele Jana Ctibora Kotvu z Freifeldu Do lavic učenců zasedli professoři z tovaryšstva Ježíšova; zvláštní místo vykázáno venkovským arcijáhnům a děkanům, jiné farářům a ostatním kněžím. Také některý počet laiků, šlechticů a měšťanů, směl obcovati synodě v chrámě.

Po slavné mši svaté arcibiskup Zbyněk konal úvodní modlitby a vzýval o přispění Ducha svatého. Uvítav pak přítomné kněžstvo, pokynul proboštu Pontanovi, aby řeč učinil o kázni církevní, jak po úchvalách sněmu tridentského průchod míti má u kněžstva i věřících. Po té předčítán jest první odstavec synodalních ustanovení, totiž o vyznání víry, a jak pečlivě dbáti jest o zachování a šíření pravé víry v Čechách. Arcibiskup poručil, aby přítomní společně vyznali katolickou víru podle formule papeže Pia IV.

Není tuto úmyslem naším vyšetřovati obsah jednání sněmovního Ať jen krátce o něm položíme, není ani jediné stránky života kněžského a náboženského, aby při diecésní synodě r. 1605. bez povšimnutí zůstala. Jestliže uvedeme nadpisy jednotlivých kapitol, ukážeme tím sotva rámec zdařilého obrazu, či spíše zrcadla, ve kterém obráží se dokonalá způsobilost církve katolické, vychovati kněžstvo v duchu Kristově, a užiti ho k tomu, aby vedlo lid křesťanský k mravnímu pokroku. Nadpisy jednotlivých kapitol jsou tyto: O křesťanském cvičení mládeže a školách farních; o hlásání slova Božího; úcta k svatým ostatkům; o ctění obrazů svatých;

o pověrách obecného lidu v Čechách; odpustky; svěcení dní nedělních a svátečních; postní předpisy; o posvátných budovách a jejich úpravě; přisluhování svatými svátostmi; o náležitém řádu služeb Božích; jaký má býti život a obcování osob duchovenských; o úřadě farářů; o patronátním právu; o klášteřích mužských a panenských; návod daný arcijáhnům a děkanům; o konání schůzek kněžských nebo pastýřských poradách; co platí o závětech kleriků; o kněžském semináři v Praze; o přijetí a poddání se ustanovením obecného sněmu tridentského.

Diecésní synoda pražská trvala po tři dni, a skončena jest v pátek, v den sv. Jeronyma. Při ní proneseny jsou jadrné řeči a účinlivé napomínky, zejména od zvolených řečníků z tovaryšstva Ježíšova a od opata teplského Ondřeje Ebersbacha. Lutheránů českých nikdo nedotýkal se z příma, aby nebyla dána příčina k různicím; avšak pozornější posluchači vycítili spravedlivé stesky na pohromy obecného řádu a církevního života v zemi příčinou náboženských novot.

Arcibiskup pan Zbyněk kázal vydati akta synody tiskem, což stalo se péčí probošta Pontana r. 1606. V úvodě ke spisu tomu položil horlivý arcipastýř otcovské napomenutí k duchovenstvu: Tuto, pravil, klademe vám do rukou knihu předpisů synodalních, abyste svědomitě jimi se spravovali, abyste učinili je sobě normou a pravidlem ve všem všudy, cokoli podnikáte. V ničem zajisté nepochybíte, jestliže život svůj a působení přiměříte k zákonům posvátné naší synody.

Vzchopte se, drazí bratří, ke kázni a řádu slavných předků svých, a jejich horlivost i zbožnost hleďte nápodobiti. Jestliže při osobě naší shledává se, co by potřebovalo nápravy, napravíme to s pomocí Boží hned; neboť byla by věc dokonce marná, volati ostatní ke zbožnosti, horlivosti a pilné službě Boží, kdybychom sami neukazovali příklad toho na sobě. Kéž by láska naše, naše pokora, trpělivost, mírnost všechněm lidem učinila nás poručeny; kéž bychom tak obcovali před Bohem a světem, aby pouhé popatření na nás přesvědčilo každého, že jsme služebníci Kristovi. Tuto máme zbraň, máme návod, máme pravidla, kterých kdo užije zbožně, moudře a horlivě, získá Kristu ne stádo maličké, ale celý národ. Milost Boží s vámi!

Byla to poslední slova šlechetného arcibiskupa k duchovenstvu pražské arcidiecése, odkaz starostlivého otce k synům; neboť již dne 6. března r. 1606. vypadla ve smrtelném zápase berla z ruky páně Zbyňkovy. Časný odchod jeho pozastavil sice účinek předešlé synody, avšak utlumiti ho úplně přece nemohl.

Synoda pražská z r. 1605., jakkoli v těžkých dnech a pro církev nepříznivých byla slavena, neminula se přece se zdárným výsledkem. Mravní váha její především v tom záležela, že katolictví v Čechách omládlo, že ti, kdož při něm stáli, sešikovali se k duchovnímu zápasu proti bludařství, kterým veřejný řád byl rozrušen a národ oslaben. Jako sněmem tridentským obrodila se celá církev, tak synodou pražskou občerstvila a posilnila se církev katolická v Čechách. Od počátku náboženských zmatkův u nás bylo úlohou katolické menšiny zdejší, hájiti práv svých, ovšem starobylých, a raziti cestu k návratu ostatního národa do lůna církve. Na úlohu

takovou nepamatováno někdy dosti živě; synoda pražská z r. 1605. přivedla ji opět k vědomí tak jasnému a určitému, že nebylo lze za drahný čas s mysli ji spustiti. Účastníci synody, i ti, kdož probádali akta synodální, přesvědčili se o neúmorné síle katolictví, o intensivní moci jeho, kterou čeliti dovede snahám odstředivým a podvratným; přesvědčili se, že proti destruktivnému působení lutheránství zvedá se hráz, zbudovaná na základech nepohnutých.

Strana starých pod obojí, pokud ještě nesplynula v jedno s církví katolickou, byla v hrozném úpadku. Konsistoř pod obojí řídil od r. 1594. ženatý kněz Václav Dačický z Brozan. Císař Rudolf II. složil jej konečně s úřadu (r. 1604.), když jal se zastávati před právem, že dcera jeho vlastní není dítětem nemanželským. Tak za doby, kdy odbývala se synoda pražská, neměli kněží starých utrakvistů ani hlavy. Někteří z nich obcovali sněmu duchovenstva, a pokud dobré vůle byli, nemohli tak zhola uzavříti se před vlivem výborných úchval jeho.

Strana lutheránů, s jednotou bratří českých spolčená, měla převážnou většinu v zemi. Než i číselné převaze jejich imponoval průběh synody pražské. Jevilo se to účinkem ovšem poněkud jinakým nežli u katolíků a utrakvistů. Kdežto tito přiklonili se ke skále Petrově, na které zbudována jest církev, protestanté čeští hledali písčiny, čistili evangelium své a řády církevní, na porok katolikům, aby v nich ani památky ani sledu nezbylo po starých, pokojných časech. Uvádíme vlastní heslo jejich z počátku 17. století: „A summou, praví se v návodě, jak zastávati službu církevní, rozuměj lutheránskou, summou všecky jiné, od lidí ustanovené a proti slovu Božímu a písmu svatému čelící věci vyčišťovati. A na lidi, jak by oni míti chtěli, neb jak se kde prve co zachovávalo i posavad zachovává, a co sobě lid oblibuje, na to se neohlédati, . . . lidi z bludův povolně a pomalu slovem Božím vyvozovati a k pravým poctám Božím, vedle nichž by slovo Boží s užitkem spasitedlným slyšeti a Pánu Bohu líbezně sloužiti mohli, je přivozovati.“ [1])

Nicméně i mezi lutheríny najíti se dali mužové, kteří dovedli oceniti nebo aspoň tušiti význam katolictví v Čechách osvěženého. Svědčí o tom povésti tehdáž roztrušované, že arcibiskup pražský Zbyněk bere radu s biskupem vídeňským Kleslem, jakým způsobem mohlo by připraveno býti konečné navrácení Čech celých k církvi katolické.

II.

Z úchval diecésní synody pražské z r. 1605. zakazují se k pozornosti naší nejprve stati nadepsané: „De clericorum seminario“ a „De vita et honestate clericorum“. Hodláme tudíž pojednati o výchově katolického duchovenstva a jeho dalším vzdělání s počátku 17. století, dávajíce odpověď k tomu, jakou péči vynakládal arcibiskup Zbyněk Berka z Dubé, aby měl kněžstvo neúhonné a učené. Rozprava taková není zajisté od místa; neboť kdo by přestati chtěl na posavadním líčení našich dějepisců světských, musil by za to míti, že katolické duchovenstvo u nás, s počátku 17. století, bylo na větším

[1]) Sborník historický; II. str. 31.

díle neumělé a rozpustilé. Při tom dopadá jakýsi stín na představené, jakoby nedbali dosti o vědecké vzdělání kněží a shovívali ve volnějším životě; kdežto přece vůči tolika jinověrcům v Čechách záleželo na tom, aby mužové církve stáli jako zeď, bdělí a zdární, a nedávali příčiny k útržkám ani se strany mravů svých ani pro nedostatek vzdělání. Rozprava poskytne nám příležitost, nahlédnouti poněkud hlouběji ve školské cvičení a výchovu tehdejšího duchovenstva; seznáme, jakým způsobem dála se příprava jinochů na stav kněžský; seznáme, kterak o to dbáno, aby duchovní správcové pracovali o další vzdělání své a byli způsobilí netoliko zachovati počet katolického obyvatelstva v Čechách, ale rozmnožiti jej získáváním jinověrců. Při tom šetřiti chceme i nedostatků oné doby, uvádějíce příčiny, ze kterých vznikaly. Tak ukáže se nám obraz úplnější a věrnější, nežli jsme zvykli vídati jej u světských spisovatelů. Ti pachtí se na mnoze jen po věcech zajímavých, aby získali sobě vděk čtenářův. Církevními dějinami rádi se zabývají, protože kulturní historie národa českého za starší doby úzce souvisí se životem církevním. Ale při tom na den nesou patrnou nechuť ke hlubším studiím o pracích biskupů a kněží katolických. Pro jinověrce a náboženské blouznivce mají srdce velmi citlivé a něžnou starostlivost. Jednotu českých bratří vypisují zevrubně do nejmenších podrobností. Její ústavy, řádů, bohoslužby, kázně nemohou ani dosti vynachváliti. Každičký ústrk v neprospěch bratří učiněný provázejí dojemnými stížnostmi a žalobami. Také pro utrakvisty a protestanty rádi se rozehřívají, věnujíce jim slova uznání. Ale jak dojde řeč na kněžstvo katolické, hned slyšeti nářky proti němu. Zejména o nezřízeném životě duchovenstva bývá široce a se zalíbením jednáno. A když konečně nelze zamlčeti některou věc dobrou a záslužnou, přidává se k tomu poznámka, že asi nebylo to, se strany katolické, myšleno upřímně a do opravdy. Naproti tomu uvedu jen jednu okolnost, jež širšímu obecenstvu není dosti povědoma, kterak totiž onino spisovatelé shledávají zprávy své z dopisů a knih církví katolické dokonce nepřátelských, a jestliže přece tu i tam sáhnou k pramenům katolickým, bývá pomůckou jejich nejspíše soudní protokol konsistoře, kdež ovšem jiného není než přepisy žalob a stížností, jak k úřadu církevnímu bývaly vznášeny a u něho vyšetřovány. Tak se stává, že o kněžích zachovalých a vyborně působivších není zmínky; za to však žaloby, třeba za sto let zběhlé, tvoří podklad úsudku o působení kněžstva vůbec. Tichá, záslužná činnost nedochází povšimnutí, bouřlivá líčí se drasticky a tendenčně.

Spisem, našim světským historikům skoro neznámým, jsou akta diecésní synody pražské z r. 1605. Zavírá v sobě spis ten pravidlo duchovenské činnosti mezi lidem českým na počátku 17. století a tudíž bezpečný pramen k poznání tehdejšího katolického života u nás. Proč jest spisem neznámým, z toho, co právě řečeno, samo se podává. Tím spíše doléhá povinnost na nás, abychom obraceli k němu pilné zření. I činíme tak rozpravou o výchově a vzdělávání katolického kněžstva za arcibiskupa Zbyňka Berky z Dubé. Postup zachován buď takový, že sledujeme jinochy, rozhodující se pro stav duchovenský, z domu jejich otcovského až do pozdních let života.

Jako za naší doby, tak již ode dávna prostředkem ušlechtilého vzdělání pokládány jsou školy. S počátku 17. století bylo

v Čechách škol nižších, městských, s dostatek; ale o učitelích jdou zprávy, že šířili lutheránství nejvíce. Vesničané škol nemívali, leda kde vrchnost učitele na čas opatřila. Za tou příčinou nařizovala diecésní synoda, aby duchovní správcové ve svých osadách velikou péči měli o chlapce, kteří ukazují pěkné nadání a čisté mravy, aby cvičili je v literním umění a zaučovali službě chrámové. Rodičům mělo při tom na srdce býti vloženo, že by synové jejich dobře hodili se k úřadu kněžskému, aby tudíž v tom je utvrzovali a nad nimi bděli.[1]) Jinochy, kteří bývali ve školách jinověrců, třeba nižších, arcibiskup Zbyněk nerad připouštěl ke svěcení. Trpká zkušenost poučila jej, jak nestálé povahy jsou klerikové, kteří v letech chlapeckých požívali školního cvičení u bludařů, ana do mladých srdcí jejich uložena neláska k církvi katolické. Dosáhnuvše svatého kněžství, přebíhali k jinověrcům, na veliké pohoršení věřících. — Duchovní správcové mohli vychovati a vyučiti kandidáty až k vyšším svěcením. Však stávalo se to přec jen zřídka, aby kdo soukromě, od faráře svého, připraven byl na ordinaci. Uvedeme později příklady, kterak čekatelům takovým vytýkána bývala zejména nedokonalá znalost latiny, když před arcibiskupskými kommissaři dokázati měli vědeckou způsobilost.

Pravidelnější cesta ke svěcení vedla školami veřejnými. Myslíme tu na katolická gymnasia, fakultu filosofickou a bohosloví. V Čechách napočetl bys tenkráte čtvero gymnasií. Řídili je otcové z tovaryšstva Ježíšova. V Praze, v Chomutově a v Hradci Jindřichově byla gymnasia celá, úplná, o pěti třídách. V Krumlově po r. 1602. bylo gymnasium necelé. Scházela mu poslední třída, tak zvaná rhetorika. Pan Petr Vok z Rožmberka, sloup jinověrců v jižních Čechách, odňal totiž kolleji v Krumlově částku důchodů, tak že třída rhetorů tamních musila převedena býti do Jindřichova Hradce. Aby i nemajetným žákům byl přístup do gymnasií, o to pečovali již zakladatelé a potom dobrodinci řečených kollejí. Věnovalit potřebný náklad na vychování chudých studujících; načež při každém gymnasii zřízen konvikt, dům chudých žáků, kteří ve všem opatření došli od otců z tovaryšstva Ježíšova. V Krumlově mělo živeno býti 50 chudých studujících; v Chomutově sto; v Jindřichově Hradci počet se neudává; vzrostl teprve po roce 1605. V Praze založili vznešení dobrodinci konvikt pro nemajetné žáky, s tím výslovným úmyslem i přáním, aby chovanci, ukončíce studia gymnasijní a studia filosofická, oddávali se na větším díle posvátnému učení věd bohoslovných. Jesuité nepřestali pak prositi a přimlouvati se u štědrých dárců o nové podpory pro dům chudých studujících v Praze. R. 1595. vzrostl tu počet chovanců do sta, a v letech následujících ještě se rozmnožil. Mimo to měli otcové v řízení svém konvikt papežských alumnů, to jest chudých synků šlechtických, na něž vedle ustanovení sv. Otce Řehoře XIII. vycházelo ročně 1530 říšských tolarů, aby po čas studií svých vším potřebným byli opatřováni a jednou rozmnožili řady domácího duchovenstva. Že alumni papežští účelu tomu nasluhovali, máme zprávy jisté. R. 1598. bylo jich čtrnácte najednou posvěceno na kněžství.

Učení na gymnasiích dokonávalo se v pěti letech. Studia filo-

[1]) Synodus archidioecesana; str. 95.

sofická trvala tři roky Po třetím roce bylo posluchačům konati zkoušku z veškeré filosofie; a jen ti, kdož obstáli, připouštěni jsou k theologii. O studiích bohoslovných na akademii pražské jde nerozdílná chvála, jako o všech vyšších školách, jež v 17. století řídili otcové z tovaryšstva Ježíšova. I protivníci musí s respektem mluviti o způsobu vyučování a vychovatelských zásadách jejich. Co se tkne bohosloví, stanovily předpisy řádu, aby akademické studium theologie dokonávalo se ve čtyřech letech. Po celou tu dobu byla věrouka středem a těžiskem všeho učení. Denně věnovati jí bylo dvé hodin, jednu ráno, druhou odpoledne. V přednáškách střídalo se dvé professorů. Vykládajíce obšírné články víry, přiváděli důvody jejich a obranu zvláště proti nálezkům bludařů. Při tom řídili se nejvíce učením sv. Tomáše aquinského. Avšak nebyli na něj tak vázáni, že by naprosto v žádné příčině od něho uchýliti se nesměli; nýbrž dovoleno jim bylo v některých kusech spravovati se míněním obecným, od theologů přijatým, jakož i v otázkách záhadných a takových, jichž sv. Tomáš se nedotýká, kterékoli strany se přidržeti. V prvním a druhém roce theologie dály se ještě přednášky o mravouce, církevním právu a církevních dějinách. Professor mravoučné kasuistiky měl všechnu práci na to vynaložiti, aby vzdělal zkušené a potřeb věřícího lidu znalé správce duchovní. K tomu konci přednášel náuku o svátostech, o stavech lidských a povinnostech jejich, o desateru Božích přikázání a jiné. V případech sporných podával důvody rozsudku a dokládal je příklady i výroky znamenitých bohoslovců. Ve třetím a čtvrtém roce přednášen výklad písma, a posluchači uváděni jsou ve známost pomocných věd biblických. Tu dostávalo se jim příležitosti, aby seznali mluvnici i skladbu jazyka hebrejského a nářečí aramejských. Čítali pak snadnější knihy písma ze Starého zákona v původním textu, a porovnávajíce je s latinskou vulgátou, měli poznati důvod toho, proč církev zastává a schvaluje překlad jediný, sv. Jeronyma Knihy Nového zákona tlumočeny z původního, řeckého jazyka na latinský. Časté disputace a repetice činily z theologů výborné řečníky a propůjčovaly jim zručnosti, aby časem svým s dobrým prospěchem mohli podstupovati slovné zápasy o pravdu katolické věrouky.

Zdrželi jsme se poněkud na školách středních a vyšších, avšak ne s újmou věci, ku které rozprava naše směřuje Podle toho, co posud uvedeno, zdá se, jako by na nejlepší míře stála výchova kněžstva z počátku 17. století. Synové bohatých i chudých měli přístup ke zřídlům vědy a otevřenou cestu k theologii. Ba, školy otců z tovaryšstva Ježíšova přivábily i značný počet jinochů pod obojí ježto rodičové jejich znamenali neobyčejné úspěchy škol řádových. Mezi žákovstvem v Klementině bývali synové administrátora pod obojí Jana Mystopola; ano i rektor university Karlovy, tuším Matěj Dvorský z Hájku, přivedl synky své k otcům jesuitům. R. 1597. počítalo se v kolleji pražské do sedmi set studentů Z nich jedno sto bylo posluchačů filosofie a něco méně theologů. K tomu přiveďme ještě tyto počty: v diecési pražské bylo tenkráte 336 katolických far, podle udání samého arcibiskupa Zbyňka. Za čtyři léta, to jest od r. 1593. až do r. 1597., posvětil týž arcipastýř 130 kleriků na kněžství. To převyšuje skoro naše očekávání. A přece neslyšeti nic častějšího, nežli nářky téhož arcipastýře, že kněžstva jest nedostatek, zvláště

po roce 1602., po vydání královského mandátu proti bratřím a haeretikům v Čechách vůbec, kdy hojnost katolického duchovenstva byla by posilnila prospěchy církve pokud z mandátu mohly býti váženy. „Neznáme věci, píše arcibiskup, která by s větší potřebou byla pro sídelní město naše a celou tuto arcidiecési, nežli dostatečný počet kněží, učením, zbožností a dobrými mravy vynikajících. Žeň zajisté hojná jest, ale dělníků, žel Bohu, velmi poskrovnu; tak že mnohé osady nemají pastýřů, a my pro nedostatek duchovních, se slzavýma očima to pravíme, pilné potřebě jejich stačiti nemůžeme.“ [1])

Aby rozuměti bylo bolestnému povzdechu arcibiskupa Zbyňka, vyložiti jest některé okolnosti času. Z těch, kdož na pražské akademii studovali bohosloví, sotva dva nebo tři ročně vstupovali v řady světského kněžstva diecésního; ostatní zamluveni byli k řeholím. Nejlepší jinochy získávali otcové z tovaryšstva ke službám svého řádu. Opatové jiných klášterů, ba i sami vrchní pastýři katolíků v Čechách toužili na to s jemnou výčitkou, že výkvět studentstva vychovaného v kollejích zůstává zase kollejím; a ostatním domům řeholním a duchovní správě po venkovských osadách dostává se dílu mnohem menšího a chatrnějšího. Později ovšem vyšlo to k dobrému celé arcidiecési, když po krajích českých za doby katolické reformace rozešli se slovutní kněží, kazatelé a missionáři z tovaryšstva Ježíšova získávat jinověreckého obyvatelstva. Avšak i kláštery pražské, mohouce působiti na své novice a kleriky, vychovávati je ke zvláštním potřebám svého řádu, byly na tom lépe než arcibiskup, který ve službu církevní a nemálo důležitou na osadách venkovských, dohledu vzdálených, přijímati musil bohoslovce téměř neznámé. A kdyby těch aspoň bylo bývalo! Kdo vystudoval celou theologii v akademii pražské, býval brán k důležitějším úřadům, z nichž starší držitelé vymírali; kdežto pro duchovní správu po farách na vsích, kde bývalo ustláno velmi tvrdě, musilo někdy za vděk bráno býti se studenty nehotovými, bývalými mladšími učiteli a mladými muži, jež k úřadu kněžskému připravili venkovští faráři. R. 1606. svěceni jsou na kněžství tři gymnasisté z Krumlova, sotva že učinili přípravná studia pro fakultu filosofickou, kdežto jiní spolužáci jejich stali se teprve novici, jiní posluchači filosofie

Tu tedy postihujeme pramen nesnází, pokud se týče výchovy světského duchovenstva v arcidiecési. Duchovní správa velmi obtížna, faráři tištěni od sektářských osadníků, odstrkováni mocně od protestantských kollátorů, bez dostatečného opatření věcí k životu potřebných! Věru andělské kněze bylo by tenkráte posílati bývalo k řízení osad! A vrchnímu pastýři jejich nedostávalo se ústavu, by mohl je připraviti na útrapy duchovní správy a ohraditi trpělivostí pro těžké povolání. Sněm tridentský, znamenaje nedostatky kněžského života, nařizoval důtklivě, aby v každé diecési byl seminář a v něm chováni jinoši za dozoru biskupova, kteří by vyspěli v kněze zdárné a pastýře věřícího lidu příkladné i obětavé. O seminář v Praze nadarmo pracovali arcibiskupové zdejší od Antonína Brusa počínaje až po Jana Lohelia. R. 1586. učinil odkaz říšský dvorní rada a nejvyšší kuchtík císaře Rudolfa II. pan Melichar z Breitenbachu, poroučeje některý důchod k rukám arcibiskupa Martina Medka v ten

[1]) Tamže; str. 175.

úmysl, aby časněji mohlo přikročiti se ke zřízení kněžského semináře v Praze; avšak nestačilo to ani do začátků. Důchod právě řečený vycházel potom, jak za to máme, ke konviktu v klášteře křižovnickém u mostu, kdež živeno a šaceno dvacet i více studentů. Z nich však jen někteří setrvali do kněžství.

Arcibiskup Zbyněk Berka z Dubé pomýšlel na to velmi vážně, založiti v Praze kněžský seminář. Častěji radu bral v té příčině s biskupem novoměstským za Vídní Melicharem Kleslem; i dopisoval ke svatému Otci Klementu VIII., žádaje sobě účinné pomoci. Aby ke štědrosti naklonil katolické šlechtice v zemi, hodlal zříditi seminář pod jménem „kolleje rytířů a pánů českých“ (collegium baronum et nobilium), kdež by vedle mladých šlechticů místo měli alumnové, konající studia na školách řádu Ježíšova. Papež Klement VIII., nechtěje tomu, aby dála se újma tovaryšstvu, jež samo mělo konvikt šlechtický v Praze již od r. 1556., ukazoval na kláštery, že by při některém z nich možno bylo vyzdvihnouti diecésní seminář.[1]) Ale v tom zase vstupovaly nemalé překážky do cesty. Na synodě r. 1605. položil arcibiskup Zbyněk o semináři tato slova: „Nedostatku duchovenstva v Čechách a těžkému zlu, které z toho povstává, nelze jinak odpomoci nežli založením semináře, jak jej předpisuje sněm tridentský. Při kněžích vyhledává se totiž předních věcí dvé: neúhonnost života a učenost; k tomu obému navésti čekatele stavu duchovního možno toliko v seminářích. Tam vychovávání bývají dobří a horliví dělníci ke správě duchovní; tam jinoši dospívají k dokonalosti života, jakou budoucí učitelé věřících mají se vyznamenávati. Aby tudíž i u nás na posílněnou katolického náboženství a na lepší prospěch této diecése zřízen byl kněžský seminář, o to pracujeme ze všech sil a neustaneme také budoucně. Posud ovšem není potřebného důchodu k tomu. Rozsáhlá arcidiecése naše vyžaduje semináře o hojném počtu alumnův. I obracíme se s důvěrou k opatům a katolickým šlechticům této země. Vznášíme k nim prosbu, ano zapřísahámě je pro milosrdenství Boží, aby bohumilou štědrostí podporovali nás ve věci, která k dobru pastýřského úřadu našeho, nepravíme jen užitečná, ale zhola nezbytna jest; aby s námi účastenství měli v díle, jež s Boží pomoci ke zdárnému konci chceme přivésti.“[2])

Pokud semináře nebylo, staral se arcibiskup Zbyněk o častější osobní styk s budoucími kněžími své diecése. Za tou příčinou nařizoval, aby šestkráte do roka dály se zkoušky svěcenců v residenci na Hradčanech.[3]) Při nich zhusta sám předsedal, maje po boku dva nebo tři zkušební kommissaře. Ani posluchačům theologické fakulty nebylo dovoleno bez ordinariátní zkoušky přistoupiti ke svěcením. Kandidáti stavu duchovního musili dostaviti se ve slušném, řasnatém rouše, s vlasy náležitě ostříhanými, s biretem na hlavě. Nejprve zkoumána tělesná způsobilost jejich, potom původ, zdali jsou synové rodičů počestných, jak staří, a jak posud se chovali. K tomu konci bedlivě nahlíženo do listů, jež sebou přinesli. O počestném původu svědčily úřady městské nebo vrchnostenské, o zachovalosti vydával

[1]) Listiny z r. 1597. v arcib. archivu.
[2]) Synodus archidioecesana; str. 175 n.
[3]) Tamže; str. 97 nn.

listy farář toho místa, kde svěcenec přebýval. Listy takové sluly „literae conservatoriae". Mimo to předkládáno školní vysvědčení. Vlastní zkouška počínala se modlitbou, kterou konal sám arcibiskup nebo jeho official. Zkušebním kommissařům na srdce kladla synoda aby ani strachem ani úplatkem ani ohlédáním se po osobách nebo jiným nějakým hnutím a citem nedali se otřásti ve své povinnosti, a majíce Boha před očima, by nepřipustili ke svěcením osoby církvi neužitečné

Nebude od místa vypsati poněkud examen těch, kteří k vyšším svěcením se hlásili. Kandidátům úřadu podjáhenského odpovídati bylo na otázky: Jaký jest rozdíl mezi svátostinami Starého Zákona a svátostmi Zákona Nového? Co jest svátost vůbec a které podstatné částky její? Jaký a kolikerý jest účinek svatých svátostí? — V čem záleží úřad podjáhnův; jaké jsou úkony a povinnosti toho úřadu? Jakými rouchy odívá se podjáhen? Mystický význam jejich? — Co jest modlitba, a co rozjímání? Podstatné vlastnosti modlitby? Účinky její? Potom učiněna dotázka ke zkoušencům, které modlitby znají z paměti? Dán jim do rukou breviář, aby vyhledali některé officium a dokázali, že dovedou recitovati kněžské hodinky. Podobný pokus zaveden také s katechismem římským, zdali totiž hbitě v něm se vyznají a kteroukoli partii z věrouky nebo mravouky rychle vyhledají. Kdo nebyl vyučen v katechismu římském, musil prokázati znalost aspoň menšího katechismu P. Canisia. Arcibiskupští kommissaři, zkusivše pak kandidáty ve zpěvu zejména liturgickém, zavedli řeč na coelibát, k němuž podle slibu a povinnosti své oddává se padjáhen navždy, a napomínali ke svědomitému konání hodinek kněžských.

Zkouška jáhenská byla ovšem těžší a obšírnější Vytkneme z ní aspoň některé kusy, jež jsou charakteristické pro tehdejší dobu. Ve věrouce hlavní váha kladena na články, kterými liší se katolické náboženství od vyznání protestantského, jako náuka o hříchu dědičném, o ospravedlnění, o svátostech, o mši svaté, očistci, o vzývání a úctě svatých, o svatých ostatcích, o moci a autoritě sv. Otce, o postech a dnech svátečních. Při disputacích s jinověrci byla zevrubná známost článků těch věcí nejpotřebnější. Ve mravouce dotazováno se po zásadách křesťanského života, po nedostatcích mravního pokroku u věřících a prostředcích, kterými by možno bylo nápravu způsobiti. Z církevních dějin měli zkoušenci vypravovati průběh čelných událostí, zejména pak jednání všeobecných koncilů. Tu i tam uhozeno také na životopisy svatých. Z církevního práva zkušována známost posvátných kánonů, papežských práv i dekretálů. Jáhnové měli dále osvědčiti způsobilost svou ke kazatelství. Za tou příčinou dotazovali se jich kommissaři, zdali častěji čítají v písmě svatém a užívají ke srozumění schváleného výkladu písma? Zdali jsou tak zručni v knihách biblických, aby případné texty a citáty ke kázáním mohli sobě obírati? Zdali mají pohotově působivé důvody a účinné apostrofy, aby posluchače své povzbudili k milování Boha a k touze po nebeské vlasti; zdali dovedou nadchnouti věřící pro zálibu v ctnostech a odstrašiti je od hříchů a zlých zvyků. Zdali umějí přivésti podobenství z písma, jako o hospodáři a dělnících na vinici, o rozsévači, o pšenici a koukolu, o kvasu, o ztracené ovci atd. Kandidátům uloženo, aby vypracovali kázání a správným způsobem

látku roztřídili. Když pak elaboráty své přednášeli, bylo toho šetřeno, zdali mluví zřetelně, zdali slova dobře vyslovují, zdali dávají důraz na výrazy a věci zvláště závažné, zdali přesvědčili řečí svou, pokud se týče předmětu, k němuž směřovali.

Zkouška třetí před svěcením na kněžství, kterou tudíž podstupovali jáhnové, dobíhala nejvíce k náuce o mši svaté a k posvátným obřadům. Kandidáti měli osvědčiti znalost liturgických předpisů podle missálu a rituálu. Z náuky zpovědnické bylo jim odpověděti na mnohé otázky rázu praktického.

Veškera examina před vyšším svěcením dála se po latinsku. Při tom tu i tam na den vyšlo, že svěcenci, kteří neprošli veřejnými školami nebo teprve v pozdějším věku přihlašovali se k úřadu kněžskému neměli uspokojivé zručnosti v latinském proslovení. Jestliže jinak ukazovali dobré vědomosti, neodmítal jich arcibiskup Zbyněk pro vždy, ale propůjčil některé lhůty k opětné zkoušce. Pro hrubou neznalost latinského jazyka propuštěn byl od zkoušky již podruhé na př. Jan Coccinus z Králové Hradce r. 1605. Rozhněvav se z toho, psal list k úřadu arcibiskupskému, míchaje v něm češtinu se svou nejlepší latinou: „Že nejsem peritus in latina lingua, tomu já místo dávám, quod non omnia possumus omnes," ale mohl bych se tomu časem přiučiti, a summou „nemálo kněží katolických se nachází, kteří v jazyku latinském mohli by mně podobni býti." [1])

Z toho, co posud řečeno, s dostatek na jevo vychází, že nemalá byla snaha arcibiskupa Zbyňka, aby poznal a zkusil pracovníky údělu svého prve, nežli na ně ruce složí; aby mohl působiti na kleriky aspoň ve chvíli tak rozhodné, jako jest bezprostřední příprava ke svěcení. Však ani potom, když vstoupili do řad diecésního duchovenstva, nespustil s očí a myslí další vzdělání jejich. Totě patrno z mnohých ustanovení a pokynů, jež vydal na synodě r. 1605. V kapitole o životě a počestném obcování kněžstva nabádá mladší i starší duchovní, aby neustali pracovati o rozmnožení a prohloubení theologických vědomostí. K tomu také doporučí jim knihy, kterými se mají opatřiti a pilně studovati [2]) I jest samo zřejmo, že při apoštolských cestách svých po diecési přesvědčoval se o tom, zdali bibliothéky kněží jsou tak spořádány, jak byl pokynul. Nahlédněme poněkud do knihovny tehdejších kaplanů a farářů, ať poznáme směr a způsob soukromého studia jejich. Připadáme tu na knihy velmi důkladné, instruktivní a časové. Kromě písma svatého, breviáře a direktáře první místo držel římský katechismus s výkladem Jana de Chapeauville nebo s vysvětlivkami Šebestiana Catanea; dále katechismus arcibiskupa trevírského Jana VII.; výtečný katechismus P. Petra Canisia, buď větší (Summa doctrinae christianae), buď menší (Institutiones christianae pietatis); Antonína Possevina návod k tomu, jak vyučovati jest katechismu, aby vyučování neminulo se s prospěchem — Z literatury kazatelské býval milým pomocníkem sborník duchovních řečí od dra. Jana Ecka, známého bojovníka proti novotám Lutherovým u víře; dále homilie a řeči Fridricha z Nausey, někdy biskupa vídeňského († r. 1552.), který kázával také v Čechách proti husitům a bratřím r. 1537.

[1]) List z r. 1605. v arcib. archivu.
[2]) Synodus archidioecesana; str. 127 nn.

Hojně užíváno postilly P. Petra Canisia nebo postilly vydané od Jiřího Scherera; dále výborného spisu P. Františka Costera jako pomůcky k odpovědím na námitky činěné od protestantů (Enchiridion controversiarum). Při zastávání úřadu zpovědnického sloužily kněžím českým spisy slovutných kasuistů, jako sv. Antonína Florencijského (Summula confessionis), kardinála Cajetana (Summula de peccatis), Františka kardinála Toleta (Summa casuum conscientiae), a jiné. Ve všech knihách posud uvedených jeví se tuhá reakce proti protestantskému hnutí, které bouřlivými vlnami zavalilo také zemi naši na sklonku 16. století. Proto nazvali jsme spisy ty „časovými". Pro soukromou četbu kněží doporoučel arcibiskup Zbyněk zlatou knihu Tomáše Kempenského „O následování Krista", asketické spisy Ludvíka Granadského, úvahy Františka Costera, krom jiných. Akta pražské synody diecésní měl si každý kněz opatřiti do měsíce po vydání jich tiskem, jinak čekala na něj pokuta šesti tolarů.

Aby poskytnuta byla příležitost kněžím, ukázati, že pilni jsou soukromého studia podle intencí svého arcipastýře, Zbyněk Berka z Dubé zavedl pastoralní porady, řídě se v tom příkladem sv. Karla Borromejského v Miláně. Ovšem schůze duchovenské konány u nás již dříve, za arcibiskupa Antonína Brusa, a to po dekanátech nebo také po obvodech větších, kterým říkáno tehdáž kraje arcikněžské; avšak sjezdy takové měly ponekud jiný ráz a účel nežli potomní schůzky vikariátní. Arcibiskup Antonín svolával kněžstvo, aby buď sám buď skrze děkany nebo arcipryšty ohlašoval mu úchvaly sněmu tridentského, aby dával návod, kterak jednomyslně přisluhovati jest svatými svátostmi; aby v lepší způsob a řád uvedl nedostatky správy tu i tam patrné. Konvokace tehdejší byly povahy reformační a lišily se tudíž od poradních schůzí doby pozdější.

O schůzkách duchovenských, kdy a jak by se konati měly, nařizovala diecésní synoda pražská z r. 1605. zejména toto [1]): Čtyřikráte do roka svolá děkan veškeré kněžstvo svého traktu a bude s ním rokovati. Dny k tomu voleny buďtež příhodné. Vyjímá se: poslední týden před vánocmi, posledních čtrnácte dní před velkonocí, jakož i dni před velikými svátky a slavnostmi církevními. Ke schůzi dostavtež se všichni duchovní toho dekanátu, oděni jsouce talárem a opatřeni tonsurou. Také mějž každý svou superpellici, čistou a zachovalou. Kdo nemohl by se dostaviti, nechaf téhož dne ještě omluvena se učiní. Děkan vyšetří podstatu závady a jestliže neshledá při ní zákonité váhy, potrestá nepřítomného peněžitou pokutou, která činí nejméně půl tolaru, nejvíce pak tolary dva.

Den před schůzí přistoupí všichni účastníci ke svátosti sv. pokání; v den, kdy schůze se koná, obětovati budou mše svaté za zesnulé duchovenstvo a dobrodince chrámu. V příbytku děkanově zahájena budiž porada modlitbou, kterou synoda pražská r. 1605. k tomu konci stanovila. Když pak přítomní zasednou na místa sobě vykázaná, učiniž k nim děkan promluvu o kázni duchovenské aspoň z některé stránky.

Nejhlavnější kus, kterým lišiti se měly dekanátní schůze z počátku 17. století od předešlých konvokací, následuje nyní. Arcibiskup

[1]) Tamže; str. 167 nn.

Zbyněk Berka z Dubé nařizoval děkanům, aby aspoň o měsíc dříve, nežli odbývá se u nich schůze duchovenstva, zaslali farářům některý počet otázek, o nichž měla potom při schůzi vedena býti rozprava. I látka byla zhruba určena. Otázky dobíhejtež k mravnímu stavu obyvatelstva v té krajině, k jeho chování vůči církvi i k jeho naléhavým potřebám podle různých živností. Budtež voleny zvláště těžší případy ze zpovědnice. Otázky nechať odnášejí se k bohoslužebným úkonům, ke svatým svátostem, kterak jimi přisluhovati, k reservátům papežským, jak je vykládati.

Povšimnutí zasluhuje návod o podrobném rokování při schůzi. Děkanovi zvoliti bylo sekretáře, jednoho z přítomných kněží, který po řadě otázky předčítal. K odpovědi vyzván nejprve některý z mladších, potom teprve starší. Z pravidla odpovídal vyzvaný řečí latinskou, mohl však k lepšímu vyjádření se užiti mateřštiny. Řečník měl přednésti mínění o věci a opříti je vážnými důvody. Děkan, vyslyšev je všechny po řadě, pověděl stručně, co bylo předneseno; dodal, čeho opomenuto; rozeznal mínění omylná od pravých, pochybná od jistých, soukromá od obecně platných; ukázal na příčiny odporů a dovodil, čeho nejlépe jest se přidržeti. Pokynul pak sekretáři, aby výsledek jednání uvedl ve spis.

Netřeba, trvám, dodávati, že diecésní synoda pražská z r. 1605. jest matkou pastoralních konferencí u nás, posud běžných a krásné ovoce vydávajících. Konvokace kárné z doby arcibiskupa Antonína Brusa změnily se za druhého nástupce jeho, Zbyňka Berky z Dubé, v pastýřské porady. Temnější stránka z minulosti nemohla však vyblednouti najednou. Bylo tudíž ukládáno ještě děkanům, aby pilně dohlédli k přítomným kněžím, zda oděni jsou rouchem slušným a ozdobeni korunou duchovenskou rozuměj tonsurou; měli vyzvěděti o nich, jsou-li pilni modliteb, duchovních cvičení, studií a církevní kázně; měli dotázku k nim učiniti, zdali den ze dne modlí se kněžské hodinky a jiných věcí některých venkoncem dbalí jsou? Dobrému zdání děkanovu zanechávalo se, kdyby toho potřebu uznával, aby předčítati dal úchvaly diecésní synody, zejména o povinnostech farářů a řádném přisluhování svatými svátostmi. Měl také některé chvíle dopřáti duchovním správcům o sobě, aby postěžovali si do obtíží pastýřského úřadu i poradili sami ve věcech, ve kterých druh druha byl snad zkušenější.

Potom vkročiv mezi ně děkan, oznámil den příští konference a s modlitbou bral odpuštění od svých spolubratří. Písemnou zprávu o rokování bylo mu záhy odeslati k arcijáhnovi téhož kraje, arcijáhen pak referoval o ní panu arcibiskupovi.

Ani tím, co posud uvedeno, nebyla péče bdělého metropolity, pokud se týče vzdělání farního duchovenstva v Čechách, zcela vyvážena. Onť také původcem odborných zkoušek u nás, jak říkáme nyní, konkursních.[1]) Chtěl-li který z duchovních jeho dojíti farního beneficia, musil podrobiti se konkursní zkoušce. Chtěl-li který kněz, mimo duchovní správu stojící, zastávati úřad kazatele neb zpovědníka, musil prve dostaviti se k odborné zkoušce. Chtěl-li kdo býti učitelem bohosloví, na př. v klášteře, nemaje akademické approbace, musil konati zkoušku z písma svatého před ordinariátními examiná-

[1]) Synodus archidioecesana; sti, 15 nn; 79 n.

tory. Zkušební kommissaři přísahali v ruce arcibiskupa, že neschopného kandidáta nebudou nikterak schvalovati, třebas již měl list na obdrženou beneficia od svého podacího pána Čekatelé uprázdněných far měli podati důkaz, že správně vedou sobě při hlásání slova Božího. Zejména toho šetřeno k approbaci jejich, zdali neuchylují se od učení katolického, zdali nejsou náchylni, pronášeti nějaká proroctví o budoucnosti, zdali nepřivádějí zázraků nepravých a událostí nedůvodných. Bylo pak jim na srdce vloženo, aby proti haeretickým náukám a bludům na kázáních bojovali sic rázně, ale opatrně, neužívali potupných slov nebo nadávek, chránili se mnohomluvnosti, za to však vážnými slovy, důvody z písma, ze svatých Otců, z obecných koncilů ukázali pravdu učení katolického. — Následovala zkouška, ať tak díme, z pastýřského bohosloví. Kandidáti skládali počet z toho, kterak přisluhují svátostmi a vyhovují mravním potřebám věřícího lidu. Zejména udati jim bylo ze zpovědnice, jaký jest rozdíl mezi hříchem smrtelným a všedním. Z kterých okolností hříšného činu dlužno se vyznávati? Co jest příležitost ke hříchu a jak ji odstraniti? Kdy nadchází povinnost dotazovati se kajicníka? Které pověry u lidu nejčastěji se naskytují? a podobně. Z manželského práva znáti bylo ustanovení sněmu tridentského, náuku o překážkách a dispensích. — Kdo z čekatelů farářství dosti učinil požadavkům zkoušky a po té vykázal se praesentací, musil ještě přísahati před arcibiskupem nebo officiálem jeho, že fary nedomohl se svatokupectvím ve formě jakékoli; že beneficia svého nijak neumenší darem nebo prodejem; že setrvá v poslušenství k vrchnímu pastýři a nástupcům jeho, bude se přidržovati obřadů církve svaté, dostaví se, volán buda, k synodě kněžské a do tří měsíců zhotoví inventář svého obročí.

Při doslechu těchto ustanovení bylo by věru zbytečno dokazovati ještě zvláště, že arcibiskup Zbyněk podle největší možnosti své pracoval o odborné vzdělání duchovenstva. Ze své péče o touž věc nevyjímal pak ani řeholníků Sem náleží ustanovení jeho, aby z každého kláštera v Čechách aspoň dva mladší professové vypraveni byli do škol tovaryšstva Ježíšova a pomeškali v nich až do druhého roku theologie. Důvod položil arcibiskup: „Ut in omnibus monasteriis docti viri haberi possint." Aby nikde nebyl nedostatek mužů učených.[1]) Mimo to měli představení klášterů opatřiti pro svůj dům učitele, muže vzdělaného, chvalné pověsti, dobrého katolíka, který by cvičil novice a mladší kleriky v katechismu i předmětech grammatických a tak připravoval je k vyšším studiím. Ani kněží řeholní neměli zůstávati bez dalšího vzdělání. K tomu konci doporoučel arcibiskup tak zvaného theologa, kněze zkoušeného nebo graduovaného, jakožto vykladače pravidel řádu, učitele morálky a homiletiky.

Již zprvu učinili jsme zmínku o tom, že úřad duchovního správce v Čechách ať v městech ať na vsích byl z počátku 17. stol. nad pomyšlení obtížnější. Některé příhody buďtež za doklad. Když na jaře r. 1601. propůjčil císař Rudolf II. podací právo na statcích svých arcibiskupovi, nechtěli živou mocí přijmouti kněze v těchto místech: v Čelakovicích, v Brandýse nad Labem, v Kostomlatech, na Libici, v Přeloučí, v Novém Strašecí. Hejtman císařského pan-

[1]) Tamže; str. 151.

ství na Poděbradech Jan z Habartic psal, že by snad možno bylo tu i tam kněze vnutiti, ale lidé že by do kostela nechodili. R 1603. paní Bohumila ze Šternberka na Zelené Hoře dosadila katolického faráře do Nepomuku. Ale hned potom příbuzná její, paní Marie ze Šternberka, uvedla s velikým triumfem a zvoněním protestantského kazatele Ondřeje Biruta, kněze katolického mocně odstrčivši. Když jí proto výtky byly činěny, řekla, že Nepomuckým od mnohých let ke katolickému knězi se nechce, i sváděla na faráře neřesti a nezpůsoby. Neřestmi mínila asi katolické obřady. — Protestant pan Vilém z Lobkovic na Horšově Týně vyhnal roku 1604. katolické kněze z far svého panství a místa jejich propůjčil praedikantům. — Proti katolickému faráři v Bernarticích u Milevska zosnoval pan Karel Bechyně z Lažan hotové povstání osadníků. R. 1605. v neděli po památce všech svatých vyšel z Borovan a cestou sebral sebou na sta osob. Všichni vběhli do bernartického kostela; nedočkavše vykonání služeb Božích, udeřili na kněze Šebestiána Dorna, násilím vystrčili ho ze sakristie, pobrali klíče, zavřeli kostel a s velikým křikem shrnuli se na faru. Tu vyrazili dvéře, vysadili okna, rozbořili kamna a faráře vyhnali. —

Těžký byl úřad katolických kněží v době náboženských zmatků v Čechách. I na osadách, kterými vládly vrchnosti církvi věrně oddané, neprošel delší čas bez třenic a ústrků. Že převážná menšina katolíků českých nebyla dokonce utlačena, o to také s pomocí Boží zásluhu měli neohrožení pracovníci z řad domácího kněžstva. O nejednom z nich mohlo zajisté řečeno býti, co napsáno ve vysvědčení kněze Martina Zruckého r. 1598., že „kacířství rušil a pravdě Boží věrně dostál jako poctivý rytíř Boží". Naším úmyslem bylo ukázati toliko, jak připravovali se k úřadu svému po stránce vědecké a kterak i dále byli vedeni, aby dosti činili nesnadnému povolání.

Jak byla kompaktáta v Čechách provedena.

Prof. Novák a po něm též Z. Winter napsali lapidární větu: „Hus reformátorem nebyl“ Ale v zápětí omezují se: „Alespoň ne v tom smyslu, že by byl věrouku nějak přeformoval. Husovi nešlo o novou dogmatiku, jemu bylo o nápravu v církvi, o zlepšení svatokupeckého kněžstva přede vším“.[1]) — Je-li tomu tak, proč přenesl Hus dogmatické bludy Viklifovy na českou půdu, proč následoval jej do té míry, že Loserth mu takřka všechnu původnost upírá? Stačí pouhý odkaz na spisy Lenzovy o tom předmětě, abychom uvěřili, že Hus do věrouky zaváděl nauky nebývalé, nového, avšak nijak lepšího smyslu. Ostatně se již r. 1413. theologická fakulta pražská opřela obecnému mínění mezi laiky, že kněžstvo roztrženo jest pro evangelické kázání, kterým stíhá se jeho svatokupectví, lakota a pýcha. V odpovědi své: „Alma et venerabilis facultas“ Stanislav ze Znojma jménem fakulty odpírá tomuto tvrzení, řka, že již před těmi, kteří zovou se evangelickým kněžstvem, i jinde i v Čechách kázáno bývalo proti svatokupeckému kacířství i jiným bludům, avšak že v těch kázáních nebylo přimíšeno známých 45 bludů, jako o svátostech, o moci klíčů, a že z toho ani v Čechách nebylo rozdvojení, jako je nyní. „Zdali pak tento nový evangelický klerus, — táže se — jenž ostatní viní ze svatokupectví, lakoty a nečistoty, sám jest toho všeho prost, když sám hamižně vtírá se nejen do statků vezdejších, ale do obročí duchovních, násilím, proti kanonickému právu vyháněje z nich oprávněné držitele? Ať jenom tento klerus, je-li v pravdě evangelický, zřejmě učí o svátostech, o klíčích atd. tak a nejinak, než jak kněžstvo vůbec smýšlí a římská církev učí.“ [2])

Zavržené články Husovy neobsahovaly výlučně nauku o mravech, snad větší počet jich je spíše rázu věroučného,[3]) proto nesouhlasíme s názorem, že podstatný rozdíl mezi Viklifem a Husem jest ten, že Viklef byl dogmatik, Hus moralista

[1]) Šetrnosti u Husa nelze se dopátrati; se snůškou Novákovou ve Sb. hist. IV. 222 srovn. Lenz, Učení 227. Winter: Živ. círk. 5.
[2]) Loserth. Beiträge 1889. 104 n.
[3]) Lenz, Učení m. J. H. 860 n.

„Husův historický význam je v síle, s kterou svoji morálku hlásal a v nadšení i v následcích, které vzbudil“ (str. 7.) [1]). — Přisvědčujeme tomuto výroku s výhradou svrchu odůvodněnou, že místo slova „morálky“ řekli bychom: učení. Nadšení a následky, které vzbudil, jsou však toho druhu, že trváme bez jakékoliv ohrady při výroku: Hus reformátorem nebyl ani ve věrouce, ani po stránce mravního pořádku mezi kněžstvem a lidem.

Mlčením pomineme rozpoutanost prvých let, a přihlédneme hlavně ke druhé polovici XV. století, kdy utrakvismus za dob klidnějších, bylo-li v něm mravné síly, měl obroditi český život alespoň občanskými ctnostmi.

Učení Husovo a těch, kteří za ním novot si hleděli, zahrnuto bylo ve čtyřech artikulích pražských, a později v kompaktátech, r. 1436 v Jihlavě dokonaných po tuhých diplomatických bojích, při kterých obě strany rovnoměrně si vedly po způsobu diplomatů. Obě strany učinily si ústupky. Koncil ovšem povolil pouze přijímání pod obojí způsobou všem křesťanům v království Českém a markrabství Moravském, kteří takový obyčej mají; ale kněží měli přijímajícím vždycky praviti, že pod způsobou chleba ne tělo toliko, ani pod způsobou vína krev toliko, ale pod každou způsobou jest celý a plný Kristus.

Ve všem ostatním se Čechové přimkli k obecným zásadám staré církve:

Hříchové smrtelní těmi, na kteréž sluší, buďte stavováni;

slovo boží od kněží svobodně a věrně buď kázáno, ale bez úrazu moci biskupovy;

nesluší se kněžstvu nad zbožím časným světsky panovati; duchovní mohou zbožím vládnouti vedle spasitelných ustanovení sv. otců; zboží kostelní od jiných nespravedlivě nemají býti držána aneb osobena. [2])

Povinnosti, jež prvý článek ukládal, přikázány byly od delegátů arcibiskupu pražskému a biskupu olomouckému.

Jak tedy vydařila se na základě těchto smluv zamýšlená reforma mravů?

Sigmund českým stavům na psanou jejich žádost po utvrzení kompaktát vydal majestát, ve kterém slibuje, že na svém dvoře v Čechách bude míti kaplany pod obojí, že stavů nebude k tomu míti, by vzdělali zase zkažené a pobořené kostely a kláštery, za to však že se přičiní, by zboží k učení pražskému a k špitálům nadaná, těmto byla vrácena. Města ještě ostřeji se bránila proti návratu těch osob světských nebo duchovních, které v minulých válečných dobách uprchly a města jsou prázdny, a císař slíbil, že jejich přijetí a k statkům navrácení bude záviseti jenom na vůli měst. Mnichové i jeptišky že smí pouze s povolením arcibiskupa a pána toho místa neb obce samé přijímány býti. Kandidátem arcibiskupství byl Rokycana, a tu domnívali se, že jim mnichů do měst snadno nepustí.

---

[1]) Není pravda, že zákazem kalicha r. 1415. stalo se přijímání v římské církvi zákonem. Str. 7., pozn. 4.

[2]) Arch. č. IV. 443, 399, 445, 448, 449.

Co je původem, anebo alespoň jednou z příčin této úzkostlivosti?

„Jan, řečený Hus", vypravuje k r. 1414. Václav z Jihlavy, „zdvihl se, dříve dlouho jako v pokoře a zbožné podobě se skrývav, a mohl si lichotiti, že strhl sebou velmi mnoho mocných laiků a to vykřičením kněžstva a duchovního stavu, zvláště však tím, že utrhoval na majetku duchovenstva." [1]) Hus vskutku ukazoval na to, jak denně vzrůstá zboží kněžské, tak že ubývá ho pánům rytířům a lidem světským. Kněží připisují si svrchované panství nad majetkem duchovenským, zovouce se pány probošty, pány kanovníky, pány plebány, ale to prý nerozhoduje. Předvídá, že světští páni poberou duchovním statky a dává králi a velmožům, že mohou zboží mrtvé ruky zabaviti, buď že by kněží smrtelných hříchů se dopouštěli, nebo kdyby duchovenské statky přespříliš se rozmnožily. [2]) — V Čechách prý mají více než třetinu půdy. Jeho strana hlásala, že není hříchem uchvátiti cizí statek. Ondřej z Brodu vytýká jim: „Vy, mistři a kněží, svedli jste takovým kázáním velmi mnoho chudých řemeslníků." Tito opravdu ve spolcích a podplácením penězi sebranými živili nepokoj.

Král dovolil a kázal zabírati a loupiti statky kněžstva, kostelů a klášterů, zajímače a lupiče bránil, na svém dvoře choval, a čím větší škůdník klášterů a kněží, tím milejší mu byl. Král Václav kázal kněží lúpiti a zboží jim odjímati. Voksa, Racek, Kobyla, ta sta korrektory byla; kněži velmi šacováchu a což sú měli, vše jim pobírachu." [3])

Do krále sám arcibiskup Jan z Jenšteina trpkými slovy si stýskal: „Co statků jsem ztratil! O sýpky, o dvory plné dobytka a úrody přicházel jsem jedním výbuchem zlosti královy." — Takových naučení a příkladů králových rádo bylo dbáno. Král dospěl tak daleko, že rozkázati musel (2. prosince 1417.), aby vetřelci se z kostelů a z domů k nim náležejících do tří dnů vyklidili a dávky duchovním nebyly ubírány. [4]) Bylo však již pozdě; král i chtě to staviti nemohl, neb dal jiskře uhlem býti.

Po vyhnání řeholníků, kněží a laiků, kteří nechtěli mezi novotáře se dáti, dle čtvrtého artikule pražského nastalo dělení o jejich majetek, „ježto prý, kdo z nich byli měšťané, v těžkých dobách města opustili. Ti pak, kdož zůstali, uvázali se v jejich statky, osadili je za služby a škody, jichž prý měli při rozšiřování zákona božího a z jiných poselství, vykonaných pro obecné dobro." Tak snesla se veliká obec 13. května 1421. o prodávání vedle milosti domů odběhlých, zboží kněžských, totiž tvrzí, dvorů, dědin, vinic, zahrad, chmelnic i zboží všelikého, měšťanům a sousedům věrným, bohatému i chudému a zvláště, „kteří více v boji božiem a k obecnému dobrému — prý — pracovali, těm vedle větší milosti buď prodáváno." [5]) V seznamu dvorů, vinic a zahrad, jež uprchlíkům a vyhnaným v letech 1421—23 odňaty a jiným dány byly, jest zcela notoricky jmenováno 89 dvorů, 28 vinic, 30 zahrad, jimiž z majetku

[1]) Mittheilungen f. d. G. d. D. XIX. 87.
[2]) Lenz, Učení 211, 343.
[3]) Höfler, Geschichtschreiber d. h. B. II, 338, 346, 309; St. letop. 470.
[4]) Ib. 286, 287 sq.
[5]) Arch. IV, 332.

duchovenstva obdarovala obec pražská svoje věrné. Mezi těmi jest asi 25 obdarovaných řemeslníků a osmnáct darování přijatých od radních obce a jenom při jednom jest poznamenáno, že ostatní radní k tomu přisvědčili a dvůr v Únětících po proboštovi apollinářském uštědřili Matějovi ze Žatce, k tomu s allodním dvorem v Brčkově po kanovnících pražských i s rybníkem kdysi mistra Albíka. Tak svorní nebývali vždy. Ještě r. 1428. smířili se opět staroměstští s novoměstskými na příkopě u sv. Ambrože; před tím byli jsou v různici mezi sebou a kyselosti pro zboží kněžská, chvátajíce je sobě.[1]) Takovým způsobem se stalo, že obě polovice dvoru motolského, posud statku křižovníků při patě mostu, a opatky u sv. Jiří, zorávati měl Jan Zmrzlík. Jejich dvůr v Lešanech ujal soukenník Tomáš. V zahradě komthurské procházel se lázeňský Mikuláš a přenechal klášterní zahrádku při své lázni na Malé Straně bratřím Janovi, řečenému Hoch a Ondřejovi, kteří ujali se též zahrady pod klášterem strahovským. V strahovských vinicích na Brusce vinařili Jan Hašek Pavel, Martin a Jan Ohař. V Úhonicích hospodařil radní Dobeš, a před pražským městem Martin z Hradčan. Sv. Tomáši vzal zahradu Vítek zvaný Markrabě. Jinou ve zdi s pekárnou osvojil si Vítek Stříbrný a přibral k ní ještě dvě zahrádky vedle sušírny s několika stromy. Do dvora páně proboštova v Šárce přišel nový majitel Jan Šárka. Místo křižovníků hospodařivších v Dobřichovicích pro svůj hospitál, hospodařil jakýsi Liderzon pro sebe. Špitálskou vinici, tu podle špitálského pole, vzdělával si kterýsi Adam atd. Jenom jedinému podarovanému uložili břemeno, aby z požitku dvoru chrustoklatského, kdysi farního majetku, živil pro obec jednoho kněze[2]).

Po příkladu Pražanů jednali i jinde ve městech, ujímajíce se domů „odběžených“ měšťanů.[3])

Ondřej z Brodu, vypravuje o původu Husitů, tvrdí, že magnáti takto soudili: „Občanstvo předčí nás výdělkem (operibus), kněžstvo roztahuje se bohatstvím, král má hojnost pokladů a panství. Hleďme, aby občanstvo pozdvihlo se proti králi, nepřidá-li se tento k nim. Stane-li se tak, ať se to jakkoliv vrtne, zbohatneme tím, že rozdělíme statky a majetek duchovních. Dá-li se král na stranu občanů, pak neklamně se nám dostane statků kněžských, protože dle vůle občanů kněžstvo nesmí majetku míti. Nepřidá-li se král k měšťanstvu, vzejde z toho vojna, značný a bohatý žold, a tu ovšem vojíni se obohatí. Statky, které prostírají se kolem našich hradů a tvrzí zůstanou na vždy naším poddanstvím. To byla tajnost, ukrytá v toulci ne sice všech, ale některých magnátů.“[4])

Mnohým se takový úmysl podařil. Mnohým za poskytnutou pomoc dali králové Václav a Sigmund zápisy na duchovenské statky, jiní zmocnili se jich za války, a smířivše se se Sigmundem, dali za podmínku míru, aby jim na statky násilně ujaté dal zápisy. — „Ne jedni dosti z toho nabyli, a mají z toho vděčni býti, že ne před nimi, ale za nimi chodí kápě (mnišská), ježto prve je předčila“, chválí

[1]) St. letop. č. 75.
[2]) Höfler, Geschichtschr. II., 287 sq.
[3]) Sb. hist. II. 267. O Písku.
[4]) Höfler II., 347.

si mistrové r. 1493. proti panu Janu Zajíci z Hasenburka, ale hned tesklivě dodávají: „Kéž by ti páni, majíce ty statky, báli se Pána Boha a poddaných neutiskovali.“ [1])

R. 1453. působením hlavně Jiřího z Poděbrad, tehdá zemského správce, založen byl rejstřík všech těchto zápisů, by se zjistilo, kdo jaké právo na ně měl či neměl, a by ti, kdož zmocnili se jich bez zápisu, přidrženi byli vrátiti je nikoliv bývalým duchovním majitelům, ale ve prospěch komory královské. Dle tohoto rejstříku prokazovalo se 684 majitelů svým právem, mnozí ne na jeden, ale na kolik důchodů. Důkaz ne vždy dobře se jim dařil.

Některý majestátu svého nemohl z té neb oné příčiny mocen býti; Jan z Bezdružího odpíral, že Jindřich Čéček z Pakoměřic, i kdyby okázal zápis na Bratřkovice, nemá na ně práva, ale on sám pan Bezdružický. A opět Machna z Nového Plzně varovala, že přišel-li by kdo s listem Mikuláše a Hynka z Plzně, aby se mu nedalo víry, ježto nemají toho listu s dobrou vůlí obou. Markéta Kolvínova stěžovala si, že své listy zápisné dala schovati panu Burianovi z Gutšteina, a že jí a její sirotkům jich nyní nechce vrátiti. Pan Burian na to praví, že jemu v tom křivdu činí. Podobně i Machna, že Předbor Jan takového listu jí vrátiti nechce. [2]) Jest viděti, že hádky o cizí statek leckde trvaly ještě, a že nejeden držitel neměl pravého královského zápisu. Mezi těmi, kteří dali si zápisy na ujaté statky klamně napsati, jest též Oldřich z Rožmberka. Jiní spokojili se po případě několika kopami, tento katolický pán bral na ráz kláštery milevský i zlatokorunský. [3]) Byly tedy právní nároky některých na statky kdysi duchovenské více než chatrné.

Vyskytlo se však i nad nepatrný počet takových, kteří zápisů neměli, a proto musili králi a správci zemskému jich nyní postupovati. Rejstřík, který o tom vlád. radovi prof. Tomkovi v kapitolní bibliothéce se naskytl, vykazuje 45 osob ze stavu panského neb rytířského a pět měst, kteří všichni postoupili 126 vsí, jedno městečko a jednu tvrz. [4]) Nad to nejedna zástava byla za klidnějších let původními duchovními majiteli buď umořena buď odvolána. [5])

Proti návratu řeholníků a klášterů po kompaktátech hleděli se utrakvisté opatřiti zajisté i z důvodů, že by bývalí majitelé o své statky právem opět stáli.

Avšak o špitály a učení pražské měl Sigmund starati se, by jim odcizené statky byly vráceny. Slib tento jím nebyl splněn. Mistři vznesli opět žádost o to r. 1453. k nástupci jeho Albrechtovi i k Ladislavovi, by kompaktáta ode všech universitě poddaných byla držána, a by vesnice a důchody kollegia byly navráceny, ježto by tak počet učitelův i studentstva se mohl rozhojniti [6]) Pražané žádali sice, by žádná zboží mistrská nebyla prodávána ani zastavována. Ani to však nevrátilo vysokým školám zboží za bouří odcizené,

[1]) Manual. 31.
[2]) Arch. č. I., II. str. 468.
[3]) Dr. Schmidt, Mitth. des Vereines f. d. G. d. D. XXII, XXXIII; Mareš, Č. časop. histor. I., 371.
[4]) Arch. č. XIV., 368.
[5]) Ib. IV. 38 n.
[6]) Tomek, Děj. Prahy IX., 190 n.; Pal. U. B. str. 65.

jako na př. oněch pět vesnic, které r. 1357. ze sbírek duchovenstva zakoupil arcibiskup Arnošt. Pražané sami prodávali domy kollejní.

Z kollejí založených za tím účelem, by přednášející mistři měli své opatření, zachovala se neochuzena jen kollej Karlova o dvanácti, později ještě o menším počtu mistrů. Od kolleje Všech Svatých byly všecky statky odtrženy a rozličným osobám zapsány. Za krále Jiřího 1463—7. živily přece ještě pět mistrů, později jenom jednoho, jako kollej krále Václava.

Stará universita před bouřemi byla světoznáma. Její kulturní význam nehledě na studentstvo z Němec byl i pro Slovanstvo značný. Bylať na př. i zřídlem osvěty polské. Poláci v Praze studující sbírali, opisovali a kupovali v době svých studií vědecká díla a přinášeli je do Polska. Tak se dostalo mnoho rukopisných kodexů, obsahu theologického, filosofického, astronomického z Prahy do Krakova, do dnešní Jagellonské bibliotheky. — První professoři r. 1400. nově zřízené university krakovské byli povoláni z Prahy. Byli to dílem Poláci, dílem Čechové i Němci. Ale nejenom první professoři přišli z Prahy, i celá řada professorů pozdějších zde se vzdělala. Dr. Bidlo praví o českých professorech na universitě krakovské po r. 1400., že náležejí mezi její dobrodince a že měli beze vší pochyby velikou zásluhu o její rozvoj. Také mezi studentstvem a duchovenstvem v Polsku shledává na konci XIV. a na počátku XV. stol. jména českého původu. Čechové hledali a nalézali v Polsku výživu, usazovali se tam a dosahovali vynikajících míst. [1])

Tento význam ztrácela universita pražská za vlády utrakvistů čím dál, tím více. Hned po smrti krále Václava nebylo tu žádné bohoslovecké fakulty. Fakulta právnická rovněž pominula již v letech války s králem Sigmundem její sídlo bezpochyby zabavením a prodejem od obce stalo se majetkem soukromým. Fakulta lékařská stávala sice ještě r. 1447., ale v stavu nestkvělém. Dům na sboření, mistrů lékařů málo; od toho roku není také o této fakultě žádné paměti.

Zůstala pouze fakulta svobodných umění asi s 15 mistry. Dle prvotního řádu měla zkouška na bakalářství konati se čtyrykrát do roka, zkouška na mistrovství jednou za rok. Pro nedostatek čekanců na bakalářství, vypočítává Tomek, zkoušeli od r. 1430. do 1525. jenom jednou za rok a pětatřicetkrát za ten čas nebylo ani jednou za rok koho zkoušeti. Jenom r. 1446 za účastenství cizích mistrů a r. 1465. zkoušeli za rok třikráte. Zkoušky na mistrovství opomenuty byly v 96 letech jeden a sedmdesátkrát. Povyšováno bylo na bakalářství ročně asi sedm neb osm studentů, mistrovství dosáhl ročně většinou pouze jeden, devatenáctkráte dva noví mistři, kdežto v letech před 1409. připadá na rok dvacet mistrů a devadesát tři bakaláři [2])

Ze starých špitálů v bouřích zanikly špitál hradský sv. Antonína, založený arbibiskupem Janem Očkem, a špitál mnichů sv. Kříže. Špitálů sv. Šimona a Judy na Starém městě a sv. Ambrože na Novém městě ujali se potomkové zakladatelů. O špitál křižovnický a o statky špitálu pod Vyšehradem svářily se obce pražské, až r. 1429. se rozdělily.

[1]) Čas. č. m. 1895, 118 n.
[2]) Tomek, IX., 188 n.

Novoměstští dostali též špitál sv. Lazara na konci Spálené ulice. Staroměstští pospíšili si r. 1435., by pojistili si právo nad špitálem křižovnickým a od Sigmunda dosáhli na to zápisu, by zboží špitálské u mostu, které chudým a nemocným jest odkázáno, ne skrze cizozemce — generálního mistra, — ale skrze úředníky většího města pražského bylo spravováno, jak již od let — od bouří husitských — obyčej se zachovává. Tomuto městskému správci říkali špitálský mistr. Jak dlouho tento špitál stál pod vrchní správou města, nelze s jistotou říci. Za králů Ladislava r. 1455. a Vladislava 1474. a 1493. dosáhli nejvyšší mistři povolení, by mohli vyplatiti zastavené statky. Jiří, po dobytí Prahy, ustanovil špitálského mistra z měšťanstva. Z dob krále Jiřího nemáme žádné řeholníkům příznivé listiny. Do jeho doby spadá návštěva král. šaška „bratra Palečka" ve špitále. Shledal, že chudí měli v pátek jen polévku, kroupy nemastné a drobné ryby. Druhý pátek pozval se k stolu špitálského mistra a shledal u něho oběd hojný. Na jeho žalobu rozkázal Jiří, by chudí v pátek dostávali dvoje ryby, z rosola a s kořením. Nelze na jisto rozhodnouti, který mistr špitálský takovou návštěvou byl poctěn, zda nejvyšší mistr neb mistr z měšťanstva. Ze jména a ze slov Palečkovy žaloby, že páni, totiž chudí, musí hladem přimírati, kdežto jejich služebníci a šafáři nazbyt dosti mají, dalo by se souditi na úředníka městského. Šafáře měli špitály pod správou městskou. Z důchodů špitálských žil také některý počet bratří.

Ze špitálu pod Vyšehradem, pozdějším darováním vznikl r. 1507. špitál sv. Bartoloměje.[1])

Konfiskacemi takovými provedena byla zásada, že nesluší kněžstvu nad zbožím časným světsky panovati. Bylo tím zabráněno panování kněžstva?

Nikoliv, neboť kněžstvo kališnické více než dříve ovládalo veřejné záležitosti. Tak při volbě Jiřího z Poděbrad za krále byl Rokycana spíše rozhodujícím, než staré zápisy a zvyklosti a práva stavů zemí koruny české. Nezdolný tento muž věru dosti se namistroval.

Záhy za ním r. 1472. zemřel Vaněk z Valečova, bývalý podkomoří království Českého, nazvaný od kněze Lupáče doctor idoneus. Ten chtěl kněží do klády sázeti![2]) Čím mu ublížili?

Vaněk z Kněžmosta, řečený Valečovský, byl jedním ze dvou městských rádců zemského pana správce Jiřího. Již r. 1452. objížděl pro upokojení země po královských městech, urovnával v nich majetkové poměry, uklizuje spory obcí s obyvateli, kteří pro vojny od obcí odběhli. R. 1453. byl též v kommissi pro revisi zápisů královských na statky zádušní. Na svých úředních cestách měl co činiti s nezřízeností duchovenstva kališnického.[3]) Podkomoří je trestal, druhdy přenáhleně a hromadně, tak že Rokycana s tím nesouhlasil, a maje nad nimi konati soud, nejednou je propouštěl.

Valečovský vinil kněžstvo z nepokojův a proto zasadil se proti kněžím modlářským a „svévolným" a vinu z těch nepořádků dával i Rokycanovi. Jest ohlasem doby kněžskému panování nepříznivé.

[1]) Tomek IX. 149 n.; Frind, Kirchengesch. B. IV., 217.
[2]) St. letop. 208.
[3]) Dr. Čelakovský, Zprávy král. č. spol. n. 1881, 329.

Valečovský vzpomíná těch, kteří před lety zavedli království toto tak, že Sigmund nemohl lidí ukrotiti leč že jim zapsal korunu, města, arcibiskupství, klášterství, špitálství, jeptišství.

„Kališničtí kněží Rokycanovi z bíla černí, ze spod majíce košile kmentové svrchu černé, dobré honí otce svého ďábla, který je naučil pokrytství a chytrosti. Chodí s kuklami, s cípy dlouhými a širokými a s hrdly nesytými, mají své náhončí, by jim do měchu naháněli. Vyhledávají poručenství nad sirotky a dosahují toho při nemocném buď sami, buď pomocí některé báby ze sousedství, že nebude-li kněz sám poručníkem, stane se jím někdo, jenž s knězovou radou v tom statku pak poroučí. Při tom se přiživuje poručník s jedné, a kněz s druhé strany.

Před roztržkou Husovou měli to kněžím za zlé, že dali se zváti, by učinili službu zádušní, pak dostali jísti, píti a groš, který prohráli v kostkách, daremně o duši nebožtíkově mluvíce. Bylo to menší zlo, než jest ono, které kališničtí kněží činí, neboť ti staří napili a najedli se jednou a vzali po groši, statek však zůstal dětem a přátelům. Teď však vezmou statek hotový, poberou klenoty a přátelům a dětem dají, co chtějí, nebo jenom svršky a to teprve ty, které pro pokřik lidí sami si nemohou osvojiti, — a již tím mají prý děti zapravovati otcovské dluhy.

V kázáních o zemřelém že vypravují, jak byl člověk ten dobrý, moudrý, hodný, že ne tak brzo se vydaří. Při tom však hned také poví: Kdo jeho statek máte, nenechávejte nic na duši jeho! Pakli byste jinak učinili, jáť bych o to musel mluviti, snad i ohlásiti, neboť vím, co mi na smrtelné posteli pravil, prose mne, bych toho na duši jeho nenechal i kdyby ti, komu co svěřil, jinak chtěli učiniti. — Potom sprostná žena toho mrtvého nebožižka bojíc se, by jí kněz neprohlásil, přijde na zpověď a řekne: Milý kněže, hnuls mnou velmi, mám tam ještě čtyry sta zlatých, chcit s nimi učiniti, jak tvá milost káže; vaše milost ty chudé lépe zná, rozdělte vy je sami. — A kněz prý ještě se doptává: Máš-li toho co více? Nic, milý kněže, odpovídá, než tam jest něco stříbra klenotného a koflíkové čtyři stříbrní, pozlacení a pás některý. — Takovým způsobem kněží kališničtí činí sirotkům újmu."

Valečovský vytýká jim dále, že sobě všude žoldy jednají a bez žoldu nikde nechtějí zůstati a stěhují se, jakmile se jim na týden kterého groše nedostane a nedodá. Biřicové musejí druhdy choditi po domích, vybíjeti komory a truhly, šacovati lidi, by knězi úplný žold vydali.

Tak vedli si ti, kteří kdysi kázali, že kněží ničím nemají vládnouti a kteří poroučeli, by dřívějším kněžím, jako nehodným, statky byly pobrány

„Při tom chtějí v městech konšely saditi a více vlásti, panovati a rozkazovati než král a jeho úředníci."

To tedy, co zváno bývalo od viklefitů lakomstvím, svatokupectvím, panováním, stalo se opravdovým zlem, když vyplněn byl v Čechách artikul, by kněží nevládli nad zbožím světským. —

Slovo Boží buď svobodně hlásáno! Vlastně šlo novotářům a opravcům o to, by názorům jejich nebylo od biskupů, kterým s papežem v čele svěřen jest učitelský úřad církve, nikde bráněno. Přišly však doby, kdy o kališnických kněžích Rokycanových se na-

psalo: „Kéž káží také ve vsech, nejenom ve hrazených městech! Ve městech nechtěli se dáti omezovati v kázáních a řečech, řkouce, by laikové neukládali míry Duchu Sv., že sami vědí, pokud mají kázati. A kázali tak, že o tom, jakoby je vedl Duch Sv., si mohl pomysliti jenom ten, kdo tak právě mysliti chtěl.

Nad to Kristus Pán poslal apoštoly po všem světě, až k lítým pohanům. — Ale naši kněží, vyčítá pan Vaněk, z ohrazených měst, od starého piva a od dobrého vína, nerci mezi pohany líté, ale mezi křesťany nesmějí. To jenom laiky nastrkují.

Čtení dí, že dobrý pastýř dává život za ovce své — oni chtějí, by ovce trpěly a pastýři hodovali, vyženouce ovce na vojnu. O apoštolech stojí psáno: Když jsou je bili a honili ven z měst, tehdy jsou se z toho radovali. — Pošetřte toho, plnit se to na našich kněžích? Nerci by je bil, ale dí-li se které slovo protivné, oni hned všichni vzhůru, a nežli by z kterého města utekl kněz, raději by na sto laikův ven vyhnal."

Nebyla ovšem lakotivost jedinou příčinou, proč kněží kališní spíše měst se drželi. Chudoba venkova, kde poddanství lidu stále přibývalo, kde po většině nezbylo žádného opatření, ovšem nemohla lákati. Považiti jest i veliký nedostatek kněží. Byli na vymření a dorostu nebylo až do Augustina, biskupa Sanktuarienského.

Po smrti Filibertově museli vyhledávati svěcení kradmo v cizině, zvláště ve Vlaších, pokud obecný zákaz takových svěcení cizích neznámých po církvi nebyl dán. A tuť mnozí lotři, — tak jsou jmenováni — i Čechové neumělí, kapsou páchnouce žebráckou a jsouce shledáni od lidí ve zlých a nešlechetných činech, pověsti i života jsouce zlého, běželi do Vlach na svěcení. Po návratu byli vzácní, a lidé trpíce tak velikou nouzi a nedostatek ve věcech duchovních, musejí je přijímati, chovati i jim hověti.

Tam však, kde buď poměry české byly známy, byli biskupové katolické církve opatrnější před udělením svěcení a nechtěli jich světiti, leč že se prvé odpřisahnou přijímání pod obojí způsobou. [1])

Mnozí v pravdě odpřisáhli, avšak vrátivše se přemlouváni byli, jako jakýsi Jan Markholt by v hanebném prý slibu změnil úmysl a zrušil víru ve zlem danou. [2]) V utrakvistické konsistoři museli pak takto ordinovaní kněží veřejně prohlásiti, že hříchu, že přijímali pod jednou, litují, a prositi pana administratora, mistry konsistoře a faráře, by jim to odpustili. [3])

Lidi takové povahy měli Čechové za vůdce a rádce v otázkách svědomí!

Vytkneme něco ze zvyku a zásad utrakvistů, jak je uvádí současník krále Jiřího na osvětlenou mravů a způsobů tehdy vládnoucích. Církev katolickou nazývají sektou, která předznačena byla onou velikou nevěstkou, o které mluví sv. Jan v Apokalipsi. [4]) Rokycana sám, píše do Čařihradu o antikristovi. Řekové zajisté rozuměli, ale ve své zdvořilé odpovědi nedali místa žádné ozvěně tohoto slůvka. Prudší ještě byl Martin Lupáč, jenž nad mírnějšími kališ-

[1]) St. let. č. 141.
[2]) Truhlář, Manuale 115, 118.
[3]) Frind IV. 475.
[4]) Hofler III. 185.

níky takto běduje: „Zda jsme vždy nekázali, že sebranka římská jest synagogou satanovou a apokaliptickou nevěstkou? Není divu, že veliký počet prostých lidí se k ní vrací a od kalicha odstupuje. Také laikové si chtějí pospíšiti, by nezameškali milosti antikristovy.“ [1]) Vzpomíná na větší odvahu z r. 1408. stěžuje si, že nyní, když dobyli jsme mnohonásobného vítězství nad touto nevěstkou za našeho krále, za vlády našich kněží, kdo kazatel odváží se nazvati církev římskou synagogou ďáblovou, nevěstkou, antikristem, bestií desíti rohy ozbrojenou?[2])

Dále vinili katolickou církev, že bloudí, neučíc jako oni o dvojí způsobě.

Opovrhují sv Otcem a celým sborem kardinálů, dávajíce svá neslýchaná kázání a urážky do písniček. Sám král Jiří bránil se r. 1466., že by na jeho dvoře byla zpívána hanlivá píseň o sv. Otci, že měl býti tou žalobou do nesnáze uveden, on však že nikomu nedovoluje při svém dvoře hanlivých písní zpívati.[3]) České originály písní se nezachovaly. Prof. Bachmann nalezl v archivu výmarském tento německý překlad o obléhání Plzně: Wollet hören mit Fleiss wegen, wie die zu Pilsen vertennt (verdammt), geistlich und weltlich, dem König sind widerczam (widersessig), und mit den Herrn sich geeignet haben, dass sie wollen die Wahrheit vertilgen — die sind mit höllischem und teuflischem Chrysam getauft. Von Christus zeiget S. Johann in dem Evangelium, das am meisten pfaffische Schuld und des Papstes zu allem Bösen Ursachen, und mit demselbigen sind sie gesegnet von dem Antekrist. — Sie wollen die Wahrheit vertreiben, die Lüge erheben. Sie wollen des Papstes Willen erfüllen, Praelaten, der Wahrheit Gottes Henker, Brüder des Kaiphas, Söhne des Judas, Freunde des Pilaten, Brüder des Herodes, Jünger des Teufels . . . Na konec povzbuzení krále: Erhab dich kunig Jorig . . . Das lotrische samen aus dem Lande zu Behem werde vertreben, uber das mer gejagt, das die trewen dein mit Fride wer und mit dem evigil sich verrichten, die wahrheit eren, icz und ewiglich.[4])

I za Vladislava krále r. 1488., když mistři a kněží počali reptati na kanovníky, na mnichy a ty kněze, kteří z utrakvistů stali se katolíky, aby nebyli trpěni, ale vyhnáni a vypleněni, začali zpívati hned na tom místě ve velké kolleji písně o biskupech a kardinálech.[5]) „Nedejte se svoditi těm falešným prorokům, kardinálům, biskupům.“ Také o dvě leta později kázali, haníce kněze pod jednou způsobou. A tu se stala veliká nesnáz o tu píseň „věrní křesťané“. Král Vladislav ji zapověděl, ale zpívali ji přece v oktáv Božího Těla.

Jedovatější než hrubé písně jest polemický list, tak zvaný luciperův, který dává z prostřed pekla kníže temnosti, král pekelný, vůdce všeliké nešlechetnosti, všem obyvatelům svého království vůbec, znamenitě však kněžským knížatům církve římské.

Jediná věta buď ukázkou: „Praelátově pnou se k nejvyššímu důstojenství a to ovšem skrze vymyšlené a bez počtu praktiky, totiž falše, pokrytectví, křivé přísahy, lži, lsti, svatokupectví a jiné nepra-

[1]) Fontes rer. austr. XLIV, 128 R. 1461. 44 studentů odstoupilo kalicha.
[2]) Mannal. 149.
[3]) St. letop. 215, 219.
[4]) Fontes r. austr. XLIV, 616.
[5]) Fontes XLII, 393.

vosti, mnohem více, než by naše pekelné chytrosti mohly vymysliti. Ó tovaryšstvo nám velmi vděčné, — volá satan — o přemilý nám Babylone, vězte, že vás milujeme, z vás se těšíme.“ [1]) Snad z této jedné věty nevane tak mrazivě ta v pravdě pekelná zášť proti papežství, kteráž i otužilého čtenáře mrazí, když nahlédne do celku. Proti tomuto listu dýšícímu satanismem jsou ostatní polemiky, ačkoliv nepěknými slovy neskrblí, přece jen mírnější.

Bosák, Jan Vodňanský, který svou dobrou dialektikou byl kněžstvu pod obojí nepohodlný, napsal asi r. 1489. panu Půtovi z Lichtenburka spis o svátosti oltářní, kterému Koranda ve své odpovědi přezděl „matrykát“. Soudíme-li z úryvků, proti kterým Koranda polemisuje, byl spis františkána tohoto dosti věcný, odvážil se však poznámky o mistrech „nedoucích“, posmíval a rouhal prý se nazývaje utrakvisty husáky, kališníky, obojetníky.

Za odvetu dostalo se milého uznání. Mistr Koranda začal modlitbou o zvelebení pravdy, posilnění milovníků zákona. V zápětí však psal surovým pérem. Spisy řeholníkův jsou prý matlaniny blenové, spisovatel, mnišek, chocholouš holený, vynáší se bosákem, je však trepkář a žebrák. Mnichové, ač nejsou mistři sedmera umění, jsou mistři lháři. Bratří, kteří chodí po almužně, jsou prý hlupci, trupci, nehodící se než k radlici neb kopytu, cepům. Všetečka proholená, nábožníček falešný, holant. Bosáku, tuláku, někdes tarantoval s pytlem po ulicích; pro své mudrování chceš býti maršálkem škaryantským v pekle!

Svého nedouka ovšem dostal též zpět a za husáky, kališníky, obojetníky vzal kobaře, džbanaře, jednovočce. Se spisovatelem, který se na konci své práce omlouvá, že na prašiviny malomocné nebylo lze než přiložiti flastry šťpavé, dovolávám se prominutí posluchačstva, že jsem slova taková opakoval.[2]) Psal li takto mistr, jak asi ušlechtile mluvívali jiní! Nedivíme se, když kněží, jak Židek svědčí, křičí na papeže, biskupy i mnichy, že i on, nejstarší doktor, který se v Praze opozdil, trpěl tak těžké rouhání, ba i bití třikrát. Kněžstvím nemohl sobě v Praze nic dobýti, nemoha a nechtěje vésti husitského řádu, který lidi bezděky žene k své víře, tak byl utlačen, že lidé na něj bídného kváčí, křičí: Protivniče, rúhači boží, ještě tě čert drží v Praze? a jiní zase: Nemůžem-li tě otráviti, musíme tě dobíti.[3])

Ku srážkám došlo druhdy i při službách Božích, při processí o Božím Těle. R. 1466. došel si licenciát na hrad a tasil pod kazatelnou meč ze šatu na kázajícího doktora [4])

Nebýti královské ochrany Jiřího, byli by katolíci v městech pražských sotva obstáli. Za to zůstávali mnozí katolíci při králi, snášeli se i s utrakvisty, i když proti němu rozpoutala se válka.[5]) Jiří držel na úzdě i kališnické kněžstvo. Jinak událo se po jeho smrti. Již r. 1476. jeví se odpor měšťanstva proti králi Vladislavovi. Rok po tom přišli zástupcové měst již se svým duchovenstvem na sněm. Roku následujícího již povzbuzovali lid, by pobil Uhry, když

[1]) Man. 137.
[2]) Man. 45—96; Časop. č. mus. 1894, 524.
[3]) Sabina, Děj. lit. 658, 659.
[4]) Palacký, U. B. 401. 373.
[5]) Fontes r. XLIV. 147.

Jan biskup Varaždínský vytýkal podávání dítkám, a Uhři odepřeli poctu ve processí nesené svátosti; když král vinníky ztrestal, nastalo jitření i po městech venku a porady, jak krále přinutiti, aby prý chránil lidu pod obojí. V prvých letech osmdesátých když nastal smír mezi panstvem katolickým a králem, a když počal jeviti se vliv katolických pánů v zemi, bouřili se utrakvisté více. Podnět k tomu dal příchod biskupa Augustina Luciana Santorinského. Města i šlechta spojila se r. 1482. na obranu utrakvismu. Jenom Praha pod vlivem královským se jich vzdalovala. Král odešel r. 1483. pro mor z Prahy, a tu propukla nespokojenost utrakvistů se správou města. Při tom shladili si zase hněv též na katolících. Ženy pobraly v klášterech kalichy, roucha, knihy. U sv. Jakuba zneuctili Nejsv. Svátost, vysypali částky z nádoby, ale zase sebrali. Pak vyhnali bosáky u sv. Ambrože z Prahy a kvardiánovi třikráte vyrazili Nejsvětější Svátost z ruky. Vždy se mu podařilo ji zvednouti. Zmučili ochránce tohoto kláštera, chtějíce věděti, kde jsou poklady. Srazili mu hlavu a klášter rozkotali. Mnichové u sv. Klementa nejedli pět dní, leč co jim tajně bylo dodáno. Němců zajímali půl třetího sta, některé umořili hladem. Kde křesťana-katolíka našli, zavřeli do šatlavy. Vypovídali je a vyháněli.[1])

Také v klidnějších letech pohrdali kališníci předpisy církevními, neváželi si sv. otců, o římském papeži říkali, že mu v kompaktátech slíbili poslušnost slovem a písmem, nikoliv srdcem, vyháněli katolické praeláty z jejich statků, jakož i faráře a všechny, kdo s nimi nejdou, vypovídali z vesnic, měst i městeček.

Při uzavírání manželstev jsou kněži utrakvističtí idioty, zhola nic neznajíce cesty zákonné.

Do university nepřipouštějí nikoho, kdo neuvolí se přijímati pod obojí.

Do cechu řemeslníků nepřijímají žádného pod jednou způsobou přijímajícího. Trpí kázání nepovolaných lidí v kostelích, ba dovolují odpadlým bekyním a řeholnicím kázati. Opovrhují svěcenou vodou, zpívají mši sv. v obecné řeči, zabraňují processí, slouží mši bez posvěceného oltáře, brání katolíkům při pohřbech, nesvětí svátků svatých, neuctívají ostatků, rouhají se obrazům, slaví posvícení všude na jeden den, zavrhují potřebu svátosti biřmování, ruší tajemství zpovědní.

Jáhnové i podjáhnové, ba i nesvěcení slouží mši; v Chrudimi sloužila i žena mši sv., udělavši si tonsuru podle zvyku husitských kněží, byla však poznána a vyhnána. Mezi kněžími jsou mnozí nevzdělaní. Někteří provádějí negromancii, pyromancii, hydromancii.[2])

Pravidla, kterými říditi se měl mravní život utrakvistů duchovních, stanovená na synodách z r 1421. a 1441., zakládala se na mnoze na statutech arcibiskupa Arnošta. Lepšího něco za pravidlo neuměli si dáti. Záhy však ozývaly se stezky na mrav kněží.

Vaněk Valečovský viní je z pobuřování, opilství, nemravnosti. Kristus Pán apoštolům přikázal: „Kdež vás koli nepřijmou anebo slyšeti nebudou, vyjdouce odtud, setřete prach s nohou svých.“ Nynější kněží chytřeji si vedou, neboť nestírají prachu s nohou, ale

[1]) Bachmann, Mitth. XIX.
[2]) Höfler III, 179 n.

v kterouť se faru uvíží na zemi, tuť vytepou prach z komor, z kostela, jsou-liť klenoty, a ze stodol obilí vyživouce a vymlátíce a lidi o peníze oklamavše berou se opět k jiné faře, aby též učinili, a potom do měst, aby na to hodovali, nemravně živi byli, svatokupecké žoldy si jednali a k tomu aby v městech vládli a rozkazovali a mnohé zlé činili.

Na konci svého traktátu hájí se Valečovský z podezření, řekl-li by kdo, že snad z nelibosti tyto věci spisoval, anebo že by již chtěl ustoupiti těla a krve Kristovy, to vše budiž každému vyňato ze srdce i z úst. Svým svědomím ujišťuje, že chce jenom pokoj zjednati v zemi, a proto že vystupuje proti rušitelům pokoje a těm, kteří nikoho nechtějice býti poslušni, jichž Rokycana nekárá. Katolíků se Valečovský nedotýká, protože mu v úřad nikdy nesahali. [1])

Již za jeho doby těch pokorných, nelakotivých, mravných kněží se málo učilo. Ke konci století jsou výtky obecné, a to i na zkázu kněží, že dali se šmahem v rozkoše tělesné bez bázně božské i beze studu lidského. Koranda háje své kněze praví, že mají skrovnost vyměřenou k živnosti, konají kostelní práci, čtou v knihách spisujíce sobě, co mají lidu čísti a kázati. Ukazuje na kněžstvo jinde.

Pan Jan Zajíc vytýkal kališníkům, že při světských lidech ctnosti hynou, nešlechetnosti bují *oborem* v pýše, lakomství, světští že obtěžují a *derou podané*; povstaly cizoložstva, vraždy, lichvy, lání, přísahy, roucho oplzlé — a to proto, že kněžstvo zlehčilo hříchy. K té výtce r. 1489. vina svalována byla na pány světské, kteří kněze, když se proti těm nepravostem staví, obžalují, vyhánějí, oberou, vězní. To zlé od světských přicházelo. Před lety bývali v České zemi ctnostnější, k sobě dobrotiví, obecného dobrého dbalí, oděv byl poctivý, že to cizozemci pochvalovali. Nyní si nepřejí, závidí, jeden druhého klame jak může, nosí oděv neslušný! S touto obranou nesouhlasí pastýřský list k husitskému kněžstvu z r. 1478., ve kterém Koranda takto promlouvá: „Žel, kněžství některých tolik se odvrátilo od daného pravidla! Někteří totiž, jak sami jsme se přesvědčili, zabloudili prý na nepravé cesty neřestí a pohoršení, tak že, jestliže se v pravdě tak děje, jak se praví, zřejmě patří do počtu hospody milujících, opilých, lakotivých, svatokupců, neslušně mluvících, nemravných i ještě jiným zlem pokálených; také nechovají kostelního roucha v čistotě, zanechávají vlastního kostela v neděli a jdou jinam na pouť a tam se jimi opovrhuje pro nestoudné napájení hrdel. Není divu, že jim světští pak klnou, někdy je žalují, olupují a někdy i do pout sázejí.“ [2])

Zkaženost mravů byla čím dál, tím obecnější. O válce s Uhry r. 1469. čteme: „K tomu také v Čechách zlí obyčejové se dáli, od pánů, zeman sú se počali v kostky hráti, k tomu láti ... za to se nic nestyděti. Panen, paní v tom nectili, lání sobě za čest vzali. Též měšťané i sedláci, k tomu kněží, také žáci, všichni k témuž náchylni bychu.“ [3])

Z léta 1489. žaluje Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic na mrav šlechty i lidu sv. Václavu: „Otče blahoslavený, jenž vlasti jsi žezlo

[1]) Zprávy č. spol. n. 1881, 345.
[2]) Man. 31. 101, XV.
[3]) St. letop. 494.

držíval, vzhlédni na nás, pokavadž v obytech tebe ještě nebeských láska jaká k tomu národu víže, jemuž jsi dědičným druhdy velel právem.“

Vychvaluje, že panstvo žije v Čechách v hojnosti, zdraví i bezpečí těla. „Avšak duch, duch jen nesnesitelným pod nepravostí lká břemenem; neb k vlasti hynoucí láska mizí. Ze šlechty není, kdo by věrně se otce zastával. Dosti na tom, že bohatě se šatíme, že vroucí žaludek stkvostnými kojíme bažanty a kretským vínem; že sluhů obklíčeni hejnem stále těkáme, s úsměvem v tváři a jedem v srdci. Rozkoš a po cti liché bažení všady vládne; počestný mrav i stud pominul; příbuzná čistotě pravda vrátila se k nebesům. Panstvo hovoří o křivých slibech, o lsti a kterakou úlisností ukonejšiti dá se žen povaha. — Bezvinné utlačují. —

Však i lid mravy panstva se řídě ubíhá v bezpráví stejné. Přisahat neprávě a kouti šalby — to žert; dlouhé noci při lichých trávíti kostkách, toť zábava. Bez dohledu různě se toulá panstvo mladé ... Ještě jiných nazbyt vyčítati máme neřestí. Pýcha, jest to i nepravá zbožnost. Po všech, bídníku, co prospěje tobě, lízati prach v kaplách, co pěstí v ňadra se bíti, obživu-li skracuješ nuznému, robot-li a činži nesmírných jemu ukládáš? Kdosi žil v bigamii a ten, komu náleželo to pokárati, čistil a chválil ještě zločin takový.“

Stejnou spoustu líčí Bohuslav i na roli víry. „Není prý — říkali — mstitele více tam na nebi. Smyšlen jest očistec i peklo, duše jak tělo rovně umírá; v nebesích že není bytnosti svrchované. Počátek světa, oblohu jasnou, budoucí život, tajemství víry, moc papežskou, o tom všem rozumuje každý. Jak mnoho má rozdílných stran víra u nás!“ [1])

Na satyru, ve které Bohuslav takto líčí mravní spoustu obyvatelstva pražského, odpovídá mu Viktorin ze Všehrd: „Báseň nemá nic smyšleného a nepotřebuje ani svědka ani důkazu. Břitkou pravdou právem dotýká se urozené krve i lidu. Není v našem státu úda, jenž by nebyl zlomen a chab.“ [2])

Téhož roku líčí prosou Kristianu Pedikovi Prahu takto: „Obyvatelstvo slouží břichu a neznajíc nad jídlo a pití ničeho na světě žádostnějšího, střídmost pokládá za hřích. Na prodej-li jest, co hrdlo ráčí, není žádná cena dosti vysoká. Za opilství se málo stydí; pívají i na veřejných ulicích; jak jeden bere korbel, sahají hned i druzí. Tomu obyčeji smál se biskup burgský, legát sněmu basilejského, řka, že jak jednomu se píti zachce, žízeň hned všechny popadá. V pivnicích rozprávkami chvíli sobě krátí. K cizím jsou přívětiví, toliko Němců nenávidí. — Zásluhou kněží není domů hanby, ale sotva nalezneš dům, ve kterém by nebylo věcí domu hanby hodných. — V náboženství panuje svévole náramná. Neb ať bych pominul Viklefistů a Pikardů, jsou, kdož upírají, že Ježíš Kristus jest Bůh, jiní praví, že duše naše s tělem hyne, někteří dokonce vydávají nebe i peklo za smyšlénky. Úmyslně pomíjím podobných zdání bez počtu. A to vše je volno nejen v soukromí mysliti, ale i veřejně kázati. Starci a pacholíkové, mužové i ženy o víru se hádajíce, vykládají

[1]) Vinařický: Boh. Has. z Lobk. věk a spisy 128, 58.
[2]) Truhlář, Listář 28, 27.

Písmo, ač se tomu nikdy neučili. Každá sekta nalezá přívržencŭ. — Příroda nadala ten lid vtipem dosti ostrým; ale rozmařilost a zahálčivost jej otupuje. Předkové jejich snášeli zimu i hlad, našinci každodenním kvašením, rozkošnictvím a zahálčivostí tak ochabli, že již netoliko zbraň, ale i šat jim bývá obtížný. — Plesají, dopídí-li něčeho, čím by mohli stolici římskou viniti a kárati z nejapnosti a nevšímavosti. Odtud získali si pochvalnou pověst o svých mravech; mnohé věci, kterých my lehce vážíme, pokládají za nesnesitelné, a co my za těžké, mají oni za všední. Bořiti kostely, rušiti obrazy svatých, hýřiti ve dne v noci v hospodách, toť maličkostí; ale nositi zobaté střevíce a oviječi si hlavu věncem, aj, to nesmírné u nich nepravosti.

Vidělo se mi toto v krátkosti podotknouti, by kdokoliv to bude čísti, poznal, s jakého stupně slávy a poctivosti jsme klesli, chtěvše všemu lépe rozuměti, než se slušelo."

Tak stýská si Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic.

(Ostatek příště.)

Frà J. Hamršmíd.

Z dějin knížecího arcibiskupského semináře v Praze.

Píše Dr. A. Soldát.

1. Pokusy o zřízení semináře.[1])

Znovuosazením osiřelého stolce arcibiskupského (1561) a uvedením jesuitů do Čech (1556) nabylo vychování a vzdělání katolického kleru kurátního aspoň také určitosti a pravidelnosti, jaké zapotřebí bylo, aby katolickým se zachovalo, co zachovati se dalo, aby rehabilitace katolická byla jednou možna.

Než citelnému nedostatku kněžstva, které by s láskou správě duchovní se věnovalo, jedné z prvních příčin rozháranosti náboženské v Čechách ve stol. 16., tím nebylo odpomoženo.

Oba konvikty jesuitské, jak šlechtický u sv. Bartoloměje tak i seminář alumnů chudých od r. 1630., u sv. Václava zvaný, i přes velký počet chovanců svých,[2]) málo jen vysílaly kněží do správy duchovní. Největší díl posluchačů škol jesuitských přirozeně dával přednost kvetoucímu řádu jesuitskému aneb jiným klášterům před duchovní správou, plnou strádání, kde čekal kněze terrorismus nekatolických kollatorů a hmotná bída, tak že správa duchovní od mnohých i za trest byla pokládána.

Arcibiskupovi, dle slov kardinála Harracha bylo spokojiti se po hojné žni, odvezené do stodol jesuitských, jen pohozenými klásky, lidmi mělčích vědomostí a snad i volnějších mravů, jichž v klášteřích bylo lze postrádati.

Aby odpomohli bídě té, nerozpakovali se arcibiskupové pražští světiti i doporučené jim čekance s velmi pochybným vzděláním a

---

[1]) Srovnej o tom předcházející článek vdp. prof. Fr. Vacka: Diecésní synoda pražská z r. 1605. Red.

[2]) R. 1586. bylo v konviktě šlechtickém mimo stipendisty papežské přes 100 mladíků, mezi nimiž 24 stavu panského. Seminář sv. Václava za dobu svého trvání odchoval církvi na 7000 mužů katolických, z nichž převážná většina volila stav duchovní.

začasté i dosti pestrou minulostí,[1]) ovšem rovněž s tak malým prospěchem pro diecési, jakým bylo přijímání kněží cizích, najmě polských, jazyka českého neznalých.

Zde pomoci mohl jedině biskupský alumnát, seminář, o němž sněm tridentský v sedění 23. kap. 18. de reform. k návrhu kardinála Pola nařizuje takto:

Otcové shromáždění viděli, že pramenem všeho zla, které se hrnulo na církev, bylo nedostatečné vychování kněžstva. Vědomosti světské, byť sebe důkladnější, nekvalifikují ještě nikoho za kandidáta stavu duchovního. S výchovou budoucích kněží, pro náklonnost mladého věku ke zlému, potřebí již záhy počíti, dříve než by náruživosti kořeny zapustily v srdce lidské, neboť jinak nelze bez zázraku udržeti se v kázni církevní. Proto snesli se na tom, aby v blízkosti kathedrály zřízen byl seminář, v němž by dle velikosti a potřeb diecése určitý počet jinochů se vychovával a vyučoval. Jinoši ti nechť jsou nejméně 12 let staří, z manželského lože, náležitých schopností a v předmětech základních vzdělání. Chudí nechť mají přednost před bohatými, ale ani tito se nevylučují, budou-li ze svého se vydržovati.

Alumni denně přítomni budou mši sv. a měsíčně jest jim přijímati sv. svátosti. Mezi předměty vyučovacími prvé místo míti bude studium písma sv. a sv. otců, liturgie a vše, co k udílení sv. svátostí se vztahuje, k tomu ať druží se v řadě druhé předměty profanní. Počet tříd určuje biskup, jemuž přináleží i právo neschopná individua propustiti.

Poněvadž seminář pro diecési nesmírné jest důležitosti, přikazuje dekret biskupům, aby z kapitoly zvolili si 2 kanovníky, kteří by při zřizování semináře radou jim byli nápomocni. Výlohy semináře ponesou všecka beneficia té které diecése, počínajíc mensou biskupskou, ano, pokud potřeba toho žádá dovoleno k účelu tomu inkorporovati i beneficia simplicia. V choulostivé otázce peněžní bude biskupa podporovati druhá a to 4členná rada, v níž zasedají 2 kanovníci kathedrální a 2 kněží residenčního města.

Otcové shromáždění, pamětlivi i chudoby mnohých diecésí, nařizují, aby v tomto případě aspoň více diecésí vydržovalo si jeden seminář.

Z nařízení tohoto, o němž Pallavicini dí, že kdyby Tridentinum církvi nic jiného nebylo přineslo, než dekret zmíněný, dosti by bylo vykonalo, patrno, že semináře mají býti ústavy eminentně biskupskými, sloužíce jen potřebám diecése a proto konvikty či semináře jesuitské u nás nebyly alumnáty po smyslu Tridentina, jako jím nebyl, jak uvidíme, ani pozdější seminář arcibiskupský.

Moudrá nařízení, která, co se týče vnitřního zřízení, seminářům dal sv. Karel Borromejský, jeden ze 4členné kommisse, jíž bylo starati se o to, aby dekret seminářský záhy byl uveden v život, na provinciálním sněmě v Miláně r. 1565., byla vzorem všem alumnátům, které tak rychle byly zřizovány, že se jich ke konci stol. 16. čítalo již na 1000 v Evropě.

[1]) Dr. Borový, Antonín Brus s. 90. násl.; týž: Martin Medek str. 8. násl., Z. Winter, Život církevní v Čechách str. 489. násl.

V Čechách šlo provádění úchval tridentských zvolna před se, nejzdlouhavěji však provádění dekretu seminářského, od něhož toliko bylo možno doufati, že konec učiní nedostatku kněžstva a z něho plynoucí rozháranosti náboženské.

Arcibiskup Pražský Antonín Brus z Mohelnice, navrátiv se v lednu r. 1564. do Prahy, staral se nejprv o to, aby dosti učinil nařízení sněmu (sez. 24 c. 2. de ref.) a během roku uveřejnil úchvaly jeho, čehož nejsnáze by se bylo dalo dosíci na provinciální synodě. Marně však dožadoval se na císaři Maximilianu II. o stavech českých svolání synody, která by také byla rozhodla seminářskou otázku, čím dále tím palčivější. Císař synodě nepřál a proto s ní i přes časté dotazy z Říma odkládáno.

Když r. 1565. biskup olomoucký Vilém Prusinovský do diecése své povolal jesuity, jimžto svěřil vychování duchovenstva a mladé šlechty, a k radě jejich, nedbaje odporu nekatolické šlechty moravské, synodu diecésní svolal do Olomouce (9.—15. května 1568) ba dle dekretu tridentského založiti se snažil i seminář, tu Pius V. pochybuje již o dobré vůli Brusově. tohoto vinil z liknavosti.

V listě svém ze dne 21. července r. 1568. arcibiskup však udává určité příčiny, proč synoda dosud nebyla svolána, proč dosud otálel zříditi seminář. Brání tomu různost víry svěřeného stádce, rozlehlost diecése a překáží tomu císař s nekatolickými stavy země. „Jak staral jsem se o zřízení semináře“, praví arcibiskup Brus, „za svědka beru samého císaře a stavy české, které v té příčině valně avšak marně jsem napomínal. Proto však nepřestanu a v nejbližší konvokaci praelátů a kněžstva, již bez odkladu svolám, již ne více svým napomínáním, nejvyššího však pastýře našeho otcovským rozkazem, věc přednesu, abych aspoň, když dříve ani prosbami ani napomínáním ničeho dosíci jsem nemohl, autoritou stolice apoštolské získal.“ [1])

Povinnosti své, ohlašovati usnesení sněmu tridentského, Brus sice dostál konvokacemi, surrogatem synody, avšak zřízení semináře zůstávalo neuskutečněným přáním. Ze svého nemohl arcibiskup semináře zříditi a vydržovati, vždyť sám poukázán byl na užívání statků křižovnických a na roční deputát 6000 kop z císařské komory, které mu v náhradu za zastavené statky vypláceny býti měly ve čtvrtletních lhůtách. Také kapitole a beneficiátům farním, jimž nejen patronové nekatoličtí, nýbrž i katoličtí začasté zadržovali desátek [2]), nemohlo se břemeno daně seminářské (alumnaticum) ukládati a tak zůstávalo při starém nedostatku kněžstva, jejž vedle škol OO. jesuitů hradily jen poněkud školy klášterní.

R. 1552. konsistoř navrhuje v artikulích o nápravě církevní v Čechách králi, by přiměl možnější kláštery k tomu, aby zřídily vlastní školy a aspoň o jeden stůl žáků u sebe chovaly na stravě, kteří by se učili a v kostele zpívali. Chudší kláštery nechť aspoň něčím ročně přispějí. Některé kláštery, jako broumovský, jak sám pozdější opat Selender svědčí, vybídnutí tohoto uposlechly. Arci-

[1]) A. Brus, pg. 257.

[2]) Mali i velcí šlechticové, páni i dámy za celé století neostýchali se sahati po desátku, po mzdě kněžské, ba i měšťané umívali kněze o desátek šidíti, dávajíce mu méně, než se slušelo. Domluvných toho příkladů hojnost u Wintra, Život církevní II. 583. násled.

biskup Antonín snažil se, aby důležitý tento artikul neupadl v zapomenutí, za důvod položiv, „aby kostelové naši více kněží míti mohli.“ [1]) Než ani to valně se mu nezdařilo.

R. 1581. založen u křižovníků jakýs prozatímní seminář, v němž 20 a více žáků se chovalo ku stavu kněžskému. Kolik let trval a s jakým prospěchem, nelze povědětí. Jisto jest, že alumni k jesuitům chodili do škol a ponejvíce snad vstupovali do řádu jesuitského neb křižovnického. R. 1595. prosí povědomý plzeňský historik Šimon Plachý svůj magistrát za přímluvu u arcibiskupa, aby syn jeho, jenž studuje v sedmé škole u jesuitů, přijat byl „do špitálu u mostu mezi alumny.“ [2])

V příčině zřízení semináře nelze o dobré vůli Brusově pochybovati, kdyby však na místě stálého marného dovolávání pomoci císařské více byl spoléhal na pomoc vyšší a sílu vlastní, jako činili jesuité, kteří i přes nepřízeň doby zřídili dvě kvetoucí seminaria minora, kdyby byli opatové mnohých klášterů a katoličtí páni aspoň tolik na seminář přispívali, kolik od r. 1564., vedle předepsané berně, bylo jim mimořádně pokladně císařské odváděti, bylo by i za těchto nepříznivých okolností bývalo možno založiti seminář po přání Tridentina.

Také za nástupce Brusova nedočkala se diecése touženého semináře. Když byl r. 1581. na stolec arcibiskupský dosedl Martin Medek, počet katolíků nebyl ještě valně větší, než když před 20 lety vznešené místo to zaujal krajan jeho. A ani pro ten malý počet nebylo kněží s dostatek. Nebylo však také divu. Patřil k tomu veliký dar povolání a sebezapření jíti do správy duchovní v dobách, kdy beneficia nekatolickými kollatory byla ožebračena, katoličtí faráři týráni, ba začasté vyhladověni a nuceni přecházeti z fary na faru k veliké škodě duší sobě svěřených. [3])

Proto málokterý z konviktorů jesuitských, kteří se věnovali bohosloví, zatoužil po těchto slastech správy duchovní, a tak v nedostatku jiných světíval arcibiskup Medek, jakož i předchůdce jeho, též lidi nepatrného vzdělání, když byli nějaký čas buď ve službách kostelních, aneb se cvičili u farářů. [4])

Že jedině seminář tridentský s pravidelným ročním dorostem kněžským může pomoci, bylo Medkovým přesvědčením, proto zas a zase čteme v pramenech, že arcibiskup r. 1587. prosí císaře za založení řádného semináře, aby nedostatek kněžstva byl spraven, o nějaké však pomoci se strany císařovy se nedočítáme. Císař semináři nepřál.

Když v únoru r. 1587. arcibiskup žádal císaře Rudolfa II., aby z několika statků, které, snad na přímluvu Medkovu, císařský kuchmistr, přítel jeho, svob. pán z Breitenbachu, odkázal účelům seminářským, směl zříditi seminář při pražském domě, přes všecko poukazování na užitek z toho plynoucí, narazil na odpor a spokojiti se musil se soukromým ústavem v klášteře křižovnickém. Velkého významu as ústav ten pro arcidiecési nebyl, ale otázka seminářská

[1]) Borový, Akta kons. II. 138.
[2]) Winter, Život církv. str. 437.
[3]) Ibidem II. o kněžských důchodech 531. následující.
[4]) Příkladů hojnost: Borový, Medek pg. 81—82, Winter, Život církv. 440. násl. Recepta arcib. archivu z r. 1582—4.

jím přece postoupila ku předu, u výchově kněžstva pro správu duchovní přece tím lze znamenati pokrok.

Méně šťastnými byly pokusy opata strahovského Jana Lohelia a Plzeňských. Onomu dává r. 1589. císař Rudolf klášter Želivský s příslušenstvím, aby „podle uvolení svého seminarium v klášteře svém Strahovském vyzdvihl a důchody na vychování osob a bratří mladých, kteří by se pobožnosti a liternímu umění vyučovali, obracoval.“ Ale statků želivských užívali Trčkové, od nichž teprve r. 1622. jsou vybaveny. Lohel tedy úmyslu svého zanechal.

Také Plzeňští měli snahu o nějaký římský alumnát na výchovu aspoň šesti „pacholat“; r. 1593. jednají o to s legátem papežským.[1])

Než oba tyto ústavy, i kdyby v život byly vešly, jsouce nepatrny a nebiskupské, nemohly pomoci.

Řádný seminář biskupský nepodařilo se zříditi ani třetímu (po sedisvakanci) arcibiskupovi Zbyňku Berkovi z Dubé (1593), ač šťastnější byl v mnohé příčině, než oba jeho předchůdcové. Jemu teprve podařilo se svolati synodu provinciální a zde poraditi se o založení nutného semináře.

Stoje v pilné korrespondenci s věhlasným kardinálem Khlesslem, mnohou radu na něm zajisté si vyžádal v příčině zřízení semináře. Že za první povinnost měl zřízení semináře, ukazuje již jedna z prvních jeho zpráv zaslaných stolici apoštolské r. 1594. Touží tu trpce na nedostatek semináře. „Far je v městě (pražském) 6, v celé arcidiecési více jak 330 a nedávno nynějšímu arcibiskupovi J. C. M. ve správu duchovní svěřila všecka města a obce, které v království má se všemi farami v nich, jichž jest kolem sta. Ve dvou letech přes 130 mladíků jsem vysvětil na kněžství.“

„Z kolleje Karlovy, sektářského to hnízda, posílají se pastýřové a učitelové kacířští do celé země, a arcibiskup, vázán privilejemi císaři a králi jim zaručenými, nic nemůže dělati. Nynější arcibiskup má za to, že nejlépe by bylo zříditi v městě pražském kollej pro stavy a šlechtu, kde by se 40—50 šlechticů z celého království ve zbožnosti a umění vychovávalo. Ti bydlili by poblíž kolleje jesuitské, arcibiskup pak sám musil by se starati o jejich zaopatření. Jemu jakož i nástupcům byla by svěřena správa kolleje.

„Nejpohodlnější by bylo, aby mládež ta navštěvovala školy otců jesuitů. Z toho plynul by dvojí užitek, neboť i stavové zemští i šlechta stala by se katolickou a vedla by i poddané své k víře katolické. Vydržovati by se mohla kollej ta z důchodův některého kláštera, který zbožností nevyniká, ovšem s povolením J. S papežské a J. M. C.“

Kardinál Mathaei odpovídaje k této zprávě dí: „Aby mohlo dosíci se spojení některého kláštera se zmíněným seminářem, jenž jest v oné diecési nezbytný, nechť podá arcibiskup pražský prosebný list J. Em. p. datariovi a ať postará se o dovolení císařské, jestliže by císař nad zmíněným klášterem měl právo patronátní.“

Vyřízení relace své se arcibiskup již ovšem nedočkal, neboť odpověď tato datována jest v Římě dne 18. září 1607, a tak sešlo s tohoto šlechtického konviktu, od něhož Berka mnoho si sliboval. Smrtí jeho (6. března 1606) zachován dominikánům klášter svaté

[1]) Winter, Život církevní I. 437.

Anežky, který pro blízkost svou kolleji jesuitské a pro úpadek klášterního života byl vyhlídnut za příští seminář šlechtický.

Důležitější než tato náprava in membris bylo snesení synody r. 1605., kdež o založení biskupského semináře kněžského se jednalo dle příkazu Tridentina. „Ničeho není v této metropoli a arcidiecési více třeba," dí kapitola o semináři kněžském, „k rozšíření náboženství katolického, než aby kněží a dělníků učených, zbožných a mravných byl dostatek, neboť žeň sice hojná jest, ale málo pracovníků, tak že mnohé jsou kostely, které nemají správce a pro nedostatek kněží (což s pláčem vyznati musíme), nelze jim pomoci. Tomuto těžkému zlu nelze jinak odpomoci, leč zřízením kněžského semináře dle předpisu sněmu tridentského, do něhož by se přijímal jistý počet jinochů a stanovil potřebný na jejich vydržování náklad

„Poněvadž pak dvou věcí jest především knězi potřebí, spořádanosti života a učenosti, obého snadno může nabýti v seminářích, neboť zřizují se proto, aby se v nich vychovávali snaživí a dobří dělníci pro správu duchovní aby zde jinochové (kteří pro mládí své, které sice náchylnější jest ku hříchu, avšak také snáze připouští dojmy dobré, ve skutcích ctnosti vychováni byli) té dosáhli dokonalosti, jíž se mají stkvíti jako příští učitelé lidu.

„Aby tedy takový seminář, který k rozmnožení náboženství katolického a ku prospěchu církve se předpisuje dekretem tridentským, co nejdříve byl zřízen, se vší možností a bdělostí se přičiníme. Má-li však seminář býti zřízen vyžaduje nákladu, který by stačil na vydržování takového počtu jinochů, jakého potřebuje rozlehlá arcidiecése a mnohé kostely, a tu důvěřujeme ve zbožnost a lásku opatův a katolických stavův arcidiecése a prosíme, ba pro milosrdenství je zapřísaháme, aby v té věci, která jest správě této naší církve nejen užitečna, nýbrž nutna, přání naše zbožnou dobročinností podporovali, abychom dodělali se výsledku, jehož za pomoci Boží dodělati se doufáme."

Také ustanovení synodální, by z klášterních professů aspoň jeden u jesuitů studoval bohosloví a by opatové vydržovali aspoň jednoho theologa, který by klášterní bratry učil věcem kněžským, není nezajímavo. [1])

Bylo neštěstím a zvláštním dopuštěním Božím, že právě v těchto pro církev katolickou tak kritických dobách arcipastýřové netěšili se delšímu věku. Zbyněk Berka zemřel za několik měsíců po ukončení synody, aniž byl poznal, jak daleko jde „zbožná dobročinnost" opatů a stavů katolických u věci tehdy arcidiecési nejpotřebnější, a synodální usnesení zůstalo usnesením.

Na Lamberkovi nástupci Berkově (1607—1612), muži velice chatrného zdraví, který vzdálen jsa turbulentního vymáhání svobody náboženské se strany protestantův, skoro neustále žil v klášteře oseckém, nebylo lze žádati uskutečnění tak veliké idee, jakou byl seminář. Také suffragán a po smrti Lamberkově nástupce Jan Lohel nebyl mužem, jakého potřebí bylo k založení semináře. Nuntius Caraffa v relacích svých praví o něm, že má sice úmysly nejlepší, ale stáří že brání mu v provedení jejich. Kdyby neměl k ruce energického opata strahovského Questenberga, mnohých zajisté by

[1]) Synod. archidiocess. 1605. Tisk. v sem. knihovně.

se byl dopustil chyb Vůbec nelze popříti, že by církev česká potřebovala odhodlanějšího a silnějšího arcibiskupa.[1])

V pohnutých dobách předbělohorských, v dobách vzpoury stavů českých proti Ferdinandovi II., v době počátků války 30leté i muži nejrázněji šímu nebylo by nic jiného činiti, než jako Lohel a opat břevnovský učinili, ze země ujíti a ve 2½letém vyhnanství při dvoře císařském se zdržovati. V době té pobyl také arcibiskup Lohel pohostinu v cisterciensk klášteře Neubergu ve Štýrsku, kde z vděčnosti se ustanovil na tom, že jakmile mu bude možno, navrátí řádu tomu klášter Osek, jehož arcibiskupové pražští od r. 1580. užívali místo ročního deputátu 6000 kop vyplácených z pokladny císařské Restituci tuto nástupce Loheliův, kardinál Harrach, uskutečnil dne 17. května 1627.

Teprve, když stavové čeští byli pokořeni, arcibiskup mohl se navrátiti a pomýšleti na uskutečnění dekretu synody Berkovy o semináři. Že arcibiskup Lohelius v dobách těch pomýšlel na založení semináře, dokazuje nedatovaná jeho korrespondence s císařem. V listech těch císaři činí návrh, aby starobylé fundace, jakých v Čechách jindy bývalo hojnost, obrátily se k tomu účelu, aby se z nich mohl vychovati dostatečný počet duchovních.

U nás zůstávalo však jen při pokusech a návrzích; lépe na tom byla sesterská Morava Papež Pavel V. brevem ze dne 8. srpna 1613 nařídil biskupu olomouckému, aby neváhal pro diecési svou založiti biskupský seminář. Čilý biskup Stanislav Pavlovský nedal se dlouho pobízeti, přiložil ruku k dílu a vyzvav opaty, aby jej dle nařízení breve papežského podporovali, brzy dodělal se tridentského semináře.

O tom záhy zvěděl od moravských opatů svého řádu strahovský opat Kašpar z Questenberga (1612—1640) a tím byl v úmyslech svých, které zdědil po předchůdci svém Loheliovi, zříditi totiž v Praze seminář pro kleriky premonstrátské, posílněn.

Pro bouřlivou dobu a povstání české jen zvolna bral se k cíli, než naděje na zřízení semináře se nespouštěl, jsa účinně v ní od r. 1623. podporován mladým arcibiskupem pražským Arnoštem hrabětem z Harrachů.

S celým zápalem mladé síly a energie arcibiskup Harrach uchopil se nesnadného úkolu, uvésti zemi českou po dlouhých stoletích zase v jednotu víry. A tu snaha Questenbergova nesoucí se k nutnému semináři přicházela mu vhod. Věděl, že v semináři premonstrátském klíčí i jeho seminář biskupský.

Prostřednictvím arcibiskupovým opat strahovský r. 1628. vymohl na císaři Ferdinandovi II., že starý klášter sv. Mikuláše na Starém Městě pražském poblíž Židovského města ležící a k účelům seminářským nejlépe se hodící zase byl navrácen řádu premonstrátskému. Vždyť patřil strahovským již od 13. století, v dobách husitských však byv spálen, zůstal ssutinou.

Questenberg opraviv kostel, zřídil zase faru, kterou tam dříve mívali strahovští, a skoupiv domy okolní, při kostele tom postavil seminář, nejprv ovšem pro kleriky strahovské, později pro premonstrátské vůbec. Již dne 5. března 1629 opat kláštera teplského

[1]) Gindely, Geschichte der Gegenreformation. Leipzig 1894.

P. Jan Pecher uzavřel s ním smlouvu, že posílati bude do semináře u sv. Mikuláše 5 mladíků svého řádu na cvičení za plat 500 zl., které dle velikosti beneficia vybíral ze svých far. [1])

Učili tam premonstráti belgičtí z Tournay, z nichž připomíná se v rhetorice P. Norbert Swertius a v poesii P. František Lammerber.

O dorost kněžský v klášteřích bylo postaráno, duchovenstva však světského stále se nedostávalo. Několik těch žáků školy hradské, kteří již ve službách kostelních při dómu konaných připravovali se na svěcení vyšší, několik těch, kdož na universitě studovali a pod dozorem zkušenějších farářův cvičili se v pastoraci, nemohlo stačiti potřebám pravidelné duchovní správy rozlehlé arcidiecése. Světíval i arcibiskup Harrach ještě na listy panské, městské, děkanské i farářské, jimiž kandidát se doporučoval k svěcení. Tyto přímluvné listy (literae conservatoriae) držely v sobě buď zřejmě, buď mlčky titulus ordinationis, totiž jakous bezpečnost, že vysvěcený kněz bude míti z čeho žíti. Synoda katolického kněžstva r. 1605. určila, aby titulus ordinationis páčil se aspoň na 50 tolarů ročních. Jenom klášterníci byli svěceni na titul „paupertatis" neb „mensae communis". [2])

Před svěcením bylo se kandidátům kněžství představiti v domě scholastikově a podrobiti se tu zkoušce, na níž záviselo připuštění k svěcením vyšším. Tato zkouška nebyla krkolomna, vždyť se jí podrobovali i lidé řemeslní, když nějaký jen rok se cvičili u farářů. Arcibiskupům pražským po jich obnově stačívalo, když kandidát jak tak uměl latině odpovídati k hlavním kusům katolického náboženství dle příručního spisu Ferova. Synoda z r. 1605. připomíná, že zkouší buď arcibiskup aneb officiál, zkouška že se začíná modlitbou, při vyšších svěceních aby zkoušek těch bylo tré. Kandidát měl hlavně znáti Písmo sv., kanony, sv. otce, učení o svátostech a uměti officium. Z téže synody otázky zkušebné byly vytištěny. [3])

Novotný kněz, stav se kaplanem, měl povinnost, by se v stavu kněžském dále vzdělával pod dozorem svého faráře, aby se pilně modlil brevíř [4]) a setrval v bezženství

O místa ovšem nebývalo nouze, vždyť pro nedostatek kněží jen přední fary bývaly stáleji osazeny, jiné nezřídka po kolik let postrádaly kněze. Co bylo platno, že r. 1556. hněvivě psal císař Ferdinand administrátorovi katolickému a stejnými slovy i administrátoru dolejšímu, „abyste všecky fary v království Českém kněžími hodnými a křesťanskými zasadili, aby lidem křtem i velebnou svátostí posluhováno i slovo Boží kázáno bylo, což se až posavád nestalo. V některých městech . . . až posavád žádných kněží není, tak že lid obecní bez slova Páně jako hovada býti musejí."

Nedostatek kněží všelijak nahrazován, nejobyčejněji tím, že farář jeden shrnul k sobě službu několika far, aneb výpomocí z klá-

---

[1]) Farář z Teplé, největší beneficiát patronátu teplského, platil 50 zl., nejméně Landecký 10 zl.

[2]) Winter, Život církevní, I. st. 446.

[3]) ibidem.

[4]) Že se kněží katoličtí pilně modlili brevíář, víme ze Sítě Víry (r. 1521.), v níž Chelčický se jim posmívá, že prý „chodí s knihami velikými po dvoru bubnujíce famfrr, famfrr, hanba se divat takovému zabývání masopustnímu." Winter, l. c., 463 násled.

šterů. Premonstráti, hlavně teplští, a křižovníci v té příčině ovšem ne se škodou vlastních zájmů řádových konali arcidiecési služby nemalé.

Ale to vše nestačilo, duchovenstva kurátního spíše ubývalo. Odcházeli donuceni bídou buď do jiných diecésí, aneb i nátlakem nekatolických kollatorů k protestantstvu přecházeli. Terrorismus konal zde stejně platné služby, jako různá lakadla hmotná. S bídou materielní ruku v ruce šla i bída mravní.

Smutný tento stav líčí zpovědník císaře Ferdinanda II., bývalý alumnus semináře chudých, P. Vilém Lamormain, v nedatované relaci asi z let 1621—1622, určené kongregaci de propaganda fide, nedávno před tím založené. Kongregace měla býti poučena, jak by měla s prospěchem započíti missionářskou činnost svou v Čechách, proto líčí P. Lamormain nejprve náboženské poměry v Čechách.[1])

„Především co týče se akademie Pražské, kdysi Karlem IV. založené, poznamenati sluší, že se jí husité zmocnili již před 200 lety a z ní učitele bezbožnosti husitské skýtají nejen městům, ale všem městům českým. Ti jsouce notáři, senátoři, hejtmané a faráři měst, co nejdbalejší jsou toho, aby se tam nijak nemohli dostati katolíci.

„Mnozí z katolických farářů jsou pobiti, jiní odpadli ke kacířům. Příjmy farářů tak jsou ztenčeny tím, že světští pánové zabrali desátek, že kdyby nesedlačili, s těží by se uživili. Právo podací začasté jest v rukou kacířů, a když někdy prodá katolík panství své, s panstvím i právo podací přejde na kacíře. A tak stává se, že znenáhla tam, kde bývali faráři katoličtí, nahrazeni jsou predikanty té sekty, k níž se kupec hlásí.

„Stavovští synkové i jiní studují mimo království na kalvinských neb lutheránských akademiích, dle své neb pána svého libovůle. Největší část úředníků je kacířská, a rovněž tak jest tomu i s advokáty. A příčinou toho jsou páni, neboť v Čechách bez dovolení pána nesmějí synové poddaných studovati, ani do kláštera vstoupiti aneb dáti se vysvětiti. Tím stalo se, že sotva by se mezi poddanými pánů katolických našlo něco schopných lidí k zastávání vyšších úřadů zemských."

Mezi prostředky k nápravě uvádí tyto: Zrušiti nekatolické školy v Praze i mimo Prahu a nahraditi je školami katolickými.

„Nechť ze statků zabavených vzbouřencům založí se 2 biskupství se dvěma kathedrálními chrámy. Ať vrátí se církevním osobám i jejich čest i immunita jejich ať se upevní.[2])

„Při nejbližší příležitosti jest potřebí zříditi dva semináře, jeden pro šlechtu, druhý pro nešlechtice; chovancům ať volno jest voliti jaký koli stav. Tím lze docíliti, že i mnozí z kacířů by do seminářů těch vstupovali a navrátili se k víře katolické, a pak v různých povoláních jsouce postaveni, mohli by se státi užitečnými království Českému."

K relaci této připojena jest i žádost Slavatova i Martinicova za podporu na seminář kněžský.

„. . . Prosí pak J. Sv. nejponíženěji zmínění šlechticové, aby na výživu kleriků, kteří by šli do správy duchovní a jichž se v Čechách

[1]) P. Grisar S. J. Zeitschrift für d. kathol. Theologie, Innsbruck 1886 str. 722. násled.

[2]) Nepěkných příkladův nevážnosti, s jakou lid koncem XVI. století ku kněžím se choval, podává hojnost Winter l. c. II. 684. násled.

nedostává, než nejen v Čechách ale i na Moravě, ve Slezsku a Lužici, nějakou sumou přispěti ráčila, totiž po 1000 skudech ročně pro Moravu, Slezsko a Lužici a po 2000 pro Čechy, poněvadž velikostí svou převyšují ostatní provincie. Z této sumy mohlo by se v Praze pro Čechy a Lužici vychovávati asi 45 kleriků, budoucích správců duchovních, pro Moravu a Slezsko v Olomouci asi 30, celkem tedy kromě těch, kteří zde již jsou, pro celé království a všecky provincie 75."

Papež Řehoř XV. brzy zemřel, vyřízeni relace i žádosti zástupců katolické šlechty české zůstaviv nástupci svému Urbanovi VIII., který malý seminář sv.-Václavský (pauperum), již Řehořem XIII. nadaný, na pevnější položil základy, pojistiv mu roční příjem 1530 tolarů z pokladny papežské.

Ve svém nespravedlivě rozkřičeném memoriálu P. Lamormain uvádí též jako nejúčinnější prostředek k obnovení víry katolické v Čechách zřízení škol katolických pro chlapce i dívky, založení velkého semináře na 200 kleriků, zlepšení beneficií, aby hmotná bída tak mnohého jako posud neodstrašovala od stavu duchovního; ovšem o prostředcích, odkud na to vše vzíti, neví, ba dokonce odporuje praktické radě arcibiskupově na zavedení solní daně, již nazývá nepopulární.

Arcibiskup Harrach tázán byv císařem Ferdinandem II. na radu, co činiti třeba, aby s reformací v Čechách šlo to hybněji ku předu, odpovídá (r. 1626.), že potřebí zlepšiti postavení duchovenstva daní ze soli a vrátiti mu pobrané statky. Statky duchovní již od dob Sigmundových procházely různýma rukama pánů světských a nyní nalézaly se ponejvíce v rukách katolické šlechty. Na ty nebylo lze již pomysliti. Proto arcibiskup navrhuje, aby z každé prodané bečky soli v Čechách platilo se 10 kr., k nimž by císař po ukončení války přispíval jinými 10 kr. a příjem ten obracel na potřeby duchovenstva.

Kdyby daň tato po 30 let se platila ve prospěch církve katolické v Čechách, zaručuje se kardinál Harrach, že duchovenstvo zřekne se nároků svých na zabrané statky.

Z peněz takto získaných zakoupí se statky pro biskupství a seminář, pořídí se statky k výživě kapitoly, ochuzené kláštery dostanou náhradu a zřídí se i fond pro chudé kostely.

Rada ta, ač nejpraktičtější ze všech, jež císaři se dostala v příčině restituce statků duchovních a reformace katolické, nezamlouvala se ani císaři ani duchovenstvu, které toužilo po úplné, avšak nemožné náhradě za statky ztracené.

Když však nikdo nevěděl o lepším způsobu, jak odškodniti církev katolickou v Čechách, komisse, v níž zasedali kardinál Pallotus a kardinál Harrach jakožto zástupci papeže a zájmů církevních, Maximilian hr. Trautmannsdorf, hr. Vilém Slavata a Otto sv. pán z Nosticů jakožto zástupci císařovi, snesla se na tom, aby se stolici papežské na věčné časy z každé bečky soli do Čech přivezené na potřeby církve v Čechách platilo 15 kr. Za to zřekla se stolice papežská všeho zboží církevního, jež jí až do dob císaře Rudolfa II. v Čechách bylo odňato.

Smlouvu tu císař dne 21. března 1630 potvrdil. Stvrzení z Říma dostalo se jí r. 1633.[1]) Důchody tyto z počátku spravovala kongre-

[1]) Obšírný popis dra A. Gindelyho „o vzniku tak zvané sumy solní" čtěme ve zprávách o zasedání král. české společnosti nauk v r. 1883.

gace propagandy, brzy však sám arcibiskup, jenž kongregaci ročně skládal účty.

Ani klášterům ani duchovenstvu světskému pokladnou solní mnoho nebylo zpomoženo, ale za to počalo se plniti nejvřelejší přání kardinála Harracha i všech jeho předchůdců; pokladnou solní umožněna pomoc schudlé metropolitní kapitole, umožněno založení arcibiskupského semináře, arcidiecési otevřen stálý pramen, odkud brátí kněžstvo, dle zásad Tridentina dobře vychované pro správu duchovní, což bylo z nejúčinnějších prostředků katolické reformace.

2. Založení a počátky knížecího arcibiskupského semináře.

Maje zabezpečený jistý příjem, z něhož by seminář vydržoval, kardinál Harrach ihned přiložil ruku k dílu a staral se o vhodné ubytování svého semináře. Nebylo vhodnější k tomu budovy nad rozsáhlý dvůr, zvaný královský, na Starém Městě pražském ležící, který tehdy držel p. Václav Frant. kníže z Lobkovic s manželkou svou, paní Polyxenou kněžnou z Lobkovic.

Tento dvůr královský [1]), náležející druhdy důvěrníku krále Václava IV. Tímovi z Koldic, stal se od r. 1383. stálým sídlem královským a dostal odtud i jméno své. Rozkládal pak se od brány sv. Benedikta až ke bráně, na níž za krále Vladislava vystavěna byla tak zvaná Nová věž.

R. 1420. před bitvou na Žižkově leželi tam Táboři s koňstvem i vozy. Později r. 1493. připomínají se v něm čtyři sousedé, kteří z propůjčení obce zde přebývali. R. 1436. zde také na čas bydlil císař Sigmund, po něm obývali jej i Albrecht a Ladislav a za prvních 13 let vlády své i Vladislav. Teprve nepokoje let 1483—4 v obcích Pražských, kdy bál se král o svou osobní bezpečnost byly příčinou, že odstěhoval se na hrad Pražský. Tím nejen sám dvůr počal pustnouti, ale také celá část města utrpěla změnu velikou, ježto páni a zemané i jiné osoby, ve službách při dvoře královském stojící, opouštěli dosavadní příbytky v okolních ulicích a stěhovali se na Hradčany a do Menšího Města pražského.

R. 1547. císař Ferdinand I. daroval dům ten Jindřichu Plánskému ze Žeberka. Než brzy již připadl znova komoře královské a na novo r. 1554. císař daroval jej Ladislavu z Lobkovic, presidentu nad appellacemi, „prohlédajíce, jak dí ve věnovací listině, k dávným a pilným službám, které nám dotyčný Ladislav rád činil“ [2]). Od těch dob dům pustnul a byl počátkem XVII. stol. na spadnutí.

O rozložení místností ve dvoře královském, zajisté někdy nádherném, nemáme zpráv s dostatek. Podoba jeho během času valně se as měnila. V dobách dřívějších hlavní vrata jeho byla se strany poledni blíže Nové věže, druhý pak vchod býval zadními vraty do nynější ulice Kralodvorské. Část stavení mezi těmito zadními vraty a zdí městskou nazývala se dvorem králové, dle čehož se zdá, že v tomto oddělení, za života krále Václava IV., přebývala manželka

[1]) Tomek, Dějiny města Prahy, VIII. 81. násled. (čís. 654.)
[2]) Archiv. arcib. XII. A. n. 1.

jeho královna Žofie.[1]) Později dal tuto část dvora králova Jiří Poděbradský, jsa správcem zemským, upraviti pro mladého krále Ladislava, jenž si v ní zvolil svůj příbytek. Ale již tehdy byla částka a snad i celý dům valně sešlý.

V domě byla velká síň, v níž i po přestěhování dvora královského na hrad Pražský zasedaly sněmy a veřejná shromáždění. Zde chovaly se také dsky zemské.

Děje se i zmínka o pavlačích a sklepích suchých i podzemních, o lázni a marštalích, což vše, třeba ve stavu sešlém, větší kommunitě, jakou měl seminář býti, dobře se hodilo.

V pramenech mluví se i o zahradě, asi nenepatrné, když roční výnos její za kardinála Harracha obnášel 80 zl.

Na pozemcích dvoru královského byl během času vyzdvižen dům Hruškovský či Plánický dvůr, mající právo šenkovní, které asi 200 kop vynášelo, a jiný domek, v němž r. 1635. čtyři živnostníci provozovali živnosti své. Tento dům Hruškovský, také Hrochovic řečený, se zahradou a druhým domkem obnoveným, také pavlačí přes ulici ke věži staré i s těmi pokoji a krámy, v nichž řemeslníci byli v nájmu, od komory r. 1623. (propadlé v konfiskaci Adamu Jindřichovi Hruškovi, rytíři z Března), prodán byl Polyxeně kněžně z Lobkovic.[2])

O tento komplex domů, semináři nad jiné příhodných, učiněna smlouva tohoto znění:[3])

„Leta Páně tisícího šestistého třicátého prvního v Úterý 27. Měsíce Máje. Stala se smlouva dobrovolná a trh celý a dokonalý a to mezi Nejdůstojnějším a Osvíceným Knížetem a Pánem. Panem Arnoštem svatého římského Kostela Kardinálem z Harrachu, Arcibiskupem Pražským, svaté Stolice Apoštolské legátem, J. M. Císaře římského tajným radou a Nejvyšším Generál(mistr)em Křižovníků s červenou hvězdou, v Čechách, v Moravě, Slezku a Polště kupujícím s jedné: a Osvícenou Kněžnou a Paní, Paní Polyxenou Lobkovicovou, rozenou z Pernštýna, Paní na Roudnici nad Labem. Též Osvíceným Knížetem Pánem, Panem Václavem Františkem Eusebiem Svaté římské říše Knížetem z Lobkovic, Pánem na Perštýně, Novém Městě, Rybnících a Holešově. Tak že jsou dotčení J. M. Kněžna a J. M. Kníže z Lobkovic ráčili prodati a touto smlouvou prodávati ráčí. Předně: J. M. Kněžna z Lobkovic, Dům, jenž slove Hruškovský, i s druhým domkem obnovený, též s Pavlačí přes Cestu, Pokoje jako i s těmi Krámy, v Nichž řemeslníci neničko v Nájmu jsou, ležícím v Starém Městě Pražském blíže Nové Brány s Zahradami a Summou se vším Příslušenstvím jakž v své Ohradě jest, a dotčené J. M. K. Smlouvou od J. M. C. skrze jisté Pány Komisaře v letu 1625. dne 6. Měsíce Března prodán, a nač se vklad od Někdy Jana Hrocha z Mezilesic Janovi Hruškovi, kterýž Ve dskách Zemských do Kvaterna trhového, zlatého Leta 1604 v Sobotu po svatém Petru a Pavlu Č. 13. na týž dům vykonaný vztahuje, nic ovšem nevyměňujíc a ačkoliv táž Smlouva vedle Výminky, v ní doložené posavád od

[1]) Ne nadarmo byli tudíž alumni arcibiskupští, památný tento dům obývající, ode vždy zvláštními ctiteli sv. Jana Nepomuckého.
[2]) Bílek, Dějiny konfiskace, s. 190.
[3]) Archiv. arcib. XII. c. n. 5

J. M. C. ratifikována, a vklad téhož domu Ve dsky Zemské J. M. Kněžně vykonán není, však ráčí se v to J. M. K. uvolovati a touto Smlouvou s dědici, a Budoucími zasazovati, touž Ratifikací, i tolikéž vklad Sobě mezi tímto časem a Svatým Havlem nejprvé příštím způsobiti a po dosažení toho J. M. Knížeti Pánu Kardinálu zase se vším jeho příslušenstvím ve dsky Zemské vložiti, a J. M. Kníže z Lobkovic dvůr (který) slove Králový dvůr též v Starém Městě Pražském ležící, se vším k tomu příslušenstvím nic nevyměňujíc, jakž od Starodávna jeho Předkové U. M. K. v držení a užívání bývaly a sobě jej za dědičný zpupný a nezávadný od J. M. C. Ferdinanda z Boží milosti římského Císaře daný mají, jakž nadání neb Relati(o) ve dskách zemských v kvaternu trhovém rozínovém Leta 1597. v Pátek po Neděli Reminiscere L. 30. to sebou přináší a plněji svědčí. A to dotčenému J. M. Knížeti Pánu Kardinálovi etc. Za summu patnácte tisíc čtyry sta dvaceti osmi Kop míšeňských, Čtyřiceti krejcarů a to k jmění, držení, dání, prodání, a s tím, jakož svým vlastním učinění, dáleji sobě na týchž domích žádného práva a spravedlnosti, na díle neb na všem, ani dědicům a Budoucím J. M. nepozůstavujíce. Nýbrž J. M. Kníže pan Kardinál jakožto již s svým vlastním moc učiniti míti ráčí, Co se J. M. líbiti bude, Kteroužto summu svrchu dotknutou J. M. Kníže Pan Kardinál neb držitelové týchž domů po smrti jeho, ač že by (je)ho Pán Bůh od smrti uchovati neráčil, týmž Jich milost prodávajícím buď jednomu neb oboum takto platiti míti ráčí

Předně: ihned při Actum této smlouvy ráčí J. M. Kníže Pan Kardinál dotčeným Jich milost. prodávajícím dáti a na hotově vyčísti tři tisíce Kop míšeňských, z kterýchž Jich Milost prodávající touto smlouvou kvitovati ráčí. Ostatní pak pozůstávající summu, to jest dvanácte tisíc Čtyry sta dvacet osm Kop míšeňských 40 kr., vše bez úroků, takto si odvozovati mají. Na den sv. Havla nejprv příštího, Leta přítomného 1631. tři tisíce jedno sto sedm Kop 10 kr. a Item: na den sv. Jiří Leta 1632 tři tisíce jedno sto sedm Kop, 10 kr., na den sv. Havla Leta téhož 1632 tři tisíce jedno sto sedm Kop, 10 kr. a Na den sv. Jiří Leta 1633. posledních tři tisíce jedno sto sedm Kop, 10 kr. dáti a zaplatiti míti ráčí. Jestli by se to(ho) nestalo, a týž J. M. Pan Kardinál Neb budoucí držitelové týchž domů, kteříkoliv, kterémukoliv Terminu zadost(i) neučinili, a summy hlavní tak a na ten čas, jakž se nahoře klade, nedali a nesplnili, Tehdy dotčení Jich mil. podávající neb dědicové Jich mil., kdyby Jich Bůh od smrti uchovati neráčil, aneb ten, kdožby tu summu, buď všechnu, neb na díle, pořádně od Jich mil. sobě postoupenou měl, dajíc sobě tuto smlouvu ve dsky zemské vložiti, vyžádajíc Komorníka od desk Zemských v týž domy i s tím se vším, což k tomu přináleží a v tom nalezeno bude, uvázati a je tak dlouho držeti, dokavadž by ta summa, pro kterouž by se uvázání stalo se s(e) škodami a náklady, dána a zaplacena nebyla. A když dána bude, též Uvázání propustiti a toho všeho odstoupiti povinni býti ráčí. Jestliby pak jakékoli závady od kohokoliv na týchž domích vzdělané našli a vyhledali, budou povinni Jich mil prodávající takové svésti, a dotčené domy statky svými, které nyní mají, aneb míti budou, vedle obyčeje a Řádu zemského spravovati, i také vklad domů týchž panu kupujícímu dskami zemskými vykonati. Od

kteréhožto vkladu J. K. M. jakožto kupující zaplatiti míti ráčí. — Kteroužto smlouvu kterákoliv strana, kdyžby toho potřebu svou uznala skrze vyslaného svého, bez přítomnosti druhé strany bude moci sobě s povolením pánův úředníkův Pražských Menších desk Zemských v Království Českém Ve dsky Zemské vložiti a vepsati dáti. — A což jsou koliv dotčené strany mezi sebou smluvily, to jsou sobě věrně zdržeti připověděly.

Na potvrzení toho Pečeti své vlastní k těmto smlouvám přitisknouti poručily. Ano Rukami svými se podepsali. A pro lepší toho jistotu a důvěření dožádaly se Urozeného Pána, Pana Pavla, svaté římské říše Hraběte z Wacynova, na Konopišti, Tloskově a Březanech, J. M. Cís. rady a Komorníka, a Urozeného a statečného Rytíře Jana Kryštofa Vratislava z Mitrovic na Březině, Dirném a Logovicích, J. M. Cís. rady, Komorníka a Nejvyššího Písaře v Království Českém, že jsou tolikéž pečeti své s podpisem Ruky jmen svých, na svědomí, sobě, dědicům, a budoucím svým beze škody k této smlouvě přitisknouti dali. Stalo se Leta a dne svrchu psaného.

Harrach,
m. p.

Lobkovic,
m. p.

Z Vacynova,
m. p.

Vratislav,
m. p.

Tato smlouva ve dsky zemské do kvaternu památného, nového, zeleného, cypřišového smluv trhových leta 1645 ve čtvrtek po sv. Mikuláši t. j. 7. Decembris pod L. Z s povolením J. M. císařských rad a úředníkův pražských menších desk zemských vložena a slovo od slova vypsána jest.

Petr Pavel Payer při dskách zemských
depositor & taxator.

Hned po uzavření smlouvy dal arcibiskup sešlý dům opraviti, zřídiv v něm vedle větších místností k přednáškám a bytu rektorova na 60 drobných cel pro alumny, opatřiv vše potřebným nábytkem, aby ihned na zimu r. 1631. alumny své sem uvésti mohl. Než nešťastný vpád Sasů vše překazil. Místo alumnů ubytováni jsou v novém semináři saští vojáci (15. listop. 1631), kteří tu zle hospodařili. Co nezničili tito, dodělala soldateska Valdštejnova, která po bitvě u Lützena zde tábořila. Seminář sotva zřízený spustnul a pro nedostatek prostředkův pustým zůstal až do r. 1635.

Téhož roku kardinál Harrach nákladem svým a pomocí opatů premonstrátských, cisterciensk ých a benediktinských, kteří roční na ně vypadající kvotu 2000 zl. ze solní pokladny věnovali na opravu semináře, znova upravil sešlý dům.

Aby pak i v budoucnosti seminář vyhovoval účelům svým a po případě se mohl rozšířiti, arcibiskup koupil některé k semináři přiléhající pozemky, které prozatím za zahradu upraveny.[1])

[1]) R. 1659. koupil od Jana Gottfrida Sitta z Arnova díl téhož dvora královského, totiž stavení s věží a pozemky v příkopech Starého města, naproti kostelu sv. Benedikta ležící, které Zdeněk z Lobkovic r. 1597. Janu Bedřichovi z Frankenštejna daroval. Bílek, Statky a jmění, str. 398.

Kromě kupní ceny kardinál Harrach obdržel ještě 20000 zl. rýn. ze solní pokladny k tomu účelu, aby z úroků této jistiny ročně se vychovávalo 10 jinochů v novém semináři. Právo podací na místa ta náleželo kongregaci a vykonávati je měl vždy arcibiskup pražský. Pro svou osobu se kardinál Harrach zavázal ročně 1800 zl. na seminář přispívati mimo to odkázal mu poslední vůlí 20000 zl.

Stálým ročním příjmem semináře bylo arcibiskupem r. 1631. zavedené a Tridentinem nařízené alumnaticum. Dle statut arcidiecésních z r. 1650. nařízeno, aby z arcidiakonátu platilo se 6 zl., z děkanství 4 zl., z far po 2 zl. a z kostelů filiálních po 1 zl. ve dvou lhůtách při sv. Jiří a Havle Uvážíme-li však, že dle relace Harrachovy z r. 1641. císaři podané, z dřívějších 2300 far v Čechách zbylo jich toliko 1000 a z těch víc než polovice neměla duchovního správce a sotva 30 z nich skýtalo faráři slušné zaopatření, poznáme, že alumnaticum nebylo velkým zdrojem příjmů.

Později ovšem již mohlo se s ním počítati. Tak již r. 1719. obnášelo za oba semestry 2595 zl. 12 kr. ze 32 vikariátů a hrabství Kladského.

Nescházeli také mnozí faráři i bohatší, kteří této dani rádi se vyhýbali, neostýchajíce se zapírati počet filiálních kostelů, z nichž do r. 1650., kdy seminaristicum zdvojnásobeno, pouze $^1/_2$ zl. se platilo. Dne 15. února 1652 arcibiskup odpovídá na žádost provinciální kapitoly cisterciensk é opatu Jakubovi Zbraslavskému v tom smyslu, aby alumnaticum platili pouze ti faráři řádoví, kteří na cizím, ne klášterním patronátě obdrželi faru.[2])

Vedlejším příjmem semináře byl výnos šenkovního práva, jejž kanovník Frick semináři uhájil ještě v letech pozdějších. Stará zájezdní hospoda s maštalí na 300 koní, která druhdy bývala ve dvoře králově po zřízení velké hospody v templu, klesla ve výnosu, ale i po zřízení semináře byla zde hospoda, vynášející as 250 zl. a z piva asi 60 zl.

Hlavním zdrojem příjmů byl však výnos seminářského statku Sovinek.

Statek ten, v Boleslavsku ležící, patříval druhdy Václavu Hrzanovi, svob. pánu z Harrasova, který na generálním sněmě r. 1620. byl mezi relátory, kdy zvolen byl syn Bedřichův za čekance království Českého. Konfiskační kommisse odsoudila jej dne 29. října r. 1622. ke ztrátě polovice jmění, totiž statků: Libně, Vysoké, Vrutice, Sovinek a Krásné. Sovinky odhadnuty na 17000 kop a prodány cís. radovi nad appellacemi Petru Fuchsovi z Wramholzu. Poslední vůlí svou r. 1626. odkázal Petr Fuchs statek ten v ceně 25000 zl., jakož i sumu 15000 kop míš., na hrabství Kladském jemu zapsaných, k tomu účelu, aby z příjmův a úroků živilo se ročně 12 mládenců staroměstských v domě jeho, na Starém Městě pražském ležícím (nyní č. 549), kteří by se cvičili v literním umění. Správcem této nadace byl staroměstský purkmistr s radou.

Poněvadž však dluh na Kladsku stále váznul a statek Sovinky tehdy málo vynášel, a páni zase mnohými pracemi byli zahrnuti, nechvátala rada staroměstská se zakládáním konviktu Fuchsova.

---

[2]) Materialien zu einer Geschichte v. Plas. B. Scheinpflug, Mittheilungen für Geschichte der Deutschen in B., 1877.

Když pak kardinál Harrach zakládati se jal seminář arcibiskupský, oběma stranám učinil prospěšný návrh. Staroměstská rada měla mu přenechati nadaci tuto, z níž by on místo 12 v semináři svém živil 18 jinochů, „kteří by od J. M. Cís. rychtáře, purkmistra a rady nynější i budoucí, i budoucím arcibiskupům pražským presentováni a přednešeni byli, do toho seminarium před jinými přijíti oděvem a stravou opatřovati dáti, avšak aby 12 z nich každému na svobodné vůli buď světským aneb duchovním zůstati, šest pak ostatních povinni byli do stavu duchovního vstoupiti a v něm setrvati. Kteroužto tak slavnou a znamenitou intenci J. V. K. M^{ti}, podle které i tomu úmyslu někdy Petra Fuchse, mnohem příhodněji a lépe než od nich J. M. Cís. rychtáře a pražanův za dosti učiniti bude moci, vzpomenuli jsou J. M. panu presidentu a pánům radům J. M. Cís. nad appellacemi na hradě pražském, kteří intenci J. V. K. M^{ti} pana kardinála sobě oblíbiti a k tomu také povoliti ráčili, aby mezi p. kardinálem a J. C. M. radou a rychtářem, purkmistrem a radou Starého města pražského s milostivou ratifikací J. M. C. jako i J. Svatosti papežské konsensem celé a dokonalé narovnání se stalo.“ [1])

K návrhu tomu se rada městská ochotně přidala a již dne 28. února r. 1628. podepsána smlouva, jíž císař „věda, že vyzdvižení takového alumnatu a seminarii k velikému vzdělání a prospěchu a rozmnožení pravé a samospasitelné katolické, římské církve sloužiti bude,“ dne 26. března 1629 potvrdil, vyminiv sobě a též dědicům svým, budoucím králům českým, „aby v nedostatku počtu svrchu psaných mládencův buď sám, aneb dědicové jeho některého syna ze služebníkův svých dle libosti do téhož seminárium dáti a dostaviti mohli.“

Podací právo své vykonávala rada městská z počátku velmi pilně, později však úplně v zapomenutí upadlo, až zase výnosem gubern. ze dne 13. října 1785 jí právo to při semináři generálním znova přiřknuto.

Statek Sovinky vynášel již v letech 1635—1636 dle počtu tehdejšího provisora 2435 zl. 47 kr. Zmíněných 15000 kop míš. dostal seminář později v kreditních listech komory české zúrokované na 6%.

Jmění semináře rozmnoženo také mnohými zbožnými odkazy. Tak r. 1636. odkázal Jetřich Berka z Dubé semináři dlužní úpis komory české, znějící na 5000 kop. Rektor Meckenburger semináři na fundace odkázal celé jmění své, také rektor Hataš pamatoval naň knihovnou svou a mnozí jiní, o nichž později učiníme zmínku.

Také knihtiskárna seminářská již kardinál Harrach se seminářem založil a spojil, vynášela hned z počátku na 100 zl.

Z uvedených důchodů, které již r. 1635. obnášely ročních 7465 zl. 57 kr., vydržováno hned prvního roku 14 alumnů; počet ten ještě za života Harrachova zvýšen na 35.

Když byl kardinál Harrach takto hmotně zabezpečil seminář, bylo se mu starati o učitele, jimž by alumny své svěřil.

Starost ta nebyla malá. Jesuity, kteří tehdy školství v Čechách měli v rukou svých, povolati nechtěl z obavy, aby snad alumni,

[1]) Arcib. archiv XIII. I E. 2.

kteří pro duchovní správu se měli vychovávati, jako největší část posluchačů, u jesuitů studujících, do klášterů neodcházeli.

Proto hledal v řádech jiných, neb na kněžstvo světské mysliti nemohl, a vyjednával nejprve s barnabity. Dle zprávy kardinálovy J. Svatosti zaslané zdála se věc již býti ukončena; čtemeť totiž v memoriálu del a. 1631 čís. 391: Kardinál Harrach ustanovil se na tom, založiti v tomto městě (Praze) seminář, aby s dostatek měl missionářů pro obrácení kacířů. Správu jeho, pokud hospodářství a pořádku denního se týče, chce svěřiti kněžím světským, co však týče se správy duchovní a vyučování, uzavřel neodvolatelnou smlouvu s otci barnabity, že platiti jim bude ročně 600 zl., poskytne jim byt a užívání kostela a oni navzájem že vydržovati budou 3 professory, t. j. pro filosofii, bohosloví a výklad případů svědomí (casus conscientiae), k nimž přistoupiti by mohl ještě jeden, který by učil obřadům. Aby pak vše dělo se autoritou sv. stolice, týž kardinál žádá V. Svatost, aby smlouvu řečenou potvrdila a prostřednictvím kongregace de propaganda fide vydala nařízení, aby zmínění barnabité zavázali se zachovávati to, co bylo smluveno.

Nedostatek kněží byl asi příčinou, že nemohli barnabité, nedávno do Prahy přišlí (1627), ve smlouvě státi.

Proto obrátil se kardinál na hiberny, kteří naproti semináři měli klášter; a tito jsouce mu zavázáni, neboť jeho přičiněním, byvše z Irska vypuzeni, mohli se usaditi v Praze, ochotně se uvázali ve čtení filosofie a bohosloví v semináři arcibiskupském.

Filosofii jal se přednášeti P. Ferralus a P. Eduard Tyrellus, bohosloví pak P. Malachiáš Fullonus a P. Patrik Wardaeus.

Hlavou semináře, alumnátu, škol bohoslovných a fil sofických, k nimž později přistoupilo i gymnasium, byl rektor arcibiskupem jmenovaný. Jemu k ruce přidělen byl ve věcech hospodářských oekonom (provisor) a od r. asi 1718., když byl počet alumnů vzrostl a rektor již nestačil k dozoru, i praeses.

Arcibiskup jmenoval ze středu kapitoly inspektora, jemuž za tuto službu zvláštní plynul plat. Na něj v méně důležitých věcech měl se rektor obraceti, v důležitějších však přímo na arcibiskupa. Inspektorovi bylo i účastniti se zkoušek alumnův.

Aby pak jak v přednáškách tak i ve studiích a celém domácím životě pořádek byl zachováván, kardinál Harrach sestavil pro seminář svůj, po mnohých změnách, pevná pravidla. Statuta, sestavená na základě pravidel, jež kardinál Ludovisius r. 1626. vydal pro papežskou kollej v Praze, kardinál Harrach dne 6. března 1641 ve Vídni podepsal a do Říma poslal ku schválení.

Statuta arcibiskupského a arcidiecésního semináře v Praze, zřízeného J. E. kardinálem Harrachem a potvrzeného autoritou apoštolské stolice, která také tyto stanovy potvrditi ráčila, [1]) jsou:

Kap. I. O účelu tohoto semináře neboli kolleje.

Když byl pozoroval kardinál Harrach úpadek a nedostatek kněžstva, snažil se dle možnosti tomuto zlu odpomoci ústavem, kde

[1]) Archiv arcib. XII. A. n. 4.

by se vychovával klerus, jak světský tak řeholní, a přízní Urbana VIII. a sv. kongregace potvrzení tohoto ústavu dosáhl.

Semináři tomuto, aby pro nedostatek důchodů jednou nezanikl, získal: Roční nájemné z domů,[1]) jež činí 700 zl., statek Sovinky, který válkami sice spustošen, v míru však vynáší 2300 zl., sumu 15.000 zl., pojištěnou na hrabství Kladském. Sv. kongregace z kasy solní dala 20.000 zl., k tomu arcibiskup 1000 zl., faráři pak jeden tolar z fary a $^1/_2$ z kostela filiálního, což sv. Otec schválil, dokud by seminář odjinud dosti příjmů neměl. Bez dovolení kongregace nesmí ani v diecési ani mimo ni, třebas i biskupství se zřídilo, nový seminář býti postaven.

Kap. II. O těch, kteří jsou přijetí do semináře schopni.

Poněvadž seminář založen jest k tomu, aby odpomohlo se nedostatku kněžstva kurátního, proto budou se přijímati do semináře jen ti, kdož dokončili studia nižší, aby ihned aneb aspoň mezi rokem s filosofií mohli začíti a tak co nejdříve do duchovní správy jíti. Později však budou přijímáni i ti, kdož čísti a psáti znají a základy grammatiky překonali; ti však musejí býti katolíky, mravy i vlohami vynikajícími. S oblékáním jich však do roucha kněžského nechť se nějaký čas počká Ti, kdož neznalí jsou jazyka českého neb německého, nejsou schopni přijetí, na svůj náklad ovšem, nebrání-li tomu počet již přijatých alumnů, mohou býti přijati do škol arcibiskupských, privátně bydlíce. Poněvadž však obcování alumnů se studujícími externími porušuje jejich mravy, není radno, aby byli příliš s nimi důvěrni.

Kap. III. Čím jest alumnům vykázati se při vstoupení do semináře.

Ti, kdož v probaci, době to 6 neděl dříve než byli oblečeni (modrý talár s cingulem a pláštěm s červeným límcem), obstáli, povinni jsou vykonati zpověď životní, v ruce rektorovy složiti vyznání víry a přísahati, že život kněžský povedou a stavu kněžskému věrni zůstanou. Mimo to slibují, že arcidiecési nejméně 3 leta sloužiti budou a bez dovolení arcibiskupova výživy jinde hledati nebudou. V případu, že by slibu nedostáli, neb jsou-li vyloučeni aneb sami vystoupili, mají vše se mináři nahraditi; ba ani do řádu nebylo lze bez dovolení arcibiskupova vstoupiti, poněvadž se tím účel semináře mařil.

Kap. IV. Jak mají alumnové dbáti zbožného života.

Toť první, čeho mají pilni býti, poněvadž bez zbožnosti nebyli by služebníky evangelia a neprospívali by těm, jimž prospěti mají. Non aliis prodesse valet, qui sibi non prosit; nec virtutibus et pietate destitutus alios ad virtutem et pietatem inflammaret. Pořádek denní pobožnosti budiž tento: Především z rána meditaci a modlitbě ať půl hodiny věnují, zároveň na témže místě klečíce se spořádanou myslí a tělem. Rektor řídí pobožnost tuto, jakož i následující studia. Kromě jiných modliteb nechť modlí se denně litanie ke všem svatým,

[1]) Dům nadace Fuchsovy a krámy na pozemcích semináře ležící.

nezapomínajíce při tom živých i mrtvých dobrodinců. Ať slyší denně mši sv., v neděli a ve svátek též kázání, i nešporám a duchovnímu čtení ať jsou přítomni. Před spaním konají si ¼ hod. zpytování svědomí, večerní modlitbu, po které ticho zachovají. Měsíčně nechť jdou k sv. zpovědi ku knězi, představenými určenému, a přijímají pak n. jsv. svátost oltářní. V hodinách představenými určených díti se bude zbožné čtení ze života svatých; v určité pak roční době a to na podzim a před svěceními, exercicie.

Aby zmatků nebylo, jest záhodno, aby řeholníci, v semináři bydlící, pobožnosti své zvlášť si konali.

Kap. V. Čeho dbáti mají představení, aby k zbožnosti alumny naváděli.

Rektor, jejž arcibiskup ustanovuje, ať považí, že vychování mládeže není starost malá; proto nechť příkladem všecky předchází. Ať doporučuje jim studia, ale především hledí vzbuditi v nich smysl pro zbožnost: Sterilia quippe sunt absque pietatis pinquedine studia litterarum. Soukromou i veřejnou promluvou dá jim návod k životu duchovnímu a tak zapálí v nich oheň lásky ku zbožnosti a věcem duchovním. Totéž činiti jest i professorům. V neděli a ve svátek bude poučovati je o užívání a přisluhování sv. svátostmi, jakož i ritu vůbec.

Starati se bude také o řádnou bibliothéku, z níž dá jim v neděli ku čtení knihy, které za dobré uzná.

Poněvadž seminář jest spíše kollejí papežskou než arcibiskupskou, má také všecky výsady a milosti ostatních kollejí římských i jiných, tedy i ty, které má kollej papežská v Praze (seminář sv.-Václavský); proto také rektor všem, kteří zde bydlí, buď sám neb skrze jiného svátost pokání a nejsv. svátost oltářní v čase velikonočním a per modum viatici udělovati může.

Kap. VI. O poslušnosti a úctě alumnů k představeným.

Alumni povinni jsou představených poslouchati, poněvadž bez poslušnosti nemohla by kollej trvati. Proto nejen jest se jim chrániti slov ale i skutků bezprávných proti představeným, neboť dostalo by se jim trestu: postu, bití aneb ještě přísnějšího. S odkrytou hlavou budou s představenými svými mluviti, v ničem jich neinterpellovati a nikdy do řízení semináře se plésti. Trest dle tíže přestupku určuje rektor.

Kap. VII. Jak zachovávati mají alumni domácí disciplinu.

Alumnům není dovoleno ze zásob šatů, knih a jiných věcí bráti dle libosti, bez svolení rektorova. Také nebudou u sebe peněz nositi, ale odevzdají je rektorovi neb oekonomovi a jenom se svolením těchto mohou knihy aneb jiné věci si koupiti. Z domu nebudou vycházeti, leč se svolením rektorovým, se soudruhem, kterého tento určil, a na místo, které byli udali, v čas se navracujíce.

Jdou-li v době oddechu (rekreace) za město, jdou s nimi praefekti; nikomu není dovoleno od ostatních se odtrhovati a na ulici mluviti, před západem slunce pak jest jim zase doma býti. Ani píti ani jísti nedovoluje se alumnům mimo seminář. Také korrespondence díti se bude za vědomí řiditele. Doma nebudou zvědavě stávati u oken, aniž pohlížeti do oken domů cizích, aneb dokonce zaváděti rozhovor s obyvateli sousedními. V době oddechu při zábavě užívají latiny, nevyjednávajíce se sluhy seminářskými. Návštěvy přátel, rodičů neb prelátů s dovolením rektora nejsou zakázány; nikdy však nechť při návštěvách těch mnoho nevypravují. Vzájemnou lásku a mír nechť pěstují nejen alumni, ale i kněží a řeholníci.

Kap. VIII. Jak chovati se mají představení k alumnům.

Aby statuta co nejpečlivěji se plnila, jest věcí rektorovou. Vždy má na zřeteli míti, že vzdělávají se tu alumni, aby na české vinici Páně mravy a ctnostmi vynikali. Proto bude bdíti nad tím, aby ve ctnosti zdrželivosti vynikali, poněvadž nebudou-li jednou mírní v požívání jídel a pití, stádce jejich jimi opovrhovati bude. Rektor postará se o slušné a přiměřené zaopatření jednoho každého s vyloučením všeliké nestřídmosti. Chlapci s dospělými nebudou totéž jísti. Bude toho dbáti, aby alumni vždy oděv klerikální nosili, aby pak při návštěvách v domech cizích zdržováni nebyli, zřídka jen dovolení své dá.

Kap. IX. O skromnosti, jíž mají alumni dbáti.

Venku i doma jest se alumnům zdržeti všeliké neskromnosti. Proto především na procházkách očí svých střici budou, v disputacích pak nikdy nedají se vášní uchvátiti.

Kap. X. O studiích, professorech a školách.

K učení v semináři pro budoucnost i nyní nepřipouštějí se leč členové starých řádů; taf jest vůle sv. Otce i kongregace. Stane-li se však, že budou na kathedry povoláni jiní, než kteří dosud učili, stane se to mocí arcibiskupa, ale za souhlasu prelátů starých těchto řádů, to jest těch, kteří se s učením naším spojili. Ovšem, že bez vědomí kongregace ani arcibiskup pražský nic nesmí učiniti. Školy naše otevřeny sou nejen alumnům, ale i externím studujícím a budou arcibiskupskými pod protektorátem sv. stolice. Sede vacante budou míti 2 kanovníci a strahovský opat vrchní inspekci nad seminářem, nesmí však nic měniti; poněvadž sv. kongregace dovolila, aby školy nižší měli praemonstráte v Norbertině, zůstávají tyto přec arcibiskupskými a arcibiskupu volno jest zrušiti je aneb zpět do svého semináře uvésti. Kdyby však seminář zanikl, strahovské školy v Norbertině pak zůstaly, nechť tam i na dále zůstanou.

Professoři ať mají přednášky své důkladně spracované, aby z toho posluchači užitek měli, neboť třebas nebyl seminář generálním studiem jako universita, přece jest této dle bully Urbana VIII. na roveň postaven, maje právo odbývati veřejné disputace a udělo-

vati hodnosti ve filosofii a bohosloví. Hodnosti ty uděluje buď arcibiskup sám neb inspektoři od něho ustanovení nebo prelát strahovský.

Lektoři filosofičtí a theologičtí těší se všem právům v bulle uvedeným.

Po studiu zbožnosti a ctnosti jest alumnům vždy pěstiti. Čtení, disputacím a scriptionibus ať vždy jsou přítomni. V čas předepsaný nechť ve svých celách pilně studují, aby dokázali arcibiskupovi, který dvakráte do roka seminář bude prohlížeti, že pokročili.

Jsou-li posláni na faru, dá se jim slušný oděv, brevíř a knihy v duchovní správě potřebné, které však později zaplatí.

Velké prázdniny nebudou trvati déle 3 neděl (později 4). Kromě toho mají rekreační den v týdnu, který položí se na den, kdy mají profesoři řádoví nějaký svůj svátek, a delší prázdniny o velkých svátcích, masopustě, v polovici postu a j.[1])

Rektor podá častěji arcibiskupovi upřímnou zprávu o semináři; aby každého z alumnů poznal, bude se i professorů na chování jednotlivcův dotazovati.

Kap. XI. O rozdělení času.

Ráno ve $^3/_4$5 všichni vstanou a k úpravě své použijí $^1/_2$ hodiny, modlíce se potom ve svých pokojích do $^1/_4$6. Následují studia do 7 hodin, kdy začnou přednášky z morálky, po té je spekulativní a scholastické bohosloví, respektive filosofie a humaniora až do hodiny 10. V 10 hodin je mše sv., po níž jdou do svých cel, v krátkosti, co slyšeli, si opakujíce. V 11 hodin je oběd a oddech, při němž alumni slušně se baví. Ve $^3/_4$1 dá se znamení zvonem ke studiím, které trvají do 2 hodin, kdy zase professoři přijdou. Když v 5 hodin přednášky se ukončily, jest $^1/_2$ hodiny odpočinek, krátké opakování a v 6 hodin večeře. Až do 8 hodin pak svobodno, potom shromáždí se všichni v oratoři, kde zpytují svědomí a vykonají soukromě večerní modlitbu. V $^1/_2$9 odeberou se tiše do svých cel k odpočinku.

Ve dnech, kdy je prázdno, vstávají ve $^1/_4$6, v 6 hodin mají mši sv. Studiím věnují toliko hodinu, a to od 1—2. Jinak prázdný čas věnují procházce za město.

V neděli a ve svátek rovněž vstávají ve $^1/_4$6 a v 6 hodin slyší první mši sv., po té studují, aneb je duchovní čtení. V 9 hodin jdou na slavnou mši sv. k sv. Benediktu, kde slyší i latinské kázání. Následuje oběd a po něm oddech do nešpor, po kterých hodinu studují neb opakují případy svědomí, a pak je večeře.

Kap. XII. Jak mají ostatní věci v semináři býti spořádány.

Běžné věci vyřizuje inspektor, jímž nyní jest opat strahovský, důležitější však sám arcibiskup.

---

[1]) Prázdnin bývalo dosti, tak že arcibiskup napomíná rektora, aby v té příčině byl opatrný a hleděl k tomu, aby professoři o své újmě prázdna nedávali a hodiny dodržovali. Kromě feriálního dne v týdnu bylo prázdno od 18. prosince do 3. ledna, 3 dny v masopustě, $^1/_2$ dne v prostřed postu (recreatio quadragesimalis), od soboty před květnou nedělí do bílé neděle, jeden den v květnu (majales), svatodušní svátky a od 6. září do všech svatých velké prázdniny (caniculariae).

Alumni dbáti mají čistoty v domě. V refektáři čte se nejprve kapitola z evangelia, po té z některé knihy Zákon St. a některá část z knihy o mravech kněžských aneb životopisy svatých, také něco z Baronia atd., naposled při večeři martyrologium. Některé dny jsou vyňaty, kdy se nečte vůbec.

Ke konci napomíná kardinál Harrach alumny své ku vzájemné lásce; učení i neučení, Němci i Češi mají se milovati, následujíce příkladu Spasitelova.

Statuta tato čítala se z počátku každého měsíce, později každého čtvrt roku, aby nikdo se neznalostí jich nevymlouval. Těmito statuty vázán byl i rektor a provisor semináře a professoři, z nichž každý ještě zvláštní obdržel instrukci, která hlavně rektoru, zrcadlu to, v jehož životě se všichni mají zhlížeti, pilné přihlížení k zachování pořádku domácího přikazují. Za tím účelem má si voliti byt tak, aby vše mohl přehlédnouti, aby nikdo z domu vycházeje neb vcházeje mu neunikl.

V témdni má umlouvati se s oekonomem o zaopatření potravy a jiných domácích potřeb, v důležitějším af častěji obrátí se na kommissaře arcibiskupské. Oekonom týdně rektorovi složí účty, ten pak schváliv je, předloží zástupci arcibiskupovu.

Do semináře někoho přijímati aneb propouštěti bez svolení arcibiskupova rektor nesmí, ba ani nové sluhy přijmouti mu není dovoleno, aniž by o tom věděli zástupci arcibiskupovi.

K snazšímu dohledu rektor pro každý rok ustanovoval prefekty, kteří přihlíželi ke studiu a provázeli alumny na procházkách.

K obsluze alumnů ustanoveni byli kuchař, kuchtík a sklepník, mimo 2 jiné sluhy a sluhu rektorova; kromě nich bylo potřebí i vrátného a pekaře, jakož i pradleny se služebnými, bydlícími nedaleko mimo budovu seminářskou. Seminář měl také svého lékaře, lazebníka i advokáta.

Zaopatření hmotné, jak dokazují výkazy sovinského správce, množství odebraného piva a vína, časté pozvání professorů k rektorovi, bylo na doby tehdejší velmi slušné. Plat rektorův obnášel 300 zl., vedle celého zaopatření,[1]) oekonom měl toliko 150 zl., jednotliví pak professoři 120 zl, které na kvitanci ve 2 ročních lhůtách se jim vyplácely z pokladny seminářské.

Co týče se studií vlastních, byly tyto zařízeny podobně jako na universitě u jesuitů, pro nedostatek professorů v menším ovšem rozsahu.

V logice a fysice učívali 2 a 2 professoři, kteří nejen z řádu františkánů, hibernů, ale ponejvíce i z premonstrátů strahovských se povolávali. Vykládal se Aristoteles stručně, aby ve 2 letech celou filosofii prošli a posluchači mohli pak po 3 léta poslouchati bohosloví u 2 professorů.

Bylť tehdá, abychom dle našich pojmů roztříděné vědy theologické mluvili, toliko 2 stolice, které osazeny byly prvním a druhým professorem bohosloví.

První učil naší dogmatice čili spekulativní theologii nejprve na základě Petra Lombarda 4 knih sentencí, brzy však po příkladě university začali theologičtí professoři v semináři všímati si více sv.

[1]) Již u rektora Hammerschmidta však roční služné rektorovo vystoupilo na 600 zl.

Augustina a Tomáše Aq., (při čemž realismus měl vrch), méně Suareza (stavíce v popředí moment polemický). S dogmatikou spojena byla i nauka o duchovním řečnictví a morálka a poněkud i církevní dějiny.

Druhý professor bohosloví (měl místo 2. při disputacích aneb korporativních vystoupeních semináře) vykládal písmo sv. Starého i Nového Zákona dle Vulgáty. Případy svědomí, praktickou morálku a zpovědnici míval rektor semináře obyčejně v neděli a ve svátek. Týž cvičil alumny i v ritu a praktické homiletice. Dopoledne bývali tak zv. scriptiones, t. j. professor diktoval svůj předmět posluchačům, kteří nuceni byli diktát si psáti, výklady a praktická cvičení děly se pak v praelekcích (scabella), které kladly se na hodiny odpolední.

Týdně konaly se domácí disputace, k nimž alumni pořadem určováni, ke konci roku pak byly disputace veřejné. Dříve ovšem, než kdo k veřejné disputaci byl připuštěn, musil předmět, z něhož disputoval, absolvovati a z něho zkoušce se podrobiti, jíž arcibiskup býval přítomen. První zkoušky byly kolem hromnic a sluly „pro halitu"; zkoušeni byli alumni, minulého roku přijatí. Celoroční zkoušky pak děly se v srpnu místo praelekcí, odpoledne však bývali při tom ještě scriptiones.

Prve než kdo svěcen byl, musil předepsanými zkouškami se vykázati. Že alumni arcibiskupští studovali s prospěchem a těšili se věci znalým professorům, dokazují časté disputace i řevnivost, jakou vzbudili u jesuitské university. Proto právem mohl ředitel Meckenburger, žádaje 4. června 1653 za 5 beneficií pro své alumny, napsati: „Mezi kandidáty těmi káží 3 jazykem českým i německým, 2 toliko po česku. Všichni budou výtečnými správci duchovními a dá-li Bůh, dočkají se snad i infule. Zdali by kdy z konviktu otců jesuitů vyšly tak mohutné opory arcidiecési, těžko rozhodovati."

Tomu ovšem vždy tak nebývalo, míval častokráte rektor s alumny také hořkou chvíli, a sám Meckenburger nejednou toho doznal.

Tak stěžuje si týž rektor r. 1646.[1]) u inspektora na jakéhos Bartoloměje Aulika z Prahy, jejž již častokráte marně napomínal. Nikdo z celého alumnátu, i kdyby všichni dohromady se sebrali, nedovede tak lháti, jako on, jde-li o to, aby mu rektor dovolil volně vyjíti (privátní vycházky). S kollegy se nesnáší a u stolu neslušně se při čtení směje, zvláště čte-li moralista nějakou partii z manželství. Leze na věž a hází po lidech kamením. Když byl alumnus Martinides zavřen v arcibiskupském vězení, tu říkal, kdyby na místě jeho byl, že pobouřil by studující kolleje jesuitské a tak že by vězení ušel.

Na žalobu Meckenburgrovu byl vyloučen, ale když se s pláčem a nářkem prositi jal, zželelo se ho Meckenburgrovi, a ježto se zaň přimluvil, byl opět přijat.

Že věcí seminářských: kamen, oken, lavic, knih a j. příliš nešetřili, dokazuje ta okolnost, že musil arcibiskup dáti rektorovi delegaci k rozhřešování z censur, do nichž alumni upadali pro každé poškození seminářského majetku, což se opakovalo příliš často. — R. 1663. kardinál Harrach nařizuje rektorovi, který stěžoval si do alumnů, že nechtějí nésti trestu za poškození seminářského nábytku,

[1]) Arcib. archiv XIII. 2. E.

aby ty, kteří k němu. lítostí vedeni, přijdou a vyznají vinu svou, zase na milost přijal a jména jejich nezjevoval nikomu, ani kardinálovi. Kdokoli by však z alumnů, v budoucnosti ďáblem pobádán, chtěl majetek seminářský kaziti svévolně, by ihned upadl v exkommunikaci vyšší Nám zadrženou. (Archiv arcib. XIII. E. 8.)

Mladická nerozvážnost alumnů byla také příčinou, že rektor Meckenburger stěžuje si, kterak bestiálně trhají pláště seminářské, panu provisorovi chodí do sklepa na víno a jinak jej obtěžují.[1])

Než nejen rektor stěžoval si do alumnův, ale někdy také alumni do rektora. Tak vznášejí r. 1653. alumni, a to všech 27, stížnost k generálnímu vikáři a inspektoru semináře Karamueli z Lobkovic, že v zimě nemohou v semináři vydržeti zimou, majíce bídné postele a peřiny. Žádají dále, aby dovoleno bylo jim hájiti se, kdykoli je rektor obžaluje, aby oděv a jiné věci, které jim povolí konsistoř, hned se jim vydávaly a nedělaly se jim, jako dosud, obtíže s vydáním toho, co jim náleží. Prosí také, aby v létě, v době oddechu, dovoleno jim bylo s měrou napíti se piva. — Jak žádosti jejich vyhověno, nepovědomo. — Za přestupky byly jim ukládány i tresty tělesné, půst, bití, ba za přečiny těžší ocítali se i ve vězení arcibiskupském. Zde nehodnému kandidátu trest bylo odpykati prve, než byl ze semináře propuštěn. Proto nezřídka mnohý, aniž by se rozloučil a komu co řekl, tajně ušel ze semináře.

Vinu toho nesli začasté venkovští faráři, kteří do Prahy přicházejíce, seminář učinili svou hospodou a ne vždy příkladně si vedli[2]) před mladými, nezkušenými alumny. Proto prosí rektor Meckenburger, by mu byl dán k ruce nějaký zástupce neb vice rektor, aby se mohlo lépe k alumnům dohlížeti.

Také kázeň i studia by podporovalo, kdyby hodní alumni jednou lepší beneficium dostali a tak by již z ohledů hmotných více dbali kázně a pořádku.

Při otevření měl seminář arcibiskupský toliko školy vyšší, když pak opatové starých klášterů u kardinála Harracha za to se přimlouvali, aby v semináři zřídil i školy nižší a on sám nahlížel, že pro seminář bude jen s prospěchem, bude-li jej moci dle požadavků tridentských opatřiti školami nižšími, ochotně přijal nabídnutí opata

---

[1]) Podobné stížnosti měli i professoři; proto arcibiskup vydal zvláštní nařízení, jak mají se chovati alumnové k professorům a v přednáškách. Arcib. archiv XII.

[2]) Dne 20. března 1652 rektor podává kardinálu Harrachovi zprávu o výstřednosti, jaké dopustil se jistý venkovský kněz ve stavu podnapilém a s ním někteří klerikové cisterciénští. Na cestě totiž z Prahy domů, týž kněz (angesoffener Dorfpfaff), když byl přišel k nové bráně, viděl kleriky cisterciénské, kteří se právě z kolleje své do semináře ubírali na odpolední přednášky, a mezi nimi poznal některé ze svých starých kollegů. Aby je poctil, z radosti nad tímto setkáním vystřelil. Ihned přiběhli vojáci a tahajíce jej s koně, chtěli uvězniti. Klerikové cisterciénští ujali se ho a jsouce počtem silnější (15), brzy byli se dvěma vojáky hotovi. Ti stěžovali si u velitelství, tak že z celé této kněží nedůstojné příhody velké vyšetřování a značné pohoršení povstalo, a to tím více, že snadno velké neštěstí mohlo se přihoditi, poněvadž v dobách těch Nové Věže bylo používáno za prachárnu, do níž stěžoval si již rektor Peischelius s kvardiánem hibernů, P. Malachiášem Fullonem, jako nejvíce ohrožení. Bývaloť v ní dříve na 124 centů prachu a v dobách Peischeliových ještě 24, ne-li více. Celá příhoda, když všecky instance proběhla, mírně byla vyrovnána. Ostatně nevraživost vzájemná mezi vojskem a studentstvem vlekla se již z dob dřívějších (1638), kdy se Praha, ač císaři věrná, proti nevázanosti vojska císařského začala bouřiti.

strahovského Questenberga, který mu slíbil bezplatně dáti učitele ze svého řádu pro školy nižší, a otevřel i humaniora. Tehdá při malém počtu alumnů bylo ovšem možno všecky školy ty v arcibiskupském semináři umístiti, hůře bylo, když vzrostl počet alumnů. Tu však pomohl zase důvtip Harrachův a jeho pravé ruky, kapucína P. Valeriana, jakož i obětavost opata Questenberga.

3. Praemonstrátská kollej u sv. Norberta.[1])

V nejužším spojení se seminářem arcibiskupským byly obě kolleje praemonstrátská a cistercienská; dalť oběma život. Jakkoli měli praemonstráti strahovští přičiněním Questenbergovým vlastní kollej u sv. Mikuláše, přec nerozpakoval se tento již v prvém roce trvání semináře arcibiskupskeho poslati 8 kleriků a 5 jinochů na školy arcibiskupské, tak že se týž rok čítalo na 40 posluchačů ve filosofii a bohosloví.

Poněvadž by však byla jedna kollej druhé zbytečně dělala konkurrenci, kardinál Harrach snažil se obě sloučiti, a císař Ferdinand sám mu bezděčně pomáhal. V bitvě u Nördling (5. září 1635) učinil totiž slib, zvítězí li, že uvede do Prahy nový řád, reformované benediktiny montserratské[2]), a slibu svému také dostál. Jednalo se jen o klášter, kam by černé Španěly uvedl, a proto radil se s kardinálem Harrachem. Nejzpůsobilejší pro přísnou observanci nových mnichů zdál se býti klášter Emauzský, stranou hluku městského ležící; jednalo se jen o benediktiny tamější, nereformované. Císař kardinálovi svěřil vyjednávání s opatem strahovským o klášter sv. Mikuláše pro benediktiny emauzské.

Z počátku šlo vyjednávání velmi tuze, a nebylo divu; neboť za starobylý kostel, nově vystavěný klášter a faru měl za vděk vzíti schátralým kostelíkem sv. Benedikta, filiálkou týnskou.

Kostel ten, ležící pod arcibiskupským seminářem u hradby městské a brány, kterou se na Poříč vycházelo a která odtud i jméno své měla (sv.-Benediktská), postaven byl v prvé polovici 13. století od rytířů řádu německého jako chrám farní. Když pak rytíři němečtí r. 1420. tajně utekli, zanechavše komendu i kostel sv. Benedikta svému osudu, kostelík pobořen, později však zase opraven, i připomíná se jako kališnická filiálka chrámu týnského.

Jakkoli opat Questenberg odpíral, přec, když odjel na Hradiště k volbě nového opata, nedav kardinálovi Harrachovi určitého slova aniž koadjutora svého P. Kryšpína Fucka k tomu splnomocniv, aby s kardinálem vyjednával, směna uskutečněna. Ferdinand doléhal na konečné vyřízení své žádosti, a proto kardinál Harrach i P. Valerian nasadili všecko, aby věc se vyřídila za nepřítomnosti Questenbergovy, který nikdy by nebyl připustil, aby strahovští tak byli poškozeni.

Převor Kryšpín nevěděl o hotové již smlouvě mezi císařem a Questenbergem o klášter sv.-Mikulášský, ale P. Valerian O. C. mluvil

[1]) Annaly Norbertina. Strahov. bibliothéka.

[2]) Infantka Marie, dcera Filippa III., manželka Ferdinanda II., byla vroucí ctitelkou Rodičky Boží Montserratské. Před sňatkem svým putovala k zázračnému místu tomuto a na opatu vyprosila si P. Peňalosu, aby úctu Rodičky Boží rozšiřoval v Německu. Od manželky své přijal zbožný císař úctu tuto a proto také tolik záleželo mu na tom, aby mnichy španělské uvedl do Prahy.

o ní jako o hotové události a tím převora zmátl. Ten přednesl věc konventu, který také dosud o žádné ujednané smlouvě nevěděl; proto poslal převor Kryšpín Fuck delegáty své k arcibiskupovi s odpovědí, že konventu o podobné smlouvě nic známo není. Znova jal se P. Valerian jim vykládati, jak věc dávno již mezi kardinálem a opatem je vyjednána, a tu převor a podpřevor slíbili smlouvu podepsati, když kardinál vše na se vezme, jestliže by se opat Questenberg tomu vzpíral.

Ještě téhož večera povolán Kryšpín k audienci, kde králi, mluvícímu o smlouvě té, řekl, že důvěřuje p. kardinálovi, že strahovští zkrátka nepřijdou a nechtějí tedy J. C. M. v cestě státi.[1])

V několika dnech potom již uvedeni jsou benediktini z Emauz, postoupivše místa monserratským, do praemonstratského kláštera sv. Mikuláše, královský kommissař Jiří z Martinic zaručil jménem císařským odevzdávaje strahovským kostel sv. Benedikta, že mohou domy okolní si zakoupiti a zříditi kollej.

Za odňatou faru dostalo se jim slabé náhrady v děkanství Táborském prozatímně propůjčeném. Táborští však neměli strahovských v lásce, proto arcibiskup Valdštejn po smrti děkana P. Hroznaty, aby osada netrpěla stálými rozbroji obce s duchovním pastýřem, dle žádosti jejich dal jim kněze světského. Dne 8. července r. 1635. podepsána smlouva Rudolfem Schleinitzem, officiálem arcibiskupství pražského, a dvěma assessory konsistoře s jedné, a jménem opata strahovského převorem Kryšpínem Fuckem s druhé a Janem Bennonem Flakem, opatem broumovským, a Benediktem Peňalosou, visitátory řádu benediktinského, s třetí strany. Obsahuje pak smlouva zmíněná tyto hlavní body:

Chrám na Slovanech s oltáři, obrazy a polovicí všeho inventáře v sakristii zůstane montserratským. Jmění kláštera, statky jeho mimo zdi klášterní zůstanou slovanským. Opat broumovský a jeho řád dostane v náhradu kostel sv. Mikuláše, což králi stvrdí arcibiskup jakož i všecka privilegia, kteráž měli opatové slovanští, jako usum mitrae, místo na sněmě a vše ostatní.[2]) P. Benedikt Peňalosa povinen za klášter na Slovanech odstupující straně zaplatiti 10000 zl. dle lhůt určených. Opat strahovský dostane kostel sv. Benedikta se všemi jeho právy, a obyvatelé okolní donuceni budou domy své mu prodati, aby tam mohl založiti kollej pro praemonstrátské kleriky.

Když navrátil se opat Questenberg z Hradiště, nebyl valně potěšen z málo výnosné té změny, ale reklamoval marně; císař vše již s největší rychlostí dne 21. července v Heilbroně potvrdil.[3])

Kardinál brzy uchlácholil Questenberga, a tento pomýšlel, kterak by napravil škodu P. Fuckem řádu způsobenou a jak by se dodělal nové kolleje praemonstrátské. Posílal kleriky své do škol arcibiskupských a platil týdně za jednoho 1 zl. 47 kr., ale ne dlouho. Již

[1]) Také opat emauzský Benedikt Bavorovský vzpíral se této kummulaci, dovolávaje se generálního visitátora broumovského, ale vida nezbytí a pevnou vůli císařovu i prospěch svého kláštera, ustoupil.

[2]) Smlouvou touto nepochodili benediktini slovanští zle, neboť brzy počítán byl klášter sv. Mikuláše k nejbohatším klášterům v Čechách, což nemalou měl zásluhu druhý benedikt. opat u sv. Mikuláše, P. Benedikt Berounský.

[3]) Smlouva v Prodromu Hammerschmidově pg. 67. I o práva patronátní, které jim na kostel sv. Mikuláše zůstalo, přišli již r. 1647. Městská rada právo to si osobovala, a císař dal ji za pravdu.

v únoru r. 1637. koupil dům se zahradou u hřbitova sv. Benedikta od Jiřího Švejdary, část pozemků košateckých a konečně r. 1640. i 2 domky košatecké a vida, že císař i kardinál nové kolleji jsou nakloněni, učinil dne 4. března 1637 smlouvu s pražským stavitelem Melicharem Mohrem o stavbě velkolepé kolleje Norbertinské a se stavbou hned začal. Nešťastnými běhy válečnými stavba sice zdržována, tak že se úplného jejího dokončení Questenberg nedočkal, ale přivedena jest přece v době dosti krátké ku konci. Když byl nástupce Questenbergův P. Kryšpín Fuck r. 1641. u hřbitova sv. Benedikta koupil ještě dům Šulcův k zaokrouhlení celku, dokončena jest na tehdejší dobu monumentální budova kolleje sv. Norberta nákladem 47343 zl. Potvrzení od sv. stolice dosáhl Questenberg pro kollej svou bullou ze dne 30. července 1639 a hned na zimu téhož roku, poněvadž již stavba pokročila, klerikové praemonstrátští začali v kolleji bydliti, navštěvujíce sousední školy arcibiskupské.

Trvání kolleje zabezpečil opat Questenberg značným kapitálem, půjčeným na úrok různým šlechticům, který vynášel ročních 4930 zl., kvotou ze solní pokladny 2000 kop a za opata Fucka byl koupen i pro novou kollej statek Popovice v ceně 16000 zl. Poslední pak vůlí svou odkázal ještě 21000 zl. rýn. šlechetný opat Questenberg k témuž účelu.

Kollej zkvétala; nejprve byli zde sice strahovští sami, brzy přišli však i teplští a za nimi všichni ostatní praemonstráti čeští a moravští, v dobách pak pozdějších i někteří rakouští a bavorští.[1]) Zvláštního pak dostalo se jí lesku nižšími školami arcibiskupskými, které tam r. 1660. jsou přeneseny.

Když totiž na zimu r. 1639. mezi vojskem císařským v Praze mor začal řáditi, zavřeny jsou školy arcibiskupské, a seminář změněn ve vojenský lazaret. Podobný osud stihl i nedokončené Norbertinum.[2]) Přes 7 měsíců trval tento neutěšený stav a na 500 mrtvých vyneseno z kollejí těchto. Nejhůře na tom pro nedostatek místa byl seminář; proto z jara, když školy zase otevřeny, zdráhali se mnozí rodičové syny své do těchto morovinou nasáklých místností posílati, a právem obával se kardinál, že by jeho nižší školy prázdnými zůstaly, kdyby neučinil nějakého opatření. Také začalo se zvýšeným počtem alumnů v semináři samém nedostávati místa. Proto způsobem slavnostním dne 19. září 1640 školy nižší jsou do Norbertina přeloženy, zůstávajíce arcibiskupskými. Téhož dne všichni žáci a klerikové, jako v neděli a ve svátek, po dvou odebrali se do kostela sv. Benedikta, kde kardinál před vybraným světským i duchovním obecenstvem měl slavnou mši svatou a po ní latinskou promluvu k opatu strahovskému a professorům, odevzdávaje jim školy své. Opat Fuck děkoval arcibiskupovi za důvěru a školy ty do své kolleje přijal. Po té mluvil professor rhetoriky P. Hugo Teisser, v dlouhé, klassickou latinou proslovené řeči děkuje kardinálovi a slibuje, že praemonstráti vždy dbalí budou rozkvětu těchto arcibiskupských škol.

---

[1]) Kromě filosofů a theologů, od r. 1675. i právníků, bydlili zde i studenti škol nižších, jichž užívali praemonstráti za vokalisty svého spořádaného zpěvu kostelního, dávajíce jim za to zdarma byt a stravu a přijímajíce je i do svého řádu. I světští studující zde byli, z nichž rekrutovali se kandidáti arcibiskupského semináře.

[2]) Malá kollej sv. Bernarda nemohla jich mnoho pojmouti, ač i té za nemocnici použito.

Jako seminář arcibiskupský, tak i kollej Norbertinská, s tímto co nejúže spojená, měla svoje statuta, jistý pořádek, svého rektora a provisora; vedle žáků obývali kollej i professoři a kazatel.[1])

Dne 11. července 1641 opat Fuck dal kolleji statuta, která navrhl na kapitulu provinciálním a jež ostatní opaté schválili. Nabádá je nejprve k lásce k Bohu a vzájemné svornosti a určuje denní pořádek, který nelišil se valně od onoho v arcibiskupském semináři. Bylo jim vstávati ve 4 hodiny (jen ve svátek a v neděli v 5) a musili sami své celly si čistiti.

V neděli a ve svátek míval jeden professor strahovský latinské kázání pro všecky žáky škol arcibiskupských u sv. Benedikta, na které za dob znamenitého řečníka Teissera docházeli i žáci jesuitští. Ve 3 hodiny pak konala se pro menší studenty a mládež vůbec katechese, křesťanské cvičení. Tato statuta rozšířena byla r. 1680. Hmotné zaopatření kleriků bylo velmi stkvělé, mívali 4 dny v týdnu k obědu po 5 jídlech, 3 dny toliko 4, rovněž k večeři aspoň 3 jídla jim předkládána; víno toliko v neděli, ve svátek a ve dny postní.

4. Cistercienská kollej sv. Bernarda.[2])

Jako praemonstráti, tak i cisterští v Čechách snažili se co nejdříve dojíti spojení s novým seminářem arcibiskupským z příčin stejných. Měl je k tomu strach o náležitý dorost, jehož nevalně ze škol jesuitských mohli se nadíti, a jinde vedle jesuitů nemohlo se lepšího vzdělání klerikům jejich dostáti, než ve školách arcibiskupských; vedla je k tomu snad i řevnivost nad úspěchy v Čechách tak mladého a již tolik proslaveného řádu jesuitského.

Za tím účelem obnovili starodávnou kollej svou, jíž munificencí Karlovou se jim bylo dostalo. Miličův „Jerusalem", který brzy po smrti zakladatele svého (v Avignoně 1374) přestal sloužiti účelům svým, darován byl císařem řádu cisterskému za dům studijní.

Než kolleji té, sv. Bernarda zvané, nebylo popřáno dlouhého trvání. R. 1409. cisterští opustili Prahu, hlásíce se k národnosti německé a opuštěné Bernardinum zabrala kollej královské Hedviky, majíc tu sídlo své až do r. 1413.

Jan Greiffenfels z Pilsenburku, několikeronásobný opat a visitátor řádu cistercienského, byl řádu svému tím, čím byl Questenberg praemonstrátům; jemu děkoval řád za obnovenou, vlastně znova založenou kollej svou v Praze. K účelu tomu zavázali se opatové všech klášterů cisterských v Čechách listinami ze dne 13. srpna 1683 na vyzdvižení a vydržování semináře bernardského věnovati kvotu, ze solní pokladny (2000 kop) na ně vypadající, a vyslovují přání, aby tento spojil se s arcibiskupským seminářem.[3])

---

[1]) Počet alumnů praemonstrátských byl tehdy ještě skrovný. Klášter strahovský vysílal sem ročně 4—5 kleriků, tolikéž i klášter teplský, Želiv 2—3, ostatní pak kláštery rakouské a moravské po jednom.

[2]) B. Scheinpflugovy dějiny kolleje sv. Bernarda. Program německé vyšší reálky v Praze 1875. P. S. Brodl, D. Collegium sancti Bernardi in Prag. Studien u. Mittheilungen aus dem Cisterzienzer- u. Benedictinerorden. XIII. u. XIV. Jg.

[3]) Tadra, Regesten zur Geschichte des Cistercienserstiftes Goldenkron. Studien u. Mittheilungen XIII. Jbg.

Vedle toho jednotlivé kláštery přispívaly dle možnosti, tak že visitátor již r. 1637. mohl koupiti dům, na pozemku někdy kláštera coelestinů stávající (nyní c. k. delegovaný soud a domy okolní na Ovocném trhu) poblíž arcibiskupského semináře a na rychlo dal jej k účelům kolleje upraviti.

Již ve školním roce 1637. byla nová kollej k doléhání visitátorovu obydlena nejnadanějšími kleriky jednotlivých klášterů. Břemena vydržování nesli vedle klášterů i administrátorové far klášterních i kláštery ženské.

Jako seminář arcibiskupský a Norbertinum, tak i Bernardinum utrpělo tím, že v listopadu r. 1639. při vpádu Bannerově zde zřízena nemocnice pro vojsko císařské stižené morem, a poněvadž nebylo možno tak brzy je upraviti jako seminář arcibiskupský, byli cisterští nuceni na čas ubytovati se v semináři.

Teprve po ukončení války třicetileté, když sešli se opatové na generálním kapitulu v Citeaux roku 1651., opatové čeští žádali za schválení kolleje své, jehož ochotně se jim dostalo, a zároveň nařízeno všem opatům české provincie cisterské posílati snaživé kleriky své do Prahy na arcibiskupské učení, „aby náš řád nejen zbožností, ale i učeností upevněn, vždy víc a více zkvétal.“

Avšak již před tím některé rakouské kláštery, jako Lilienfeldský, ba i slezské, dle usnesení provinciálního kapitula z r. 1636. kleriky své posílali do semináře arcibiskupského.

Brzy kollej nemohla potřebám četných alumnů stačiti. Proto koupil generální opat od dědiců Valdštejnských dům sousední zvaný Mičanský a související s ním poustku domu Dobřenského se zahradou, a počato se stavbou nového domu. Stará kollej od nové oddělena vysokou zdí a prodána r. 1663. klášteru sedleckému, který vyplatil za ni dům Dobřenských z daní, chtěje míti v Praze residenci pro opata svého, jako měli zbraslavští. Poněvadž však klášteru nedostávalo se peněz, prodán byl dům ten r. 1666. oseckým za 1300 zl. od nichž jej zase r. 1693. sedlečtí vykoupili a drželi až do zrušení klástera císařem Josefem II.

Na stavbu nové kolleje přispěli mnozí opatové, hlavně osecký P. Vavřinec Scipio Knittl, věnuje k témuž účelu 600 zl. rýn. s podmínkou, aby mu tam uchystán byl pokoj, když by přijel do Prahy.

Se stavbou rychle pokračováno, tak že již před početím školního roku 1663., před svátkem všech svatých r. 1662. cisterští se superiorem [1]) svým P. Placidem Hillem, professem lilienfeldským, přestěhovali se do kolleje.

Kollej však i po svém rozšíření zůstávala malou; 4—6 kleriků nuceno bylo bydliti pohromadě a proto již nástupce Hillův, P. Edmund Pertzmann, znova začal stavěti a do r. 1671. postavil rozsáhlou budovu, obsahující prostornou kapli, 30 cel pro kleriky, byt superiorův, a provisorův, byty professorů, hostinské pokoje pro 1—3 řádové preláty, refektář, musaeum a příslušné hospodářské místnosti.

I nástupcové Pertzmannovi nebyli staveb ušetřeni, až když roku 1725. zakoupeny domy Kajovský a Fallerianský, vykoupeny

[1]) Představený arcibiskupského semináře i kolleje sv. Norberta slul rektor, Bernardina superior. Teprve r. 1692. na generál. kapitulu řadovém dostalo se i superiovi P. Leopoldu Myškovskému názvu rektora a práv opatských.

1700 zlatými z daní a v zahradu proměněny, stavba úplně skončena. Kollej tvořila dvě křídla, o sobě stojící, spojená chodbou. Ve vnitřním, k hradbě městské přiléhajícím, bylo musaeum, byt superiorův, cely alumnů, archiv a knihovna, r. 1724. munificencí opata oseckého, bývalého rektora Littweriga, založená (měla vlastní fundaci), a kuchyně. Ve vnějším traktu do ulice hledícím bydlili professoři, byla zde kaple, refektář, byty sluhů a vrátného.

Všecky tyto stavby, jak již řečeno, děly se z kvoty solní a z příspěvků opatův. Až by kollej byla zaplacena, měla se částka ze solní pokladny na řád vypadající rozděliti mezi jednotlivé kláštery.

Provinciálni kapitula r. 1663. stanovila v příčině té tuto normu:

Kláštery sedlecký a zbraslavský dostanou každý za 400 kop, Osek za 300 kop, Plasy, Vyšší Brod, Zlatá Koruna a ženský klášter v Pohledě po 200 kopách a Skalice za 100 kop. Za to pak povinny byly posílati po 2 klericích do kolleje Bernardské, Sedlec a Skalice po jednom, aby studovali na arcibiskupských školách. Mohli však jich posílati také více; hlavně větší kláštery Osek, Zbraslav, Plasy posílávaly jich 4—6, nejméně nejvzdálenější Velehrad a Neuzell.

Vedle vlastních klášterních kleriků, kteří studovali buď filosofii nebo theologii, v době pozdější i práva, bydlili v Bernardině i studiosi servientes, k posluze kleriků určení, majíce za to stravu, a několik světských studujících, zvaných convictores, kteří studovali buď filosofii nebo theologii, čekajíce, až přijati budou do semináře neb do kláštera. Ti musili si sustentaci platiti.

Cisterciénští přicházeli do kolleje z klášterů svých před svátkem všech svatých po ukončení velikých prázdnin. Jakmile přišli do Prahy, hlásili se u rektora, a to nejen posluchači, ale i professoři, kteří, připadl-li na ně turnus, měli na školách arcibiskupských učiti. Po dušičkách začínaly školy řečí jednoho z posluchačů, který k tomu již před prázdninami byl ustanoven, při čemž se střídali, jeden rok alumnus arcibiskupský, druhý rok praemonstrát a třetí rok cisterciák. Druhý den bylo vzývání Ducha sv., a rektor arcibiskupského semináře představoval posluchačům jejich professory; týž den bývala pro professory u rektora semináře hostina, a teprve třetí den počala se čtení.

Při různých slavnostních příležitostech aneb o svátcích řádových bývali rektoři arcibiskupského alumnátu a Norbertina, jakož i professoři pozváni do Bernardské kolleje, kde k jejich poctě klerikové cisterciénští různé provozovali skladby.

V době adventní bývali soukromé disputace, také zkoušívali v týž čas professoři seminářští v minoritské kolleji u sv. Jakuba tamější kleriky pro dosažení hodnosti bakalářské. Dne 21. prosince míval jeden z kleriků dle turnu (alumnus arcibiskupský, praemonstrátský, cisterciénský) řeč o narození Páně, rovněž i před svátkem sv. tří králů. Také před velikonocemi bývala v obyčeji řeč o umučení Páně.

Stanovy, jimiž uspořádán byl společný život v Bernardině, datují se z r. 1699.; ovšem, že již dříve zde byl jakýsi statut, a stanovy tyto jsou jen jeho zdokonalením.

Především kladou rektorovi na srdce, bdíti nad vzděláním sobě svěřených kleriků, se jměním kolleje náležitě hospodařiti a podati počet visitátorovi.

Professoři nechť jsou příkladem klerikům v píli a zbožnosti. Každý ať sestaví si vlastní přednášky, dle nichž by vykládal, a při disputacích ať hledí čest řádu zachovati. Jako studující tak i professoři nechť jsou rektora poslušni a chtějí-li si vyjíti, nechť u něho se ohlásí.

Studující mají vyhověti účelu kolleje; proto ať jen nejnadanější ze středu kláštera sem se posílají, a shledá-li rektor některého méně nadaným, ať na útraty téhož kláštera domů jej pošle, [1]) aby doma studoval soukromě. Opati nemají kleriky, aby z učení nebyli vytrhováni, různými kommissemi v městě obtěžovati; potřebují-li z Prahy něčeho, nechť obrátí se na rektora kolleje.

Studie konají se v určité doby a všichni pod ztrátou oběda jsou povinni jich se účastniti. Aby řád nabyl přesvědčení, že pracují pilně, zkoušejí je 2 příseżní kněží a podávají zprávu generálnímu visitátoru a opatům.

Počet kleriků v prvních dobách nedostoupil 20 (r. 1662. bylo filosofů 8 a theologů 5), ale po rozšíření kolleje počet ten stále stoupal, tak že začátkem 18. století bývalo jich na 40 a počet ten udržel se až do r. 1772., kdy zase začal klesati následkem nepříznivých výnosů vládních a klesl až na 16. Přicházeli sem posluchači nejen z provincie české, ale i z Tyrolska i Hildesheimska.

Poměr kolleje sv. Bernarda k arcibiskupskému semináři týž byl jako Norbertina. Klerikové cisterciénští docházeli do semináře na přednášky, kollej pak sloužila jim za společný byt a ústav vychovávací.

5. Seminář arcibiskupský a sdružené kolleje za správy jednotlivých rektorů.

Prvním rektorem svého semináře jmenoval kardinál Harrach *Jiřího Peischelia*, bývalého alumna římské kolleje, snad kollegu svého z dob studií.

Kollej ta byla vzorem semináři pražskému, nedivno tedy, že řízení jeho svěřeno dru. Peischeliovi, života seminářského nad jiné znalému.

Od listopadu r. 1635. až do ledna r. 1641. spravoval seminář, přijav v době té toliko 20 alumnů.

Bouřlivá léta 1639–40 nebyla příznivá mladému učení arcibiskupskému.

Vedle úřadu rektorského zastával Peischelius po dvě léta i professuru morálky a zpovědnice, vykládaje denně hodinu pády svědomí a vyučuje praxi zpovědní. Podržel také faru v Lípě, stěžuje si však r. 1636. konsistoři, že osadníky lípské marně upomíná o desátek.

Počátkem r. 1641. povolal jej kardinál za generálního vikáře a officiála. Inspektorem semináře byl po opatovi Questenbergovi od r. 1640. nástupce jeho v opatství a hodnosti světícího biskupa P. Kryšpín Fuck, po němž úřad tento nastoupil r. 1653. Jan Karamuel z Lobkovic.

Morálce učil po Peischeliovi v semináři od r. 1638. Aleš Perlovský, představený řeholníků praemonstrátských, kteří tehdy, nemajíce dosud kolleje, bydlili v semináři. S ním připomínají se na bo-

[1]) Mívaly všecky semináři inkorporované řády i své domácí soukromé studium a do škol arcibiskupských jenom nejnadanější, jako do vyššího vzdělávacího ústavu, se posílali. Proto lze si vysvětliti, že jen s bývalými alumny těchto kolleji setkáváme se později jako praeláty a alumny.

hosloveckých a filosofických školách arcibiskupských kromě hibernů, o nichž se již stala zmínka, P. Frant. Flemming, P. Pavel Frain a P. Edvard Tyrellus. K těmto v létech čtyřicátých přistoupili, po případě jednotlivce vystřídali P. Jakub Geraldinus, P. Jan Barnavalle, P. F. Wardaeus, P. Antonín Ferallus a P. Bernardin Clanchy.

Kromě těchto, z nichž někteří celá desítiletí na školách arcibiskupských strávili, lze jmenovati ještě celou řadu takových, kteří kratší dobu zde prodleli, jsouce brzy svými představenými odvoláni.[1])

Postup byl ten, že dva, z pravidla nejmladší ze sboru, začínali professurou logiky, prošli fysikou, a běhy tyto, byli-li shledáni schopnými, tak dlouho opakovali, až dodělali se stolic bohoslovecký. Gymnasium obstarávali praemonstráti strahovští.

Od vzniku až do r. 1656. byl představeným (superiorem) kolleje sv. bernardské P. Hilgerus Burghof, cisterciák lilienfeldský. Zvolen r. 1656. opatem kláštera Sedleckého, vystřídán byl v úřadě představenském P. Vojtěchem Gamsem, který po P. Burghofovi r. 1661 byl povýšen na opatství Sedlecké.

P. Burghof zemřel jako visitátor řádu r. 1666. ve Žďáře.

Všech posluchačů na filosof. a bohoslov. školách ve dvoře Králově za dob Peischeliových nebývalo přes 50, z nichž dobrá polovice byli alumni arcibiskupští, mezi nimiž také druhý rektor, nástupce Peischeliův *Jindřich Meckenburger* z Eisfeldu, Němec jazyka českého znalý. Na kněze posvěcen byl r. 1638. a poslán na faru do Mutěnína (Muttersdorf) u Bělé, odkud již počátkem r. 1641. vrátil se v hodnosti rektora do semináře, kde 20 let, v dobách, kdy jednalo se o bytí neb nebytí jeho, s nezlomnou energií seminář spravoval.

Papež Urban VIII. jmenoval jej apoštolským protonotářem.

V měsíci březnu r. 1660. opustil jako arcibiskupský kancléř a přísedící konsistoře seminář, zastávaje při tom až do smrti své (dne 28. prosince 1674) úřad inspektora semináře.

Jak velice horlivému tomuto rektoru záleželo na blahu a rozkvětu semináře, dokazují nejen nesčetné dopisy, v nichž kardinálovi podává zprávy o stavu mileného mu ústavu, nýbrž i jeho poslední vůle, která všecko jmění obrací na prospěch škol arcibiskupských a spásu duše Meckenburgerovy. Založil jistinou 2400 zl. nadaci při semináři arcibiskupském na týdenní dvě mše sv., ba pamatoval i na professory a jednotlivé alumny, odkázav těmto po jednom, oněm pak po 3 dukátech. Také studující v Norbertině s prázdnem neodešli, obdrževše 12 dukátů.

Za 20 let správy Meckenburgerovy přijato do semináře 185 alumnů, z nichž ročně as 5—10 odcházelo do správy duchovní. Hned v prvém roce svého rektorování dočkal se v listopadu toho, že seminář byl brannou mocí z rozkazu císařského zavřen, aniž by tím byly však studie trpěly.

Také válečný rok 1645., rok nešťastné bitvy Jankovské, byl proseminář rokem neblahým. Nebylo lze na studia myslití, a alumni rozpuštěni. Když r. 1648. Švédové se zmocnili Menšího města, vrženo na seminář arcibiskupský 15 kuli dělových bez další nehody. V semináři kromě rektora zůstal jen oekonom Jan Major a z alumnů ja-

[1]) Catalogus admod. reverend. eximiorum ac doctissimorum PP. professorum Praemonstrat., Cisterc., Benedictinor., Conventualium, Franc. Nivenensium, tam philosophiam, quam theologiam in celeberrimo collegio archiep. Prag. ab a. 1635—1697 docentium. Pragae typis archiep. 1697.

kýsi Šimáček, kanovník litoměřický, posluchač filosofie, a jeden klerik, který vydržoval se z otcovského podílu.

Přednášky staveny tehdy až do sv Václava r. 1649.

Kolleje norbertinská a bernardská v době té zavřeny nebyly a klerikové jak praemonstrátští tak i cisterští zůstali v Praze.

Staré seznamy professorů a žáků kolleje bernardské uvádějí i jména těch, kdo v legii studentské účinně hájili Prahy proti Švédům.

Rektorem kolleje praemonstrátské jmenoval opat Fuck po P. Perlovském, který r. 1643. stal se převorem na Strahově, P. Jana Ferraria. Týž však nevalně se snášel s bratřími a proto brzy odvolán; místo jeho zaujal r. 1644. P. Hugo Teisser, bývalý professor rhetoriky na gymnasii arcibiskupském. Po třech letech však již na místě tom, které záhy stalo se přechodem k vyšším řádovým hodnostem, vidíme nového rektora, ingolstadtského doktora P. Vavřince Weigla. Když týž r. 1651. odešel za probošta do Berneku v Dolních Rakousích, přijal zase P. Perlovský úřad rektora, v němž setrval až do smrti své r. 1659.

Staří řádové čeští, praemonstráti, cisterciáci a benediktini, jejichž pomocí seminář uveden byl v život, již z počátku těžce to nesli, že pro nedostatek sil bylo jim stolice učitelské v semináři přenechati františkánům. Proto jakmile poněkud se zmohli, nepřestali doléhati na kardinála, by aspoň filosofii jim vydal. Příčin k žádosti své měli dosti. Stálé střídání ve sboru professorském, rivalita jednotlivých professorů, zanedbávání přednášek a konečně nespokojenost hibernů, že r. 1652. kardinál professorem filosofie jmenoval P. Burghofa, nebyly na prospěch novotných škol arcibiskupských.

Věci ujali se cisterští. Dne 5. září r. 1652. shromáždili se opatové klášterů české provincie cisterské na kapitulu v domě zbraslavském v Praze a zde, když byli již dříve ve spolku s praemonstráty a benediktiny s arcibiskupem Harrachem vydání tří stolic filosofických sjednali, uzavřeli s gener. vikářem, arcibiskupským zástupcem Janem Karamuelem smlouvu, jíž se zavazovali obsazovati schopnými silami tři stolice filosofické. V nedostatku vlastních sil budou platiti professorům, jež by arcibiskup nucen byl vzíti odjinud, po 200 kopách míš. či 233 zl 20 kr. rýn. za jednoho.

Také slibují, že do škol arcibiskupských, aby těmto množstvím posluchačů dostalo se lesku a vážnosti, nejméně 24 kleriků posílati budou, tak aby i tehdy, kdyby hibernové do semináře přestali kleriky své posílati, školy arcibiskupské četně byly navštíveny. Také kardinál slíbil nejméně 24 alumnů v semináři vždy vydržovati. Opatové shromáždění vyslovují prosbu, aby toto rozhodnutí arcibiskupské platilo i pro budoucí časy tak, aby ani nikdo z budoucích arcibiskupů práva ke 3 filosofickým stolicím na školách arcibiskupských třem zmíněným řádům nemohl upírati. Jest také zbožným přáním jejich, aby učení arcibiskupské spojilo se s Karolínem.

Ve školách nebude se hleděti k přednosti řádové, všichni posluchači budou si rovni.

Professorům bude denně plné 2 hodiny přednášeti.

Filosofie skončí se ve dvou, bohosloví pak ve třech létech a v každém semestru povinni jsou praeláti přesvědčiti se o pokroku svých kleriků.

---

[1]) Archiv arcib. XII. C. n. 36.

Požadavky a podmínky tyto předložil shromážděným praelátům zbraslavský opat P. Jakub, a ti ochotně s nimi souhlasili, jsouce přesvědčeni o užitečnosti arcibiskupského semináře pro své řády, a tak mohl smlouvu uzavřenou kardinál Harrach již dne 2. října 1652 potvrditi.

Podobnou smlouvu učinili i praemonstráti. Benediktini, ač do svazku toho byli také pojati a podmínky jeho dodržovali, přec formální smlouvy neučinili. Píšeť o tom rektor Meckenburger P. Basiliovi de Aria O. C. v den uzavření smlouvy s cisterskými takto: „Cisterciensští uzavřeli smlouvu co nejochotněji, ale benediktini, ač stejně informováni, zdráhají se dosud tak učiniti. Dnes píše mi nejd. opat od sv. Mikuláše, že by si spojení řádů v jedno učení přál, ale mocné důvody že tomu odporují.“ „Bylo by záhodno,“ dí dále Meckenburger, „důvody tyto znáti, aby snad nějaký ďábel nezasil zde sofisticky nějakou opposici. Jinak však převor kladrubský slíbil na rok logiku přednášeti.“

Příčinou zdráhání benediktinů byl as nedostatek lidí professury schopných, jak svědčí tomu prosebný list, který r. 1670. dne 18. června [1]) arcibiskupovi podali, ač nelze popříti, že Meckenburger měl as na mysli osoby určité, které se spojení řádů v jedno se seminářem opírali universitu, jejíž spor s kardinálem o seminář, o němž později se zmíníme, dosud ukončen nebyl.

Na základě této smlouvy, již počátkem školního roku 1653. začal o logice přednášeti P. Jan Manner, bývalý převor kladrubský, a Karel Schuster z Goldburgu. P. Schuster r. 1675. zvolen byl opatem u sv. Jana pod Skalou.

Ve fysice učili P. Vít Rössler ze Strahova a P. Hilger Burghof, který však dokončiv dvouletý běh filosofický [2]), již nepřednášel pro nemilou příhodu, jež sběhla se při veřejné disputaci alumnů. Slavné disputaci na konci školního roku 1653. přítomen byl i generální

---

[1]) Nejjasnější a nejdůstojnější kníže. Pane nejmilostivější!
Za předchůdce V. J. kardinála Harracha žádala se naše česká provincie zároveň s cisterciáky a praemonstráty v jednotu [illegible] škol býti přijata a to nejen, aby mládež se učila, ale aby také, nalezli-li se v řádu našem lidé k tomu schopní, v ustanoveném pořádku vyučovali filosofii a bohosloví.
Jakkoli tato úmluva formální smlouvou nebyla stvrzena, byla přec ústně přijata a zachovávána od předchůdce Vaší Jasnosti.
Nyní pak žádáme, aby nám i na dále zachována a písemně dána byla tato milost. Avšak, aby ani z naší strany vzájemná závaznost neschazela, zavazujeme se, že když řada přijde na nás, [illegible] budeme presentovati [illegible] professora [illegible].
[illegible]

[2]) [illegible] P. Jan Manner [illegible]

vikář a inspektor semináře Jan Karamuel z Lobkovic, známý svou prudkou povahou.

Když pak kandidát zastával thesi, že by rostliny vedle života vegetativního měly i život sensitivní, vystoupil proti němu Karamuel. Na pohoršení přítomných roztrhal these a professoru jal se dokazovati, že v té příčině nerozumí sv. Augustinu; po té rozezlen disputaci opustil.

Opatům združených klášterů bylo nyní pilně starati se o náležitě vzdělané kleriky. Řád, na němž bylo presentovati arcibiskupovi professora, musil tři vhodné lidi ze svého středu k tomu vybrati a opatřené doporučením prelátovým a životopisem (curriculum vitae) arcibiskupovi představiti. Z terna pak si tento vybíral.

Proto jak praemonstráti, tak i cisterští do kollejí svých vedle kleriků klášterních přijímali i konviktory světské, z nichž přemnozí do arcibiskupského semináře bývali přijímáni.

Františkánům, kteří brzy poznali, že vzdory nevalně jim prospěly, zůstaly toliko dvě stolice bohoslovecké, jež tehdy drželi P. Bernardin Clanchy a P. Bonaventura Bruodinus.

Ti však nemohouce doma snésti výčitky bratří, že by oni byli příčinou toho, že hibernové jsou ze semináře vypuzeni, vyprosili si na kardinálovi dovolení, aby jinde směli bydliti. Přestěhovali se nejprve do Emauz, když však v zimě cesta do semináře jim byla daleka, s dovolením provinciála svého trvale se usadili u Panny Marie Sněžné.

Rozsáhlá budova norbertinská nebyla dosud náležitě osazena, třebas klášterové praemonstrátští toho dbali dle sil svých a nadané kleriky sem vysílali. Strahov posílal jich tehdy 5, rovněž tolik i klášter teplský, Želiv 2—3, ostatní kláštery z pravidla po jednom.

Zmínku zasluhují slavné pouti, jež konalo bratrstvo Marianské při kostele sv. Benedikta již od prvních počátků kolleje norbertské. Každoročně ke svátku narození P. Marie vypravila se nejen veškera kollej norbertská, ale i alumni arcibiskupští v slavném průvodu, v němž nesena Velebná svátost, do Staré Boleslavě. Průvodu účastnívali se členové bratrstva, k nimž patřil i kardinál Harrach a nejvznešenější osoby stavu panského i městského.

Průvod s Nejsvětější Svátostí r. 1673. sice od konsistoře zakázán, ale pouti trvaly dále. Čtyři alumni arcibiskupští kázali, dva česky a dva německy.

Tyto pouti alumnů trvaly až do r. 1704. Tehdy k návrhu rektora Hammerschmidta, když velké prázdniny alumnům prodlouženy na šest neděl [1]), z ohledů paedagogických od putování alumnův upuštěno. Děkan kapitoly Staroboleslavské stěžoval si sice do rektora, že jednáním svým pout poškozuje, než marně. Arcibiskup, který nucen byl pro výstřednosti, jichž dva alumni o minulé pouti se dopustili, tyto propustiti, viděl, že užitek plynoucí z toho není v poměru k výlohám a nebezpečí jak fysickému tak mravnímu, jemuž alumni jsou vydáni.

Míval seminář s poutí tou značné výlohy; jela sebou celá kuchyně i s kuchařem i sluhy, k opatření domu pak, z bázně před ohněm, najímáni hlídači. V Boleslavi býval nedostatek bytů, tak že alumni nuceni byli spokojiti se stodolou.

[1]) Dokud počet alumnů nevzrostl, trávívali canicullariae, trvající měsíc říjen, s rektorem na seminářském statku Sovinkách. Později propouštěni na prázdniny domů.

V kostele, praví rektor, při hrozné tlačenici vydáni jsou také nebezpečí; vždyť není tomu dávno, co několik lidí tam do smrti umačkáno.

Seminářský lékař Löw podal dobré zdání své v ten smysl, že dlouhá a obtížná cesta spojená s velkým nepohodlím je na újmu zdraví alumnů. Proto když tam budou čtyři kázati, jako dříve, stačí to úplně, poněvadž ostatní volné pobožnosti tam nevykonají, ba ani vykonati nemohou a 59 alumnů o velikosti průvodu nerozhoduje. Tak zněly důvody Hammerschmidtovy.

Na toto podání zrušil arcibiskup Matouš Ferdinand dne 23. září r. 1704. dosavadní pouti alumnův a tito příštího roku již před svátkem P. Marie mohli se odebrati na prázdniny.

Počet alumnů vzrůstal velmi zvolna. Prefekti, dříve než dokončili studia, bývali svěceni, později, když se rozmnožily nadace mešní, svěceni i ostatní bohoslovci třetího roku. Nedostatek kněžstva byl však stále citelný. Proto dává císař dne 7. května 1654 z Řezna sněmu na uváženou, jak dalo by se studium bohoslovecké zkrátiti, aby rychleji vycházeli kněží do správy duchovní.

K tomu sněm již dne 13. května, nemaje se za kompetentního, odpovídá, aby císař obrátil se v té příčině na kardinála a provinciála řádu jesuitů, aby studium bohoslovecké zkrátili a tak s ohledem na potřebu a nebezpečí, z průtahu plynoucí, bez příliš dlouhého studia filosofie a bohosloví dříve se vysílali kněží do správy duchovní.[1])

Dne 1. června 1654 poslal císař kardinálovi i provinciálovi řádu jesuitů přípis, v němž stýská si do nedostatku kněžstva, kterého k reformaci tolik potřebí.

Pro praxi, praví císař, je 7 let filosofického a spekulativního studia věcí zbytečnou ano i neužitečnou, poněvadž mnozí pak pro samou filosofii nedovedou ani kázati ani katechisovati, což jest pro správu duchovní věcí nejdůležitější.

Proto bylo by nejlépe, by alumni pro správu duchovní více všímali si morálky a práva, aby nezanedbávali písma sv. a z kontroversí a pádů svědomí probírali jen věci nejnutnější.

Arcibiskup poslal list císařský Meckenburgrovi k vyjádření, který v zásadě proti tomuto skrácení studií nic nenamítal, poněvadž semináře se netýkalo. Byl také hotov, jak list císařský si přál, přijímati více alumnů do semináře na bohosloví; než v praxi, praví, nedá se to snadno provésti, poněvadž mezi 8—10, kteří za přijetí se hlásí, sotva jediný jest zralý a mezi 20 sotva jediný zralý a zároveň mravný. Učinil prý již s těmi staršími lidmi, kteří jinde filosofii studovali a ve 24. neb 25. roce teprv do bohosloví byli přijati, trpké zkušenosti.

Proto není pomoci než přijímati, jako dosud, mladíky 18 až 20leté nejdřív do filosofie a když tuto odbudou, potom do bohosloví.

Tím jediné možno každého lépe seznati a během 5letého studia odhadnouti, zda ke kněžství se hodí či nic.

Rektor Meckenburger v dobrém zdání svém připouští ovšem, že za daných poměrův ani jesuité, ani arcibiskup nepostačí osazovati místa po zemřelých farářích, tím méně pak dodávati kněze na fary

[1]) Místodržit. archiv S. 73.

nově zřízené. Ze semináře arcibiskupského vyšlo za půl druhého roku (1652—3) 13 kněží a roku 1654. mělo jich vystoupiti 11.

Proti tomu nedostatku nezná však jiné pomoci, než aby farářům neodjímaly se příjmy a pak aby seminář arcibiskupský spojil se s universitou Karlo-Ferdinandovou. Také jesuité nebyli ochotni vyhověti vůli císařské a zůstali naprosto při dosavadním svém způsobu učení, ba v odpovědi své zřejmě odbývají a za nedostatečné mají 5leté studium na školách arcibiskupských, na což jim Meckenburger odpovídal ne zrovna nejzdvořileji.[2]) (Ostatek příště.)

Příspěvek k dějinám města Soběslavě z let 1600—1626.

Dle archivu Soběslavského sepsal **Josef Lintner.**

Město Soběslav nad Lužnicí náleželo od nepaměti k rozsáhlé držbě mocných pánů Rožmberků. Z přízně pana Jindřicha z Rožmberka dosáhlo r. 1390. znamenitých svobod, tak že rovnati se mohlo městům královským, ovšem s tím rozdílem, že pozemkový úrok platilo do komory pánů z Rožmberka, kteří sobě zůstavili též výroční obnovu městské rady a právo podací k městské faře při kostele sv. Petra a Pavla. Jest tudíž zjevno, že měšťané ve víře se spravovali vrchností svou katolickou, která jim dávala za faráře kněží biskupského svěcení, podřízené konsistoři katolické. Ovšem že během 16. století trousili se do města živlové jiné víry, lutheráni a plačtiví bratří Peclinovští, ale zůstávali v menšině a v soukromí. Však se podobá, že katolíkům soběslavským se zamlouvalo přijímání svátosti pod obojí způsobou, tak jak od církevního sněmu tridentského bylo povoleno Čechům a Moravanům.

R. 1592. zemřel slavný pan Vilém z Rožmberka bez dětí, a dědicem rozsáhlého jeho statku byl bratr jeho pan Petr Vok z Rožmberka, o němž jest známo, že jako mladík přilnul k lutheránům, později ke straně kalvinské, a k zalíbení své manželky Kateřiny z Ludanic dal se k jednotě bratrské. Jako pán města Soběslavě přál akatolickým měšťanům, sázel je také do městské rady a připravoval tak převedení města Soběslavě na stranu protestantskou. Pravda jest, že podle vůle arcibiskupa Zbyňka Berky, který zájmů katolických dobře byl dbalý, musil pan Petr Vok na faru městskou přijímati kněze katolické; ale ti měli pro nepřízeň vrchnosti postavení velmi krušné. Farář *Jan Posthumus* byl r. 1600. z fary vypuzen. Nástupcem jeho byl kněz stavu rytířského, *Jakub z Hrádku*, katolík dobrý. Ježto choval při sobě syna vlastního, dá se tu souditi, že buď ovdověv přijal svěcení kněžské, aneb že byl konvertita ze strany pod obojí. Týž se tu dočkal r. 1609. vydání majestátu Rudolfa II. na svobodu konfessí české, a jak pan Petr Vok té svobodě porozuměl, poznáme z příkrosti, s kterou brzy bylo nastupováno na fa-

[2]) Rezek, Dějiny Čech a Moravy od míru Vestfal. str. 262 násled.; Místodržit. archiv M. 1. 1.

ráře Jakuba z Hrádku. Protestantská většina konšelů soběslavských, v čele jejich primator Řehoř Smrčka, žádali na něm, aby bez ohledu na katolickou většinu měšťanů zavedl ve farním kostele řády dle konfessí české. Čemuž když farář rozhodně odepřel a raději město opustiti chtěl, stalo se dne 3. ledna 1610 konšelské snesení, napsati žádost k panu Petru Vokovi, by jim zjednal faráře víry evangelické. A odpověď k té žádosti došla s kvapem. Pan Rožmberk pochválil konšely, vida jejich náchylnost „k čistému učení", ale zároveň je napomenul, aby také skutkem dokazovati hleděli Pánu Bohu vděčnost a všelijakou poslušnost, vrchnosti povolnost, a jedni druhým aby sloužili k pokoji, svornosti a životu křesťanskému, čímž skutkem dokáží toho, k čemu písemně se přihlásili. „A dále poroučím Vám, abyste správce církevního, poněvadž k dobrému řádu přistoupiti nemíní a při Vás zůstati nechce, přes čas sv. Jiří u sebe nezdržovali, neboť chci Vás jiným správcem příkladným od sv. Jiří zaopatřiti."

Však nebylo možno, tak náhle vybýti kněze Jakuba z města; měl nejbližší řádnou lhůtu k výpovědi až o sv. Jiří r. 1610. V týž den pak 71letý pan Petr Vok, stonaje bolestnou dnou, napsal poslední svou vůli. Chystal se kněz Jakub ke stěhování teprv o sv. Havle nejblíže příštím, a do té doby chtěl míti i pořádek v příčině desátků. K duchovní správě soběslavské náležela i farnost kostela ve Skalici, as hodinu cesty na sever od města vzdáleného.

Ale osadníci skaličtí nebyli s desátkem kněžským v pořádku; zvláště sedláci ve vsi Třebišti, poddaní pana Adama ze Šternberka na Bechyni a Zelči, desátku se vzpírali, a důchodní písař na Zelči Štěpán Sedlecký se jich ujímal, vyčítaje knězi Jakubovi, že toho roku jen asi třikrát v tom záduší Skalickém sloužil slovem Božím, a to nikoli sám, ale že tam za sebe poslal svého kaplana kněze Alexandera; jinými svátostmi že jim dokonce neposluhuje, a nižádného místního kaplana ve Skalici nechová, ač tak prý od starodávna bývalo; za tu malou práci jeho nabízejí sedláci panu faráři půl desátku, a jestliže na tom nepřestane, pak že budou věděti, kde by žalovati měli. Jinou stížnost proti faráři Jakubovi z Hrádku vedl u pana Petra Voka Melichar, organista soběslavský, ku konci září r. 1610; učil prý farářova syna ve varhanictví a počítal si za tu práci 7 kop, a záplatu těch peněz že pan farář odpírá Zatím pan Petr Vok z Rožmberka o to se staral, aby opatřil faru soběslavskou duchovním správcem po své chuti, a vyhlídl k tomu *Adama Špacíra*, faráře u sv. Havla v Praze.

Týž nazýval se dotud *Procházka*, rozen jsa v městě Kouřimi asi v polovici 16. století. Z předních rodů kouřimských nepocházel; vychodil asi školu ve svém rodišti, pobyl své dva semestry na Karlově akademii pražské, kdež 24. září 1577, disputovav o souvislosti filosofie s uměním lékařským, povýšen byl na bakaláře svobodného umění.[1]) Potom konal službu učitelskou. Správcem školy v Českém Dubě byl r. 1583., kdy sjednával za vdovu Annu Lounskou ručitele v dluhu 132 kop do důchodu pana Hanuše z Oppersdorfu.[2]) Téhož roku 1583. na jaře ucházel se o rektorát školy u sv. Jakuba v Kutné Hoře, o čemž páni šepmistři nechávali rozhodnutí rektoru akademie

[1]) Dr. J. V. Nováček, listář škol kutnohorských, p. 29.
[2]) Dle archivu v H. Hlohově sdělil prof. Josef Vávra.

Karlovy, ježto prý onen Adamus Prochasius Gurimenus jest v Hoře osobou neznámou, a o jeho způsobech tu žádné vědomosti není.[1]) Z dalších zpráv srozumíváme, že ve věku vyspělém vstoupil do stavu duchovního ve straně lutherské; podle tehdejší obvyklosti zašel pro ordinaci nejspíše do Lipska nebo do Frankfurtu Braniborského, však první jeho působiště v duchovní správě na ten čas se nám tají. Od r. 1605. byl farářem v městě *Milévsku* pod patronátem lutherského pána Přecha Hodějovského z Hodějova, a tu pobyl 4 léta do sv. Jiří r. 1609. O jeho zde působení neznáme, než že hamonil se se sedláky vsí Zhoře a Vížky, přifařených do Milévska, o desátek obilní, a marně žaloval u pána jejich Oldřicha Doudlebského z Doudleb. Z Milévska odešel r. 1609. do Prahy a přijal tu faru u *sv. Havla na Starém Městě*. Ale sotva se tu ohřál, již ve straně pod obojí způsobil různici. Jako rozhodný lutherán byl nepřítelem dogmatiky kalvinské, jíž se drželi čeští bratří, a nová konsistoř pod obojí, sazená po vydání majestátu Rudolfa II., nic se mu nelíbila. I rozšiřoval po Praze hanlivý spis proti defensorům strany pod obojí, kterak že do konsistoře nasázeli bludařů, kacířů, arianů, novacianů a donatistů. Však s tím spisem pochodil zle; musil z toho odpovídati před konsistoří a nezbyl trestu než důkladnou satisfakcí pánům defensorům strany pod obojí.[2])

Trpká ta zkušenost nedala Procházkovi dlouho pobýti v Praze. Již od času sv. Jiří r. 1610. sháněl se po nějakém výhodném místě na českém venkově, hodně vzdáleném od Prahy. Také asi souvisí s tím proměna jeho jména Procházka na německé jméno *Špacír*. Ochotného patrona nalezl Adam Špacír dosti brzo; byl to pan Petr Vok z Rožmberka, který ho vyhlídl za budoucího faráře v Soběslavi, aby to město, většinou katolické, převedl na stranu protestantskou. Již 20. srpna 1610 psal pan Petr Vok pražským konsistorianům, že učinil úmluvu s knězem Adamem Špacírem Kouřimským, farářem u sv. Havla v Praze, za faráře do Soběslavě.[3]) Dne 1. října pak Adam Špacír oznamoval konsistoři, že pan Petr Vok milostivě ho přijal na kollaturu svou a prosil za vydání konfirmačního listu. A konsistoř ještě téhož dne zaslala tu konfirmaci panu Rožmberkovi, vděčně vzpomínajíc dobroty a milosti všech tří stavů království Českého i J. M. Císařské, že v provozování pravého náboženství křesťanského svobody dosáhli; pan Rožmberk pak tu konfirmaci 29. října zaslal radě soběslavské, aby tu zapsána byla v pamětní knize městské, original pak aby vrácen mu byl na Třeboň.

Toho času již kněz Jakub rytíř z Hrádku opustil Soběslav i s kaplanem svým knězem Alexandrem; ale než odešel, spálil za oltářem svaté oleje, svěcenou vodu z křtitelnice lidem rozdal, a na rozloučenou kázal lidu a napomínal své věřící, aby se nespravovali evangelickým knězem pod obojí, aby neutíkali se k němu o křty, oddavky a pohřby. A lid si to dobře zapamatoval, jak ukazují další věci. Však i pan Petr Vok neobmeškal poručiti Soběslavským, aby kněze Špacíra do kostela a na faru uvedli, jemu svršky inventární odevzdali, jím aby se spravovali k opatření duše své, a *jestliže by*

[1]) Nováček, listář kutnohorský p. 29.
[2]) Jireček, Rukojeť II.
[3]) Tím stvrzuje se domněnka prof. Dra. A. Rezka, že Procházka a Špacír jsou jedno.

snad některým při novém faráři všecko se nelíbilo, jakž prý to z počátku bývá, v tom aby Soběslavští s farářem vespolek rozumně se snesli. Konšelé v tom byli ochotni. Hned po sv. Havle 1610, jakmile katolický farář se vystěhoval, purkmistr Bartoloměj Libra dal na faře spraviti podkamní, Jan Hruška, hrnčíř, přestavěl kamna o 66 nových kachlích, na novou troubu do kamen dáno 7 liber železa, veřeje byly nově vycvikovány, zvoník vysmejčil komín, dcera hrobařova vyprázdnila světnice, a sklenář z Jindř. Hradce spravil na faře okna. Stálo to vše do 7 kop gr. — Pro nového faráře poslali do Prahy sedláka Marsu ze vsi Pleší, a fůra jeho aby do Prahy darmo nejela, naměřili mu 12 strychů ječmene na prodej v Praze. Stržil za to 12 kop 48 gr. míš. Na zpáteční jízdě vezl Marsa nového faráře a jeho nábytek; vešlo se vše na jeden vůz, ježto farář neměl ženy. Bylo to některý den s počátku listopadu, kdy ten první protestantský farář soběslavský dojel svého místa; konšelé jej vítali s poctivostí, vystrojili mu na počest hostinu v domě Matouše uzdaře, na níž placeno bylo z obecního měšce 5 kop 9 gr. mimo příspěvky primatora Řehoře Smrčky a purkmistra Bartoše Libry. O dva týdny později pozvali konšelé svého faráře „na dobrou vůli“ při jídle a pití, a některou neděli potom bylo nové hodování k zalíbení pana faráře, a to stálo půlpáté kopy z peněz obecních.

Ale v ten čas znamenáme také již první ohlas nevůle. Adam Špacír si totiž sjednal v Praze kaplana Pavla Stradulia Huttera, který měl ženu a děti. Pro něho musili Soběslavští poslati tři fůry do Prahy, a když ho i s rodinou a nábytkem přistěhovali, spočítali, že to stálo 10 kop, tolik jako polouletní stans kaplanský. Na ty velké náklady reptali měšťané, patrně katolíci, a tvrdili, že by obec kaplanu za půl léta platiti povinna nebyla. Katolíci také ihned znamenali, že kněz Jakub z Hrádku měl pravdu, když odcházeje z města, je varoval před novým farářem. Viděli na kostelních výkonech Adama Špacíra, že tu do města zavádí nové a nebývalé řády, že chodí k oltáři bez ornátu, že nekoná obět mše svaté, a mládež školní pod řízením protestantského kantora že provozuje novotné zpěvy kostelní. Naproti novotám těmto zachovali se katolíci soběslavští dle rady předešlého faráře a nechodili do farního kostela. Asi hodinu cesty od města k jihu na kopci, který strmí nad Lužnicí, stojí ves Dráchov s farním kostelem sv. Václava. Patronem toho kostela a pánem na Dráchově byl pan Adam Vratislav z Mitrovic, který držel i statky Zalší a Dirnou, muž katolický, který i svou choť Barboru, rozenou Růtovou z Dirné, převedl na svou víru, a v Dráchově měl katolického faráře. Sem na Dráchov chodili katolíci soběslavští v neděli a svátek na kázání a mši svatou, tam nosili své dítky ke křtu, své mrtvé k pohřbu, tam také měli své církevní oddatve, a za to vděčili se dráchovskému faráři oférami, ba i desátkem. Adam Špacír to brzy pocítil s žalostí a hněvem. Z obilí v podzimku r. 1610. vymláceného náležela polovice odešlému faráři katolickému, Jakubovi z Hrádku, druhá polovice Špacírovi. Protestanté soběslavští snesli desátek v pořádku, ale katolíci dali jen půl desátku pro bývalého faráře; druhou půl však nedali. Píše o tom Špacír městské radě dne 11. prosince 1610: „Ponaklonil jsem se k tomu, abych dnes při dělení farního desátku byl přítomen; ale maje toho jistou zprávu, že to obilí není ještě všechno vyupo-

mínáno, a předešlý pan farář zdejší že těch osadních nasazoval, aby desátku mi nedávali, až prve zasloužím, a tomu chce, co jest na hotově obilí, aby zouplna jemu vydáno bylo na jeho polovici: což kdyby se stalo, na obě strany nemohlo by nic se státi než velké ublížení a posměch, čehož jsem ani na bývalém panu faráři, ani na těch osadních, ani na vrchnosti nezasloužil" Tímto odporem Špacírovým byl kněz Jakub z Hrádku, který té doby držel nějakou vesnickou faru na blízku, ve svém prospěchu hindrován, a své spravedlnosti na zadržalém desátku soběslavském ještě 19. ledna r. 1611. při kanceláři v Třeboni se dovolával.

Adam Špacír pak v několika dopisech zaslaných městské radě jevil velikou nespokojenost s osadníky svými, a toužil na nedávání desátků; ty že plynou spíše do Dráchova, kamž prý mnozí z města za církevními potřebami ubíhají, nechtíce poslouchati ani svého faráře, ani jeho pomocníka. Znal dobře pravou toho příčinu, a proto dne 8. ledna 1611 poslal městské radě obšírnou epištolu, namířenou proti katolíkům soběslavským v obci i v radě. Stručný toho obsah jest asi takový: „Jakož při faře zdejší vždy býval kaplan, tak i já dle příkazu Vašeho opatřil jsem se kaplanem, ctihodným knězem Pavlem Straduliem Hutterem, který se mně na půl léta za věrného pomocníka zamluvil. A ten kněz Pavel ke mně štědrý, vážný a jednomyslný se mnou sdílí tu věc lítostivou, že tu seznáváme tak maličkou lásku, náklonnost a duchovní důvěrnost, když na oko se vidí, kterak se nás tu střehují a pro posluhování večeří Páně a za jinými potřebami církevními jinam, jak z města sousedé tak i z počtu konšelského někteří, se utíkají, a ty almužny církevní, které při oddavkách, při křtu svatém a jinak z lásky křesťanské se udílejí služebníkům církevním, jsou od nás jinam, k cizopanským obráceny. A to nikoli pro naše nějaké nechvalitebné obcování, ani pro nějakou nepilnost a neupřímnost v povolání, — než, jak toho zpráva jest, že jest předešlý farář zdejší, maje odtud jinam se bráti, z nepřízně a nelásky ke kněžstvu strany pod obojí, zvláště evangelickému, mezi lidi roznášel: že prý ti, kteří nejsou římského svěcení, nejsou praví a pořádní kněží, že neposvěcují, ani svátostně neproměňují a lidu Páně platně neposluhují, napomínaje osadníků, aby s námi nic neměli, sic jinak že s námi jakožto kacíři by musili zatraceni býti. I tu vodu z křtitelnice vybrav ledakomus rozprodal a rozdal na zošklivení nás osob kněžských, křížmo za velikým oltářem ohněm spálil dokládaje, že po něm tu bude kněz arian, jehož třeba se štítiti. A tak jest tudy rozuměti, že ten lid Boží od nás kněžstva evangelického od konfessí české, od obnoveného řádu J. M. C. ztvrzeného odvrácen a stádo Boží rozptýleno." — V dalším textu oné epištoly ujišťuje Špacír, že s předešlým farářem nebude se souditi a vše to že Pánubohu poroučí, aby to na dobré obrátiti ráčil; ale pak zle se dotýká papeže a biskupů, jedněmi ústy vychvaluje doktora Matěje z Janova, Jana Miliče, Husa a Jeronyma, posléze tu duchovní labuť a velikou orlici, doktora Luthera, a z toho všeho vyvádí, že lutherští svěcenci jsou tak dobře kněžími, jakoby měli římské svěcení, a posléze napomíná městskou radu k důtklivému zakročení proti měšťanům, aby svého faráře a kaplana neměli za kněží bohaprázdné, nepořádné a kacířské, mezi sprostým lidem aby to neroznášeli, konfessí českou aby nelehčili. Nikoli přímou cestou,

ale ve větách frasemi zostřených přichází Špacír k té konklusí, že netřeba se zhoršovati nad tím, když kaplan jeho jest ženatý, a posléze *vybízí celou obec městskou, aby po příkladě pana z Rožmberka a jiných stavů tohoto království se připojila k české konfessí srdečně a zcela*, konšelé aby faráře a kaplana ochraňovali *v evangelické reformaci*, a v tom duchu aby všickni Pánubohu sloužili.

Však ta městská rada, které byl tento list podán, byla již v podstatě jiná než ona, která před rokem žádala vypuzení katolického faráře a uvedení protestantského; příčiny té proměny na ten čas nám nelze vystihnouti, a nezbývá než ta pravda, že v městské radě r. 1611. neměl Špacír přítele kromě primatora Řehoře Smrčku. Starý pan Petr Vok z Rožmberka také se neujímal Špacíra s důrazem; povoláním jeho do Soběslavě mínil to město potichu převésti na stranu české konfessí, ale když tu nastaly tak hlučné projevy katolické, ponechával Špacíra osudu jeho. Vždyť dle majestátu Rudolfinského a porovnání stavovského neměl katolíkům kostel odnimati a poddané své k jiné víře nutiti. Na onu epištolu ze dne 8. ledna Špacír nedostal z městské rady odpovědi; tedy zřízl si ostré péro, když 28. ledna 1611 poslal na radnici nový list, z něhož poznáváme, kterak si vedli katolíci proti němu. Žádali na něm, ač chce-li užiti jejich přízně, aby on a jeho kaplan zachovávali staré řády církevní, a dle těch řádů aby officiálové školní s mládeží vedli kostelní zpěvy. Však již manželky konšelů a sousedů neposílaly dítek svých do školy městské k učitelům protestantským a ustaly ve strojení obědů žákovských. Muži, ženy a děti nepřestávali choditi do Dráchova a jiných osad na služby Boží katolické, aneb volali katolické kněze „pod jakýmikoli tituly a obmysly" do města; ano již i zhajovali Špacírovi a jeho pomocníku svobody jejich náboženství; snad že je vyrušovali v kázání. Proti tomu všemu Špacír v dopise svém káravě se ozýval, tupil papeženské breviáře, rubriky, agendy a mšály, sloužení mše, udílení svátosti pod jednou způsobou, latinu kostelní, ďábla při křtu zaklínání, křižování, zvonů křtění, všeliké mazání a posejpání, bylin, trav i prutů svěcení; to že prý vše od Luthera i sněmů bylo zavrženo. Vytýkal, že měšťané nedopouštějí, aby žákovstvo zpívalo z žaltáře nově z jazyka franskoněmeckého na české rythmy převedeného, nazývajíce ty zpěvy „písněmi pastušími a chodcovskými". Ano prý zhajovali zpívání Lutherovy písně „Wier glauben an allmächtigen Gott", kterou Kliment Bosák po česku zrýmoval. A to vše se děje na potupu Pánaboha. List svůj končí Špacír napomenutím, aby mu opatřili dříví na ty nastalé tvrdé zimy, a dále aby do svatého Jiří vyupomínali desátek.

Však i toto poslání farářské vyznělo u městské rady na hlucho a nedočkalo se přímé odpovědi, leda že měšťané vyhrožovali, že vybudou protivného faráře mimo čas obyčejný. Ku konci dubna r. 1611. sešla se katolická obec na radnici a podala konšelům žalobný spis proti faráři a kaplanu, proti službám církevním od nich konaným s žádostí, aby ten spis podán byl JMti pánu z Rožmberka. Adam Špacír v tom viděl nějaké nebezpečí pro sebe; hned 2. května poslal purkmistru a radě města Soběslavě list obranný tohoto obsahu: „Jest to nemalá věc, aby všecka obec nic do duchovního správce svého nestěžovavši hodně a náležitě, ani s ním o to neroz-

mluviv̌si, ani bludu naň neprokázavši, jemu nemalé protivenství činí; a konšelé že toho dopouštějí, na pokojná a pobožná jeho psaní neodpovídají a s ním téměř nic míti nechtí, ano všecku obec svolávají a žalobným psaním před vrchností dědičnou jej viniti chtí a o vyobcování jeho, třeba kromě času, přemýšlejí. I jsem té důvěrnosti, že prve, než by tak prudce proti mně vystoupeno bylo, ten žalobný spis mně přednesen bude k vyrozumění, zdali by z toho nedorozumění mezi námi sjíti mohlo."

Z toho, co nazýval nedorozuměním, ale vskutku bylo zásadním rozporem, ovšem nesešlo. Adam Špacír sice výpovědi nedostal, dokud starý Petr Vok byl na živě; ale dýchal tu stále v ovzduší těžkém. Když bylo po žních roku 1611., Soběslavští nedávali mu desátku, kdežto farář dráchovský byl v tom od osadních náležitě spokojen; omrzelost svou nad tím jevil Špacír v upomínacím listě k městské radě dne 26. října. I vzpomněl si také na starý schodek v desátku ze vsí Zhoře a Vížky z let 1607—1609, kdy ještě nazývaje se Procházkou býval farářem v Milévště. Obnášelo to úhrnem 36 džberů žita a 36 džberů ovsa. I psal o tom panu Oldřichu Doudlebskému list důtklivý, že neopustí onu spravedlnost svou, tak aby nebyl vtlačen do nouze ještě větší, a když nebude v tom spokojen, pak že dobývati bude té spravedlnosti právem stavným s výhradou škod podle práva politického i církevního. — Odpověď pana Doudlebského na ten list byla hrubě urážlivá. Také osadníci záduší skalického v Zelči a Třebišti dlužni byli dvouletého desátku, 22 džberů žita a 22 džberů ovsa, a platiti nechtěli, k čemuž prý je naváděl farář hlavatecký.

O sv. Havle r. 1611. nadešla Adamu Špacírovi jiná starost. Odcházel mu jeho kaplan Pavel Hutter, a farář zaň prosil u pánů soběslavských, aby mu dali dobrou kommendaci jako důkaz vděčhonosti za je pobožné a šetrné služby, „tak aby i jiní služebníci církevní k Vám jsouce láskou nakloněni, u Vás věrně Pánaboha oslavovali, Pánubohu za takové patrony děkovali a s radostí Vám a Vašim duším posluhovali." Potom ku konci října oznamoval farář, že v Praze sobě za diakona zamluvil kněze Jakuba Štockého, s prosbou, aby konšelé toho diakona a jeho chudý nábytek z města Čáslavě přistěhovali, a k jistému dni kdyby týž diakon své prvotiny kněžské v hlavním kostele vykonati měl, aby dobrými věcmi nápomocni byli. Oba listy svědčí o úsilí, s jakým Špacír se domáhal přízně u Soběslavských; ale to úsilí bylo marné, a smrtí starého Petra Voka z Rožmberka, který zemřel 6. listopadu 1611, postavení jeho v Soběslavi nadobro se zviklalo. Byl hlavní dědic posledního Rožmberka, pan Jan Jiří ze Švamberka, také sice přívržencem konfessí české, ale tolik rozvahy měl, že podle majestátu Rudolfinského uznával vnucování lutheránského faráře katolickému městu Soběslavi za příliš světlé porušení zemského zřízení, a že to mohlo býti platnou omluvou pro stavy katolické, kdyby i po vydání majestátu provozovati chtěli katolickou reformaci na svých statcích. Však již po kraji se šířily pověsti, ovšem klamné že obdržel Špacír od sv. Havla polouletní výpověď z fary. Již 21. listopadu psal radě soběslavské kněz Martin Mládek, katolický farář v Počátkách, nabízeje se jim za faráře, ježto prý doslechl, že svému faráři dali odpuštění, a jiného, katolického faráře sobě chtí voliti.

náležel k bývalé straně konservativních utrakvistů, ale nestál v poslušnosti arcibiskupské konsistoře, k níž teprve r. 1622 se přihlásil. Zachovával asi řády staré církve, čímž spokojil valnou většinu měšťanstva, a nová konsistoř pod obojí asi tomu hověla, majíc zásadu, nerušiti, kde toho bylo třeba, řády staré církve pod obojí najednou, ale ponenáhlu. Užívání kalicha u laiků tehdy v měšťanstvu se utvrdilo a připravovalo nenáhlý přechod města se strany katolické na stranu protestantskou. Tomu napomáhala i nová *protestantská akademie v Soběslavi*, založená dle kšaftu Petra Voka z Rožmberka a opatřená výročním důchodem 4000 kop míš. Účelem té školy, dobře roztříděné, bylo „poznání čistotné pravdy Boží podle svatých písem a pravé víry křesťanské dle konfessí české“, dle níž mají se zachovati professoři i žáci. Mládež neměla se hrubě zaneprázdňovati spisy pohanskými, ale rozdílným jazykem, latinským, řeckým i židovským se učiti měla z osvícených doktorů křesťanských, evangelických a z písem svatých. A té škole odkázal Petr Vok svou knihovnu třeboňskou.[1])

Však závažné události nedaly městu zcela odpadnouti od církve katolické. Jan Jiří ze Švamberka umřel 15. dubna 1617; za syna jeho Petra, který r. 1618. účastnil se vzpoury stavů protestantských v Čechách, zakusilo panství Třeboňské i s městem Soběslaví neskonalých svízelů, když od června r. 1619. dlouho tu leželo vojsko stavovské, páchajíc mnohé loupeže, a silnou posádku vložilo na Třeboň i Soběslav. A ještě hůře bylo, když na konec zimy r. 1620. císařský generál don Baltazar de Marradas s vojskem dobyl města Soběslavě. Bitvy Běloborské nedočkal se Petr ze Švamberka; zemřel náhlou smrtí již 15. května 1620. Císař Ferdinand II. po dosaženém vítězství podržel panství Třeboňské pro svůj rod a tak se stal pánem města Soběslavě. Ačkoli konšelé ubezpečovali, že jen neradi a z hrubého přinucení se účastnili odboje, pokutováno bylo město dočasnou ztrátou statků a privilegií. Hejtman třeboňský r. 1622. zabavil mu 4 dvory poplužní, 7 vesnic celých a díly šesti jiných vsí, 3 rybníky, mlýny i lesy. Mimo to musilo dáti 3000 kop pokuty. Zároveň nastala v městě katolická reformace důrazná. V čelo správy byli dosazeni katoličtí konšelé; farář Prokop z Cetoraze odebral se k arcibiskupovi do Prahy a již se nevrátil. Poněvadž značná část měšťanů nechtěla upustiti od kalicha, bylo třeba náležitě je poučiti. Proto r. 1626. přibyli do města dva pateři jesuité, *Adam Kravařský* a *Jan Antaly*, kteří prve vykonali katolickou reformaci v Třeboni, Lomnici a Veselí. Také v Soběslavi neměli práci tuhou; muži všickni chodili ochotně na kázání do kostela sv. Petra i Pavla, vyznali víru katolickou, šli ke zpovědi a přijali svátost oltářní pod jednou způsobou. Tvrdší v tom byly mnohé ženy, volajíce: „Kalich na věky si vyrvati nedáme!“ Ale císařský rychtář dal hned 20 těch paní, mezi nimiž byla i paní primatorová, zavříti do šatlavy o chlebě a vodě. To vězení je zkrušilo za kratičký čas, tak že za příkladem svých mužů přijaly víru katolickou. Velkou radost z obrácení své ženy měl primator *Václav Prokécius ze Šnéperka*; již 17 let byl s ní, a nedala se na víru katolickou; nyní z vděčnosti se zavázal písemně k zaplacení nemalých peněz na výzdobu kostela sv. Petra a Pavla. Jiná ještě

[1]) Zemské Deky Kv. 135 m 20.

událost vzbudila v městě podivení. Prokécius jednoho dne pozval k sobě na dobrý oběd jednoho vladyku, tuhého ve straně pod obojí; k tomu pozval též oba patery missionáře. Když při stole rozpředl se hovor o náboženství, onen rytíř nemálo se rozčilil, i chopil se koflíku vínem plného a takto se zaklínal: „Smrt svou ať piji z toho poháru, jestli náš kalich husitský nepodává pravé krve Kristovy!“ Vypil až na dno; pil na hněv s rozbouřenou krví, a hned, položiv hlavu na dlaň, zemřel, o čemž roznesla se zpráva po městě a daleko do kraje. [1])

Pater Kravařský s tovaryšem svým dal Soběslavským dobré vysvědčení, že bez odporu přijali víru katolickou, a to pomohlo městu k milosti císařské. Napsalť Kravařský 29. prosince 1626 do Soběslavě: „Strany dluhů nejlepší způsob duplikacionem o tu věc k J. M. K. dáti, neboť najdou se, kteří tu více promovírovati u J. M. K. budou, zvláště poněvadž jest město katolické.“ V březnu r. 1627. císař udělil Soběslavským moratorium v placení dluhů, prominul zadržalé berně a sbírky v obnosu 15.602 zl., a ku konci r. 1628. vrátil městu všecky statky zabavené a potvrdil větší část starých svobod jeho. [2])

---

[1]) P. Josef Svoboda, Marianská družina a reformace katolická.
[2]) Bílek, konfiskace, záhlaví Soběslav.

Z katolických missií na Moravě a ve Slezsku v době reformace katolické.

Z pozůstalosti † Julia Chodníčka a vikáře při kolleg. chrámě sv. Maurice v Kroměříži.

K tisku upravil Dr. M. Kovář. [1])

Úvod.

Ve století XVII. Morava zabředla do veliké rozervanosti náboženské, která se již ve věku XVI. připravovala vlivem reformace v Německu Lutherem zaváděné. Horlivý biskup *Stanislav Pavlovský*, jenž na sklonku XVI. století obezřele spravoval církev na Moravě, bolestně tušil zkázu, která zemi Moravské hrozila z rozmáhání náboženského sektářství, i vyslovil se žalostným povzdechem rok před svou smrtí obavy své v listě zaslaném *Mikulášovi z Hrádku*, podkomořímu markrabství Moravského, těmito slovy: „Pán Bůh se politovati rač, k čemu ta země přichází; obávati se jest jistě, nemajíc v tom žádné ochrany, v krátce abychom neměli z Moravy poušť arabskou. Ale Bůh račiž to zlé odvrátiti od nás!“ [2])

Netoliko zmatky domácích vášní husitských oživovaly, ale i všeliké novoty náboženské z ciziny, zejména z říše Německé, ohlasu nalézaly na Moravě. Rozkolnictví vlivem povolaných i nepovolaných kazatelů rozvětvilo se tak, že posléze i jednotlivé obce čítaly několikeré sekty náboženské. Tak na př. v jediném Slavkově jedenáctero vyznání se rozhostilo. [3])

Vyznavači jednotlivých učení krutě brojili proti sobě, všickni pak proti církvi katolické.

R. 1608. stavové na Moravě u přítomnosti *Matyáše*, krále uherského a markrabí moravského, na plném sněmě, drženém v Brně, uložili si tu svobodu v náboženství, by každý mohl věřiti tak, jak

---

[1]) Laskavou ochotou vdp. vikáře kroměřížského Jana Korce rukopis tento zaslán mistopředsedovi Historického kroužku, vdp. superioru P. Jos. Svobodovi. Po úradě s ním a s vdp. prof. Drem. Ant. Podlahou uvážal jsem se zprávy tyto k tisku upraviti a ve 2 částech vydati ve Sborníku.

[2]) Corresp. 3. Sept. 1597.

[3]) Mor. et Pilař. Tom. II. p. 535 a j. pram.

komu Bůh dá poznati. A od té doby valně rozmnožilo se sektářství, avšak nemělo na tom dosti, že mu již úplně puštěna zvůle, vyznavači různých nauk náboženských ještě usilovali potlačiti víru katolickou.

R. 1611. akatolíci chtěli zmocniti se kostela sv. Maurice v Olomouci. V měsíci lednu při pohřbu jinověrce na hřbitově téhož kostela nemalé pohnutí povstalo v lidu obecném; podobně v Opavě, Brně, Nov. Jičíně a jinde akatolíci usilovali zmocniti se kostelů farních. Avšak horlivým přičiněním kardinála *Františka z Dietrichšteina* vše zůstalo při starobylém způsobu.

Teprve roku 1619. Moravané, vzavše sobě příklad z Čechův a s nimi se spojivše, obzvláště ti z nich, kteří byli nekatolického náboženství, zjevně a násilím jali se víru katolickou utlačovati, i opanovali v Brně kostel sv. Jakuba, v Olomouci chrám sv. Maurice, svrhli měšťany katolické z předních úřadův a na místo jejich usadili evangelíky a pikardy. Kardinála Františka z Dietrichšteina uvěznili v Brně a totéž učinili i praelátům a kanovníkům v Olomouci, a statky jejich jakož i řeholníkův si osvojili.[1])

Dne 6. května téhož roku stavové evangeličtí, v Brně shromáždění, ze země vypověděli řád jesuitův. Dekret, německým jazykem vydaný, v krátkém výtahu zněl: „My N. N. pánové a rytíři, měšťané a občané markrabství Moravského evangelickému náboženství oddaní, tělo a krev Pána a Spasitele našeho pod obojí přijímající, teď v městě Brně shromáždění ohlašujeme a oznamujeme tímto listem každému, kdož čísti nebo slyšeti bude, a zejména kdež toho zapotřebí . . ., že jesuitskou sektu považujeme za šmejdíře a pobuřovatele, kteříž od špatných a falešných rad nechtějí upustiti, i snesli jsme se na tom, jesuity z tohoto markrabství Moravského na věčné časy vypověděti a vyhnati . . . Protož Vám rektorům, mistrům, učitelům a všem jesuitům, kteří se v tomto markrabství Moravském buď v městech a městysech anebo na kterýchkoli místech zdržujete, tímto přísně přikazujeme, abyste od nás ustanoveným pánům kommissařům hned a bez odkládání a bez vytáčky dobrovolně odevzdali klíče kostelův a klášterův a po oznámení tohoto patentu odtud se klidili, naší milé vlasti se vyhýbali, a nechať se nikdo z Vás anebo z Vaší sekty a roty v budoucnosti až do věčných časů nikdy již nedá pod jakoužkoli záminkou aneb pod jakýmžkoli titulem najíti v tomto markrabství Moravském. Pakliže by některý z Vás proti tomuto našemu oznámení ještě dopaden byl v této zemi buď to kdekoliv, bez milosti a bez soudního vyšetřování budiž na hrdle trestán, od kohokoli z nás stavů bude postižen“.[2])

Na to následoval patent vévody lehnického *Jana Kristiana*, tehdejšího nejvyššího hejtmana slezského, dne 24. června r. 1619. vydaný, jímž jesuité s podobnou potupou vypověděni a zároveň další krok na úkor katolíkův učiněn; neboť i těm, o nichž by se dokázalo, že jsou přátelé jesuitů, vyhrožováno trestem na cti i na jmění. Ku konci patent podotýká, že takového jednání potřebí jest k dosažení netoliko pokoje a míru, nýbrž i k docílení důvěry k německému živlu.[3])

[1]) Pešina z Čechor. Prod. Mor. k. 3.
[2]) D'Elvert, Beiträge zur Gesch. der Reb. p. 11.
[3]) Londorp, Acta publica pag. 243; D'Elvert, Beiträge p. 12.

Již dne 7. srpna téhož roku kardinál František z Dietrichšteina prohlášen byl nepřítelem vlasti a vydán proti němu, proti klášterům i proti všem katolíkům soudní nález sněmovní tohoto obsahu:

„Poněvadž nejen dle doslechu nýbrž i v pravdě stvrzeno nalezáme, že i kardinál z Dietrichšteina jest nepřítelem vlasti a své statky obsazuje lidem ozbrojeným, pak že se i kapitoly v Olomouci a v Brně, jakož i praeláti veřejně pronesli, že nám nepřispějí k pomoci a také žádného lidu poslati nechtějí a *nemohou*, protože by to bylo proti jejich svědomí: protož jsme se na tom snesli, by všechny statky biskupské, kapitol a klášterů, v to počítaje i statky klášterních panen, jakož i kardinálovy vlastní statky dědičné byly zabaveny, jejich poddaní všech povinností k nim sproštěni a za to nám stavům a zemi přiřknuti a podřízeni byli. Takové statky mají od osob, jež my v každém okrese k tomu ustanovíme, prodány býti z plnomocenství našeho každému, kdož by je chtěl koupiti. Opatům, proboštům, jich mnichům a jiným osobám řeholním má se nějaké výživné vypláceti ze statků těch; ale klášterním pannám, které by se chtěly provdati, má se dáti věno, těm ostatním, které by volily při řeholi své zůstati, též se má poskytnouti nějaké výživné. Všecky kláštery, jak v městech tak v dědinách, nechať se pilně prohledají, a co by se v nich zbraní a válečných potřeb nebo věcí ze zlata, stříbra, co klenotů a peněz nalezlo, má býti pobráno a k blahu země obráceno. Pro nevěrnost vypovídáme shora jmenovaného kardinála Františka, biskupa olomouckého a brněnského, na věky ze země a zároveň nařizujeme, by členové kapitoly olomoucké a brněnské byli jati a uvězněni. Poněvadž pak i to se nalézá, že občané, kteříž oddáni jsou katolickému náboženství a těm řádům, s nimi strojí praktiky a udržují spojení, snesli jsme se na tom, by všechny domy jejich a veškery zbraně a válečné potřeby byly vzaty a uloženy na jistá místa. Pak že jim nikterak věřiti a důvěřovati nemůžeme, protož hned také ustanovujeme, by všichni, kteří ještě buď v nových anebo starých úřadech trvají, před našimi kommissaři složili účty a na jejich místa ustanoveni byli jiní evangelického vyznání.“ [1]) Téhož ještě dne všichni manové biskupa olomouckého sproštěni jsou závazkův a poddanosti své i stali se plnými majiteli lenních statků svých.

S jakým záštím proti katolickému náboženství vydávány patenty, s takovou zuřivostí též uváděny ve skutek. Na řeholní a světské duchovenstvo takové se činily nátisky, že mnozí, nemohouce jich snésti a nejsouce jisti životem svým, přinuceni jsou ven ze země vyjíti, do ciziny se odebrati, a co kde svého měli, zanechati v moci odpůrcův. Známo jest umučení blahoslaveného *Jana Sarkandra*, jenž v krutých mukách život svůj dokonal v Olomouci dne 17. března r. 1620.

Dle slov Písma sv.: „Bijte pastýře, i rozprchnou se ovce (u sv. Marka 14. k. 27. v.), katolické církvi na Moravě chystala se úplná záhuba, avšak ještě téhož roku osvědčilo se přísloví: „Člověk míní, Pán Bůh mění“ ve prospěch katolíkův. Podivuhodně rychlou změnou myslí více než vítězstvím dne 8. listopadu 1620 na Bílé hoře vy-

[1]) D' Elvert, Beitr. pag. 51.

dobytým císař *Ferdinand II.* nabyl v Čechách a na Moravě tak mocného postavení, že v krátké době mohl zemím koruny České dáti obnovené zřízení zemské, a mimo to se pak úsilovně vynasnažoval, by katolické církvi nahradil ztráty a škody utrpené.

Kardinál Dietrichštein byl od něho dne 21. ledna 1621 ustanoven generálním kommissařem pro Moravu a nadán obzvláštní pravomocí. Reskriptem ze dne 23. ledna t. r. císař Ferdinand II. zrušil dekret stavů moravských o vyobcování jesuitův a nařídil, aby jim bývalé kolleje bez průtahu byly navráceny, pobrané zboží, pokud je lze nalézti, opět doručeno, k tomu i důchody a užitky po čas jejich ze země vypovědění nespravedlivě zadržené nahrazeny. „Neboť důvody ve snesení sněmu moravského v Brně ze dne 9. května 1619.“, praví reskript, „nejsou leč čiré pomluvy a podezřívky, které nikdy ni v nejmenším nelze dokázati, a jež pouze za tím účelem byly vymyšleny, by vyvolaly nenávist proti řádu jesuitskému a za nimi ukrýti se mohly pravé záměry a choutky původcův. Ostatně jim samým a všemu lidu moravskému dobře bylo známo, že řád jesuitů vede život počestný a pokojný, kázeň a poslušnost k zákonitým vrchnostem udržuje vyučováním mládeže, kázáním a nábožným cvičením lidu a horlivě a statečně si vede při bohoslužbě.“ [1])

Ještě téhož roku katolické smýšlení lidu, zejména v Brně a okolí, osvědčilo se stkvělou slavností. Na poděkovanou Bohu a blahoslavené Panně Marii, jížto katolíci, v době útrap svých prosíce za ochranu, mnohými se zavázali sliby, kardinál František Dietrichštein druhou neděli po velikonocích zařídil slavný poutnický průvod z Brna do Křtin. Účastenství z města a okolí bylo ohromně veliké. Průvod vedl kardinál sám dílem pěšky, dílem na koni. Celou cestou k nebesům se vznášely hlučné chvalozpěvy. [2])

Vypuzení katoličtí pastýři duchovní vraceli se k opuštěným stádcům svým a na mnohých místech v krátké době byly setřeny stopy bouře, která zuřila v katolických obcích v době nedávno minulé. Nicméně zbylo ještě veliké množství takových okrsků, kde zavedení starého řádu potkávalo se s tuhým odporem. Evangelíci zhusta putovali k takovým místům, kde dosud císařská nařízení minula se s výsledky, anebo přebíhali přes hranice, by tam vykonali své pobožnosti. To však jen předstírali, neboť zhusta při takových schůzích docházelo k bouřlivým výstupům, které více zasahovaly do politiky než do náboženství. Císař Ferdinand II. následkem toho viděl se nucena, takovéto vybíhání do jiných měst a do ciziny přísně zakázati, což výslovně platilo občanům brněnským a olomouckým. [3]) Nejvíce pak naléhal na to, by sekta novokřtěnců na Moravě byla vyhlazena, pročež ze země vypověděl všechny rodiny toho vyznání, mezi nimi ovšem byla valná část cizích přistěhovalcův, a bez prodlení dal je přepraviti přes hranice. [4]) Ostatně novokřtěnci ve veřejném životě pramálo požívali důvěry a vážnosti, neboť když následkem císařského nařízení jedni z nich skutečně se stěhovali ze země, mnozí jiní, bludu se odřekše, navrátili se do církve katolické,

[1]) Card. Caraffa, Comment. de Germ. sacr. rest.
[2]) Vigsius, Vallis Bapt. pag. 48.
[3]) Reskript ze dne 19. dubna 1622.
[4]) Reskript ze dne 17. září 1622.

nechtěly ani těchto obce a cechy řemeslnické trpěti mezi
tak že se jich kardinál Dietrichštein musel rázně ujmouti, by
v občanském žití a v živnosti jejich neděla křivda. [1])

S osobami jiných akatolických vyznání nakládáno m
mírněji, dostávalyť delší lhůty na rozmýšlenou, povolovalo
celé desítiletí, by, chtějí-li se vystěhovati, své zboží movité a
nemovité v té době urovnaly a zcizily, a když lhůty vypršely
hání na ně bylo vlastně ustanovení nových lhůt; byloť spíše
zůstaveno, by vnitřní duchovní silou pravdy své působila na
obrácení.

Jesuité ze země vypuzení vrátili se na předešlá místa
některé nové si zařídili kolleje. Roku 1624. hrabě *Michael*
Althan založil jim jednu novou kollej v Jihlavě a druhou ve Z
Kateřina Zoubková ze Zdětína r. 1635. uvedla je do Hradiště;
tiška hraběnka Slavatová usadila je v Telči r. 1655. a biskup
z Lichtenšteina r. 1666. v Tuřanech. Činnost jejich osvědčo
dílem v kázáních, jež mimo stálá sídla svá mívali na roz
místech proti kacířství, dílem ve školství, které jim z vět
bylo svěřeno. Jakožto kazatelé prosluli zvláště P. Jiří Aq
v Břeclavě, P. Jan Drachovský v Lipníce, Jan Skutelanus
nicích, Petr Stephanides v Ostrově, Václav Kanabius a Pavel
na Lukově a Vsetíně, Alkoš a Pátek ve Vyzovicích, Martin
dikti a Jan Jaranovský v Brumově a v Kloboucích, P. Ka
Pernšteině, P. Jonas v Opavě. [2]) Ve školství kardinál Dietri
r. 1624. svěřil jim seminář olomoucký k vychování mladého
venstva a mimo to jali se vyučovati na nově zřízených gym
ve Znojmě r. 1624., v Jihlavě a v Opavě r. 1625., v Hradiš
1643. a v Telči r. 1651. Vysoké školy v Olomouci byly od z
r. 1573. (mimo v době vypuzení jesuitů ze země) vždy v
rukou.

Vedle jesuitů začal též nově zřízený řád otcův pobožný
čili *piaristů* působiti na Moravě. Kardinál *Dietrichštein* zalo
kollej v Mikulově r. 1631. a v Lipníce r. 1634.; baron *Fr*
Magni o rok dříve (1633) usadil je v Strážnici.

Oba tito řádové, i jesuité i piaristé, získali si velikých
o vychování katolické mládeže a mnoho přispěli k sesílení ka
víry na Moravě, ačkoliv úspěšná práce jejich v bouřlivé do
války třicetileté velmi bývala znesnadňována a často přeru

Ostatním duchovním řádům připadlo za úkol vypomá
správě duchovní. Na 300 farností bylo bez duchovních správců
ských kněží nedostávalo se k obsazení uprázdněných míst.
kardinál Dietrichštein vyžádal u papeže *Urbana VIII.* r. 16
volení, by způsobilé řeholníky z různých řádů směl ustan
za faráře. Dle tohoto papežského svolení uprázdněné fary obsa
bývaly kněžími z řádův *augustiniánů, karmelitů, dominikánů,*
škánů, kapucínů a j., muži vybranými, jimž šlo o to, by katol
náboženství opět zjednali původní všeobecné rozšíření. [3])

[1]) Dietrichšteinův patent vydaný v listopadu 1622.
[2]) Pešina, Předchůdce 1663.
[3]) Pilař, Hist.

Život v klášteřích vůbec osvědčoval vždy čilejší ruch ku zvelebení náboženského vzdělání a nabýval vždy více nových sil přes to, že tak zostouzen byl život řeholní rozličným reformatorským učením a krutě pronásledován a potlačován v dobách panujícího akatolicismu.[1])

Snahy církve od světské vlády znamenitě podporovány, ba zhusta puzeny byly k větší ráznosti. Dokazují to mnohé edikty císařů *Ferdinanda II. i III. a Leopolda I.* Ferdinand II. Moravanům kladl na srdce, by pomněli, že vlast jejich nikdy nežila ve větším rozkvětu, než kdy jakož za časů Karla IV. panovala jednota ve víře.[2]) S ním souhlasili i nástupcové jeho; avšak i stavové moravští na sněmích zemských r. 1649, 1650. a 1651. na tom se snesli, že o to každý v oboru svém budou míti péči, by se Morava úplně navrátila k jednotě víry katolické. Ještě rozhodněji si počínali na sněmích r. 1667. a 1668. Dne 11. června r. 1667. snesli se na tom, že „pro zachování samospasitelné víry katolické, poněvadž s nemalou nelibostí dověděli se, že na některých místech sektářským kazatelům dovoluje se tajný přístup, jakož i nekatolickým poddaným dopouští se hromadně choditi do Slezska na odbývání pobožností, Jeho cís. a král. Veličenstvo proto požádají nejponíženější prosbou, by k zachování zemského řádu náboženského a k zachovávání vydaných ediktů věc tu skrze zemského a krajské hejtmany ráčil dáti náležitě vyšetřiti, k ní přísně dohlížeti a toho, kdo by se provinil, nepromi-nutelným trestem stíhati.“[3])

Dne 27. července r. 1668. stavové snesli se jednomyslně, „že k lepšímu ustálení samospasitelného náboženství katolického všichni vespolek a každý zvláště všemožnou bedlivostí chtějí přihlížeti a přičiniti se, poněvadž na některých panstvích a statcích nalézají se akatoličtí poddaní, by titíž přivedeni byli k svaté církvi katolické a jejich obrácení provedlo se způsobilými missionáři, kteří by vedle farářů usadili se v obcích.“[4])

1. Missie ve Šternberce.

Kolem polovice XVI. století *Jan Václav Berka z Dubé*, pán na Šternberce, jinověrcům dovolil volnější usazování na statcích svých. Tak přibylo do Šternberka lidí různého vyznání náboženského, kteří hledíce názory své šířiti mezi lidem, Šternberk v krátké době učinili střediskem tehdejšího z Německa pošlého ruchu proti katolickému náboženství. R. 1556. akatolíci ve Šternberce tvořili již samostatnou obec duchovní, řízenou lutherským kazatelem. K nim přidružil se odpadlý kněz Havel, z Mohelnice vypovědený, jenž katolíkům ohavné dával pohoršení, spíláním a hubováním svým takové

[1]) R. 1663. Pešina z Čechorodu ve svém Předchůdci Moravopisu vypočítal 53 kláštery a konventy, v nichž byl značný počet řeholníkův, ačkoli, jak na počátku praveno, akatoličtí stavové v krátké době panování svého zrušili všecky kláštery a mnichy rozehnali.

[2]) Edikt z r. 1628.

[3]) D' Elvert, Beiträge CCXXI.

[4]) D' Elvert, tamtéž.

nabyl oblíbenosti, že zvědavý lid přicházel až od Olomouce, by slyšel jeho kázaní, až jej císař dal vyhnati z města.

Konvent řeholníků sv. Augustina, založený *Albertem ze Šternberka* r. 1371., bohužel tehdáž slabým byl obráncem víry proti návalu odpůrců náboženství katolického. Panovaly v něm vnitřní rozepře, kázeň byla pokleslá, a někteří svobodomyslní řeholníci dokonce odpadli od víry. Smutný to zajisté zjev, když s katolické kazatelny jistý kněz Lukáš si dovolil „zjevně na kázáních svých mnohé sektářské, bludné a hrozné věci proti Pánu Bohu a svaté víře naší kázati a mezi lidi vtrušovati.“ [1]) Byl sice biskupem *Markem Kühnem* a císařem Ferdinandem I. odstraněn, avšak tím nebylo všemu odpomoženo. Stav věcí velice se zhoršil, když jediná dcera Jana Václava z Dubé *Kateřina* r. 1570. provdala se za vévodu *Karla Münsterberského*. Tento, zcela jsa oddán novotářství náboženskému, velikým byl nepřítelem náboženství i duchovenstva katolického. Téměř v neustálé rozepři žil s biskupem olomouckým *Stanislavem Pavlovským* a všelikým způsobem podporoval odpadlictví od víry. R. 1592. pro lutherány vystavěl kostel sv. Trojice, dva domy pro lutherské kazatele a školu. Kazatelé měli právo povolávati občany na radnici a nutiti je k přijetí některých artikulů na úkor víry katolické. Rodiče byli pokutami pohánění k tomu, by dítky své posílali do lutherské školy a násilím překáženo, by dítky chodily do školy katolické. Stav katolíkův i konventu augustiniánského při takových poměrech ve Šternberce nebyl utěšený.

Po smrti vévody Karla Münsterberského († 1617) synové jeho, *Jindřich Václav* a *Karel Bedřich*, stejným se brali směrem za otcem svým. Vévoda Karel Bedřich hned po nastoupení svého dědictví vydal nový řád bohoslužebný pro Šternberk, kde v 15 artikulích určil, jak a kdy se má zpovídati, jak a kdy dávati rozhřešení, jakých trestů církevních užiti, jak se mají synody odbývati a t. d. Tehdáž již první akatolický kazatel ve Šternberce počal se nazývati farářem šternberským a superintendentem celého kraje.

R. 1619. dne 6. září kněží z konventu byli surovým poplachem rozehnáni a museli se tak rychle rozutíkati, že kromě breviářů a holí nemohli si ničeho vzíti. Po dvou letech vrátili se sice do svého kláštera, avšak pobyt jejich ve Šternberce nebyl leč choulostivé živoření. Chrám sv. Trojice k rozkazu cís. Ferdinanda II. byl zavřen, katolíci vzati v ochranu, konány toliko katolické služby Boží veřejně a přihlíženo k tomu, by církev opět nabyla ztracené půdy. Docílilo se tím některých, ač nepatrných úspěchův, ale z nenadání nová pohroma přivalila se na město.

R. 1642. čety švédské, vrazivše do Moravy, na čas obsadili Šternberk, probošta augustiniánů zajali, všechno, co nějakou cenu mělo, z konventu a kostela katolického pobrali a chrám sv. Trojice otevřeli opět, načež se mezi slabým lidem velice množilo odpadlictví od víry, obzvláště za tou příčinou, že nebyli znepokojováni, když onen chrám navštěvovali. U víře samé ve Šternberce panoval nejhorší zmatek. Byla tu směsice náboženských názorův evangelických, pikardů, kalvinů a jiných; všichni pak se chlubili, že nalezše pravdu, obnovili starou církev Kristovu. V popředí těch, kteří

[1]) Corresp. 7.

brojili proti církvi, tlačili se prostopášní vysloužilci vojenští, nestudující studenti, řemeslníci nezaměstnaní, kteří si dovolovali různých výtržností.

R. 1647. zemřel vévoda Karel Bedřich, a jediná jeho dcera *Marie Alžběta*, kterou za manželku pojal *Silvius Nimrod*, vévoda würtemberský, r. 1664. chrám sv. Trojice a školu protestantskou darovala městu; i stal se chrám sv. Trojice od té doby městským kostelem farním a škola městskou školou farní.

Nedlouho potom (r. 1667.) kníže biskup olomoucký *Karel z Lichtenšteina* do Šternberka poslal dva jesuity, P. *Michaela Planka* a *Filipa Hartunga*, by tam netoliko zamezili úplné zaniknutí náboženství katolického, nýbrž pokud možná odpadlíky navrátili do lůna církve.

Přišedše do Šternberka, missionáři nalezli pouze jednu rodinu úplně katolickou, a co se jich k nim hlásilo, všech všudy bylo asi 20 duší. Nejhorší bylo, že správu města měl v rukou muž, jenž za dlouholetého úřadování svého dovedl to tam, že se všechno řídilo podle jeho hlavy, ačkoli povaha jeho nebyla beze skvrn a mnohé nepravosti mu vytýkány veřejně. Událo-li se něco na úkor katolické církvi, na potupu katolického duchovenstva, anebo páchaly-li se výtržnosti proti zbývajícímu hloučku katolíků, mhouřil oči a stavěl se, jakoby ničeho neviděl a neslyšel. K missionářům choval se na oko lho-tejně a netečně, za zády však horlivě proti nim osnoval.

Odhodláni jsouce ke vší možné snaze a obětavosti v díle svém, missionáři hleděli se s lidem seznámiti blíže a domáhali se přístupu k jednotlivým rodinám. Při tom ovšem se potkávali, jak bylo lze předvídati, s různými překážkami. Jedni se jich s hrdou vzdorovitostí tázali, jakým právem se opovažují vstoupiti do příbytků jejich, ježto prý nechtějí a nepotřebují poučováni býti. Otcové duchovní klidně a konejšivě odpovídali; jejich mírné, vážné a důstojné chování příjemně se lišilo od vášnivého počínání kazatelů sektářských, z jejichž úst vycházelo více bezbožných než evangelických slov, kteříž ustavičně popouzeli jediné k nenávisti proti posvátným obřadům církve katolické, a protož, cokoli svatého, ctihodného a srdci drahého nalézali jakožto upomínku na katolicism, nemilosrdně smýkali do prachu a kalu, hanobili a uváděli v posměch. Nejeden, jehož srdce až dosud nebylo pusté a prázdné něžnějších citů náboženských, patřil na to s ustrnutím. Domnívajíce se, že jesuité v té příčině nebudou o nic lepší, s nevolí je viděli vstupovati; zpozorovavše však ušlechtilou jejich vlídnost, nezdráhali se počíti s nimi vážnou rozmluvu o věcech náboženských, a znenáhla pukala drsná kůra na srdci jejich. Nelze upříti, že náboženského poučení bylo nanejvýš třeba, neboť škola akatolická výchovu mládeže tak zanedbala, že výrostkové na nejjednodušší otázky nedovedli odpověděti, že ani modlitbu Páně neuměli se modliti, ba ani znamením kříže nedovedli se požehnati!

Trhání svazků náboženských od lidí svobodomyslných, šlapání posvátných zákonů mravnosti, zanedbávání výkonů bohoslužebných přivodilo nepořádek v obecném žití tak hrozný a děsný, že mnohý člověk míru a pořádku milovný nad tím spráskl rukama a přál si ze srdce, by již té nevázanosti byl učiněn konec. Člověk nebyl bezpečen na ulici, výtržnosti nejhrubšího druhu dály se beztrestně, nešest a nepravost všeliká veřejně se páchala, celé davy ozbrojených

zákeřníků potulovaly se po okolí, a přece správa města nemohla neb snad i nechtěla proti nim nastoupiti dle práva, protože jí z počátku taková sběř byla nástrojem k rychlému hubení katolické víry mezi občany šternberskými.

Někteří, když se jesuité s nimi dali do řeči, lhostejně poslouchali jejich slova, pokrčili ramenoma a netečně se ubírali dále; jiní veřejně jim smrtí vyhrožovali. To však nikterak nezastrašilo missionářů, uvyklých ve škole života pronásledování a strastem. Žákové těch mistrů, kteří se odvážili mezi surové pohany a život svůj obětovali za víru Kristovu, nelekali se výhrůžných slov několika buřičů. Jim bylo skrocení rozlícených vášní a uvedení svedeného lidu na cestu pravdy a spravedlnosti jediným cílem, k němuž upírali zrak svůj, ostatně jsouce přesvědčeni, že nad nimi vládne vůle a ruka Páně. —

Největší překážky vznikaly jim ve večerních schůzích občanů. Tu bylo dotazův o missionářích a vypravování o nich bez konce. Každý krok jejich, každé slovo posuzovali a vykládali na špatnou stránku, přemlouvali a zastrašovali ty, kteří se za dne k missionářům měli poněkud vlídněji a náchylněji, tupili a hanobili katolicism až hrůza poslouchati; ba skládali i hanlivé písně, jež uličníci a chátra pro obveselení zpívali po městě, by posměchem mařili činnost jesuitův. I ponocný, když vyvolával dvanáctou hodinu, zpíval k tomu tyto verše německé:

Ihr liebe Herren, laßt Euch ſagen,
Der Teufel hat zwei Wölf [1]) eingeſchlagen,
Bewahrt den Glauben und das Licht,
Und werdet doch katholiſch nicht,
Behüth Euch Gott der Herre! [2])

Kníže-biskup Karel z Lichtenšteina missionářům vymohl, že jim chrám sv. Trojice byl postoupen, by v něm lidu kázali. R. 1668. dne 27. května byl kostel od něho posvěcen a tři oltáře v něm zřízeny ku poctě sv. Karla Borromejského, sv. Anny a sv. Františka Xaverského. Nápis nad vchodem, jenž pln byl nenávisti zakladatelů chrámu proti církvi katolické, při té příležitosti vymazán. Zněl úplně takto:

Gantz new diej' kirch erbavet iſt
Zu ehren dem Herrn Jeſu Chriſt,
Dergleichen hie nie geweſt bisher,
Die vnbeſchmeiſt gefvnden wär
Von Pabſtes falſcher lehr vnd gifft,
So er in andern hat geſtifft.
Hilff Jeſu Chriſt, daß ſie bleib rein.
Richts billich als dein Wort allein.
Avs ſonderlicher chriſtlicher andacht
Sie hat fvndirt vnd vollerbracht
Fürſt Carl, Hertzog zu Minſterberg.
Lobt Gott, daß ihn der Herr beſterkt

[1]) Hříčka slovná: zwei Wölf = zwölf.

[2]) Milí páni, dejte si říci,
ďábel na nás poslal dva vlky,
bleďte víru a oheň střící
a nestaňte se katolíky!
Ochraňuj Vás Pán Bůh!

Im Eintauſend fünfhunderten Jahr
Die andre Zahl Zwey vnd Neuntzig war.
Die erſte Predig drinnen thatt
Tobias Faber von der Neveſtadt.
In ſolcher er, damit er weyhet
Diß Haus vnd die gantze Stadt erfreuet,
Kein Chriſam noch Weychwaſſer verbraucht,
Kein Fahn, kein kreutz, kein Bäbſtlich kraut,
Sondern bloß Gottes wort vnd gebett.
Die gläubige Schaar ihm helffen thätt. [1])

Odevzdání chrámu sv. Trojice katolíkům v době missií bylo událostí nemalého dosahu. Veřejné služby Boží od té chvíle konaly se jediné katolickým obřadem. S druhé strany vůdcové akatolíků radostí mnuly si ruce, že se jesuité nedodělali žádných patrných úspěchův, ačkoli téměř tři čtvrti roku usilovali a namáhali se o to neúnavně. A vskutku, kdyby byl někdo pokrok missií cenil podle toho, kolik odpadlíků se navrátilo k církvi nebo kolik protestantů složilo vyznání víry katolické, byl by dospěl k smutnému výsledku a snad by byl i všechnu námahu jesuitů prohlásil za marnou. Venkované poukazovali na město, jakoby cítili svou závislost na vyšším vzdělání městském, říkouce, že přestoupí, až je měšťané předcházeti budou s dobrým příkladem; v městě pak panovalo zastrašování rozličnými výhrůžkami.

Kněžna Alžběta každému z úředníků a poddaných svých, který by se navrátil k církvi katolické, pohrozila hněvem a pomstou. Kolovaly různé pověsti: že každý, kdo proti vůli panstva stane se katolíkem, bez milosti bude občanského práva zbaven a stižen těžkými pokutami. Nechať všichni setrvají v jednomyslném odporu, neboť prý v krátké době kněžna domůže se toho, by missionáři byli odstraněni, neodejdou-li sami, vidouce marné namáhání své. Tím se i stalo, že mnozí, jakkoli v mysli své následkem horlivého a důkladného poučování přesvědčeni byli o pravdě víry katolické, o svatosti a samospasitelnosti církve katolické, čímž se soukromé

[1]) Celý chrám ten stavěn z čista
ke cti Pána Jezu Krista,
podobný tu nebyl chrám,
jenž by nebyl zkažen nám
jedem papeže, učením nepravým,
jak to jinde činil s bezprávím.
Pomoz, Jezu Kriste sám,
čistým ať zůstane nám
Ve světě jen spravedlivé
pouhé Tvoje slovo živé.
Ze křesťanské zbožnosti
zbudoval jej k radosti
kníže Karel z Minsterberka nám.
(chvalte Boha, že jej sílil sám)
roku tisícího pětistého,
k tomu dva a devadesátého.
První kázání měl od slova
Faber Tobiáš tu z Unčova.
Při tom, aby dům ten posvětil,
čímžto celé město potěšil,
neužíval křížma ani vody svěcené,
korouhve ni kříže, papežské ni zeliny,
nýbrž modlitby a Božího jen slova,
jež sbor věřících si v srdci chová.

netajili missionářům, nicméně žádný z nich nechtěl se odhodlati k tomu, by učině počátek, první složil vyznání víry.

Tak trvalo až do začátku r. 1669., kdy biskup olomoucký zemské vládě podal zprávu o překážkách missii, načež panující tehdáž *Leopold I.* zvláštním královským listem dal kněžně Alžbětě věděti, že nemá žádného práva k nějakému nátlaku na svědomí svých poddaných, co se týče náboženského vyznání, že by každé utiskování přestupujících na katolickou víru bylo přehmatem proti stávajícímu řádu zemskému, a že naproti tomu katolíky vezme pod královskou ochranu svou. List tento v obecnou známost uveden byv, na mnoze zmenšil choulostivost lidí ke katolické víře se klonících.

Když se pak shledalo, že valná část obyvatelstva ještě v nedůvěřivosti trvala jedině snad proto, že ve všech úřadech městských posud zasedali mužové nepřekonatelným odporem proti katolickému učení naplnění a jím se chlubící, kteříž ani po královském ediktě nepřestávali vyhrožovati pomstou, vydán byl od císaře a krále českého Leopolda I. rozkaz, by správa města byla výhradně katolická. Jestliže by purkmistr, konšelé, senátoři a ostatní chtěli zůstati v úřadech svých, ať se vykáží, že jsou katolíci, a pak ať stvrdí podpisem, že katolické církvi zůstanou věrnými; v tom případě však, když by jinému vyznání dali přednost, nechť bez odkladu úřad složí. Zároveň s listem tímto dostavili se královští kommissaři, v čele jejich olomoucký hejtman *Jan Kobylka z Kobylí*. Pro uvarování nějakého pobouření nebo dokonce srážek krvavých, k nimž luza v městě a okolí jevila chuti nemálo, do města přitáhlo něco jízdectva, jak si toho tajně bylo vyžádalo několik dobře smýšlejících měšťanův.

Když edikt královský přečten byl úředníkům na radnici shromážděným, všichni do jednoho vyznali se býti akatolíky, dokládajíce, že nikdy neupustí od svého vyznání náboženského. Potom s kommissaři a přítomnými kněžími katolickými rozpředli obšírné rokování, jež brzy na se bralo podobu vášnivé hádky náboženské, brzy se opět změnilo ve smířlivé smlouvání, jež za účel mělo, kommissaře přece posléze přiměti k tomu, by jich ponechali v úřadě a císaře Leopolda o tom zpravili, že to ve Šternberce při stávajících poměrech nelze jinak zaříditi. Když se jim to nepovedlo, a všechny námitky jejich vyvráceny, s velikou zvolali rozhorleností: „Nuže, když nám není dovoleno vyznávati víru, kterou si oblíbilo srdce naše, vzdáváme se, ač s bolestí, úřadů svých a k nohám vašim klademe starodávné přípisy svých práv," a odešli z radnice.

Odstupující radu městskou protestanté velebili s nadšením; složení úřadů bylo jim velikou obětí, ráznost a odhodlanost jejich skutkem rekovným. „Tak, tak," pravili, „nechať všichni učiní a vítězství bude jisté." A že se to přihodilo právě před královskými kommissaři, bylo jim obzvláštním zadostiučiněním. Nemyslili jinak, než že tím kommissaři přišli do velikých rozpaků, a že nebude jiné rady, leč požádati zase odstoupilých mužů, by opět uvázali se v úřady své, aniž by jim třeba bylo státi se katolickými.

Výpočty a naděje jejich však se nesplnily. Kommissaři nalezli dostatečný počet vážných a spolehlivých mužů, kteří z přesvědčení jsouce již katolíci, potvrdili podpisem svým, že stále vyznávati budou víru katolickou. I odevzdána jim tedy uprázdněná místa.

Po řádném ustanovení nové správy města bylo svolanému obecenstvu oznámeno, že císař a král Leopold a vládní jeho zástupce, kníže-biskup olomoucký Karel z Liechtenšteina snažně si přejí, by k vůli míru a svornosti občanů, pro pořádek v poměrech občanských, jichž náprava v celém obvodu panství Šternberského jeví se nanejvýš potřebnou, a pro spasení duše navrátili se k jediné pravé církvi Kristově. Bylo jim na srdce kladeno, by nevyhýbali se příležitosti k poznání pravého učení Ježíše Krista, aby hojně navštěvovali chrám Páně a z úst missionářů poslouchali kázání. Měli též hned důkaz podati smířlivé mysli. Navrženo, by se ještě tétéž chvíle účastnili průvodu, z radnice do kostela sv. Trojice pořádaného.

Návrh nejen nepotkal se s odporem, nýbrž proveden byl téměř s okázalou ochotností. V čele kráčel hejtman, za ním nově ustanovená rada městská, pak značný počet lidu, všichni v největším pořádku. K nim přidružilo se i několik těch, kteří složili úřad svůj. V kostele po mši sv. kněz po různu s některými přítomnými promluviv několik slov, propustil všechny, vzývaje za požehnání Boží. —

Nebyli však všichni tak pokojné a povolné mysli. Mezi těmi, kteříž ani na radnici se nedostavili ani průvodu neúčastnili, opodál missionářů strhl se náramný povyk, že se neslýchané spáchalo bezpráví, že se svědomí lidu ukřivdilo velice a p. Svolávány a odbývány schůze, v nichž chvílemi se jevila až šílená rozjitřenost myslí. Výtržnosti se opakovaly podobné těm, jimiž příchod missionářů byl přivítán a leccos učiněno na potupu jejich, při čemž se vyšetřilo, že hlavními původci toho byli někteří z propuštěných úředníkův a cechmistrů, kteří drželi s nimi.

Jako na počátku missií, tak ani té doby jesuité nedali se v díle svém másti. Denně klidně konali služby Boží, kázali a poučovali, jakoby ani nevěděli o nepřátelích kolem sebe. Z konventu augustiniánského tři kněží podporovali je s velikou horlivostí. Byli to děkan konventu P. *Urban Pirkl*, *František Mertich* a *Jan Trubík*. Počet katolíků rostl každým dnem. Obavy a choulostivost mizely, když se viděli od vlády zemské pod ochranu vzaty. Služby Boží byly vždy četněji navštěvovány, v rodinách zaváděl se opět katolický způsob žití přikázání církevních počalo se šetřiti, slovem duch katolický šířil se dál a hloub, probrav se z chmur bývalé rozervanosti náboženské.

Čím více půdy nabývala církev katolická, tím více rostla rozhořčenost strany protivné, vlastně jen několika vůdců jejích. Ti naprosto vyloučili katolíky z obcování svého, tak že s nimi nechtěli míti pražádného styku, ničeho od nich nekupovali, ničeho jim prodati nechtěli, ba bylo li jim jíti okolo bytu nějakého katolíka, raději zdaleka se vyhýbali. Schůze jejich děly se hojněji a rokovalo se vždy jizlivěji nejprve v domech znamenitějších přívrženců, potom v odlehlých chatách, v zahradách, na poli pod širým nebem a posléze v stodolách. Přiblížil-li se k nim mimoděk nějaký katolík, hned umlkli a dávajíce opovržení své neobaleně na jevo, jeden po druhém odcházeli. Z otevřených oken hostinců rozléhaly se nestoudné hanopísně, lání a zlořečení, a na ulicích děti bez ostychu opakovaly rouhavá slova, jež slýchaly z úst rodičů. Lid nádennický a služebný byl k největší nenávisti proti katolíkům popuzován a drážděn k vý-

tržnostem. Akatolíci nechtěli toho nikterak trpěti, by někdo z jejich souvěrců katolíkům sloužil anebo za mzdu pracoval. Čeledínové donuceni ze služby vystupovati, a když se jim nenaskytla nová služba v domech akatolických a oni pak třeli bídu a nouzi, krčilo se ramenoma a pravilo, že toho vinu nesou jesuité.

Mezi tím dostalo se neunaveně pracujícím missionářům znamenitého zadostiučinění; neboť mezi četnými konvertity získali také slovutného kazatele akatolického, doktora *Jana Latermanna*, který se od nich dal poučiti a r. 1669. veřejně přestoupil na víru katolickou.

Katoličtí úředníci měli trapné postavení. Některé osoby využitkovaly každinkou příležitost, by jim škodily. Sledovaly je krok za krokem a každé slovo, jež zaslechly, donášely kněžně, která bydlila v Olešnici ve Slezsku. Akatolíci v každém sebe nepatrnějším nařízení od nového úřadu vydaném spatřovali podkopávání svých práv a privilegií městských; proti všemu, ať bylo cokoli, vedli opposici a s ustavičnými stížnostmi chodili ke kněžně. Kněžna bez přestání popuzována množstvím žalob, v neustálé rozepři trvala s městskou správou a hleděla činnost její všelijak omeziti, až se úřadování její opravdu stalo pouhým živořením. Mimo to kněžna šternberským nekatolíkům, kteří po různu i hromadně do Olešnice putovali k protestantským službám Božím, dala radu, by mezi sebou tvořili přísně uzavřenou jednotu, tak ohrazenou, by ani k celé společnosti ani k jednotlivým členům jesuité neměli přístupu. Stalo se tak. Když missionáři z jakýchkoli příčin chtěli vkročiti do domu leckterého akatolíka, zavírali před nimi dvéře, řkouce, aby šli, že s nimi nechtějí ani mluviti. U některých dveří byli naděleni posměchem a sprostými nadávkami Zdálo se následkem toho, že, když nebude ani možnosti s protestanty promluviti, nezískají konvertitův, a tím přestanou i missie.

Po nějakou dobu ještě jesuité hleděli mnohého zbloudilce obrátiti, nedbajíce pohan a ústrků své vlastní osoby; po mnohých marných pokusech však od toho upustili. Zatím obrali si dvojí úkol jiný. U těch, kteří do té chvíle složili katolické vyznání víry, jiskra našeho svatého náboženství do srdcí jejich vložená potřebovala pečlivého ošetřování, by neuhasla, ale vzňala se v živý plamen horlivosti. Protož se jesuité věnovali důkladnému vyučování katolíků. Mnohým z nich nebezpečí hrozilo od příbuzenstva, od tovaryšstva řemeslnického a s jiných stran občanských. Aby neodpadali k vůli příbuzným, přátelům aneb představeným svým, jesuité snažili se svým věrným posluchačům a přívržencům vštěpovati ducha statečné lásky k Bohu a náchylnost k ctnostnému žití a udělovati jim rady, jak by mnohému pokušení mohli se buď vyhnouti buď statečně se ubrániti. Slibovali si též, a to ne bez příčiny, že živé příklady náležitého katolického žití zdárně působiti budou na okolí jednotlivých občanův, a že mnohé dosud zavřené srdce časem otevře se pravdě. Poněvadž se v městě teprv po nějaké době očekávati mohl značnější výsledek, zbývající čas věnovali venkovanům, mezi nimiž missií katolických zapotřebí bylo neméně než v městě.

Podnik missií ve vesnicích nebyl snadnější než v městě. Ukázalo se záhy, že tam potřeba právě tolik, ne-li více obětavosti, opatrnosti a vytrvalosti jako mezi měšťanstvem. Kromě toho se tam vy-

skytly ještě jiné překážky, s nimiž se missionáři v městě nepotkali. Vesnice byly od města vzdáleny, přístup k nim v hornaté krajině nesnadný, lidu bylo v nich málo, obyvatelé téměř všichni mezi sebou spřízněni, vzdělanost jejich byla na velmi nízkém stupni, bujelo ohromně mnoho předsudků, pověr a křivých ponětí o věcech náboženských, při tom nemalý panoval strach před vrchností, zejména před kněžnou, kterou si přestoupením na katolickou víru nechtěli rozhněvati, a veliká jevila se závislost na městě, které vysílanými řečníky vyzývalo k tvrdému odporu a sebe stavělo za příklad.

Kdyby se missionáři nebyli mohli vykázati písemným posláním a splnomocněním císařským, nebylo by jim snad bývalo ani možno s lidem v dědinách ústně promluviti; neboť jakmile je někdo spatřil a vzkřikl: „Missionáři jdou," hned jako před vpádem nepřátelského vojska z bytů utíkali na pole, do lesů, do hor. Tu nebylo jesuitům možno naprosto nic pořídíti. Vidouce, že pokusy jejich úplně jsou marny, požádali hejtmana olomouckého za podporu, by plachý lid alespoň uvědomil, oč tu jde, že totiž missionáři přicházejí k jejich opravdovému blahu z vůle císaře a krále, a by s sebou aspoň dali promluviti.

Rázný hejtman *Jan Kobylka* do některých obcí vydal se sám, do jiných poslal své zástupce shromáždil lid a dal jako ve Sternberce tytéž královské listy přečísti a vysvětliti. První list, že vrchnost panská u věcech náboženských pražádného nemá práva, anobrž by v tom pádě, když by někomu zabraňovala přestoupiti na katolickou víru anebo snad proto jemu škodila, že se vrátil k víře katolické, sama propadla přísnému trestu, na lid neučinil nijakého dojmu patrného. Nevěřili, že by někdo z nich mohl obstáti před kněžnou. Druhý list královský, nařizující, by obecní rada, pokud by se skládala z akatolíků, byla rozpuštěna a nahrazena samými katolíky, po vsích vyvolal náramné pobouření. Hejtman sám se při tom dostal do nemalých rozpaků a nesnází.

Katolíků byla nepatrná hrstka, z nichž většina chudších osadníků, a ti přece nemohou býti ustanoveni prvními v obci, uštěpačně namítali zámožní hospodáři, dosud vrch držící. Hejtman opravdu byl na rozpacích, avšak po nějakém přemýšlení rozhodl se pro přísné vykonání královského ediktu. Akatolická rada obecní prohlášena za rozpuštěnou a správa obce vložena do rukou katolíků, třeba mezi nimi byl některý chuďas, jehož bohatší málo si dříve vážili. Nové představenstvo výslovně vzato pod ochranu královských vrchních úřadův a obec jemu musela slíbiti poddanost, úctu a věrnost. Ale dosavadní představení nechtěli úřady své složiti. Všechno domlouvání bylo marno. Povstal hlomoz, vyhrožování, zlořečení; nejdrzejší hrozili pěstmi, a nechtějíce již ani slyšeti ani mluviti, nedali se déle zdržeti a všecko všudy proklínajíce odešli. Hejtman s vrchním správcem statku octnuvše se v poradní síni osamocenými, obeslali představené a některé sousedy skrze panské dráby, by se nanovo dostavili. Avšak nepřišel z nich žádný i vzkázali hrozebně, že každého, kdo by se opovážil k nim přiblížiti, bez milosti zabijí. Jak se mohlo souditi z příprav, byli skutečně ke všemu, i k zabití nezvaného hosta odhodláni. Každý dům o sobě byl zatarasen, dvéře a vrata zamčena a za nimi stáli mužové, jsouce ozbrojeni. Ženy s dětmi a s nejpotřebnějšími věcmi stěhovaly se do lesů. To vše dálo se za krátkou chvíli a jako

na umluvenou. Někteří snad z bujnosti, snad i ze šílené rozechvělosti mysli stříleli na poplach, prchající ženy a děti hlasitě naříkaly a bědovaly.

Při takových okolnostech kommissařům a jesuitům trudno bylo zůstati. Za chvíli přišli někteří rozvážlivější mužové a snažně žádali, by pánové opustili vesnici. I nezbylo opravdu jiné rady, než z ticha odejíti. Střelné rány vždy hustěji vybuchující slyšeny byly i v sousedních vesnicích a způsobily neobyčejné hnutí. Kdyby se byli pánové déle zdrželi, snad by se byla celá krajina vzbouřila.

Výstupy podobné opakovaly se v každé obci, do níž vkročili kommissaři s jesuity. Vše se patrně dělo podle úmluvy nebo tajného rozkazu. A přece jesuité každého dne činili nové pokusy, vždy nanovo pouštěli se v nebezpečí života, ač jim z toho nekynul ni nejnejmenší prospěch. Důvěra v Boha, pro jehož pravdu podnikali to vše, a vědomí, že pracují pro věc dobrou, nedalo jim ani cítiti, v jakých vězeli trudech.

Kněžna, jak jen mohla, působení missionářů mařila. Kromě ustavičného podporování a podněcování tajného, při němž slibováno brzké osvobození od kněží obtížných, ke trojímu kroku se odhodlala ve prospěch svých souvěrců. Předně vzkázala lidu, aby snoubenci, kdyby je „papističtí“ kněží oddati nechtěli pro jejich čisté náboženství, přišli na její hrad do Olešnice, tam že se jim postará o řádnou svatbu. Pak nařídila svému kapitánovi ve Šternberce, by pamětliv jsa úřadu a povolání svého, k blahodárnému řízení lidu poddaného co nejmírněji zacházel s ním pro víru, do které se tak málo jako panstvo míchati smí jakožto úřad pouze světský, což znamenalo asi tolik, jako aby výtržnostem a výbuchům vášně jinověrců proti katolíkům nezabraňoval. Tklivou výmluvností v témž listě hořekovala na utiskování lidu jež si dle zpráv donášečů představovala jako ukrutné pronásledování, ačkoli právě naopak katolíci, kteří byli týráni a trpěli křivdy a škody jiné, zlomyslně jim činěné, mohli mluviti o pronásledování. Litovala těch, kteří prý pro vyznání víry moří se v žaláři, kdežto zatím hospodářství jejich, zbaveno jsouc pracovných sil a dohlídky, musí hynouti, i nařídila, by ihned byli propuštěni. To bylo i kapitánu až přes příliš. Ve vězení arci bylo několik akatolíkův, ale nikoliv pro své vyznání náboženské, nýbrž pro výtržnosti a provinění, které žádný člověk nemohl pokládati za horlivost náboženskou. Avšak vášně mají své zvláštní názory a ponětí, a protož tak dlouho doléháno naň, až všichni byli z vězení propuštěni. Konečně dala městská rada věděti jiným listem, že jest jejím nezvratným přáním, by svržení cechmistrové nekatoličtí opět ustanoveni byli na její zodpovědnost.

Vyzvání kněžnino nezůstalo bez ohlasu. Našlo se několik mladých lidí, jimž v cestě stály překážky ke sňatku; a tito hned po prvním odepření šli na hrad Olešnický. Tam všichni nalezli přívětivou paní patronku a ochotného otce duchovního, kazatele evangelického, který nečinil pražádných překážek. V hlavní kapli snoubenci byli oddáni a od kněžny nadělено jim znamenitých darů. Manželský zákon se tu přestupoval opovážlivým způsobem, a protož jesuité byli nuceni k zemskému soudu podati na kněžnu žalobu. Zemský soud o tom zprávu podal císaři; císař pak rozkázal nejvyššímu sudí slezskému, by kněžna vzata byla do vyšetřování pro

přestoupení zákonů říšských. Kněžna půhonem k soudu přivedena byvši, všechno zapírala, nechtíc věděti ani o tom, že lidé ze Šternberka přicházeli na její hrad a tam byli oddáváni. Její vlastní zámecký kazatel však vydal svědectví proti ní, nezapíraje, že na rozkaz a zodpovědnost její snoubence oddával protizákonně. Zapírání kněžny před soudem nezůstalo bez následku: ti, jejichžto sňatek v Olešnici byl uzavřen, cítili se býti od ní oklamáni, a to je velice hnětlo.

Missionáři se všemožně vynasnažovali, by si proklestili cestu k srdci a nábožným citům obyvatelstva šternberského, i věnovali všechny síly své namáhavé své činnosti; avšak výsledek k vynaloženému úsilí a času nebyl v poměru ani poněkud jen uspokojujícím. Jest pravda, že po několika nedělích, co zasedala nová rada městská, k církvi se navrátil značnější počet odpadlých, a že byli za katolíky zapsáni, ale přesvědčení jejich bylo chabé a nedostatečné, i bylo se obávati, že jakmile by missie přestala a jesuité z města odešli, většina jich nebo dokonce všichni šmahem odpadnou nanovo.

Mezi tím P. Planka vystřídal jesuita P. *Arnold Engel*, muž plný horlivosti pro víru, čest a chválu Boží. Vida, že kněžna se snaží odhodlaností svou krok za krokem vytlačiti missionáře z města a okolí, P. Engel odhodlal se také k smělému kroku. Vydal se na cestu k císařskému dvoru, maje za to, že bezprostředně a ústně mnohem snadněji dojde rozhodného výsledku nežli pouhým dopisováním. V úterý po čtvrté neděli v postě dorazil do Vídně. Evangelium toho dne, v němž Ježíš proti židům se ohrazuje, že nehledá vlastní své chvály a nemluví svá, nýbrž slova Otce svého nebeského, mysl jeho naplnilo velikou důvěrou, neboť shledával na sobě něco podobného. Vždyť on také nevyhledával své vlastní chvály, nýbrž rozmnožení slávy Boží. Ačkoli příchod jeho nejevil pranic nápadného, neboť osoba samotného jednoho řeholníka, jenž v duchovních věcech v hlavním městě hledá pomoci, nemívá do sebe nic neobyčejného přece tenkrát jaksi výjimečně na sebe obrátil všeobecnou pozornost a mimovolně stal se předmětem neobvyklé zvědavosti. Kdo jest? odkud přichází? kdo jej k tomu měl? a mnoho jiných podobných otázek se ozývalo a různým způsobem zodpovídalo. Hádáno všelijak, málo kdo však věděl, proč vlastně přišel. Od některých znamenitých osob, jimž se svěřil se svým úmyslem, dáno mu na srozuměnou, že by měl takového zakročení ponechati vyšším úřadům, zejména knížeti biskupovi olomouckému. Jesuita však přesvědčen jsa o nutnosti prostředku neobyčejného, nedal se tak snadno odbýti.

Napřed hleděl získati nejvyššího kancléře království Českého, pak vyslance papežského a některé jiné vynikající osoby. Tito mu po delších rozmluvách vymohli slyšení u císaře, jemuž ústně přednesl svou žádost a podal pamětní spis o věcech z dosavadního vypravování již známých. Císař a král český Leopold vlídně přijal žádost missionářovu, slíbil, že ji náležité uváží, chválil apoštolskou horlivost jesuitův a připověděl, že hned po velikonočních svátcích dá rozhodnutí. P. Engel plný radosti z pořízení tak dobrého umínil si několik dní ve Vídni zůstati, až by se mohl navrátiti s písemným průkazem. Byloť pak vyčkání ve Vídni pro celou věc katolických missií nanejvýš užitečné, ba potřebné. Bez osobního jeho zakročení

bylo by konečné rozhodnutí vypadlo snad jinak, než si s počátku sliboval.

Rada císařova, když v úvahu vzala žádost za podporování missií, přišla na nemalé nesnáze a obtíže, které byly by spíše zrazovaly, by vláda rázněji zakročila. P. Engel byl častěji volán do dvorních kanceláří, dotazováno se ho na to i ono, byl varován výstrahami, by nerozváženou horlivostí více neuškodil než posloužil dobré věci. Ale horlivý kněz zmužile hájil stanoviska svého, zevrubně a důkladně všechno vysvětloval a úplně předsvědčujícími důvody znenáhla odstraňoval všecky pochybnosti. Mezi jiným vyslovena byla obava, že přísností lid přinucen bude k vystěhování, neboť když by se jednou učinil počátek, nemohlo by se na poloviční cestě zastaviti, a pak z úbytku obyvatelstva mohla zemi vzrůsti škoda náramná. P. Engel ze stávajících poměrův a z povahy lidu úplně odrazil námitku tuto. Výmluvnými slovy dokázal, že se na obecný lid musí učiniti nátlak nějaký, by se dal poučiti, a byť i někteří horkokrevní obydlí své skutečně opustili na nějaký čas, že zase do něho se navrátí, jakmile chladná rozvaha zvítězí nad slepým rozjitřením. Později osvědčilo se skutkem, že missionář dobře soudil.

U přítomnosti císařovy směle podotkl, že obyvatelé šternberští jsou toho míněni, že Jeho Veličenstvo, pokud zřejmě nepůsobí proti odporu jejich, samo jim ho dovoluje. Sami prý často poukazují na to, že dosud pouze biskup a jemu k vůli hejtman olomoucký ale nikoliv král jejich žádal obrácení obyvatelstva na víru katolickou. Následkem toho missii považují ze přehmat biskupa a jesuitů. Často se též vymlouvají, že by uposlechli, kdyby jim to král poručil výslovně. Se slovy missionářovými souhlasily též zprávy hejtmana olomouckého.

Dlouhého rokování a uvažování výsledek byl, že císař Leopold vydal dvojí edikt. Prvním vzkázal obyvatelům panství šternberského vůli svou, by hledíce k tomu, že krajina ta od počátku byla katolická a odtržení od pravé víry spojeno jest s věčnou škodou obyvatelstva, ochotně přijali vyvedení z bludův a svého zeměpána, jenž nikdy neustoupí od pravé víry, následovali v přesvědčení náboženském. Pochválil snahu všech, kteří k spásonosnému návratu lidu do lůna církve svaté přispěli slovem a skutkem, a pohrozil každému, kdož by se opovážil nové roztržky působiti anebo spasitelnému dílu missionářů zlovolně překážeti, nemilostí svou, ba v případě vzdorovitosti i trestem. Odpadlíkům, t. j. těm, kteří v katolické církvi byli zrozeni a pokřtěni, uloženo bylo, by ještě téhož velikonočního času svaté svátosti přijali ve vlastním chrámu Páně. Odcházeti do jiného chrámu, v němž by se služby Boží nekonaly obřadem katolickým, naprosto jim bylo zakázáno.

Druhý edikt nadepsán byl kněžně olešnické a obsahoval přísnou důtku, že se chopila srpu, by žala na cizím poli, osobujíc si právo proti všemu řádu a zákonu, poddané lákati z Moravy do Slezska a tam že se opovážila u snoubenců, proti jejichž sňatku překážky byly na Moravě, dáti vykonati oddavky od muže nechvalné pověsti, o jehož způsobilosti kněžské právem se pochybuje.

Když kněz tyto listiny měl v rukou odebral se s nimi do Brna, kdež je předložil hejtmanu *Františkovi Libštejnskému hraběti z Kolovrat*. Ten jej přiměl k tomu, by prozatím posečkaje s vy-

řejným upotřebením listin, zůstal v Brně a u zemského soudu udal celou věc, i příčiny podstoupené cesty i splnomocnění a rozkazy, jež vymohl, i přehmaty kněžny Olešnické, jichž každým dnem přibývalo, by vyložil zevrubně. Když se to stalo, věci se chopil sněm zemský, a stavové moravští věc tu císaři předložili ještě jednou, dokládajíce k tomu výsledky zavedeného vyšetřování úředního. Co se týkalo neoprávněných oddavek přiloženo bylo doznání dvorního kazatele olešnického, že skutečně několik Moravanův, a to úhrnem osm párův oddáno bylo na hradě Olešnickém, kteří vstoupili v duchovní svazek s olešnickými akatolíky. Sotva zprávu tu do rukou dostal, císař Leopold předešlé rozkazy novými listy nanovo potvrdil, doplnil a zostřil.

Aby se předešla možná vzpoura lidu, vracejícího se do Šternberka missionáře provázel sám hejtman olomoucký jakožto císařský kommissař. S ním dostavilo se několik nižších úředníků. Když přijeli do města, občané zvoněním byli svoláni na náměstí, by neměli času ke schůzím soukromým. Zvonilo se po nejprv, po druhé, ale nikdo nepřicházel. Teprv když zvoněno po třetí, a mezi tím neustále obsíláni čelnější měšťané, by přece císařskému kommissaři neodepřeli povinné úcty, sešlo se jich několik málo, jichžto vzezření bylo zpurné a nevěštilo nic dobrého. Více mírnosti pozorovati bylo na představených a úřednících obecních z okolí, kteří se, obesláni byvše, ochotně dostavili s faráři. U přítomnosti jejich ukázány a čteny byly přinesené listiny. Zdálo se že jich to dojímá hluboce, ale mlčeli. Jeden vlastnoručně od císaře podepsaný a větší pečetí opatřený list nařizoval, by manželské sňatky na hradě Olešnickém uzavřené prohlášeny byly neplatnými, a děti z nich zrozené by nepožívaly práv občanských a budoucně nebyly do cechů řemeslnických nebo do veřejných úřadů přijímány. Přečten jim též list, týkající se občanů rychnovských a písařovských, jímž v tom případě, chtěli-li by trvati v odloučení od katolické církve, pohroženo bylo vyobcováním, a kdyby se tajně scházeli, pokutou.

Po přečtení všech listin hejtman se tázal shromážděných, chtějí-li vůle zemřána uposlechnouti a podrobiti se všeobecnému řádu zemskému. Tém, kteří za pobytu missionářův odpadli od učení katolického, oznámeno, že se změna víry jejich nikterak nepřipouští.

Potom bylo se mužů porůznu dotazováno, jak smýšlejí a kterak se hodlají zachovati. S každým se jednalo zvláště, přihlížejíc k rodině a k poměrům jeho. Mnozí hned na první otázku odpovídali v ten rozum, že se chtějí vrátiti do církve katolické; jiní odvolávali se na své stáří, na rodiče, manželky, příbuzné, na příklad jiných znamenitějších osob, obzvláště pak na panstvo své; někteří snažili se odhodlaně hájiti náboženské vyznání své. Bylo mnoho rokováno, přimlouváno a vyjednáváno, až se jeden po druhém do knihy zapisovali.

Tu předstoupil jeden odpadlík, jenž obzvláštní projevoval lhostejnost k náboženství katolickému a zpurnost v chování svém. Otázán byv na příčinu, proč opustil víru katolickou, odpověděl, že neměl žádné příčiny. „Proč tedy odpadl?“ „Proto, že chtěl,“ zněla odpověď. „Snad,“ řeklo se mu, „domnívá se, že vyznání jiné více mu poslouží ku spáse.“ „To nikoliv,“ praví. „Zdaliž tedy, když bez příčiny a proti svému přesvědčení opustil církev, teď zase chce se

kajícně navrátiti?“ „Nikoliv,“ odsekl. Jiné řeči s ním nebylo. Tu kázal hejtman, by jej odvedli. Ale sotva to hejtman vyřkl, onen muž uskočil mezi dav občanův a jal se, co hrdla měl, volati o pomoc a ochranu. Strhl se veliký křik a lomoz; jedni bouřili, druzí upokojovali. Původce toho nad jiné silným hlasem volal, by ty ptáčky, jež zde mají pohromadě, ukamenovali a poškrtili. Mírné a vážné chování hejtmanovo však utišilo rozjitřené mysli lidu. Při všem tom křiku netroufal si ani jeden vložiti naň ruku. Za to však onen muž byl pro pobuřování zatčen a do Olomouce odvezen. Na rozloučenou svým spoluobčanům vynadal zbabělcům, kteří prý vydrželi jako zajíci u bubnu. Pozdějším vyšetřováním vyšlo na jevo, že podobný a ještě horší výstup bouřlivý umluven byl již dávno před tím a zatčený sám se přiznal, že nemohl pochopiti, jaká okolnost — zajisté prozřetelná ochrana Boží — zamezila osnovaný zločin.

Na zítří měšťané opět byli svoláni, ale jakoby všichni nějakou práci měli na venkově, odešli, a nikdo se nedostavil. Po dlouhém marném čekání, když již ani kněží ani hejtman nevěděli co počíti dále, kapitán šternberský, jenž dosud všecko pozoroval mlčky, radil, by povolány byly ženy, a by hledělo se získati dříve je. Stalo se. Ochotněji než muži uposlechly ženy: za krátkou chvíli bylo jich množství shromážděno před radnicí. Jeden z missionářů vystoupiv, důtklivě k nim promluvil o pravé víře, o církvi katolické, kterážto pravé učení Ježíše Krista zachovává, o samospasitelnosti její, vyvracel bludy a liché námitky a kladl jim na srdce blaho jejich dítek. Řečí missionářovou mysli žen patrně byly dojaty Jako minulého dne mužům, i jim byly císařské listy přečteny, načež ihned všechny slíbily, že se do katolické církve navrátí a přičiní, by také muži a děti jejich tak učinili. Jedny plačíce samy sebe viniły ze zaslepenosti, jiné hořce naříkaly na muže a svůdce, svalujíce na ně všechnu vinu. Ještě jednou k nim promluvil kněz a obdržel od nich určitou přípověď, že muže své přimějí k tomu, by se na zítří, až s kostelní věže zazní zvony, po dobrém sešli před radnicí.

Ženy přípověď splnily. Jakmile druhého dne ráno dalo se znamení, dostavili se mužové a chovali se nad očekávání mírně a slušně. Missionář vystoupiv, podobně jako ženám kázal i jim o pravé víře naproti jinému učení, jež v původní církvi Kristově nebylo známo a teprve vzniklo časem, vylíčil časné a věčné výhody katolické víry a vyslovil naději, že nyní ochotněji přijímati budou další poučování a nabudouce důkladného přesvědčení, nedají se opět zvrátiti z úmyslu, vytrvati v církvi katolické. Neopominul nezmíniti se o příkladu manželek jejich, že si vedly mírněji a rozvážněji a v tom předčily své muže.

Dojem řečí missionářovy nebyl nepatrný; neboť povstalo hnutí a omlouvání jako dne předešlého mezi ženami. Přistupovali a kněžím podávali ruce na smířenou, slibujíce, že se dají na katolickou víru, i chtěli již v nastávající době velikonoční přistoupiti k svatým svátostem, ale podotýkali také, že dříve o tom musí zpraviti kněžnu a vyžádati si svolení jejího, poněvadž se prý slovem zavázali, že bez ní neučiní ničeho. Bylo jim povoleno jednati dle svého dobrozdání, ale také se jim připomenulo, že kněžna nesmí činiti žádných překážek, a že není zapotřebí jejího povolení k vyznávání víry katolické; proti utiskování že dovede je hájiti vláda zemská. Pouze dva

předstoupili, řkouce, že raději všeho, jak stojí a leží, zanechají a se vystěhují. Odhodlanost tato nevycházela však z náboženského přesvědčení, nýbrž z pohnutky zcela jiné: mělť náramné množství dluhů, a to je přimělo k tomu kroku, i bylo jim vítanou příležitostí, ujíti tak věřitelům.

Ostatně všecky úspěchy, jichžto se docílilo celodenním namáháním, již večer nevypadaly tak stkvěle, jak se ve dne podobalo. Asi hodinu po skončeném shromáždění jedni osedlavše koně, jeli do Olešnice, jiní nabravše nejpotřebnějšího zboží, brali se do hor a za moravské hranice do Slezska. Pravilo se, že tam míní vyčkati, co kněžna řekne neb učiní. Na druhý den večer mnozí z těch, kteří zůstali doma, shromáždivše se v jisté odlehlé zahradě, dle úmluvy rozdělili se na dvě strany: jedni na stráži zůstali podél lesův a na stromech u silnice v tu stranu k Olešnici, ostatní ve stodolách chystali zbraně k boji. Mnozí jiní, bojíce se přátel neméně než nepřátel, při každém cvalu koní, jichž dupot zaslechli, a při každém pokřiku zděšeně zalézali do úkrytu. Všeho města zmocnilo se trapné napjetí. Naděje otců jesuitů, jak rychle zkvetla, tak náhle zvadla. Bylo jim s velikým zármutkem hleděti, jak mnozí na polo získaní, ba i ti, jež na dobro již počítali ku svým rázem opět strženi do proudu protivného. Nicméně odhodlaně vytrvali ve svém úkolu, doufajíce, že se s milostí Boží přece dodělají dobrého výsledku. Prozatím pojistili si alespoň několik duší, jež hleděli připraviti k sv. přijímání velikonočnímu.

Nastal zelený čtvrtek. Katolíci shromáždili se v chrámu Páně, a služby Boží počaly. Tu najednou pádným tryskem přijeli dva jezdci do města; bylo slyšeti volání a pokřikování, tak že obyvatelé jako na poplach vybíhali ze všech domů na ulice. Všeobecné hnutí vniklo až do kostela, kdež nastal šepot, pak hlasité mluvení a pokřikování, až konečně lid hromadně hrnul se ze dveří. Než minulo pět minut, kostel byl prázdný a kněží u oltáře sami. Co se stalo? Jezdci přinesli zprávu, že missie musí přestati, kněžna prý to vším vlivem svým vymoci určitě přislíbila. Na tu zvěst nikdo již nepřišel do kostela ani na veliký pátek ani na bílou sobotu ani na slavnost vzkříšení.

Po veliké noci missionáři měli podati zprávu o výsledku své činnosti. Zpráva ta arci zněla smutně a více se podobala stížnosti a prosbě o radu a podporu. Následkem toho biskup povolal P. Engla do Brna k ústní poradě, jíž se súčastnili nejvyšší hejtman moravský, František Libšteinský hrabě Kolovrat, hejtman olomoucký Kobylka a tajemník královského soudu zemského. Po zralém uvážení všichni se snesli na tom, že se nesmí počaté dílo reformační přerušiti a ustoupiti těm několika vůdcům, kteří vládli lidem šternberským, poněvadž by tím značně poklesla vážnost jak duchovní tak světské vlády, a za příkladem Šternberských nikde jinde by se ničeho nepořídilo, aniž by to, co posud katolického se udrželo v onom kraji, dlouho obstálo za takových okolností. Nemělo-li tedy vše přijíti na zmar, shromážděná rada viděla se nucena přísně zakročiti. I bylo sneseno, ty muže, kteří v poslední době nejvíce podněcovali k odporu a lid pobuřovali, na čas dáti pod dohlídku, tak aby je v bytech jejich vojáci střehli, nedovolujíce jim s jinými se umlouvati a do tajných schůzí docházeti. Kněžně pak byl pořízen opis císařského

reskriptu, jímž se nejvyššímu soudu zemskému a knížeti biskupovi Karlu Lichtenšteinskému ukládalo, by kněžnu, nepřestane-li mezi lidem na statcích svých podněcovati a udržovati různice jakéhokoli druhu a bude-li na hradě svém patrně na potupu církevního a světského řádu země okázalé vydržovati jednatelství a dohazovačství pro náboženské rozkolnictví, jakožto nepřítelkyni země se vší přísností zákonů stíhali pro zřejmé spiknutí a pobuřování.

Kněžna asi věděla, že se v Brně děje porada; neboť tam vypravila posly, kteří přišedše namáhali se jednání nějak uvésti ve zmatek a docíliti odročení. Pokusy jejich se však zhatily, zůstalo při snesení tom, na kterém zůstala porada; kromě toho poslové nabyli přesvědčení, že to, co ujednáno, jisté uvedeno bude ve skutek. Když s takovou zprávou se vrátivše, kněžně doručili listiny z Brna přinesené, ihned vzkázala všem nekatolíkům na svých panstvích, by se k ní neodvolávali, že prý již ničeho nelze jí pro ně učiniti.

Několik měšťanů skutečně dostalo vojenskou stráž, čehož byl následek, že přestaly schůze akatolíků. Již v několika dnech bylo pozorovati obrat ve prospěch missionářův a víry katolické. Mnozí vidouce že jim od protivné strany již není se čeho báti, zcela přilnuli k missionářům a pokorně vyznávali víru katolickou. Dítky ochotně byly posílány na cvičení náboženská, a jesuité hlavně jim se věnovali po celý měsíc červen. Na první neděli v červenci již bez překážek mohli ustanoviti slavné zasvěcení hřbitova, jenž dosud tak úzkostlivě střežen byl od nekatolíků, že tam žádný jesuita nesměl ani vkročiti. Teď ovšem již to vyhlíželo jinak. Když při hlaholu všech zvonů hnul se průvod z kostela, čítal již na sta účastníkův, a to nikoli zvědavých diváků, nýbrž nábožných křesťanů, z jejichž úst ozývaly se vroucí zpěvy k nebesům. Ku zvelebení slavnosti nemálo přispělo četné duchovenstvo, jež z okolí dostavilo se se svými osadníky. Missionář s ozdobeného řečniště, pod křížem na hřbitově postaveného, rázně a tklivě promluvil k lidu shromážděnému o významu svěcení katolického hřbitova, a řeč jeho měla ohromný účinek; až do noci mnozí zůstali na místě, kde, jak kazatel pravil, mrtvá těla jejich uloží se k věčnému pokoji, by očekávala vzkříšení svého. Hluboké dojmy jejich jevily se v modlitbách a zpěvích nábožných. Účinek ten nebyl toliko okamžitý, nýbrž trvalý. Mnohý, jenž dosud zatínaje pěsti vyhrožoval jesuitům, byl překonán, tuhý odpor mizel, a mnohý muž katolického smýšlení, jenž po způsobu Nikodemově neodvážil se k veřejnému osvědčení víry, těšil se, že mu nyní popřáno, bez obtíží a bez bázně objeviti se v řadách členů církve římskokatolické. Znenáhla i ti, kteří se ukrývali v lesích a na horách, vraceli se jeden po druhém, když je soužil hlad a jiné trampoty, i činili si pak výčitky, že byli tak pošetilí. Jen několik vystěhovalých rodin se nepřihlásilo, a o těch se pravilo, že se stydí, obávajíce se posměchu svých spoluobčanův. Ale ti, již tak mluvili, přenáhlili se v úsudku. U několika vystěhovalců vůle byla pevna držeti se náboženského přesvědčení svého a nepřijímati žádného ponaučení od jesuitů.

Kněžna jim dala písemné povolení k prodeji domů, polností a jiných nemovitostí; aby věci své obstarali, přišli do Šternberka a při té příležitosti potupné si vyjížděli na měšťanstvo a úřadům leccos činili na posměch a potupu, kde a jak mohli. Vyjednávání prodeje

prodlužovalo se tak, že se mezi tou dobou dály mnohé styky vystěhovalců s pozůstalými; někteří nanovo zamýšleli odpadnouti a město počalo se hýbati starým kvasem. Jesuité vidouce to, na kněžnu, která všeho jsouc příčinou, ráda by byla viděla, by se hodně mnoho lidí vystěhovalo ze Šternberka, stížnost podali k zemskému soudu do Brna. Tento stížnost předložil císaři, a následkem toho kněžně dostalo se nové důtky, by vystěhovalcům nenadržovala tou měrou, až by města a dědiny vylidnatěly jednáním jejím. Za to, že o své ujmě dala povolení k prodeji nemovitostí ve Šternberce, byla pokárána. Odpověď její na to byla, že ty, kteří opustili Šternberk, usadila v Karlovci, kdež je obdařila pozemky.

O tom všem, co se událo mezi dvorem císařským a kněžnou, venkované v odlehlejších obcích nedověděli se buď naprosto nic, buď jen pramálo. Jesuité tou dobou byli činni více v městě než na venkově, a tak se stalo, že přišedše tam, proti nadání nalezli velikého odporu. Horáci na několika místech zbraní zastoupili jesuitům cestu a střílejíce strašili celé okolí. Byl to však jen lichý hluk, neboť vidouce, že je za to nikdo nechválí, a kněžna proti vpádu dvou jesuitů neposílá pomoci, schovali zbraň a pokojně přicházeli na jesuitská kázání, bědujíce, že se tak dlouho zdržeti dali lichými sliby.

V Roudně, Krystanovicích a Kunčicích nebylo lze lid dříve přivésti k pokoji, až tam vložena nepatrná posádka vojenská. Jakmile přicválala jízda, chování se změnilo úplně. Pravili, když to vůle císařova, že nechtějí již missiím činiti žádného odporu. I dostáli slovu. Od té chvíle již nikoliv jednotlivci, nýbrž celé rodiny skládaly vyznání víry. Přihlašování bylo tak četné, že missionáři nemohouce všemu stačiti, vyžádali si ještě dvou pomocníků. Tito z kolleje olomoucké dostavili se počátkem měsíce července r. 1669. I světské duchovenstvo značně se přičinilo k povznesení ducha katolického; tak zejména ve Dvorcích horlivostí svou docílilo velmi mnoho obratů na víru katolickou. Úhrnem ve Šternberce tou dobou zaznamenány 3104 dospělé osoby, které se veřejně a slavně odřekly bludného učení a přijaly sv. svátosti. Kromě těchto počítalo se na 2000 takových, jimž třeba bylo důkladného vyučování v náboženství. Při dlouholetém kolísání mezi učením církve katolické a různých kazatelův akatolických mnozí upadli do takové lhostejnosti k náboženství, že téměř zhola žádného neměli, a jesuité museli s nimi jako s dětmi počíti od Otčenáše a Věřím v Boha.

R. 1670. jesuité ukončili missii ve Šternberce, a to na den nejsv. Trojice. Papež *Klement IX.* na ten den Šternberským udělil plnomocné odpustky a sv. požehnání. V slavnostním průvodě duchovní z celého okolí a čtyři missionáři předstoupili před oltář, by shromážděným přečetli list sv. Otce a vykonali závěrečné obřady Bohu na poděkovanou. Slavný den tento na dlouho Šternberským utkvěl v paměti: uzavřel dobu boje a otevřel dobu požehnaného blahopůsobení víry katolické, jež zvítězila. Jak skrovna byla naděje, že by jesuité něco pořídili, když zavítali do Šternberka, tak, ejhle, viděli se pak za vytrvalou práci svou odměněny hojným zdarem. Přijati byli s opovržením, nedůvěrou, záštím, a vracejíce se po vykonaném díle do kolleje své, provázeni jsou vděčností a přízní.

2. Missie v kraji Opavském a Krnovském.[1])

V Opavě a okolí „nové učení náboženské“ nabylo pevné půdy a mocně se šířilo, když městská rada r. 1564. vyžádala si na Maximilianovi II., by byl kostel nanebevzetí P. Marie postoupen evangelíkům. Okolnost ta a mylný výklad povolení kalicha, jež papež Pius IV. výjimečně udělil některým diecésím, znamenitě přispělo k rozmnožení počtu vyznavačů nové víry. Mimo to tehdejší katolický farář opavský Blažej Siebenloth pro svatý pokoj nechal jíti všechno, jak šlo, ba chtěje osvědčiti smířlivou mysl, nabídl se sám, že ze svých příjmů 175 zl. rýn. postoupí k výživě kooperátora augsburského vyznání. Město šlo hned o krok dále a z Němec povolalo mistra Martina Zenkfreye za samostatného pastora do Opavy.[2])

Všechno se hrnulo na kázání nového pastora, tak že v brzku byl farář Siebenloth pastýřem beze stáda. Tu pak žaloval biskupovi, že Zenkfrey je kacíř, jenž prý mimo to dopustil se i jiných přečinů. Biskup žalobu zaslal císaři a připojil, že Opava bez jeho vědomí a povolení ustanovila si správce duchovního. Císař dekretem ze dne 1. května r. 1565. mistra Zenkfreye vypověděl ze země, město ho však nechtělo propustiti a chystalo se stůj co stůj zasaditi se o jeho zachování. Ale kazatel tajně opustil město, zanechav tam manželku svou s dětmi, a poslal písemnou obranu, opatřenou svědectvím několika knížat a obcí slezských, do Vídně. Dne 3. října císař milostivým listem dovolil, by se Zenkfrey vrátil do Opavy a setrval ve svém kazatelském úřadě, až by po návratu císařově do Prahy věc jeho se prozkoumala a urovnala. Válka však dlouho zdržela císaře; k vyjednávání nedošlo, a Zenkfrey až do smrti (r. 1569.) zůstal pastorem v Opavě.

Po jeho smrti katoličtí duchovní hleděli odpadlíky opět přivésti k církvi; tito však vypravili poselstvo k císaři prosíce, by si směli opatřiti nového kazatele protestantského. Farář žádal, by do rozhodnutí císařova nekonaly se žádné služby Boží obřadem akatolickým, čemuž však protestanté bránili se úsilovně; když pak farář kostel P. Marie zavřel a klíče podržel u sebe, oni vylámali dvéře a zmocnivše se kostela násilně, v silných davech táhli na katolické kněžstvo s vidlemi, kosami, srpy a kamením a vyhnali je z města.

Po této události přijel biskup olomoucký Vilém Prusinovský se dvěma jesuity, P. Magiem a Štěpánem Rimelem do Opavy, by osobním zakročením učinil pořádek. Měl v úmyslu odpadlíky po dobrém navrátiti k církvi, i sliboval Opavanům milost a zapomenutí protizákonného jednání. Když vešel do kostela, lid se hrnul za ním a pokojně přijal jeho vyzvání, by jakožto zbloudilé ovečky navrátili se k němu, zarmoucenému pastýři jejich pravému. Při tom jim oznámil, že v příštích dnech uděl ovati bude svátost biřmování.

---

[1]) Vypravování své o missiích jesuitských čerpal † Chodníček z listin uložených v *archivě Kroměřížském*. Jsou to hlavně úřední zprávy missionářů samých. Zprávy ty, *počínajíc rokem 1677.*, zachovaly se také v rukopisných letopisech Tovaryšstva Ježíšova české provincie (*Annales provinciae Bohem. Soc. Jesu*), jež chovají se v knížecí Lobkovické knihovně v Praze. S tímto rukopisem Pražským srovnal práci Chodníčkovu *Dr. Ant. Podlaha*, a připojil k ní citace odkazující k příslušným místům řečeného rukopisu.

[2]) Ens, Geschichte des Herzogthums Troppau I. pag. 60.

Mírné jejich chování biskup považoval za dobré znamení, domnívaje se, že již Opavany získal, i hodlal hned na druhý den nanovo posvětiti kostel nanebevzetí P. Marie i hřbitov tamní. Ale tomu se bouřlivým výstupem protivili protestanté. Na hřbitově po něm házeli blátem, a když biskup k nim chtěl smířlivá promluviti slova, nechtěli ho slyšeti. Vešel do kostela a s kazatelny mínil je upokojiti, ale křikem nepřipustili ho k slovu. Byl nucen sejíti, a když mu sluhové průchodu sjednávali mezi neústupným lidem, strhla se všeobecná rvačka, tak že jen stěží utéci mohl do kláštera dominikánského. Odtud ještě jednou Opavanům nabídl smírné smlouvání, ale nemoha ničeho pořídíti, tajně opustil město, by ušel násilí. [1])

Mezi tím časem poselstvo navrátilo se z Vídně s tou pořízenou, že císař, jak slíbil, do Opavy přijede a vše urovná se stavy zemskými. Když pak skutečně přijel, Opavané hned první den připověděli znamenité dávky k válečným potřebám proti Turkům, začež dosáhli toho, že bohoslužba dle augsburského vyznání směla se bez překážky konati v kostele nanebevzetí P. Marie, ostatní kostely však měly výhradně zůstati katolíkům.

V návalu radosti, že dostalo se jim svobody náboženské, purkmistr a městská rada hned se dali do dělení majetku farního a kostelního. Z farního chrámu vzali mnoho nádob ze zlata a stříbra, mezi tím 24 kalichy, vynesli oltáře a upravili je k protestantským službám Božím. Farní pozemky a velkou část jiných důchodů prohlásili za majetek města a prodali domy katolického duchovenstva. Farář Blažej Siebenloth obávaje se, že přijde o celou prebendu, přestoupil k evangelickému vyznání, začež stal se nástupcem Zenkfreyovým a hlavou protestantův opavských. Katolickou obec v duchovních věcech spravovali dva kaplani, jimž obec k služnému přispívala po 170 zl. Kromě těchto dvou kněží katolické náboženství udržovali též františkáni v klášteře sv. Barbory, avšak brzy horlivostí svou učinili se tak nepohodlnými, že městská rada vymohši zrušení onoho kláštera, proměnila jej v hospitál.

Potom o překot počalo reformování veškerého řádu, všech cechů a ústavů na základě svobody svědomí, což vše stálo mnoho nákladu. Ti, kteří si při zavádění nové víry připisovali nejvíce a největších zásluh, správu města podrželi ve svých rukách, nepřipouštějíce nikoho cizího k nějakému úřadu. Na venek ovšem město zastupovali s velikým leskem a přepychem: bylo-li jim potřebí vypraviti se ke dvoru císařskému, do Prahy či jinam, činili to s nádherou jako knížata, jako by Opava po zavedení reformace byla dospěla k nevídanému blahobytu. Avšak uvnitř město chřadlo, platův přibývalo ustavičně, a přece to nestačovalo na výlohy, až během 15 let došlo tak daleko, že všechny příjmy města nestačily na zapravení úroků z nadělaných dluhů. Že při tom nespokojenost převalné většiny občanů rostla víc a více, bylo zcela přirozeno. V čelo nespokojenců postavil se měšťan Adam Rotter, jenž před císařskou kommissí, která konečně musila se dostaviti, hluboko jim sahal do svědomí, žádaje zevrubných výkazů, kam se poděly mnohé věci, zejména též zmíněné 24 kalichy a ostatní drahocenné nádoby, kteréž

[1]) Acta der Streitigkeiten des M. Martini Zenkfrey MS. — Geschichte des Herzog. Troppau II. pag. 66.

odebrány byly kostelu katolickému. Rada nemohla se očistiti z těžkých obvinění i byla svržena. Zemský hejtman Ondřej z Bzence zaplatil to životem; byl[1] patrně ze msty zákeřnicky zastřelen dne 27. dubna r. 1595.) Při nově ustanovené správě města učinil biskup Stanislav Pavlovský pokusy k povznesení katolického ducha v Opavě, ale potkal se s velikými obtížemi, tak že všechno úsilí, domoci se práv svých, zůstalo téměř bez výsledku.

Po něm kardinál František z Dietrichšteina se schválením císaře Rudolfa II. nastoupil cestu rázného vymáhání toho, co odňato bylo jeho právomoci v Opavě. Stoje na svém právu patronátním, jež mu zakládací listiny kostelův opavských zaručovaly nezvratně, žádal zejména vydání kostela P. Marie, by při něm mohl dle svého práva patronátního ustanoviti kněze katolického. K tomu účelu obrátil se na císaře Rudolfa II., jenž uznávaje právo jeho, nařídil z Prahy bezodkladné zavření kostela P. Marie pro nekatolické služby Boží a odstranění z něho kazatelů protestantských; dále přikázal, ať do čtyř neděl zvolí se katolický farář, jenž se má k potvrzení navrhnouti biskupu olomouckému. Opavští činili námitky, které však byly oslyšeny. Když Opavští oznámili, že budou jměním i životem hájiti držení onoho kostela, císař dne 10. července 1603 obnovil nález svůj a zostřil vyhrůžkou říšské klatby. Městská rada uposlechla sic a zavřela kostel, ale na druhý den již dav lidu otevřel jej násilně. Tu pak zemský hejtman Albrecht Sedlnický z Choltic, chtěje přímo s lidem docíliti dorozumění, na radnici povolal důvěrníky ze všech cechů, ale ti se nedostavili k rozmluvě. Odpor vzrůstal. Měšťané otevřeli zbrojnici městskou a zásobu zbraní rozdali mezi lid. Kardinál Dietrichštein, jenž mezi tím přijel do Opavy k prohlédnutí kostela sv. Václava, k rychlému návratu přinucen bouřlivými výstupy, při nichž po něm házeno kamením. Potom, když ani kommisse, ze stavů vévodství Opavského od císaře svolaná, nemohla ničeho pořídíti, tak že přes vše mírné jednání její opakovaly se bouřlivé výstupy, byla v únoru r. 1604. Opava skutečně dána do klatby říšské. Aby se udržela v platnosti, nad tím bdíti měla přivolaná posádka vojenská, která však byla tak slaba, že ji občané z města vytlačili za několik dní. Víc než rok císař čekal, zdali Opavané stanou se povolnějšími. Při užití takových prostředků, jak jim vícekrát řečeno, nešlo o to, by jejich vyznání náboženské potlačeno bylo, nýbrž aby to, co si proti právu a stávajícímu zákonu osvojili z cizího majetku, navrátili bývalým držitelům. Patronátní právo biskupa olomouckého ke kostelu P. Marie bylo tak zřejmé, že ho Opavané nemohli popírati. Brali-li svobodu náboženskou v tom smyslu, že jim volno býti musí usaditi se ve starobylých chrámech katolických, patrně byli na omylu; neboť když jim dříve povoleno bylo při chrámě tom míti kazatele, jak pravili, čistého učení evangelického, nebylo to tehdáž ještě se strany vlády světské pokládáno za odtržení od církve v každém ohledě, očekávalo se vždy ještě dohodnutí. Ale když pak při zřejmém a s nižádné strany nepopíraném odtržení úplném chtěli podržeti mocí, co jim nepřináleželo, i přes to, že se hlásil původní držitel, nebylo to jednání dle práva, nýbrž dle praxe násilí, a toho císař trpěti nechtěl a nemohl.

[1]) Ens, Gesch. des Herz. Tropp. II. pag. 69—79.

Poněvadž nepřestával vzdor a odpor města, vyslal k jeho pokoření Bedřicha z Geisberka s plukem vojska, jenž měl rozkaz, město v tichosti obsaditi, potlačiti každou vzpouru a tak býti nápomocen, by hejtman zemský mohl spor s městem vyrovnati bez násilného přerušování.

Když Geisberkův pluk dorazil k Opavě, nalezl město zavřené, staré hradby obnovené a ohrazené novými na rychlo pořízenými zákopy. Za hradbami stály tři prapory městských branců a jeden prapor najatých; krom toho městu na pomoc posláno bylo tisíc jezdců ze Slezska. Hrdě zamítali všechno mírné vyzývání k pokoji a ku složení zbraně. Nezbývalo, než obležením město přinutiti, by se vzdalo; útokem to Geisberk nechtěl učiniti, by se neprolilo příliš mnoho krve. A tak obléhání trvalo od 23. srpna do 20. září, ve kteréžto době Opavané více trpěli od svých vlastních branců najatých než od nepřítele. Konečně dali se přece přemluviti od Geisberkova podplukovníka Jonáše ze Šliben, jenž byl sám protestantem, a vzdali se.

Když Geisberkův pluk obsadil město, císařští plnomocníci, v jejichž čele stál Ferdinand z Dohna, s legátem biskupa olomouckého v městě zjednali trvalý pokoj, při čemž arci někteří mužové uvěznění nebo vypovědění býti museli pro dřívější pobuřování nebo pro nové výtržnosti za pobytu kommisse. Kostel Panny Marie dne 30. ledna r. 1608. byl katolíkům navrácen a druhého dne vysvěcen od biskupského legáta. Z kostela sv. Václava byl nově kardinálem ustanovený farář katolický uveden do chrámu svého ve slavném průvodu, jehož se při hlaholu zvonů, hudby a nábožných zpěvů mimo mnoho lidu účastnili císařští vyslanci, kommissaři, zemský hejtman, plukovník Geisberk se svým důstojnictvem, všichni s hořícími svícemi v rukou. Ostatně prosba opavských protestantů, by měli místo k vykonávání pobožností svých, nebyla oslyšena, neboť r. 1609. dán jim od císaře Rudolfa II. prázdný kostel sv. Jiří a škola při něm s tím doložením, by na majetek katolické církve nesahali a katolíky nevyrušovali ve službách Božích. V prosinci téhož roku byla také klatba říšská zrušena.[1])

Narovnání bylo provedeno, ale nemělo stálého trvání. Podle toho, jak v následujících letech město v držení měla buď katolická buď protestantská strana válečná, také kostely přecházely z jedněch rukou do druhých. Tak r. 1619., když *Jan Jiří*, vévoda krnovský, protestant, Opavy se zmocnil, protestanté opanovali kostely. Když pak vévoda *Karel z Lichtenšteina*, jemuž Opava patřila lénem, vytlačil Krnovského, vrátil farní kostel katolíkům a r. 1625. ve prospěch církve katolické domáhal se i toho, co kostelního zboží vybrali z něho protestanté; bylo toho asi 33 liber stříbra. Roku 1626. Dánové obsadili město, i měli opět protestanté vrch. Příštího roku vytlačil je Valdštein, i nastala zase katolíkům doba příhodnější. Že při takových poměrech město hynulo duševně i hmotně, samo cítilo nejlépe. Proto také s jásotem holdovali vévodě *Karlu Eusebiovi z Lichtenšteina*, když po otci svém r. 1632. v držení převzal vévodství Opavské a o mír a zvelebení města jal se pečovati. V prvních letech ovšem nemohl mnoho učiniti, neboť vpády švédské za 30leté války se svými pohromami velmi jej zdržovaly. Ale tím více působil

[1]) Ens, Gesch. d. Herz. Tropp. II. p. 111.

po míru westfálském r. 1648. Vévoda Karel Eusebius byl katolík, a převahou lnul té doby i lid opavský k víře katolické. Latinské školy, jež zřídil a odevzdal jesuitům, honosily se velkým počtem žactva, což zajisté považovati sluší za znamení důvěry vzdělanější třídy obyvatelstva. R. 1655. zřízena kollej jesuitská a jednáno o obnovení kláštera františkánského, jejž r. 1572. zrušila protestantská rada městská. Mimo tyto i jiné kláštery, jichž tam dříve bylo několik, nanovo se vzmáhaly a vzkvétaly, a to klášter dominikánů, minoritů a klarissek. Kostely plnily se nábožným lidem a zvláště kostel dominikánský těšil se veliké přízni. Podáme tuto obrázek z tamějšího života náboženského z oné doby obnovení.

Každý den zpívaly se hodinky církevní jazykem latinským, německým a českým; denně byla jedna mše sv. slavně zpívána a pobožnost růžencová česky a německy konána s připojeným výkladem nebo rozjímáním. V neděli a ve svátek bylo ráno německé, odpoledne české kázání. Každou první neděli v měsíci pořádán nábožný průvod v klášteře a v kostele. O Božím těle slaven průvod odpoledne městem a na neděli růžencovou veden do kostela sv. Ducha. Též v pondělí velikonoční dály se dva slavné průvody, jeden do chrámu sv. Kateřiny na Ratibořském předměstí, kde se kázalo německy a druhý do kostela sv. Kříže, kde bylo kázání české.[1]) Město patrně i duševně i hmotně se vzmáhalo čím více v zapomenutí ustupovaly třenice náboženské a k národním nedáno příčiny.

Při takovém stavu věci nebylo divu, že nejen katolický vévoda Karel Eusebius z Lichtenšteina, ale i biskup olomoucký a vláda císařská obraceli pozornost k tomu, by též mimo město v kraji Opavském a Krnovském všeobecný průchod zjednali náboženství katolickému. Jako dříve za příkladem hlavního města zavládlo ve většině městeček a osad odpadlictví od víry, tak zase za týmž příkladem nastával návrat ke starobylé církvi katolické. Aby jej urychlili a zároveň i tam, kde se nejevilo žádné lnutí v témž směru, učinili pokusy, umínili si zaváděti missie, pobádání k tomu jsouce zvláště dobrým výsledkem missií ve Šternberce vykonaných. Nemohlo se sice říci, že duchovenstvo na farách nebylo dbalé svých povinností: mnozí v kázáních a křesťanských cvičeních znamenitou osvědčovali horlivost, ale obyvatelstvo bylo zaplaveno knihami protikatolickými, z nichž jednotliví čtenáři v soukromých schůzích čítali, a co četli, vykládali, ba do nejednoho domu i celých osad katolickým kněžím zabráněn přístup, a děti nebyly posílány do školy. Žaloby farářů na rušení právomoci a jiné křivdy zde onde učinily roztržky ještě větší a lid nepřístupnější. Tomu všemu mělo odpomoci mimořádné působení duchovních cizích.

R. 1670. vévoda Karel Eusebius a kníže biskup olomoucký vymohli císařské schválení missií a zároveň nařízení datované ze dne 9. července všem hejtmanům onoho území, by kněžím katolickým poskytovali vší možné podpory a kdyby toho vyžadovala nutná potřeba, nebo byli-li by dožádáni, by hleděli každé veřejné pohoršlivé jednání a pobuřování potlačiti brannou mocí. Jiné nařízení císařské, téhož dne datované, vyzývalo veškery stavy obojího vévodství, by v náboženství poddané své předcházeli dobrým příkladem, je sami

[1]) Chronik des Dom. Klosters; Ens, Gesch. II. p. 159.

poučovali a protestantským kazatelům zabraňovali, by nepřekáželi působení missionářů, sic jinak aby každého, kdo by jednal proti tomu, pohnali před soud biskupa olomouckého. V krátké době všichni stavové byli o tomto nařízení zpraveni. Nebylo by však ani to pomohlo, kdyby se všude byli dle něho zachovali; neboť na mnohých místech po dlouhou dobu lidé docela odvykli choditi do kostela, tak že pouze v domácím čtení hledali duchovní potravy, a jak říkali sami, čekali, až se ustálí poměry náboženské.

Nedlouho potom (dne 25. listopadu) přišli dva jesuité, kteří po úradách, konaných s děkany a hejtmany, umínili si první pokus učiniti v Hošťálkově (Gotschdorf). Měli k tomu hlavně dvě pohnutky. Předně páni na Hošťálkově, *Skrbeniští z Hříště*, mocně nadržovali protestantismu a při tom měli veliký vliv na sousední panstvo. Protestanté je považovali za přední vůdce a zastance své, a to pohnulo jesuity pokusiti se, by je neb aspoň jejich poddané přivedli do lůna církve katolické, poněvadž si od tohoto příkladu mnoho slibovali, domnívajíce se, že by potom na jiných místech nenalezli tak tuhého odporu a tím si práci usnadnili.

Druhá pohnutka byla, že tam lid byl v náboženství velice nevzdělán a tudíž před ostatními potřebí měl důkladnějšího a bedlivějšího poučení a vycvičení. Nevzdělanost byla taková, že ani nejpotřebnějších základních článků víry neznali, tím méně pak uměli rozhodnouti, co mají věřiti dle svého vyznání a čím se liší učení katolické, jež zavrhovali, od vyznání jejich. Když při prvním setkání s lidem tamním missionáři chtěli zvěděti, jaké jsou jejich zásady náboženské a kterak smýšlejí, podivnou nalezli směsici víry, nevěry a pověr. Když jim jesuité domlouvali, že k nim přišli z čistého úmyslu a z nezištné lásky k jejich duševnímu blahu, by se s matkou, církví katolickou, smířili, nijak tomu nechtěli věřiti. Stáli na svém, že právě proto od církve jsou odloučeni, aby se vymanili z její zištuchtivosti. Zamítali ze zásady, co katolická církev věřiti učí, a to tak, že když missionář, vyloživ některý článek víry, se tázal: „Je-li pravda, že tomu tak věříte a rozumíte?“ oni přisvědčovali úplně; ale když pak pravil, že tak učí církev katolická, hned odvolali řkouce, že tedy tomu nevěří.

Nejvíc odporovali učení o samospasitelnosti církve, což jim nijak nešlo na rozum; jim se lépe líbilo, aby v království nebeském okolo jednoho Ježíše shromážděna byla všechna vyznání náboženská, byť i jedno druhému odporovalo, snad též, aby Bůh ke každému se choval dle jeho víry a vyznání, tak aby kdo věří v mrtvých vstání a v poslední soud, z mrtvých vstal a souzen byl, kdo by v to však nevěřil, na věky zůstal v hrobě. To vše zajisté pocházelo odtud, že od r. 1626. nestýkali se se žádným řádným knězem, kromě při křtu dítěte. Mnozí lidé, jimž bylo již padesát let, ještě nebyli nikdy v kostele, a o některých se vůbec pochybovalo, jsou-li pokřtěni. Na služby Boží nechodili, zcela spokojujíce se tím, když ob čas sešli se v hospodě nebo v některém prostrannějším obydlí a nějakému řečníku, i cizímu, od úst zachytili několik jizlivých slov na církev a obřady katolické. Často ani takového nebylo učitele, a tu, kdo jen poněkud uměl čísti, z přinesené knihy ledajaké předčítal výklad věroučný, a poněvadž čtenář vybídnut byl z přítomných lidí, nad něž nevynikal ani vzdělaností ani soudností, obyčejně bez rozvahy a bez výběru

čítány byly knihy lutherské, kalvinské, bratrské a jiné, jen když nebyly katolické. Ačkoliv obsahem odporovala jedna kniha druhé, nicméně vše brali za čisté evangelium a věřili. Někdy dle doslechu missionářova až k slzám byli pohnuti a v rozčilení a napjetí tom žehnali všem, kdož je obdařili takovými knihami a dle jejich domyslu na jasné převedli světlo z temností katolických.

Pobyt jesuitů v Hošťálkově byl mimo jiné obzvláště proto trudný, že tam neměli zvláštního obydlí a proto byli nuceni jednou v tom, podruhé v onom domě noclehovati. Lidé je sice přijali, ale všelikým způsobem na jevo dávali svou nevoli. V těsném pokojíku bylo jim sedati v koutě a poslouchati bujné šprýmy mladé chasy, která se za zimních večerů scházela právě tam, kde oni byli na noc, a tu se hlučně bavila bez ohledu na ně anebo snad jim naschvál. Častokrát se jim takové nepříjemnosti činily, že je ubohé obcházela hrůza před ponocováním. Posléze dostali byt u učitele; avšak i ten na jevo dával, že jej přítomnost dvou jesuitů náramně mrzí. Hovoru s ním nebylo Večer used ke stolu, vzal knihu a podpíraje hlavu rukama, četl z ní polohlasitě. Mezitím obcházela manželka jeho dům a zažehnávala jej, aby se pro přítomnost zlých hostí nestalo nějaké neštěstí. Jesuité při takových okolnostech neuznávali za vhodné a radné promluviti a skormouceni tiše ulehli.

Že se učitelova manželka strachovala neobyčejného neštěstí, nebylo bez důvodů. Nedaleko v hospodě bylo hlučno. Společnost nápojem rozjařena pustila se do řeči o náboženství, o missiích a missionářích, jak dle doslechu protestanté v tom neb onom městě vyplatili kazatele katolického a p. Pronášeny různé vtipy, a rouhavé žerty tropili si z katolických obřadů. Mezi pijáky zvláště vynikal jistý chudý nádeník. Pil, co mohl, a to v takovém rozčilení mysli, že to nikomu neušlo. Najednou sklesl a nožem, jejž měl uschovaný v šatech, poranil se nebezpečně. I vyznal, že se chystal této noci missionáře sprovoditi se světa; přemluvilť a podplatil prý jej k tomu neznámý pán.

Při takovém stavu věcí jesuité, nejsouce životem jisti, nemohli déle zůstati, i opustili Hošťálkov, načež se odebrali do Helvikova (Olbersdorf), kdež domnívali se nalézti bezpečnějšího pobytu. Odtud hodlali missie konati po okolí. Helvikov tehdáž náležel jesuitské kolleji v Nise (Neisse) a měl světskou i duchovní správu katolickou; pročež v obci samé nebylo zvláštních missií potřebí. Jak si umínili, jesuité počali své dílo missionářské Učinili pokus v Nové Vsi, asi hodinu cesty od Hošťálkova vzdálené. Ves měla kostel, nedávno před tím vysvěcený, ale že tam nebylo duchovního správce, byl zavřen, by se tam nekonaly akatolické služby Boží. Jesuité vyvolili si neděli devítník k otevření chrámu. Evangelium toho dne mluví o pečlivém hospodáři, jenž vyšel najmout dělníků na vinici svou. Toho missionáři použili, by lidu vyložili své poslání a jeho povolání do církve katolické. Lidí shromáždil se dosti značný počet, jedni ochotni a dobrosrdeční, druzí zvědavi jsouce, ten onen lhostejný. Proto, že kazatel neznal různosti názorů posluchačů svých, málokterého, leč náhodou, dojal poněkud hlouběji a nikomu nevyvrátil dosavadní jeho názory; nejméně zavděčil se ženám, které do chrámu přišly ve smutečném obleku a odcházely s uslzenou tváří. Na otázku cizího katolíka náhodou přítomného, co je tak dojalo, odpověděly, že je jim

do pláče, když vidí, jak jesuité přišli, by jim odňali Pána Ježíše i spásu jejich! Když se o tom dověděli missionáři, poznali, že jim třeba napřed zkoumati a poučovati lidi soukromě, než k nim budou moci s výsledkem řečniti veřejně.

Druhé kázání tudíž poodložili až na Boží hod velikonoční. Shromáždění posluchačů nebylo příliš četné. Jesuita jim vyložil všeobecná pravidla žití, čemuž naslouchali s napjatou pozorností, neboť jak později pravili, ničeho v tom nenalezli závadného; ale když kazatel, zabezpečiv si pozornost lidu, přešel k učení víry o velebné svátosti oltářní a dokazoval, že při oběti mše sv. chléb a víno podstatně promění se v pravé tělo a v pravou krev Pána Ježíše Krista a tudíž se sluší v nejhlubší pokoře klaněti se Synu Božímu ve svátosti oltářní skutečně přítomnému: v okamžení povstala všeobecná rvačka, lid hlučně hrnul se z kostela, a za malou chvíli nžaslému knězi ze všeho posluchačstva nezůstalo leč několik mužů, jež toliko vyhrožováním těžké pokuty zadržel. Tak se i druhé kázání minulo s účinkem u lidu, ale missionář z toho nabyl poučení, že marné a plané bude řečnění před shromážděným obecenstvem, kde mezi posluchači napřed umluveno, kterak se zachovají při té které věci, o níž by se jen slůvkem zavadilo. Hlukem jiných i ten, kdo by jinak rád vyslechl slova až do konce, bývá stržen a odvrácen. Proč ež umínili si tak dlouho veřejně nekázati v kostele, dokud by si soukromým domácím poučováním jednotlivých osob a rodin příznivější nepřipravili půdy. Od té doby docházívali do Nové Vsi, hleděli získati přízeň jednotlivých osob, a soukromě dům od domu obcházejíce rozmlouvali a poučovali o náboženství. To však nebylo jejich činností jedinou, neboť mezi tím podnikali zase na jiných místech missie na obrácení lidu, nedávajíce se odstrašovati nahodilými obtížemi.

Týden po tom, když se kázání v Nové Vsi skončilo tak bídně, v neděli provodní otevřeli kostel v Holčovicích (Hilersdorf). Na znamení dané zvonem sešlo se něco lidu v kostele, a ti slušně se chovajíce, vyslechli missionáře, když jim vyložil příčiny příchodu svého Počátek byl dobrý, a proto hned odpoledne chtěl kázati zase. Ale když přišel ke kostelu, několik mužů zastoupilo mu cestu a zapovídali mu zvonem dáti znamení ke shromáždění lidu. Missionář nedal se tak snadno odbýti; používaje příležitosti, domlouval se s nimi po delší dobu, až je dostal do chrámu a potom sám všed za nimi, když nikdo z nich nechtěl, zazvonil sám. Smáli se, tupili jej, zlořečili, a hrozíce pěstmi, bez mála by mu byli ublížili, ale statečný muž nedal se mýliti, odzvonil, a když se lidé scházeli, dle uznání jim vykazoval místa v kostele. Když mezi tím nepřestával nepokoj, ženy trnouce nad chováním oněch mužů na místě posvátném tak nepočestným, vycházely opět z kostela Za nimi se brali mužové. Několik jich však přece missionář zadržel a přiměl k tichosti, načež jim přednesl náboženský výklad. Na druhý den z rána opakovaly se výstupy jako předešlého dne. nicméně vytrvalý kněz odsloužil mši sv, hodlaje potom pokračovati v křesťanském cvičení. Pomocí několika úslužných lidí dal oltář i kazatelnu pěkně okrášliti.

Mezi tím, co sloužil mši sv., davy lidu před kostelem hroznou o něm měli poradu. Jednalo se v ní o tom, jakým způsobem by se nejrychleji zbavili missionáře a zároveň jak by docílili toho, by

každého jiného přešla chuť k nim zavítati. Ve vášnivé rozjitřenosti usnesli se na tom, že všichni vespolek přepadnou jesuitu a utlukou kamením. Jedni chtěli, by hned hlučně vrazili do kostela a kněze zabili u oltáře; jiní navrhovali, by se to nedělo v kostele, nýbrž před kostelem, až jesuita vyjde ven. „Ať zhyne!“ znělo heslo, jímž kněze nic netušícího chystali se v nejbližším okamžiku přepadnouti. Když se ještě hádali mezi sebou, mají-li hned či později udeřiti na kněze, náhle vzpřímila se vysoká, silná postava muže mladého, jenž z plna hrdla tak rázně přikázal ticho, že všichni mžikem umlkli. Neohroženě pohlédnuv kolem sebe, změřil přítomné takovým zrakem, že bezděky ustoupily o několik kroků; i počal je kárati z umlouvání ke vraždě, dokazuje jim, jak těžkou vinu tím na sebe uvaliti se hotovili, a že by neušli trestu, kdyby se toho dověděl úřad, třeba jich bylo mnoho. To pomohlo. Bylo sice slyšeti několik pokřiků: „Pryč s ním!“ Ale nikdo se dál neodvážil, i vytráceli se se jeden po druhém; nikdo nechtěl býti vrahem. Mladík onen byl z Nisy, katolík, jenž přišel navštívit sestry, a náhodou, jda do kostela, zaslechl o nástraze strojené, a tak znamenitou missionáři prokázal službu. Ale tomu zabrániti nemohl, že za chvíli shlukli se opět a ze středu svého vyvolili dva nejodvážlivější muže, by šli do kostela a z kruchty na misionáře, až při vyučování řekne něco jim nelibého, hodili kamenem. Jesuita o tom, co se dělo za zády jeho, ničeho nevěděl. Odslouživ mši sv., poohlédl se v kostele a vida jen asi deset osob, upustil od kázání, načež všichni před chrámem stojící v očekávání svém byvše sklamáni, rozešli se hlučíce a vyhrožujíce.

Že lidé tak příkře a spurně missionářům překáželi v práci, zdálo se krom jiných míti tu příčinu, že je považovali za kněze cizí, vetřelé, kteří na žádném místě zvlášť oprávnění nejsou k duchovní správě. Protož pokusil se kníže biskup olomoucký Karel z Lichtenšteina poskytnouti jim oprávnění dle mínění lidu lepšího, i ustanovil jednoho z nich farářem v Nové Vsi. Měl tam v září r. 1672. zvláště býti uveden a jakožto řádný duchovní správce doporučen osadníkům. Proti tomu se však baron Skrbenský na Hoštálkově opřel jakožto patron novoveského kostela, stoje na tom, že jemu přísluší ustanovovati faráře, a proto také jesuitovi zabavil důchody. Místo faráře vydržoval kazatele protestantského, jenž požívaje farních důchodů, dosud od lidu byl považován za jedině oprávněného správce duchovního. Po delším vyjednávání mezi patronem a biskupem olomouckým obě strany dohodly se na tom, že protestantský kazatel má prozatím opustiti Novou Ves, že se však také katolickému knězi duchovní správa na nějaký čas ponechává jen jakožto administrátorovi, až by se ukázalo, na kterou stranu se nakloní osadníci. Jestliže by farníci navrátili se k církvi katolické, protestantský kazatel měl navždy pozbýti všech nároků, pakli by se však ukázalo, že přese vše namáhání odhodlání jsou zůstati při svém dosavadním vyznání, katolická administrace se zruší a navrátí se protestantský kazatel. Lhůta byla na vůli ponechána biskupovi, toliko toho si slušně zapověděl baron Skrbenský, by se k podpoře missionářův užilo lidu ozbrojeného, dokládaje, že se své strany nebude míti ničeho proti tomu, dají-li se lidé poučiti a přestoupí-li, nabudouce lepšího přesvědčení.

Z dosavadních důchodů farních měly se krýti všechny potřeby kostelní ale správu jich v rukou měl úředník vrchnostenský, by farář protestantský, až by se vrátil, nemohl si stěžovati do žádné křivdy. Mimo to mělo se tím způsobem pojistiti, že se peníze vydají na věci jen nejpotřebnější. O tomto ujednání byly tři listiny sepsány, jedna uložena v konsistoři olomoucké, druhá dána patronovi, třetí missionáři. Patron si vyžádal, by se mu o činnosti missionářově ob čas zevrubná podávala zpráva a oznámilo se mu všechno, co by se mimo obyčejný pořádek podniklo ve správě duchovní. Za to poddaným na panstvích svých nařídil, by se k missionářům chovali uctivě a slušně, zdrželi se všech výtržností a poslušně šetřili rozkazů jejich. Tuto vůli svou písemně zaslal všem rychtářům obecním.

Následek toho byl, když missionář na den sv. Michala archanděla, tehdáž zasvěcený svátek, zařídil první slavné služby Boží a počátek nových missií, že velké množství lidu shromáždilo se v kostele, kteří slušně se chovajíce, s napjatou jak se zdálo pozorností naslouchali slovům jeho kázání. Vyloživ jim účel svého pobytu zdejšího i své oprávnění k tomu od světské i duchovní vrchnosti, přívětivými slovy vyzval je, by pilně přicházeli na missie. Po kázání sloužil mši sv., při níž lid nábožně zpíval. Z takového začátku missionář sliboval si mnoho, avšak brzy zpozoroval k zármutku svému, že ochotnost lidu je toliko zevnější a líčena, neboť mezi tou dobou z jeho kázání docházeli zase k učitelům akatolickým. Nahlížeje, že by takovým způsobem snaha jeho byla marna, kdyby pokaždé jiný zvrátil, co on vystaví, připomenul lidem, co proti zabíhání k cizím učitelům a kazatelům ustanoveno od císaře a nejvyššího soudu. Avšak tím nic nepořídil, neboť nelekali se slov jeho, vidouce, že jich za to nikdo netresce, aniž se missionáři za to dostává vyšší podpory. Znenáhla ochabovali v horlivosti choditi do kostela, a na výtky kazatelovy, proč se vyhýbají kostelu, odpovídali s posměchem a opovržením. Bylo-li mu jíti přes pole, často setkával se s četnými zástupy lidí, kteří z krajův až na míle vzdálených putovali ke kazatelům protestantským. Někdy mu to pomohlo, že si zapsal jména jejich; neboť bojíce se pokuty, vraceli se domů.

Velké pohnutí způsobilo, co mezi tím vyvedl hrabě Ludvík z Hodic, tehdejší pán na Jindřichově (Hennersdorf). Když lid na jeho statcích za příkladem poddaných pana Skrbenského přes pole putoval k cizím kazatelům, jednou v neděli, když se jich vracel zástup asi dvou set, dal je sebrati a svázati. Padesát mužů a žen bylo k němu přivedeno na hrad. I poslal pro missionáře a před ním zajatých se tázal, chtějí-li se podrobiti vyšším rozkazům a missionáře poslouchati, dokud jim za kazatele ustanoven, čili nechtějí? „Vybíhání," doložil, „pod pokutou zapověděno jest zákonem zemským, a já s vámi naložím po zákonu." Aby si odpověď mohli volně rozmysliti, propustil je domů a žádal, by za několik hodin přijdouce řekli, na čem se ustanovili. Dva mužové dali se na útěk, ostatních 48 osob ohlásilo, že budou choditi na kázání missionářova. Tento je několik neděl poučoval, a čím více mu přivykali, tím ochotněji a horlivěji přicházeli, a tak nejen oni, ale i mnozí jiní se odhodlali vrátiti se k církvi. Co se víry týkalo, nebylo u nich žádného pochybování, když jim missionář důkladně vyložil

jednotlivé články; námitky činěné zněly toliko v ten smysl, co řeknou tomu příbuzní a známí? Zejména dělníci a čeleď vymlouvali se na své chlebodárce, ale to vše podalo se snáze, než kdyby naproti slovům missionářovým bylo stálo hlubší přesvědčení náboženské. Za několik neděl byl jich značný počet pohromadě, kteří od missionáře velmi slavným způsobem přijati do církve katolické. Všichni vespolek jednohlasně před oltářem říkali vyznání víry a přijali svátost oltářní při slavné mši sv. Tento příklad velmi zdárně působil na mnohé jiné. Ale s druhé strany vzmáhala se náramná zášť proti missionářům. Vyhrožováno jim, ať přes pole nechodí do dědin, neboť prý je někde o samotě postřílejí; se svým katechismem ať se neukáží mezi rolníky na poli nebo v lese mezi drvoštěpy, sic že špatně pochodí. Následkem toho jesuité chodili obyčejně dva spolu, když jim bylo jíti některým nebezpečným místem. V Nové Vsi ještě jak tak chovali se lidé pokojně, ale v ostatních dědinách jesuité zakoušeli dosti trpkých věcí. Tak v Holčovicích jednoho dne missionář odvážil se vkročiti do chalupy o samotě stojící, by tam dva páry neoddaných lidí vyvedl z pohoršlivého žití a přiměl je k pořádnému sňatku manželskému. Již dříve několikrát, tu s jedním tam s druhým mluvil o věci té, ale nemohl ničeho dociliti. Teď když do dveří vstoupil, nalezl je všechny velmi popuzené. Nic toho nedbaje, dal přívětivé pozdravení a pravil vlídně, proč přichází, podotknuv, jak těžkým hříchem jest před Hospodinem divoké manželství a jak zhoubné má následky. Nedali mu domluviti, nýbrž všichni najednou si naň vyjeli hrubými slovy a hrozně klnouce vyháněli jej ze světnice. Ale missionář se neměl k odchodu, chtěje je upokojiti klidnou domluvou, což se mu však nepodařilo. Jeden z mužův uchopiv v koutě hůl, zaměřil jí po hlavě missionářově. V tom však přiskočila žena a muže od zadu držela tak dlouho, až se jesuita vytratil z chalupy. Na prahu ještě zastaviv se, přes pokřik a pobízení ženy, by rychle odešel, napomenul je několika slovy, by zanechali nepočestného obcování. Stěžoval si pak u vrchnosti, ale nepořídil nic, leč že se oněm lidem řeklo, by se prozatím někam ukryli, až by se na věc poněkud pozapomnělo.

Od nejvyššího soudu jesuité dosáhli obnoveného nařízení, jež platilo rychtářům v obcích, aby buď přestoupili na katolickou víru nebo složili úřad svůj. Poněvadž o tom však missionářům doručena jen jedna listina, a ta s připomínkou, by jí užili šetrně a vyhnuli se všem výstupům nepříjemným, a protože ani vrchní na statku jí nechtěl přečísti, nemohli jí ničeho vymoci. Když jí ukazovali v obcích, usedlí pravili, že si ji sami padělali a na klam místo vládní pečeti přivěsili jakýsi peníz cizozemský. Rychtáři sami, když jim jesuité předkládali listinu tu, říkali, že jediné vyjednávání mezi biskupem a panstvem statku má platnost, a protože v onom vyjednávání ani slovem podotčeno není o složení úřadu, že prý nikdo nemůže je svrhnouti.

Patron, svobodný pan Skrbenský z Hříště, listinou tou naprosto uražena se stavěl, neboť svolav rychtáře a sděliv s nimi obsah její, jal se s rozhorlením ubezpečovati je tak výmluvně, že v té věci zastane se jich vší mocí, protože úřad jejich jest pouze občanský a nikoli náboženský, a proto, co se týká jeho a jejich práv, nějakého obmezení nebo zkrácení nepřipustí, tak že všichni myslili, že

jim jesuité křivdu činiti chtěli bezprávným způsobem, a že oni teď od pána svého jsou vyzváni, by se tomu opřeli jak pro sebe tak i pro něj. Jakmile se vrátili, hned každý z nich svolal nejpřednější občany a sdělil s nimi, co se událo na panském hradě, načež ze všech vesnic šli nejstarší občané jménem všech usedlých poděkovat statečnému, lidumilnému pánu svému.

Rychlému pokroku missií bylo nemálo na úkor že některé rodiny se vystěhovaly. Vrchnost hošťálkovská zprávu o tom dala zemskému soudu, v níž vypočteno dorostlých vystěhovalců 70 a dětí na 200. Císař Leopold I., jemuž zpráva ta byla předložena, zemským hejtmanem dal missionáře napomenouti, by si vedli co nejmírněji, aby přílišným vystěhováním kraj nevylidnatěl a netrpělo obecní blaho. Netrvalo dlouho, a missionáři z toho měli novou příčinu k stížnosti, neboť i obce obdržely opisy onoho napomenutí, čili jak to lidé sami nazvali, důtky jesuitům dané, a jakmile se jim nelíbilo něco na missionářích, hned přišli se svou listinou a kárali je. Opisy rozšířily se též po jiných panstvích, kde třeba jen malá částka obyvatelstva držela se protestantského vyznání, a ti na vrchnostech svých vynutili mnohé právo a lecjaké oběti, jsouce stále hotovi k vystěhování, když se jim činil nějaký odpor. Pohodlnějších missií nemohlo ani býti, než jakých od té chvíle lidé žádali od jesuitů, by totiž mši sv. v tichosti, aby to nepobuřovalo akatolíků, odsloužili, kázali, zdržujíce se všeho dotýkání a dokazování, že vyznání evangelické zahrnuje v sobě bludy, by křtili, oddávali, pohřbívali, a kdo by se jim samochtě svěřil, soukromě poučovali, nikoho však nenutili a nezdržovali.

Jesuité, pokud jen bylo možno, zachovávali mírnost, ale v povolání svém neochabovali. Chodili od domu k domu po tak zvaných přátelských návštěvách, nešetříce při tom ani času ani zdraví ani života svého, když za krutých mrazů a chumelic přes hory a doly chodili poučovat. Přemahání takových nesnází a obtíží na cestách a patrná nezištná snaha otců duchovních častokrát u samých nekatolíků vzbudila podiv, zvláště když je viděli, ani jsou sněhem a jiním pokryti, a zimou skřehlí vracejí se do kostela, kam sotva dvě, tři osoby sešly se k pobožnosti. „Takové“, pravili, „velkodušné obětavosti věru nespatřujeme u svých kazatelů.“ Když vkročili do některého domu, nedbali toho, přicházejí-li vhod čili nic. Zvláště málo cti docházeli v takových příbytcích, kde byly hospodyně cizí, z katolických osad rodilé, které však odpadly od víry katolické, by se provdaly za evangelíky. Některé z nich z daleka vidouce kněze přicházeti, dům zamykaly, anebo když byly příchodem jesuity překvapeny dříve, než mohly závoru zastrčiti, s výkřikem, jakoby se ulekly strašidla, vyběhly zadními dveřmi. Jinde jako na umluvenou kněze sice přivítaly, ač chladně, a honem, by se vyhnuly každé další řeči, mezi nádobím a na stole poklízely a všelicos k jídlu snášely, tak že je host věru nemohl viniti z nepohostinnosti, ale přejíce mu dobré chuti, odešly po domovní práci, kam jich kněz ze slušnosti nemohl následovati. S muži se ještě méně mohli setkati, neboť v domě nikdo nechtěl věděti, kde a jak jsou zaměstnáni.

Při návštěvách svých missionáři často nacházeli nemocné. Tu si připomínali slova Ježíše Krista řkoucího: „Do kteréhož města přijdete a přijmou vás, uzdravujte nemocné, kteříž v něm jsou, a

rcete jim: „Přiblížilo se k vám království Boží“ (Luk. 10. k. 9. v.) Věnujíce nemocným péči milosrdného samaritána často byli za to odměněni potěšením, že tito přijavše poučení ve víře, odřekli se bludův a dali se zaopatřiti svatými svátostmi. Jen málo bylo takových, kteří missionářem opovrhli i na smrtelném loži. Po nějaké době však neměli přístupu ani k nemocným, neboť lidé je bedlivě ukrývali, tak že mnozí někde pod širým nebem anebo ve stohu slámy trápili se dvojnásobně, na duši, jsouce bez útěchy náboženské, a na těle následkem nepřiměřeného a nešetrného s nimi nakládání. ani mezi tím domácí jejich prodlévajíce s missionáři ve světnici, tak veselými se tvářili, jakoby všichni v domě byli při nejlepším zdraví a blahobytu. Umřel-li někdo, tu na missionáři s velikým nářkem žádali slavného pohřbu.

Útrpnost kněží vzbudil malý počet katolíků, jež získali v Hošťálkově, a to tím více, ani viděli, jak s nimi nakládali akatolíci, jsouce zámožnější a počtem v náramné převaze. Missionáři jim dodávali mysli, radili a hájili jich, seč byli, proti rozličným křivdám a bezprávím, avšak nestačili proti všemu. Nově přistouplým údům církve bylo potřebí v mnohých trpkých zkouškách osvědčiti stálost ve víře, snad aby tím pevněji se zakotvila v srdcích jejich. Při tom rostla důvěra jejich k missionářům, kteří tak upřímně s nimi jednali, čím dále tím více. Stalo se, že jeden, když vypočítal všecky utrpené křivdy a kněz mu nemohl jiné poskytnouti útěchy, kromě že v něm vzbuzoval důvěru v prozřetelnost Boží, která jednou všechno obrátí k dobrému, náhle citem přemožen kněze objal a líbaje mu ruce a tvář zvolal: „Ano, důvěřuji skrze posvěcenou osobu Vaši v Otce nebeského; polibení buď svědectvím upřímné lásky mé!“

Evangelíci si zhusta do domů brali chůvy z cizích osad a z katolických rodin, na něž všelijak působili, by je odcizili církvi a přivedli k svému vyznání náboženskému. Missionáři vyhledávali rodiče takových dívek a ukládali jim za svatou povinnost, by jejich spásy nespouštěli s očí a proto, kdykoli by to šlo, na faru nebo do kostela je posílali nebo přiváděli sami, aby mohly nabýti poučení v náboženství a zejména náležité přípravy k sv. zpovědi a k sv. přijímání. Mnohé z těch chův byly ještě dětinského věku a do školy ani nechodily. Jesuité zřídili školu, do níž po vrchnostenském rozkazu musely býti posílány všechny katolické dítky, avšak přicházelo i mnoho protestantských. Že se od jesuitů naučiti může něčemu pořádnému, bylo tehdáž všeobecně známou věcí, neboť většina vyučovacích ústavů, a to nejlepší v nejpřednějších městech, byly svěřeny jim. Tu se k nemalé radosti jesuitů přiházelo dosti zhusta, že se dítky protestantských rodičů zároveň s katolickými velmi ochotně a pilně učily náboženství, jak jim je kněz vykládal. Po nějaké době, když rodiče pozorovali, jak víc a více náboženství katolické dětem utkvívá v srdci, nechtěli toho trpěti a děti brali ze školy; tu se však nezřídka přiházelo, že děti tajně utíkaly do školy, by uslyšely oblíbené výklady náboženské. Znenáhla kostel novoveský stal se takřka poutnickým místem, neboť katolíci z okolí přicházeli v četných zástupech, by slyšeli kázání missionářovo, a kněžím nebylo to nic vzácného neb obtížného, když kázali někdy třeba třikrát za den. Při tom mnozí přespolní vykonávali sv. zpověď a přistupovali k stolu Páně. Z domácích následkem nařízeného mírného zacházení nenutili

nikoho, ale z vlastní ochoty jich přicházelo z počátku sic jen několik, potom vždy více.

Naproti tomu si protestanté zařídili své tajné missie. Evangelický kazatel přicházel sem zdáli asi devíti mil, obcházel domy, poučoval, sílil k odporu a podával večeři Páně. Když se však jednou setkal s missionářem a poznal, že je vyzrazen, přestal sem docházeti, cítě se vinna zvláště tím, že kromě kazatelství provozoval také jednatelství pro vystěhování.

Na konci r. 1672. missionáři měli v Nové Vsi již 84 katolíky, mezi nimiž jednoho stařečka, jemuž bylo 103 léta; týž byl od dětinství protestantem a teprv na konci života svého vstoupil do církve katolické. Z nenadání tento ctihodný kmet v sobotu před svatodušními svátky přišel do kostela, žádaje, by byl připuštěn k svatému přijímání. Prosbu svou přednesl veřejně řka, s jakou pílí se připravoval k tomuto svatému kroku. Kněz zkoušeje jeho vědomosti náboženské, k nemalému podivení poznal, že je stařec velmi sběhlý v učení katolickém. Na otázku, jak takových nabyl vědomostí, pravil, že si to tak všechno ustavičným rozvažováním toho, co slyšel od protestantův i katolíkův, urovnal v mysli, a že to, co pověděl nyní, jest nejvnitřnějším jeho přesvědčením. Missionář tudíž neváhaje, bez prodlení přijal jej do církve. Kmet složiv před oltářem vyznání víry, vykonal sv. zpověď a k stolu Páně přistoupil s takovou zbožností a takovým pohnutím vnitřním, že netoliko on hojných proléval slzí, ale i přítomní k slzám pohnuti. Příklad tohoto stařečka, jenž všem byl znám jako muž ctihodný a rozvážný, značně přispíval ke zdaru missií. Nežil sice již dlouho, ale mnohým zanechal ponaučení, že ten, kdo bedlivě, důkladně a bez vášní světských přemítá o náboženství katolickém, zajisté jím nepohrdne. Když sv. svátostmi veřejně zaopatřen byv skonal, občané vystrojili mu slavný pohřeb. Při té příležitosti ženám naskytlo se mnoho příležitosti mluviti o rozdílu pochování do země svěcené a nesvěcené, tak že mužové marně se snažili se stanoviska evangelického vymluviti jim z mysli přednost, již dávaly hřbitovu zasvěcenému.

R. 1673 ke dvěma dosavadním missionářům přidružil se ještě třetí. Práce jejich se té doby znamenitě rozmnožila, neboť jim bylo v díle missionářském zasahovati až k Hlubšicům (Leobschütz). Jeden z nich podržel stálé sídlo v Nové Vsi, dva druzí pracovali v kraji zákrnovském. Ze zpráv té doby se dovídáme, že zvláště z Hošťálkova missionáři sklízeli velmi málo vděku, ačkoli se tam ustavičně obírali vyučováním. Všech všudy bylo tam pouze 17 osob, které se odřekly protestantského učení. Mezi nimi byl jistý rolník, jenž byl sic po katolicku pokřtěn, ale hned v dětském věku bitím přinucen od příbuzných přijmouti učení a konfirmaci lutherskou. Zbylo v něm jakožto dědictví po zemřelých rodičích jakési jádro náchylnosti k víře katolické, tak že nijak nemohl se s úplným přesvědčením oddati svému nynějšímu vyznání, ale do církve katolické nechtěl se vrátiti veřejně, by se mu nemohla vytýkati vrtkavost. Missionář zvěděv o všech poměrech a okolnostech, které jej zdržovaly, zabýval se s ním tak dlouho, až svou na marné chvále spočívající stálost pominuv, veřejně slíbil, že se vrátí k prvotní matce, církvi katolické. Když ponejprv obdržel svaté přijímání z rukou kněze, hojnými slzami oplakával bývalou pobloudilost, řka, aby to všichni přítomní věděli, že ztráta

víry katolické zasluhuje, by byla oplakávána od každého, kdo o ní přišel.

Jeho příkladu následoval rychtář obce Novoveské pětasedmdesátník. S mlékem mateřským vssál do sebe učení Lutherovo, a vychování jeho bylo takové, že od mládí mysl jeho opanovala obzvláštní zášť proti všemu, co slulo římsko-katolickým. Nenávist, jížto za dlouhého věku svého při každé příležitosti osvědčoval proti víře katolické, jesuitům nedala ani pomysliti na to, že by mohl muž tento býti získán. Dům, zahrada, pole byly v nejlepším pořádku, všude hojnost, na přebytek, úcty a vážnosti u svých spoluobčanů požíval jako málo kdo jiný. Že takových lidí ráda se chytá hrdost, nebývá nic nevšedního. Tak aspoň si jej missionáři představovali a netroufali si ani na něj, by ho snad ještě nepopudili. Ale cesty milosti Boží rozdílny jsou od myšlení lidských. Hle, onen muž uprostřed svého blahobytu domácího přes rozsáhlé svazky s protestanty najednou projevil touhu státi se katolíkem a hned také učinil rozhodný krok. Missionář měl se k tomu s velikou ochotou, by jej poučil zvláště, očekávaje s radostí, jak dalekosáhlý vliv bude míti příklad tento. „Chtěl jsem jej cvičiti," píše missionář, „avšak shledal jsem, že mne v tom předešla již milost Boží a pilnost onoho muže, který věkem a postavou svou velice vážný činí dojem, v řeči je přívětivý a v mravech uhlazený. V úřadě, jejž zastával dlouhá léta, osvojil si jakousi přísnou rozhodnost a úsečnost v odpovědech. Na otázku, čím as ponejprv byl nakloněn k víře katolické, odvětil: „Poněvadž toho na mně žádal zákon, cítil jsem se k tomu povinna."

Dále missionář vypravuje o jiném setkání s tímto mužem tento charakteristický příběh: „Bylo mi jednou ze sousedního městečka jíti přes pole domů, an mne déšť překvapil a bouře tak silná, že jsem se stěží dostal do nejbližšího stavení. Byla to rychta. Jak v poslední době bylo obyčejem, přijali mě velmi laskavě: ale kdo popíše mé ustrnutí, když jsem, přistoupiv ke stolu, spatřil na něm otevřenou knihu protestantskou, která si velmi směle vyjížděla na veškero učení katolické. Netajil jsem asi zřejmé překvapení svého, neboť rychtář hned přistoupiv ke mně, omlouval se, že z knihy, z níž jindy rád čítával, teď hříchy své proti víře sv. počítá. Na mou námitku, že se vydává v pokušení, by se vrátil k starému nepříteli, odvětil, že se nestane, by nyní za několik hodin, když přes rok bedlivým rozvažováním těch písem připravil se k víře katolické, čtením téže knihy opět ztratil víru svou."

Nedlouho po svém přestoupení zakoušel neobyčejného týrání od těch, již mu v úřadě stáli po boku, ale příkře se od něho lišili náboženským vyznáním. Pravil, že toho již nevydrží a raději prodá statek a jinde si vyhledá klidnějšího bydliště. To právě bylo sousedům vhod, i vynasnažili se jako na umluvenou, by provedení úmyslu rychtářova urychlili. Jednoho dne byl prodej rychty skutečně ujednán, listina, jížto se úřadu odříkal, podepsána a den k odstěhování určen; ale missionář té chvíle, jak se o tom dověděl, pospíšil k baronovi Skrbenskému na hrad Hošťálkovský, prose snažně, by nucený prodej neschvaloval a nedovoloval toho, by jiný, snad akatolík, úřad převzal, protože rychtář jednal ve všem dle císařských patentů. Baron listiny, když je na druhý den deputace občanů přinesla k potvrzení, roztrhal, řka, že dle vyššího nařízení nemůže listiny ani

potvrditi, aniž dáti jim jiného rychtáře. Dosavadního rychtáře pak vzal pod zvláštní ochranu proti dalšímu týrání.

Žil také v oné obci muž asi 80letý, jenžto život svůj trávil v rozličných měnách náboženských, anebo spíš, by lépe vyznačena byla povaha jeho, liboval si všelijak protiviti se církvi katolické; aby se však nyní pánovi, v jehožto žil službě, zavděčil, proti nařčení, že se též nachyluje k víře katolické, před sousedy Boha bral za svědka, že jako skála pevně odolá missionářům. Netrvalo však dlouho, a v mysli jeho počalo se to viklati, stále rozvažoval a uvažoval o tom, kterou víru lze z písem dokázati za pravou a samospasitelnou. Pochybnosti rozličného druhu naplnily hlavu jeho, tak že, čím více přemýšlel, tím méně si věděl rady. I prosil Boha upřímně za osvícení rozumu, a nebyl oslyšen. Rozhodlo u něho přemýšlení, proč kazatelé evangelického učení, z téže příčiny, že to čisté učení Ježíšovo, něco připouštějí a druhé zamítají, jakož na př. o soudě a pekle souhlasí s evangeliem (sv. Mat. 25. k.), ale očistec zapírají, ač o něm učí evangelium sv. Matouše v 12. k. 31.—33 v. a sv. Lukáše 12. k. 47. a 48. v., jakož i dotvrzuje příklad o nemilosrdném a nevděčném služebníku v 18. kap. evangelia sv. Matouše, a Ježíš sám zřejmě poručil apoštolům: „Učte je zachovávati vše, cožkoliv jsem přikázal vám.“ Konečně se odvážil k missionáři a žádal za poučení a přijetí do církve. Přísaha, kterou se zavázal, že až do smrti vytrvá při vyznání lutherském, byla ovšem neplatna, neboť z poučení missionářova poznal, že Boha vzývati za svědka k tomu, že jednati bude proti vůli jeho, bylo rouháním, jehož potom hořce litoval.

Novorozeňátka ochotně přinášeli ke křtu, ale za kmotry chtěli mermomocí míti protestanty, což když se nemohlo připustiti, velikou vzbudilo nevoli mezi nimi. Kmotrové berou při křtu dítěte na sebe povinnost pečovati o to, by bylo dítě náležitě vycvičeno a vychováno v náboženství katolickém, pročež leží na bíledni, že nesmí býti kmotrem katolického dítěte nikdo jiný než katolík; ale tam to chtěli míti jinak. Dvakrát se v té věci udál zvláštní výstup. Přinesli totiž dítě ke křtu, a když kněz protestanty nechtěl připustiti za kmotry, položili mu dítě v kostele a odešli s vyhrůžkou, že toho bude pykati, stane-li se něco nemluvněti. Missionář však zvoliv z katolíků kmotry, pokřtil dítě, a rychtář se o to postaral, že se dostalo rodičům bez úrazu. Ještě jeden podobný případ se opakoval; později přibylo katolíků tolik, že si nikdo nemohl stěžovati do nedostatku přiměřených kmotrů.

Častější mrzutosti vyskytly se při pohřbech. Kdo do poslední chvíle zamítal smíření s církví a zemřel v odloučenosti od ní, neměl práva na slavný pohřeb katolický a byl tiše beze zvonění a zpěvu pochován. Ostatně dělo se to dle učení jejich víry, která všechny obřady odstraňovala. Katolíci dle potřeby měli menší část hřbitova odloučenu a posvěcenu, kde se pohřbívalo dle obřadů církevních; protestanté největší část podrželi pro sebe a nezabraňovalo se jim, by pochovávali dle svého způsobu. Ale oni žádali, by všichni bez rozdílu stejným způsobem a na jednom hřbitově byli pohřbíváni. Ujal se jich jindřichovský hrabě *Ludvík Maximilian z Hodic*, chtěje jim u konsistoře olomoucké sprostředkovati, by směli alespoň zvonů

užívati při pohřbech; z poplatků za to by se prý mohlo mnoho pro opravu a výzdobu kostela učiniti. Bylo mu to ovšem odepřeno.

Jednou jesuita vstoupil do domu, z něhož slyšel pláč a nářek. Oplakávali mrtvého a chystali se k pohřbu. Sotva kněze zočili, již se všichni vrhli naň křičíce a ven jej vyháněli holemi. Proč si tak na něj vyjeli, vyrozuměl ze slov jednoho muže, jenž k němu blíže přikročiv řekl: „Evangeličtí mají býti zatraceni? Pravda, kdyby se měli svěcenou hlínou zaobaliti, mohli by snad proti vaší vůli ujíti zatracení?“ Zde nebylo místa k další řeči, pročež missionář odešel mlčky.

Evangelíci podle učení svého velice žehrali na užívání svěcení v katolické církvi a uctívání ostatků svatých. Obzvláště živě do řeči přišly věci tyto po této události. Tři osoby byly od vlka do dědiny vniklého pokousány, z nichž jeden katolík a dva protestanté. Tito ranám svým brzy podlehli a velmi bolestnou smrtí sešli se světa. Podobalo se, že se jich chytila vzteklina. Katolík rovněž neočekával, než že propadne stejnému osudu hrozné smrti. Dal se zaopatřiti sv. svátostmi, pozůstatky svatých zavěsil si na krk a oddán do vůle Boží očekával anděla smrti, avšak ke svému i jiných nemalému podivení šťastně vyvázl životem a pozdravil se. Tu pak mnoho mluvilo se o tom, může-li se věřiti, že na přímluvu svatých, jejichž ostatky se uctívají, lze ozdravěti. Že by mohla přímluva svatých jakožto milých přátel Božích býti nějak platna, protestanté naprosto zavrhovali; naproti tomu pověrám, jež církev katolická zapovídá dle prvního přikázání Božího, oddávali se pilně. Mělť v obyčeji, když jim onemocněl dobytek slintavkou, nehodu tuto připisovati kouzlům, že mu učarováno, a proti tomu prý jediný je prostředek, přiložiti k chřípím onemocnělého dobytčete klíč od kostelních dveří a říkati při tom jistou modlitbu proti uškození čarodějnic. Nejednou se duchovní smál takové pověře a vymlouval jim ji, když si přicházeli vypůjčit klíče kostelního. Tázal se jich též s úsměvem, proč k tomu právě musí býti klíč od chrámu katolického? proč nejdou do svého kostela, jejž měli nedaleko fary, když přece všecko, co tam je, považují za čistější a světější? Na místo všech pověrečných prostředků jesuité zavedli užívání svěcené vody.

Během léta missionář zamýšlel na návrší v poli postaviti svěcený kříž. To se všem, jak katolíkům tak evangelíkům líbilo a všichni k tomu přispěli prací neb jinou pomocí. Když byl postaven a posvěcen, protestanté pak bedlivě pozorovali počasí a mračna, i zdálo se jim, že bouře, když se s té strany, kde stál kříž, valily sebe hroznější, nad křížem podivným způsobem tratily své moci, a mraky se trhaly.

Na návrší blíž Albrechtic (Olbersdorf) stála kaple Rodičky Boží, pro stáří své a mnohé pověsti nábožné ctihodná, již však té doby málokdy kdo navštívil. Na den nanebevzetí Panny Marie jesuita sestavil poutnický průvod asi 100 hlav čítající a slavným způsobem za křížem a kostelními korouhvemi vedl jej při hlasitém modlení a nábožném zpěvu k onomu posvátnému místu. V zástupu bylo mnoho takových, kteří nedávno teprv vstoupili do církve katolické. Z okolních vesnic také se dostavily buď jednotlivé osoby buď menší poutnické sbory, a protože i se strany protestantů přišlo mnoho zvědavých diváků, návrší bylo značným množstvím lidu na-

plněno. Slavnost vydařila se stkvěle a hluboký učinila dojem. Z katolíků mnohý starý poutník plakal radostí, že se uprostřed protestantů dožil takové slavnosti. Že to dojalo i protestanty, bylo důkazem, že jich několik hned potom hlásilo se k přestoupení na víru katolickou. Přihodilo se tu, že matka protestantka, když se nedostávalo mladíka dosti silného k nesení korouhví a kříže, synovi svému poručila, by z poslušnosti a lásky k ní jednu korouhev nesl na horu. V kapli kázala mu pokleknouti mezi ostatní jinochy katolické a missionáře poprositi za poučení.

R. 1674. byli již lidé, mimo jediný Hošťálkov čili Gotšdorf, kde sídlila vrchnost, ve všech ostatních sedmi vesnicích mnohem přívětivější než dříve. Obce tyto byly: Vraclavka, Holčovice, Hiršberg, Huta, Křížová, Dlouhá Ves a Nová Ves. Bylo by se jich hned tehdáž mnoho hlásilo k víře katolické, neb aspoň jevili náchylnost k ní, kdyby se nebyli ostýchali vrchnosti, kteráž ani jednou nebyla přítomna veřejnému kázání, aniž přijímala soukromé rozmluvy o náboženství a při slavnostech osvědčovala trapnou lhostejnost. K tomu přišlo ještě i to, že k uskutečnění vládních patentů nepřispělo se ničím. Patenty zůstaly holým papírem, a jestliže missionáři vrchnosti udali jména některých osob, jež jednaly proti nim, bylo jim vždycky jen stručně odpověděno, že to vzato na vědomost, a při tom zůstalo. Při takových poměrech missionářům nebylo snadno získati větší počet konvertitů. Toho roku všech všudy dospělých osob nově přistouplých počítali 28. Avšak prvotní nenávist k církvi římské tratila se všeobecně. Jesuita dvakrát všech osm obcí navštívil dům za domem; a kde se sešel s několika vlídnějšími občany, přívětivě s nimi rozmlouval ve prospěch náboženství. I to bylo dobrým znamením, že v lidu zavládl takový cit slušnosti, že návštěvy missionářovy spláceli návštěvami u něho a tím mu poskytovali nové příležitosti k rozmlouvání o věcech náboženských. Znenáhla i ti, kdo mu dříve hleděli činiti jen pohoršení, přátelsky jej vítali po cestě a s ním pohovořili.

O vánocích missionář v kostele vystrojil jesličky velmi vkusné, což posud v Nové Vsi nebylo vídáno a tolik lidí přilákalo do kostela, že jim ani nestačil. O půlnoční byl kostel přeplněn, a missionář měl příležitost kázati před takovým množstvím posluchačů, jakého dosud neměl nikdy. A v jaké tichosti, s jakou pobožností naslouchali výkladu jeho! Jak to bylo zcela jiné než před třemi roky! K sloužení druhé mše svaté na úsvitě odebral se do filiálního kostela ve Starých Purkarticích, dobré půl hodiny vzdálených. Mnozí jej provázeli, ale i tam již plný kostel lidu jej zbožně očekával při modlitbě a zpěvu. Jaká to radost vánoční pro horlivého kněze! Třetí mši sv. slavnou sloužil opět v Nové Vsi, a po ní při lačném žaludku až do čtyř hodin po poledni kázal po malých přestávkách; neboť když jedni vyšli z kostela, druzí jej naplnili. Mimo to přišlo mnoho katolíků z okolních vesnic, kteří pod večer u něho vykonali sv. zpověď a na druhý den se připravovali k sv. přijímání. Tak trvala slavnost až do noci. Protestantům se to vše velice líbilo. Podobně dělo se na den nového roku. Mimo lid obecný přijely také některé šlechtické rodiny z okolí. Lid tak se tlačil do kostela, že nastala potřeba všechny lavice vynésti z chrámu, by přibylo místa pro ty, kteří ještě přicházeli.

Té doby událo se nejednou, že si protestanté povzdychli s okem zaroseným: „Kéž bychom směli přestoupiti! Ale vrchnost tomu nepřipustí.“ Když se to doneslo baronovi Skrbenskému, odpověděl: „Nezabraňuji lidu státi se katolickým, ale také neradím. Ať činí, jak se jim líbí. Co se však mé osoby týče, já se katolíkem nestanu.“ Lidé si vyjádření to vykládali v ten smysl, že by pánu jejich bylo nemilo, kdyby přijali víru katolickou, a proto neméně než prve z ostýchavosti byli zdrželivi. Ale do chrámu Páně chodili k spokojenosti missionářově. Na veliký pátek, mezi konáním posvátných toho dne obřadů kázal tak dojemně, že všichni byli k slzám pohnuti. Potom uspořádal malé sic, ale k nábožnosti přiměřené představení umučení Páně, při němž mnozí byli přítomni. Odpoledne přivedl školní dítky k Božímu hrobu, před nímž je vyslýchal z toho, čemu se naučily o Pánu Ježíši. Rodiče z té katechése byli velmi potěšeni, slyšíce, co krásného a tklivého děti jejich věděly o Spasiteli.

Hned po velikonocích měl se na hradě Hoštálkovském slaviti sňatek. Baron Skrbenský ženil syna. Vše chystalo se tiše a tajně, jakoby nikdo neměl o tom zvěděti. Den oddavek byl určen, čas docházel, a o ohláškách nebylo ani zmínky. Ode dob církevního snému tridentského byly však ve všech zemích katolických naprosto zakázány tak řečené tajné sňatky bez ohlášek, a světské zákony souhlasily v tom s církevními. Missionář jakožto místní farář viděl se pohnuta otce i ženicha upozorniti na to. Poslal jim zákony o tom s doložením, že by byl v tom případě, když by se nechtěli dle nich zachovati, nucen oznámiti to faráři nevěstině a sňatek pozdržeti, dokud by se zadost neučinilo zákonům. Nemoha jejich platnost upříti a ujíti následkům jejich přestoupení, baron obdržev dopis přišel hned druhého dne na faru a pro krátkost lhůty žádal alespoň za dispensi, kterou mu missionář ochotně vymohl. Biskup olomoucký při té příležitosti pochválil missionářovu přísnost v šetření církevních zákonův, a tento se i jindy řídil vždy podle nich, ač v některých případech, hledíc na stanici missijní, za dobré uznáno a připuštěno mu v leččems slevovati. Byl zákon, by každý snoubenec před oddavkami odříkal vyznání víry, jinak kněz nesměl sňatek požehnati. A tu někteří akatoličtí snoubenci, hlásíce se k sňatkům, slíbili, že do roka složí katolické vyznání víry, i bylo to přijato. Missionář o tom sepsal listinu, kterou uložil, by v čas mohl žádati vyplnění přípovědi. Od biskupa olomouckého všem duchovním správcům dodáno bylo nařízení, by žádného nekatolíka nepřipouštěli za kmotra ke křtu dítěte, zde však za příčinou skrovného počtu katolíkův učiněna potud výjimka, že považováno za dostatečné, když alespoň jedna osoba, a to ta, která dítě držela při křtu, byla katolického náboženství. To však přísně bylo nařízeno, že v době církevního postu prodej masa nebyl dovolen, že v neděli a ve svátek schůzky, které trvaly až do noci, byly několikrát přerušeny, a že v tytéž zasvěcené dni se nesměly konati hrubé práce polní a domácí.

Odpor proti zvláštním pobožnostem mizel vždy více, ba naopak zvláštní ty pobožnosti mnoho přispívaly k tomu, že lid vůbec k obyčejným službám Božím větší jevil úctu a náklonnost. Při nahodilých příležitostech missionář uspořádal veřejné modlení a obyčejně vedl průvod při nábožném zpěvu buď ke kříži v poli nebo ke kostelu

filiálnímu. Když se přiblížily křížové dni, konání pobožnosti ohlásil patronovi, kterýž nejen že ničeho nenamítal proti tomu, nýbrž do všech obcí poslal o tom písemné oznámení s výslovným přáním, by se jí občané účastnili v hojném počtě. Stalo se tak ke spokojenosti missionáře, jenž každý den procesí vedl z jiného kostela. První den měl v průvodu lidí asi sto, druhý o málo méně, ale třetí den přišlo jich nad tři sta. Zvučným hlasem zpívali litanie ke všem svatým a s nadšením pěli předříkávané písně, které u nich došly takové obliby, že se jim pak pilně učili na paměť a rádi je zpívali, tak že nezřídka nábožný zpěv slyšeti bylo při práci na poli.

Téhož roku jako předešlého opět zařízena pout ke kapli u Albrechtic. Tentokrát shromáždilo se ještě větší množství poutníků, při čemž missionář měl zvláštní potěšení, že jeho průvod všechny ostatní, jež se téhož dne dostavily z vesnic sousedních, předstihl nejen počtem lidu, ale i pořádkem. Není pochybnosti, že na onom posvátném místě mnohým se mysl obrátila na přímluvu Matky Boží, tak že si tam základ položili k pozdějšímu životu předsevzetím, že se stanou katolíky.

Když potom nejsv. svátost veřejně nesena k nemocnému, okolo jdoucí evangelíci rovněž jako katolíci klekali a klaněli se jí Ovšem je při tom missionář sám předcházel nejlepším příkladem, když kráčel z dědiny do dědiny, ať v dešti, mraze nebo sněhu, vždy s odkrytou hlavou, a to bylo druhdy půl míle cesty. Umřel-li některý katolík, byl bez výjimky slavně pochován se všemi církevními obřady pohřebními, což na protestanty činilo obzvláště tklivý dojem.

Velké pohnutí způsobil odchod tohoto missionáře do Holčovic, neboť mnozí měli jej již v lásce, všichni ve vážnosti. Na rozloučenou jim dal něco k rozvažování. Když totiž naposled sloužil mši sv. a mnoho katolíků a protestantů naplnilo kostel, měl ještě dvěma osobám uděliti sv. přijímání, i obrátil se s posvátným kalichem k lidu a silným hlasem pravil, že od Toho, jejž v ruce drží, chce býti souzen, by v nebeském království podílu neměl a do pekel svržen byl k věčnému zatracení, neučil-li o Něm ve velebné svátosti pravdu věrnou a čistou: že však na všechny, kdo učení toho nepřijavše, tvrdošíjně je zamítají, před osudnou stolicí Boží žalovati bude svědectvím práce, již si dal k jejich obrácení. Toto osvědčení víry z nejhlubšího nitra duše pronesené dojalo přítomné tak, že mnozí po kolik dní chodili s pobouřeným svědomím, nemohouce slova jeho vypuditi z mysli. — Na jeho místo ustanoven byl jiný missionář za dočasného administrátora farního.

R. 1675. nemálo mysli protestantů rozjitřilo vtržení Švédů do území kurfirsta braniborského, jenž stál při straně císaře římského. Král švédský Karel XI. dal se totiž nakloniti ke smlouvě s králem francouzským Ludvíkem XIV., by podporoval jeho ctižádostivé záměry výbojné Ludvík zamýšleje vydobýti si nejvyšší moci ve světě křesťanském, byl tomu povděčen, že v protestantském králi švédském našel spojence k seslabení říše Římsko-německé. Protestanté Švédům přáli vítězství i zatoužili po tom, by vpadše též do Slezska, vyhnali katolické kněze a všude na jejich místa dosadili kazatele protestantské. Velice je potěšila zpráva, že ve Vídni veřejně káže kazatel při švédském vyslanectvu a nikdo mu v tom nezbraňuje. Tuto

prostou a přirozenou věc si v obraznosti své vyličovali za tak důležitou a závažnou, jakoby v ní vězela již porážka samého katolicismu ve Vídni. Missie při tom vázla, a missionář proto ucházel se u vrchnosti, by lidem zakázány byly různé, až neloyální projevy ke straně švédské. Tolik arcif docílil, že vrchnost hošťálkovská nařídila poddaným, by zdrželi se předčasně na jevo dávati stranictví své, missionáři však odpověděno, že v době války mezi cizími mocnáři musí se každému na vůli nechati, pro kterou se rozhodne stranu, a že nelze zazlíti protestantům, když se nachylují k Švédům, protože je k tomu nutí stejné vyznání náboženské. Když Švédové u Ferbellina dne 18. června t. r. utrpěli velikou porážku, tak že Karlu XI. místo pomýšleti na výboje napnouti bylo veškeru sílu, by uhájil celistvosti říše své, utichly vyzývavé řeči slezských akatolíkův.

Téhož roku papež Klement X. vypsal pro celou církev jubileum čili milostivé léto. Tu zas mezi lidem o tom proskakovaly takové výklady, že papež nadržuje Francouzům, a proto prý jen nařídil jubileum, by kněží všechen lid křesťanský dostali na stranu krále francouzského Ludvíka XIV. Missionář měl co dělati, by v kázáních lidu vyvrátil mylné náhledy a přivedl jej k poznání pravého významu milostivého léta.

Po nějaké době rozšířila se pověst, že evangelický duchovní v lese několika stům lidí udělil večeři Páně. Večer hned celí zástupové vydali se za ním do houští, hledajíce až do rána, ale nenalezli cizího kazatele. Když se vrátili s nepořízenou, missionář je kárał, že tak lehkovážně každému cizímu, neznámému člověku nerozpakují se svěřiti blaho duše své. Zarděli se, ale jiného účinku řeč neměla.

Arcif mnoho při missii záleželo na tom, jak se chovalo panstvo, avšak i tu bylo pozorovati, že časem značně ubylo příkrosti. „Ob čas," psal missionář ve své zprávě, „baron učiní něco, ale zhusta ostýchá se světské rámě jeho, šetříc vlastního bludného svědomí. Co od vyšších úřadů pochází, ponechává se jemu, by rozhodl, zdali a jak to lze dle okolností uvésti ve skutek, a následek byl, že toho zůstalo mnoho, co nevyřízeno; nicméně však přece ty, o nichž věděl, že v poslední době odpadli od katolické církve, přidržoval k tomu, by šli k velikonoční zpovědi zároveň s katolickými poddanými, pak jednoho odpadlíka z nedávné doby, jenž i ženu svou odcizil církvi a všemu vzdoroval, vypověděl za hranice panství svého."

Tou dobou baron již ničeho nenamítal proti katolickému vyučování mládeže, ba částečně je sám podporoval. Proto také missionář, když zemřela baronova tchýně, vymohl, že se jí jakožto členu patronovy rodiny při pohřbu zvonilo v katolickém kostele. Po té události bylo zase znáti, jaký vliv má velkostatkář na lid. Když přišel Boží hod svatodušní, tolik lidí se odevšad nahrnulo ke chrámu Páně, že v něm pro všechny nebylo místa, tak že jich mnoho muselo zůstati venku. Mezi nimi byli i takoví, kteří ještě nikdy nevkročili do katolického kostela. Při kázání líbilo se jim slyšeti o nebeských radostech, i divili se též, že knězi bylo možno, tolik pověděti z paměti, a připouštěli, že tak důkladného poučení

nedočetli se ve svých postillách. Byť se však tomu onomu podivovali, nestali se přece katolíky. Missionáře ctili za to nemálo, že tak horlivě káže slovo Boží, pro blaho duše nešetře ani času ani práce ani obětí. Tak jej kdysi viděli při počasí velmi nepříznivém spěchati půl míle cesty, by slabému dítěti udělil křest. Tak i častěji docházel k chudobné vdově, by jí přinesl netoliko duševní útěchy, ale i hmotné podpory.

Aby směl protestantům těžce nemocným nabízeti pomoci a oni tak příliš se neostýchali jej volati, seznal za příhodné oznámiti s kazatelny, že nebude nikoho nutiti, by přijal víru katolickou, ale že by rád s každým těžce nemocným mírně a rozvážně promluvil o těchto třech věcech: 1. Přeje-li si v té víře zemříti, která zajisté je pravá, nechať jemu známa či neznáma? — 2. Zdali všemu věřiti chce, co tato víra předkládá k věření? 3. Zdaliž všech hříchů, jichž se dopustil za života svého, lituje, a kdyby mu Bůh věk prodloužil, všechno napraviti slibuje? — Řeč tato sice nezískala si mnoho uznání, neboť jej nezavolali ani k jedinému nemocnému, ba když přišel sám z vlastní ochoty, zhusta odbývali jej nepříslušnými žerty a mařili všechno úsilí jeho. Proto však přece nemeškal, kdykoli se dověděl o těžkém případě onemocnění, a schválně přišel, ať to bylo sebe dál. Při takové příležitosti jednou děti, vidouce jej přicházeti, otce přenesly na jiné místo, by s ním nemohl ani slova promluviti. Po tomto případě missionář si vymohl od barona Skrbenského nařízení do obcí, by aspoň k osobám na úmor onemocnělým byl volán nebo připuštěn. I to málo nebo nic nepomohlo, kromě několika případů. V jedné rodině syn na smrt nemocný přál si posléze sám duchovní útěchy missionářovy, prose, by mu jej zavolali, ale nadarmo; vymlouvali mu to, až nemocný vyvlekl se ven a vsedl na koně, hodlaje sám zajeti k missionáři, by jej zaopatřil svátostmi umírajících. Ustrnutí domácí již si netroufali brániti mu, ale neměl k tomu dostatečných sil. Sklesl s koně a v náručí otce svého vypustil ducha. To otce dojalo tak, že u missionáře, jehož synu nepovolal, sám hledal útěchy. Missionář neopominul sklíčeného starce upozorniti na to, že odkládání je věcí velmi povážlivou, poněvadž mnohdy, když člověk nechce slyšeti časté a opětovné volání milosti Boží, posléze již nezbývá času, by to učinil, co dle vůle Boží tolikrát učiniti měl a mohl. Stařec víru svatou, s jejížto vyznáním, ačkoli nevěděl rady jiné, ustavičně odkládal, nyní bez prodlení přijal. Událost tato osvědčila nenepatrný vliv i na jiné. Dvanáct osob, které dosud zdržovala ostýchavost, zároveň s nešťastným otcem veřejně a slavně vyznali víru katolickou před shromážděným lidem v kostele.

Již shora připomenuto, jakou práci dávali si missionáři, by lid vymanili z četných pověr. R. 1676. jesuité měli opět, a to velmi vážnou příčinu brojiti proti pověrám v kouzla a čáry. Tajně jich vyhledávali, veřejně je trestali. Ovšem nalezly se osoby, které samy k trestu zavdaly příčinu, protože, pokud to šlo, pod záminkou, že umějí čarovati, lehkověrnost občanů využitkovaly k nekalému zisku. Ale mnoho nevinných při nerozumném stíhání čarodějnic přišlo o život bolestnou trýzní. Tak to bylo bezpochyby zde. V Nové Vsi po několik neděl děsil obyvatele jistého akatolického statku noční šramot, jehož příčině nemohli nijak přijíti na stopu. Když se do-

mnělé strašidlo vždy ozývalo zas a zase, nebyli obyvatelé daleci toho, by strachem všichni se nezbláznili. Nevědouce si rady, šli k missionáři. Ten jim čáry z hlavy vypuzoval, jak mohl, a pro posílení jejich důvěry zavěsil jim na krk agnůska a do domu dal svěcené vody. Ale strašidlo neustávalo. Tu kdosi vyzradil anebo křivě nařkl, že je původkyní nočního nepokoje žebračka sto let stará se svou 80tiletou dcerou. Obě byly bez rozvahy prohlášeny za čarodějnice a obžalovány. Ubohé ženy propadly ukrutnému soudu, jaký tehdáž nerozum vůbec prováděl proti čarodějství. Čeho soudcové chtěli zvěděti, to z obětí svých vytrýznili a na základě vymučených výpovědí vyřkli ortel smrti. Marné bylo zastání jesuity, jemuž neponecháno víc, než je připraviti k smrti Rozjitřené vášni nebylo na těchto dvou osobách dosti; kromě nich byly ještě jiné dvě osoby staty. Následkem toho přestalo užívání rozličných tajných a pověrečných prostředků, neboť bál se každý nemálo, by nebyl vyzrazen a pověru svou nezaplatil životem.

K radostným výsledkům missií lze připočísti, že r. 1675. bylo 2300 kommunikantův. Arciť bylo mezi nimi mnoho katolíkův z okolí, kteří ze zvláštní důvěry k missionáři přišli k sv. zpovědi, k čemuž však přispělo též slavení milostivého léta. Celý měsíc září věnován zvláštní pobožnosti. Každý den odpoledne slavné zvonění zvalo lid do kostela. Tam zpívali nábožné, srdce dojímající písně, kněz měl kázání milostivému létu přiměřené, a pobožnost končila zpívanou litanií k nejsladšímu jménu Ježíš. Missionář s radostí pozoroval, jak četné přicházejí nábožní, kteří vyslovili i přání, by pobožnost tu prodloužil až do konce roku.

Mohl-li jesuita ve zprávě minulého roku říci o protestantském pánovi, že aspoň někdy něco učinil ve prospěch jeho, r. 1676. již mohl statkáře přímo pochváliti. Přiházelo se, že sám pan baron některým poddaným schvaloval, že chtěli přestoupiti ke katolickému náboženství, a leckdy též různé překážky odstranil. Více nemohlo se žádati ani od katolického pána. Následkem té změny a dobré pověsti, jíž v celé krajině missionář požíval v plné a spravedlivé míře, brzy také objevovali se četnější vyznavači před oltářem.

Mimo Novou Ves v jiné dědině chystal se přestoupiti rychtář, znamenaje účinek missijních kázání a vítěznou moc náboženství katolického, ale neměl tolik samostatnosti a odvahy, by to učinil bez ohledu na jiné. V obecní poradě prohlásil, že by přijal náboženství katolické, kdyby jen věděl, že se také budoucně zmáhati bude počet jeho vyznavačů, že by však nerad byl sám. Že v poslední době asi padesát osob, mezi nimiž několik zámožných a znamenitých, přihlásilo se k víře katolické, dodávalo mu chuti, aby však, jak pravil, nevystupoval samotně, navrhl, by několik sousedů připojilo se k němu, aby společně k missionáři chodili na cvičení. Dobrá snaha jeho, bohužel, nedospěla ke skutku, neboť mezi sousedy bylo ještě choulostivějších lidí; i zůstalo při tom, by se čekalo, až jak to bude dále.

Jednou šel missionář okolo malého domku. Tu za ním vyběhl stařec, klekl na kolena a prosil s pláčem, by nešel mimo, aby se alespoň na chvíli zastavil. Manželka starcova ležela nemocna a ráda by se byla dala zaopatřiti sv. svátostmi. Jesuita, mile pře-

kvapen, vešed, zvěděl od stařeny, že je sic evangelického vyznání, ale ráda by zemřela v církvi katolické. Kněz jal se ji hned poučovati a nalezl u ní srdce tak ochotné k víře, že rychle, čeho bylo potřebí, pochopila a vroucně přijala. Zbožně vyznavši víru, přijala sv. svátosti. Stařec při všem byl přítomen, spolu poslouchaje poučování missionářovo. Když po několika dnech missonář ji chtěl zaopatřiti sv. svátostmi umírajících, obrátil se též k starci, ač se tento těšil dobrému zdraví a přiměl jej k tomu, by slavnost smíření s Bohem v domku svém učině dokonalou, s manželkou svou společně složil vyznání víry a vyzpovídaje se, přijal tělo Páně. „Ostatně," doložil kněz, „dobré jest byste záhy pamatoval na svou poslední hodinku; manželce vaší se blíží, jak sám pravíte, vás také nemine." Kmet dal si říci a učinil, jak mu radil missionář. Byl to utěšený den, když je oba kněz smířil s Bohem a oni v církvi svaté jako k novému se zrodili životu. Nemálo překvapilo missionáře, když mu na čtvrtý den přinesli zprávu, že stařec rozloučil se se světem, před skonáním ustavičně velebě kněze a děkuje Bohu, že mu popřál té milosti, by poznal pravou církev a v ní umřel. Žena se uzdravivši, tak se zotavila, že při pohřbu, jejž missionář velmi pěkně vystrojil, mrtvého manžela doprovodila až ke hrobu. Všem událost tato byla opět důtklivým napomenutím, by záhy pamatujíce na duši svou, na tom si nezakládali, že mají snad život na dlouho zabezpečen.

Hned potom missionář získal ještě jiné tři staré muže, kteří nad jiné vynikali chvalnou pověstí. Jeden z nich padesát let zastával úřad soudcovský, pro bodrou a rozšafnou mysl požívaje veliké vážnosti mezi občany, a to v poslední době ještě více, an byl povýšen na hejtmana. Kdo s ním měl co jednati, nemohl poctivost jeho a upřímnost dosti vynachváliti. Muž ten byl odpadlík od katolické víry, již v mládí opustil. Když onemocněl, missionář navštívil jej čtyřikrát, načež měsíc před smrtí k víře, kterou před padesáti lety zapřel, s takovou upřímnou se vrátil ochotností, že neměl dosti slov, by pověděl, jak se z toho raduje, že nalezl pravý pokoj a mír duše své. A když se mu ve stísněných prsou ohlašovala smrt, častěji volával k sobě: „Ó jaké požívám útěchy, jaká radost naplňuje srdce mé! Toho jsem se nikdy nenadál, že víra katolická učí umírati s takovou vnitřní útěchou! Ó jak velikou naději v temnostech vezdejšího žití beru z učení církve katolické!" V nadšení sliboval, že v době velikonoční, dá-li mu Pán Bůh zdraví, veřejně přede všemi přistoupí k stolu Páně a dle možnosti osvědčí své nejvnitřnější přesvědčení o pravdivosti katolické víry. Avšak nebylo mu popřáno úmysl svůj uskutečniti. Chřadl a nepovstal již s lože. Missionář často jej navštěvoval a odcházeje, vždy větší bral potěšení z nábožnosti, již osvědčoval nemocný konvertit. Když mu sil značně ubývalo, přišel ho zaopatřit sv. svátostmi. U přítomnosti manželky a čtyř jeho dětí udělil mu poslední pomazání. Když kněz, vykonav obřad, s ostatními poklekl a za spásu duše jeho se modlil, nemocný šeptal modlitbu s nimi, a než ukončena, tiše vypustil duši. K pohřbu jeho sešlo se valné množství lidu, neboť byl obecně znám, ctěn a vážen. Missionář nad hrobem promluvil o počátku a způsobu, jak se nebožtík vrátil k církvi, líče to tak dojemně, že i protestanté slzeli. Když se o tom pověst roznesla mezi katolíky okolními, všichni

z toho měli velikou radost, kojíce se nadějí, že snad celé panství Hošťálkovské přilne k víře katolické. A vskutku byla smrt hošťálkovského hejtmana několika lidem pohnutkou k přijetí víry katolické. Mezi nimi byli dva muži, z nichž jeden přes šedesát a druhý okolo osmdesáti let, přátelé nebožtíkovi, kteří před dávnou dobou s ním vystoupivše z církve, nyní příkladem jeho pohnuti zase se navrátili do ní, by ani po smrti nebyli od sebe odloučeni. Starší z nich, až by skonal, vyžádal si, by byl pochován vedle něho.

Několik akatolíků při tak zdárném vývoji missií dopouštělo se proti missionáři hrubých výtržností. Mezi ostatními to působilo nevoli a rozhořčení, i naléháno na to, by za přečin svůj byli potrestáni vězením. Ale když jesuita, nechtěje, by naň někdo naříkal, že snad pro náboženství byl uvězněn, u velkostatkáře za ně prosil a vymohl jim prominutí trestu, vesměs činu svého litovali a přicházeli i na cvičení katolické.

Pamětihodný byl též způsob, jak se obrátil jistý hudebník. Po všechna léta, co missie trvala, při všech pokusích dřívějších kněží zůstával zatvrzelým. Vše, co slyšel od jiných, zamítal. Že s ním nebylo řeči o náboženství, missionář nevšímal si ho. Jednou však hudebník náhodou jsa přítomen kázání, nespustil ani oka s úst missionářových, by mu neušlo ani slova. Po ukončeném kázání cítil se na mysli sklíčena, že se marně snažil zbaviti se pochybností. Ať činil cokoli, nemohl obyčejného nabýti klidu mysli, až konečně neukrotitelnou vnitřní žádostí puzen sáhl do kropénky a požehnal se svěcenou vodou. V tom okamžení jej opustila sklíčenost a utěšený mír rozhostil se v duši jeho. Duševní boj byl zkrátka a dobře dobojován, a to tím nejmenším činem, jejž vykonal ve smyslu katolickém. Tiše za missionářem vkročil do bytu, řka, co se vše v posledních dnech událo v duši jeho a žádal za cvičení ve víře. Všichni, kdo jej znali, nemálo se divili obratu tomuto. Od té doby modlíval se mnoho a vroucně v kostele, kleče vždy na obou kolenou a drže sepjaté ruce k nebi pozdvižené. Byl od té chvíle tak pokorný, jakož prve hrdý byl k náboženství katolickému.

Mezi tím vážnost slov missionářových rostla víc a více, tak že dvě snoubenců, kteří se sem přistěhovali, by snad jiným dávali pohoršení, když napomínání jich bylo marné, z celého panství bylo vypověděno, by se vrátili, odkud přišli.

R. 1677. bylo v missiích přísněji pokračováno. Hned o novém roce velkostatkář na žádost missionářovu svolav rychtáře ze všech obcí, přikázal jim, by nařídili, aby všichni bez výjimky chodili do chrámu Páně a na kázání missionářovo. Aby se tak dělo, za dozorce baron Skrbenský ustanovil konšely, kterým uloženo, by neposlušné osoby zaznamenávali a udali. Zvolil k tomu akatoliky, zvláště takové, kteří dosud málokdy přicházeli do kostela. Mezi nimi byl rolník, jenž po celou dobu missií ještě ani jednou nevkročil do svatyně. Jsa učiněn konšelem, pilně docházel na kázání, a to nikoli bez vlastního užitku. S počátku poslouchal ledabyle a nuceně, pak to činil však s ochotností, neboť slova kazatelova u něho nezůstala bez úspěchu. Lituje toho, že neslyšel dřívějších kázání, veřejně pak ohlásil, že přísně dostojí úkolu svému a bez ohledu udá každého, kdo by se vyhýbal kázáním. Jména těch, kteří nepřišli, byla ohlášena

s kazatelny. To do kostela přivedlo mnohé, jižto dosud úzkostlivě se ho vzdalovali.[1])

Mimo to přísně se hledělo k tomu, by rodiče, ať katoličtí nebo protestantští, dítky své pilně posílali do školy. Posílati je jinam na vyučování nebo ke konfirmaci bylo naprosto zakázáno. V té věci také kníže biskup Karel z Lichtenšteina všem duchovním správcům vydal nařízení, by o tom zprávu dali, zdali a jaké cizí děti v jejich farnostech se zdržují za účelem protestantského vyučování. Následkem nátlaku evangelická konsistoř ve Břehu Slezském vydala svým podřízeným správcům duchovním zápověď přijímati cizí děti, zejména z kraje Opavského, na vyučování. Obzvláštního práva jménem církve katolické missionář dovolával se k těm dítkám, které byly pokřtěny od kněze katolického. Tomu se však ani rodiče nevzpouzeli, a tak se přihodilo několik případů, že, ačkoliv otec i matka patřili k vyznání evangelickému, dítky jejich vychovány jsou ve víře katolické. A jesuita dovedl žákům svým náboženské vyučování učiniti tak milým, že jej s radostí poslouchaly, samy pak mezi sebou cvičily se i mimo školu a vespolek se vyptávaly, důkladným věděním hledíce se na vzájem předstihnouti.

R. 1677. přibylo 71 dospělých a dva cizí ke katolické církvi, roku příštího 37. Tu se stal případ, že v jedné rodině muž i žena přestoupili, ale dospělá dcera jejich nic nechtěla slyšeti o missionáři a katolickém náboženství. Darmo ji k tomu rodiče přemlouvali: bála se náramně, že by se v katolické církvi musela zpovídati. To trvalo tak dlouho, až její nepočestné chování přišlo na jevo, tak že pak neušla veřejné hanbě. Tu nebylo nikoho, od něhož by zaslechla soucitného slova kromě kněze, jehož teď hledala sama a k pokání a polepšení od něho se dala vésti.[2])

Z r. 1679. buď všechny sem náležející zprávy se ztratily[3]) nebo o tom, co v missii konáno, nebylo učiněno zmínky. Příštího roku navrátilo se do církve 59 osob. V té době jesuité buď na požádání buď z vlastní ochoty konali cestu do vzdálenějších míst, by tam měli jednotlivá kázání missijní. Téhož roku řádil mor, a mysli všech touto metlou skormouceny. Missionář vyzýval je, by hledali útočiště u Boha, a zavedl zvláštní každodenní pobožnost k nejsladšímu jménu Ježíš. Účastenství bylo veliké jak se strany katolíků tak evangelíků. Při té příležitosti jesuita neopominul shromážděným akatolíkům vykládati katechismus. Všichni obyčejně vytrvali, i zdálo se, že pozorně poslouchají, byť poučování trvalo sebe déle. Když mor zanikl a lidé po přestálem nebezpečenství počali volněji oddychovati, přestali choditi do kostela, a ani jeden se nepřihlásil ku přestoupení.[4])

Teprv r. 1682. zaznamenáno 15 nových konvertitů. Jistý řemeslník již dávno cítil vnitřní nutkání, by přijal náboženství katolické, ale vždy dusil roznícení srdce, jsa k tomu zvláště nucen ženou a dětmi, jež velikou jevily zášť ke katolicismu. Že při slabosti po-

[1]) Srvn. Annales Prov. Boh. v kn. Lobk. v Praze MS. 276, T. VII. A. 1677. „Missio in dominio Gottschdorf." str. 4. a 5.

[2]) Srvn. Annales Prov. Boh. v kn. Lobk. v Praze MS. 276, T. VII. A. 1678. „Missio Gottschdorffiensis."

[3]) Rovněž i v „Annalech" Lobkovické knihovně chybí zprávy z r. 1679.

[4]) Srvn. Annales Prov. Boh. Lobk. kn. MS. 276, T. VII. „Annuae lit. colleg. Olom. 1680." str. 8.

vahy své přece nikdy nespustil se myšlénky státi se katolíkem, též milost Boží ho neopustila. Onemocněl úmorem a tu ve sklíčenosti tělesné konečně odhodlal se k tomu, čehož odvážiti se dříve, dokud byl zdráv, neměl dosti ráznosti. Vzkázal missionáři, by jej navštívil. Žena a děti velice vzpíraly se tomu, hledíce to všemožně zameziti, i neštítily se trápiti nemocného rozličnými trpkými slovy a vyhrůžkami. Missionář přišed, nemocného hned, jak si přál, zaopatřil svátostmi umírajících. Osm let minulo, než se vybral ze své rozpačitosti a teď jen osm hodin přežil své obrácení na víru a smíření s Bohem. [1])

R. 1683., v němž Rakousko těžkou a dlouhou počalo válku s Turky, kteří již Vídeň obležením sklíčili, též jesuita na panství Hošťálkovském měl trudné postavení následkem všeobecného pobouření myslí při událostech válečných. Mnohá jiskra utlumeného záští proti němu vyšlehla v hořící plamen. Zdá se, že od r. 1679. se stala změna v osobě missionářově, tak že na místo bývalého oblíbeného a váženého jesuity nastoupil jiný, jenž náklonnosti lidu nepožíval v té míře, jako onen; neboť zpráva o něm udává, že poměrně málo vyřizoval a častěji před úklady někdy povážlivého druhu musel se míti na pozoru. Tak jednou prý čeledínovi, jenž jej obsluhoval, jistá dobře známá vznešenější osoba zaklepala na rameno, řkouc: „Nyní jest čas, by se utíkalo do lesů. Jak to dopadne s tvým pánem? Zdá se mi, že se dodělá špatného konce.“ Ale jesuita nedbal ničeho, pilně pracuje a nepřestávaje šířiti víru Kristovu. [2])

Z té doby zvláště paměti hodným stal se obrat jisté panny. Byla dcerou protestantských rodičů, kteří vyznání svého drželi se přísně a nezvratně. Mrzelo je, že dcera, jak pravili, neměla citu náboženského, i obávali se, že v ní zavládne pusté světáctví. Obava jejich byla však bez podstaty, povaha dceřina byla ticha a skromna, jakkoli s nimi nechtěla choditi ani do vzdálenějšího sboru evangelického aniž doma poslouchati jejich čtení písma, a do kostela katolického také nevkročila. L. 1683. dospěla 24. roku, a považujíc se za svéprávnou, v době velikonoční nenadále přihlásila se za konvertitku. Dokázala znalost katechismu takovou, že jí missionář neváhal přislíbiti, že ji na Boží hod svatodušní přijme do lůna církve katolické. Pravila, že již dávno měla v úmyslu státi se katoličkou, ale že se bála odporu rodičův a proto učila se tajně. Na den seslání Ducha svatého bylo to tak zařízeno, že i rodiče její přišli do kostela. Jak ustrnuli, když viděli dceru svou přistoupiti k oltáři, vyznati víru a přijmouti nejsv. svátost oltářní.

Roku 1684. ukončena missie jesuitův, i ustanoven stálý správce duchovní. (Ostatek v sešitě příštím.)

[1]) Srvn. Annales Prov. Boh. Lobk. kn. MS. 276, T. VIII: Annuae collegii Oppaviensis 1682, str. 4: „Missio Neudörfflensis.“

[2]) Srvn. Annales Prov. Boh. Lobk. kn. MS. 276. T. VIII: Annuae collegii Soc. J. Oppaviae a. 1683. str. 14.: „Missio Neudörfflensis.“

O některých nesrovnalostech v pannonských legendách.

Podává **František Snopek.**

Mezi legendárnými prameny dějin svatých věrověstců slovanských Cyrilla a Methoděje nejvíce vážnosti požívají legendy pannonské, obyčejně jejich učňům připisované. Všichni bez mála, kdož o našich legendách psali nebo jich užívali ve svých pracech, vyhledávali jenom světlých stránek jejich; že by se v něčem neshodovaly s listinami a se zaručenými prameny, na to, pokud víme, nepomyslil nikdo. Daleci jsme toho, činiti výtky jakékoliv, dobře vědouce, že se v tom řídili autoritou učenců prvé řady; proto však nejenom není zbytečno, alebrž velmi užitečno a potřebno, ba domníváme se i zásložno, životy pannonskými dále se obírati a jádro pravdy historické odlučovati od slupiny příměsků legendárných. Dnes chceme zejména všelikou pozornost věnovati místům, která zdají se odporovati pramenům listinným a zprávám odjinud známým.

Dříve však třeba jest všimnouti si otázky, zdali životy pannonské dochovaly se nás v původní neporušenosti? Badatelé počínajíce Gorským a Šafaříkem nalézali pozdější dodatky, změny a výpustky, ale nesrovnávali se v tom, co bylo přidáno a co pozměněno. Žádný neobíral se blíže danou otázkou, žádný nevytkl zřejmě pozdějších změn v prvotném texté učiněných aniž udal jejich původ a příčinu. Taková domněnka o své váze mohla se udržovati, dokavad známy byly jenom nemnohé spisky našich legend, ale objevené později četné rukopisy, přirovnány byvše k sobě navzájem, dokazují po našem soudě úplnou její nemožnost. Máme 17 spisků života svatého Konstantina-Cyrilla a 8 spisků života svatého Methoděje, které (jmenovitě rukopisy života svatého Konstantina-Cyrilla) psány jsou na rozličných, namnoze vzdálených místech světa slovanského. Mnohým přepisováním a opravováním jazyk jejich nabyl značného srbského čili ruského nátěru, a ejhle! spisky souhlasí ve všech podrobnostech, různosti sotva pozornosti zasluhují. Rozdíl záleží výhradně v různočteních, jakých i v jiných rukopisech nalézti lze hojnost a v podobných méně důležitých věcech: v omylech přepiso-

vačů [1]) kteří částečně pozměnili vlastní jména [2]), nedopatřením nebo nedorozuměním nebo konečně z úmysla vynechali něco [3]), zřídka kdy zaměnili větu [4]), někdy důmyslem nebo kombinací nejasné slovo nahradili jiným [5]), doplnili nebo vypustili jména vlastní. [6]) Uvedené rozdíly v životě svatého Konstantina-Cyrilla častější týkají se jednotlivých slov a celých vět, pro dějiny (vyjma jeden jediný [6a]), na který svým časem upozorníme,) nemají významu žádného; doplňků podstatou svojí důležitých, které by obsahovaly nové zprávy, nové dosud neznámé události, ve spiscích není. [7])

Takovou měrou slovanské zpracování pannonských legend prohlásiti dlužno za původní, přesné, pozdějšími změnami, doplňky a výpustky neporušené. Rukopisy se celkem shodují, mnohé zprávy i jináč možno doložiti. Jiná otázka jest, zdali naše legendy ve všem jsou zcela věrohodny, spolehlivy? Zejména zda všade se shodují s listinami a se zprávami zaručenými? Víme předobře, že již tuto otázku budou mnozí pokládati za nemalou opovážlivost. Avšak neukvapujeme se nikterak. Velká část této krátké stati starší jest desíti let. Nebude nám tedy nikdo vytýkati, že jsme neuvážili věci, o které píšeme. Slovo starověkého básníka οὐδὲν γὰρ τῆς ἀληθείας φιλαίτερον jest naším heslem. Přispěti, seč síly stačí, k zjištění pravdy, jest naším cílem. Zcela nestranně a nepodjatě pohlížejíce na pannonské legendy, dovolíme si laskavého čtenáře upozorniti na data, která listinám a vůbec dějinám zdají se odporovati.

V 6. hlavě života svatého Methoděje čteme, že papež „rozkázal jednomu biskupu, který chorobou tříjazyčnou byl nemocen, aby posvětil z učenníků slovanských tři kněze a dva lektory.“ V 17. hlavě života svatého Konstantina-Cyrilla poroučí papež dvěma biskupům Formosovi a Gauderichovi, aby světili slovanské žáky. A když je světili, ꙗко ѧ свѧтиша, tu, тогда zpívali mši v kostele svatého Petra slovanským jazykem . . . „Jelikož свѧтити (světiti) jest verbum durativum, a poněvadž spojce ꙗко = když v hlavní větě odpovídá тогда = tehda: *obě věty uvádějí děje současné, svěcení a mši svatou slovanským jazykem.* Poněvadž pak svěcení na kněžství nikdy se neuděluje, aniž světitel sám slouží mši svatou (a novosvěcený kněz spolu s ním obětuje, proměňuje a přijímá,) plyne z uvedeného, že *biskupové Formosus a Gauderich, světíce učenníky našich světců, zpívali mši svatou jazykem slovanským*, a onen z nich, který byl

[1]) Na příklad místo оуємъ čteme ve spiscích оумѡмѣ. Prameny dějin českých. Díl I. str. 27 a pozn. 8.

[2]) Prameny dějin českých I. str. 10 pozn. 3; str. 25 pozn. 3; str. 31 pozn. 9 a j.

[3]) Tamže str. 9. pozn. 8.; str. 13 pozn. 1; str. 17 pozn. 17; str. 25 pozn. 2; str. 29 pozn. 4.

[4]) Str. 14 pozn. 9.

[5]) Str. 29 pozn. 6; str. 35 pozn. 8 a 13.

[6]) Str. 31. pozn. 3.; str. 32. pozn. 5.

[6a]) Str. 29 pozn. 6. Na důležitost různočtení tam poznamenaného máme oči obráceny již od roku 1880.

[7]) Dle A. D. Voronova Главнѣйшіе источники для исторіи свв. Кирилла и Меѳодія. Кіевъ 1877 стр. 64—68. Lvovský II. rukopis života svatého Konstantina-Cyrilla, jenž Rostislava a Svatopluka jmenuje knížaty moravskými a turovskými a vší Rusi, dle něhož písmo slovanské bylo vymyšleno na prosbu knížat ruských Rostislava moravského, Svatopluka turovského a Kocela pannonského, zasluhuje býti přirovnán zprávám bezejmenného kněze dukelského, který zase působnost světcův a knížete Svatopluka klade do Dalmacie!

„trojjazyčníkem“, jaksi za trest nucen byl se naučiti slovanskému písmu (či i jazyku?), *což jest přece více nežli pochybno.* [7a])

Dále vypravuje život svatého Methoděje v hlavě 2., že „císař, seznav jeho bystrost, dal jemu v držení knížectví slovanské.“ K čemuž podotýká spisovatel: „Řekl bych já, jako by předvídal, že jej pošle za učitele Slovanům a prvního arcibiskupa.“ Ovšem poslal Michal III. císař Methoděje i s bratrem na žádost Rostislavovu jakožto učitele na Moravu, a mohl se snadno nadíti, že dosáhnou oba důstojnosti biskupské; ale i spisovatel naší legendy jistě věděl, že neustanovil Methoděje moravským arcibiskupem císař, nýbrž papež římský a sice bez vědomí a beze všeho přičinění císaře řeckého Basilia, nástupce Michalova. Jak podivně tu zkomolena jest zpráva o svěcení Methodějově na biskupství! Otázka jest nyní, jak znějí, jaký smysl mají v ústech našeho autora slova „císař pošle Methoděje za prvního arcibiskupa?“ Zajisté by činil textu násilí, kdo by rozuměl: císař předvídal, že jej pošle na Moravu učitelem a že jej papež ustanoví prvým arcibiskupem. Takovým způsobem „per compendium“ nepíší rozumní lidé, leč by měli za lubem úmysly nekalé.

Klíč k výkladu dotčeného místa najdeme v hlavě 5. „A když tři léta prošla, *vrátili se z Moravy,* възвратиста сѧ из Моравъı (Konstantin a Methoděj), učenníky naučivše. Abychom se dopídili smyslu té věty, třeba nám věděti, co znamená възвратити сѧ? Význam totožný jest s naším „vrátiti se“. Vrátiti se pak znamená nazpět jíti, jíti tam, kde jsme prve byli, jíti tam, odkud jsme vyšli. Svatí naši apoštolé na Moravu vyšli z říše řecké, ze svého kláštera pod Olympem v Malé Asii, posláni jsouce císařem Michalem III.; tam se tedy vrátili? *Tam odešli, na Moravě nedodělavše svého úkolu?* Vizme prameny pozdější, tam zvíme, *jaký byl později smysl dáván slovům těm.* Nestor, letopisec ruský (zemřelý okolo r. 1116), píše: „Konstantin pak navrátiv se zpět, šel učit bulharského národa, a Methoděj zůstal na Moravě, a potom kníže Kocel ustanovil jej biskupem v Pannonii.“ [8]) Proložný život [9]) svatého Cyrilla také udává,

---

[7a]) Připominky hodno, co píše professor Dr. Jan Friedrich ve své stati „Ein Brief des Anastasius bibliothecarius an den Bischof Gaudericus von Velletri über die Abfassung der Vita cum translatione s. Clementis Papae.“ Eine neue Quelle zur Cyrillus- und Methodiusfrage. (Sitzungsberichte der philosophisch-philologischen und historischen Classe der k. b. Akademie der Wissenschaften zu München. München 1892. S. 435f.) Allen Vorwürfen scheint sie (Vita Constantini) aber schliesslich damit begegnen zu wollen, dass sie die Römer selbst zu Mitschuldigen macht. Denn nach ihr hätten die von den Bischöfen Formosus und Gauderich ordinirten Schüler Constantins in einer Reihe von Kirchen, zuletzt in S. Paul unter Assistenz des Bischofs Arsenius und des Bibliothekars Anastasius die slavische Liturgie gefeiert, — eine Angabe, welche sonst nirgends gemacht wird und deshalb sicher im polemischen Interesse von dem Verfasser erfunden worden ist. — Assistence kardinála biskupa Arsenia při bohoslužbě, konané pouhými knězi, že čeli proti řádu církevnímu a zejména proti obyčeji církve římské, nebude, tuším, kdo by upíral.

[8]) Nestorův letopis ruský. Přeložil Karel Jaromír Erben. V Praze 1867. str. 18. (hlava 20.)

[9]) Proložný život, totiž krátký, vlastně vzatý z prologu. O prologu píše archimandrit Sergij v díle Полный мѣсяцесловъ востока. Томъ I стр 5. (vyšel v Moskvě 1875) Прологъ—слово греческое и значитъ предисловіе (*Πρόλογος.*) Такъ называется у насъ книга, содержащая сокращенныя сказанія о святыхъ и праздникахъ, но болѣе пространные, нежели въ историческихъ святцахъ, расположенное также по днахъ года У Грековъ ета книга называется Синак-

že světec „potom odešel do Bulhar . . . taktéž i do Slovan přišel, všecka města naučil víře Kristově i po Dunaji. I učinili jej biskupem v Kanaoně, („v Kataoně" správněji čtou některé staroruské chronografy, míchajíce svatého Cyrilla Soluňana s biskupem katanským v Sicilii [1]), kdež i pohřben jest."

Že v tom smysle brána byla ta slova, potvrzuje zejména proložný život svatého Methoděje: „Když se Methoděj vrátil do Cařihradu, posvětil jej patriarcha za biskupa v městě Kaoně," (?!) a zmíněný v poznámce 7. spisek II. lvovský života svatého Konstantina-Cyrilla ze šestnáctého nebo sedmnáctého věku, dle něhož světec před cestou do Říma odebral se do Cařihradu, »да явитъ цареви и патріарху отъ плода труда своего,« aby ukázal císaři a patriarchovi ovoce své činnosti.[2]) O Nestoru známo, že čerpal z pannonských legend; že tak učinil i pisatel proložných životů, nelze pochybovati.

Však, *připomenutí, že se oba svatí bratři vrátili* do Cařihradu, nebo do svého kláštera nebo vůbec do říše Řecké, nikterak *nevadí našemu autoru, povídati v 6. hlavě, že papež dověděv se o nich, poslal pro ně* (snad do Cařihradu?! nebo do jejich kláštera?) žádaje viděti je jako anděly Boží, na to vykládá o přijetí jich v Římě, o slovanských knihách, o svěcení Methoděje na kněžství (hl. 6.), na biskupství (hl. 8.), o jeho poslání, o „trojjazyčnících", o svěcení jeho učenníkův, o smrti Cyrillově v Římě atd.

Mohl by někdo, maje zření na čtení života svatého Konstantina-Cyrilla, dle spisku vatikanského: „I tak čtyřicet měsíců pobyv na Moravě, šel do Říma, къ Римъ světit žáků svých" souditi, *že se svatí bratři vrátili do Říma.* Pak by byli musili před rokem 867. v Římě býti, čehož nenalézáme v pramenech. K tomu vatikanský onen rukopis jest příliš pozdní, pocházíť asi ze sedmnáctého století. Nad to spisky jiné, starší, nic nevědí o pobytě světců v Římě před rokem 867. Zpráva pak o přenosu svatého Klimenta, jejíž věrohodnost znova potvrzena jest nedávno (1892) uveřejněným listem Anastasia bibliothekáře Gauderichu biskupu veliterskému,[3]) nedopouští takového soudu, vypravujíc, že papež Mikoláš, dověděv se, co všecko dobrého dělo se skrze ně na Moravě, rozkázal a pozval je apoštolským listem, aby k němu přišli, ale světci, ačkoli neotáleli, přece na stolci Petrově zastali již nástupce jeho Hadriana II. *V Římě před rokem 867. nebyli, do Říma se vrátiti nemohli;* vrátili se tedy do svého kláštera nebo do Cařihradu nebo vůbec do své vlasti

---

саремъ (συναξάριον) т. е. собраніемъ, сборникомъ, соборникомъ. — Названіе сей книги прологомъ въ Россіи произошло (по всей вѣроятности) отъ того, что греческій синаксарь, который переведенъ былъ на славянскій языкъ, имѣлъ предисловіе (прологъ), которое предшествовало синаксару. A skutečně, podotýká autor, v některých prolozích XIII a XIV věku jest před zářijovou polovinou krátká předmluva, ve které se mluví o sestavení synaxaria. Jest nepochybně řeckého původu.

[1]) Prameny dějin českých sv. I. str. 73. pozn. 4. ze strany předešlé (72.)

[2]) Voronov str. 68.

[3]) Sitzungsberichte der philosophisch-philologischen und historischen Classe der k. k. Akademie der Wissenschaften zu München 1892. Heft III. S. 438—442. Časopis Matice moravské, ročník XVII (1893) str. 98—101. — „Veliterský" zdá se nám býti správněji tvořeno (od latinského Velitrae) než „velletrijský" od vlašského Velletri.

Řecké. *Ale toho návratu nepřipouští chronologický postup života světcův ani prameny.*

Nyní zpytujme, odkud čerpána zpráva naší legendy o návratu našich svatých bratří? Biskup Gauderich uvádí Methoděje po smrti bratrově takto mluvícího „Matka s mnohými slzami nás zapřísahala, aby, stihne-li někoho z nás, dříve než se vrátíme, smrt, bratra zemřelého bratr na živu zůstalý do jeho kláštera přinesl a tu jej s hodnou a náležitou slavností pochoval.[1]) *Zde máme dosvědčeno, že se oba svatí bratři vrátiti chtěli a to do svého kláštera,* kdež měl býti pochován dle vůle jejich matky onen z nich, který by snad v cizině zemřel.

Že by byl autor čerpal z Gauderichovy zprávy o přenose svatého Klimenta, domnívati se nemůžeme. Nezbývá než předložiti, že měl před rukama starší obou světcův životopis, věrojatno řecký, jehož zprávě o zamýšleném návratu do Řecka buďto nerozuměl, nebo ji úmyslně přetvořil, a tak zavdal svým nástupcům příležitost a příčinu k dalším o světcích básním. Tento neznámý životopis byl pramenem nejstarší oné služby svatému Methoději, z níž zbyl nám pouze tropar jediný **Моравскыѭ земля веленгражданинъ**, o které máme za to, že pochází ještě z doby, kdy stál a kvetl staroslavný Velehrad, sídlo knížat moravských.[2])

V hlavě 9. pak vypravuje náš životopisec o potyčkách Methodějových s bavorskými biskupy, o jeho jetí a věznění a dodává: „Dověděv se o tom papež, *poslal kletbu na ně, by nezpívali mše* všichni biskupi královi, *pokud jej drží.*“ Že mluví o potrestání všech biskupů krále Ludvíka, měli bychom za malou nadsázku, za doplněk spisovatelův (dalo by se totiž očekávati přirozeněji: poslal kletbu na všecky biskupy atd.). Životopisec klade dále, „by nezpívali mše“, což snadno si vysvětlíme, předpoloživše, že v nejstarším onom řeckém životopise svatých Soluňanů četl asi μηκέτι λειτουργεῖν, kterýmžto výrazem se označoval trest v latinské církvi obyčejně suspensí zvaný. *Bylo-li biskupovi zapovězeno sloužiti mši svatou,* což jest úkonem řádu kněžského, *tím byl mu zapovězen vůbec řád biskupský* (functiones ordinis episcopalis); *u biskupa to tehda znamenalo „suspensio totalis ab officio.*“ Potvrzuje papež Jan VIII., neb svému legátu Pavlovi mluviti velí: „Cum ergo ad hoc missus sim, ut vos . . . *a divinis ministeriis separem . . .*“,[3]) „poněvadž tedy proto jsem poslán, abych vás *služeb Božích zbavil . . .*“ *Ale není pravda, že biskupové,* súčastnivši se oné schůze, synody řekli bychom lotrovské v novém *vydání, měli v trestu býti pouze na ten čas, pokud jatého drželi Methoděje. Nebo nad bílý den jasnější jsou slova, jež papež v ústa klade svému legátu: „Cum ergo ad hoc missus*

---

[1]) Život svatého Konstantina-Cyrilla má pouze tuto zprávu v hlavě 18. Methoděj pak, bratr jeho, prosil papeže, řka: Matka nás zapřisáhla, aby kdo se z nás obou dříve pomine, toho (pozůstalý) přenesl do svého bratrského kláštera a tu jej pochoval. — Přeloženo dle spisku vladislavského a rylského (čtení Šafaříkovo.)

[2]) Sr. článeček: Kde pochován jest sv. Methoděj, apoštol slovanský? Obzor. Ročník XVI. č. 7. str. 99 sl. (V Brně 1893.) — Tiskové chyby, které tam jsou, prosím, by nebyly přičítány na vrub pisatelův.

[3]) Listiny sborníka musea britského, pokud týkají se svatého Methoděje, uveřejnili akademici Dr. František Miklošič a Dr. František Rački ve Starinách jihoslovanské akademie sv. XII. str. 213—216. Odtud vzaty citáty příslušné.

sim, ut tanto vos tempore a divinis ministeriis separem, quanto vos eundem venerabilem virum a ministerio sacro cessare coegistis . . ., poněvadž proto jsem poslán, *abych vás na tak dlouho božích služeb zbavil, jak dlouho jste vy téhož ctihodného muže zdržovati se svaté služby donucovali*" Hermanrichovi bylo uloženo nad to, neobcovati s biskupy (communione .. et consacerdotum tuorum te privamus, což jest druh exkommunikace, v církvi východní neznámý;[1]) consacerdotes jsou biskupovi jenom zase biskupové), a dostaviti se do Říma s legátem Pavlem anebo s Methodějem. Hanno, biskup frisinský, vlastní původce příkoří učiněného Methoději, měl jemu dokonale dosti učiniti nebo bez odkladu (indifferenter) dojíti do Říma; pakli by, nevykonav prvého, nepodrobil se druhému do konce září, měl na tak dlouho se lišiti svaté příčasti, to jest na tak dlouho býti vyobcován z církve, pokud by neodložil své tvrdošijnosti. Že i Adalvin podobně byl pokárán, můžeme se domysliti; z listu jemu poslaného máme jenom kratičký úryvek, v němž za povinnost se mu ukládá, uvésti Methoděje v jeho úřad. Kteří ještě biskupové říše krále Ludvíka byli postiženi v nespravedlnosti, z nedostatku pramenův nelze udati.

Suspendováni byli ovšem biskupové bavorští, však jenom prozatím[2]) (interim), jak výslovně píše papež Hermanrichovi; těžší jich čekaly tresty, až by se byli dostavili do Říma. Na to poukazuji rozhodná slova uraženého papeže témuž biskupu pasovskému; „non deerit iusta dampnatio, ubi talis et tanta fuerit inventa presumptio; nec pondus apostolicae sedis auctoritatis frustrabitur, ubi tam gravis moles pravitatum immensitas conprobabitur." Provinilí praeláti ušli sice církevnímu soudu na zemi smrtí, ale neušli soudci spravedlivému Bohu.

Písec legendy se mýlil nejenom v době trvání suspense, ale také neudávaje, že platila jenom nazatím. Nelze také bezpečně udati, proč nezmiňuje se o útrapách Methodějova zajetí. Či jich ani ne-

---

[1]) Dr. F. Kober, Der Kirchenbann nach den Grundsätzen des kirchlichen Rechts. II. Ausgabe. Tübingen. 1863. S. 43 ff.

[2]) O tomto způsobu suspense píše Dr. F. Kober: Die Suspension der Kirchendiener nach den Grundsätzen des canonischen Rechts. Tübingen 1862. S. 28. Endlich haben wir noch einer Form der Suspension Erwähnung zu thun, welche weder als poena medicinalis, noch als poena vindicativa sich darstellt, sondern unter dem Gesichtspuncte *einer rein provisorischen Administrativ-Massregel* aufzufassen ist. Wenn ein Geistlicher wegen strengen Verdachts, ein Verbrechen begangen zu haben, in eine Criminaluntersuchung verwickelt ist, so könnte die ungehinderte Fortführung seines Amtes nur dazu beitragen, die Würde des kirchlichen Dienstes zu beeinträchtigen und den Mitgliedern der Gemeinde ein Aergerniss zu geben. Daher ist der Bischof durch die Gesetze (c. 13 C II qu 5. cap. 10 X de purgatione canonica 5, 34 etc.) ermächtigt, ihn nach genauer Erwägung der Verdachtsgründe für die Dauer der Untersuchung von der Vornahme der Amtsfunctionen und bei besonders schweren Vergehen zugleich auch vom Bezug der Einkünfte zu suspendiren, einen Stellvertreter zu bestellen und demselben einen Theil des Pfründeneinkommens zuzuweisen. (Vgl. Heffter, Ueber Verbrechen und Disciplinarvergehen der Staats- und Kirchendiener. Neues Archiv des Criminalrechts Band XIII S. 165 f. Molitor Canonisches Gerichtsverfahren gegen Cleriker S. 58 f. 188.) Aber dieses ganze Verfahren hat, wie bemerkt, lediglich die Bedeutung einer provisorischen Massregel. K tomu poznámka 3. Dasselbe Verfahren kommt in den genannten Fällen auch bei den weltlichen Beamten zur Anwendung. Cfr. c. 7 Cod. de suspectis tutoribus et curatoribus 5. 43. Také Inst. 1, 26. Dig. 26. 10.

znal? Kdyby byl býval bezprostředním učenníkem světcovým, nemohl jich neznati. A kdyby byl o nich věděl, neměl proč zatajovati je v životopise dosti obšírném.

V 8. hlavě vykládá o posvěcení Methoděje na biskupství v Pannonii na stolec svatého Andronika, což prý se stalo na prosbu knížete Kocela, a teprve v 10. hlavě, zmiňv se prve, že biskupově bavorští z vězení pustili světce, zprávu dává o poselství Moravanů do Říma, by byl povýšen na arcibiskupství. Píšíť papeži: „Jelikož i prve otcové naši od svatého Petra přijali křest, dej nám Methoděje arcibiskupa a učitele.“ K čemuž legenda dodává: „Ihned poslal jej papež (odkud?!) a přijav jej Svatopluk kníže se všemi Moravany, poručil mu všecky kostely a duchovní ve všech městech.

Biskup Pavel, jenž do Němec šel s poselstvím výše dotčeným, *měl nařízeno, by osvobodiv Methoděje doprovodil k Svatoplukovi, aniž by se dal čím odstrašiti. Methoděj byl tedy na Moravě, a nebylo třeba jej teprve posílati.* Snad autor našeho života chtěl tím objasniti, kterak pannonský biskup stal se arcibiskupem moravským?

Avšak chronologie obou našich životův vůbec jest i jinde velmi chatrna. Není třeba s Ginzlem, Račkým a jinými odmítati svědectví života svatého Methoděje, že světec knězem se stal teprve v Římě, neboť za jedno přece není tak jisto, že přišel na Moravu knězem, za druhé pak té doby ve své vlasti mohl dosíci hegumenské důstojnosti, jsa jahnem, jakým zdá se nám, činí jej naše legenda. Mnichem laikem dokonce býti nemusil. S patra mluvil také Ginzel, že hlasateli víry křesťanské u pohanův býti mohli jenom kněží. Nebudeme tedy v hlavě 6. **поповьство** (kněžství) zaměňovati v **епископьство** (biskupství), aniž budeme tvrditi, že se Methoděj stal biskupem roku 869. a teprve roku 870. jemu byla přidělena diecése pannonská. Světec se nestal arcibiskupem teprve roku 873. nebo ještě později, jak bychom souditi měli dle naší legendy: *z listův papeže Jana VIII. ve sborníku musea britského dochovaných jisto jest, že měl tu hodnost již tehda, když němečtí biskupové počali proti němu brojiti*, ba že jí dosáhl brzo po své konsekraci, zcela jistě po smrti bratrově, *jakož ještě roku 869. stal se legátem apoštolské stolice u národův slovanských.*

Methoděj byl i s bratrem Konstantinem-Cyrillem pozván do Říma od papeže Mikuláše I. Nástupce jeho Hadrian II. přijal je se vší ctí a povýšil na biskupství. Když pak mladší bratr 14. února 869 smrtí sešel, poslal papež Methoděje do širého jeho okresu *arcibiskupem a zároveň plnomocníkem svaté stolice.* Tak svědčí listiny.

Jináč zní zpráva naší legendy. Všimněme si blíže jejího výkladu. Když ještě Methoděj meškal v Římě, prosil prý Kocel papeže, by mu jej propustil. Knížeti se stalo po vůli. *Methoděj byl propuštěn se slovy*: „Ne tobě toliko, nýbrž i všem těm krajinám slovanským posílám jej učitelem . . .“ *a s listem* počínajícím *Sláva na výsostech Bohu.*

Podivno, že tento list určen jest i Rostislavovi a v některých rukopisech i Svatoplukovi, ačkoliv o Methoděje prosil jenom Kocel. Papež tam nazývá světce „svým synem“, což má znamenati, že byl tehdá pouhým knězem. A skutečně životopisec mluví v hlavě 6. o posvěcení jeho na kněžství a teprve později na konec hlavy 8. vykládá, že jej poslal Kocel znova do Říma, by posvěcen byl na

[illegible]

[illegible] a slovansky má býti [illegible] . . . [illegible] klíčníka království nebeského dle našeho [illegible] papeže Hadrian II. jenž Methodějem dal onen pa-

[illegible] diplomaticus Moraviae tom. I pag. 39—41.
[illegible] I p. 14, 15

mátný list Gloria in excelsis Deo doručiti knížatům, zároveň čili současně je ustanovil zástupcem apoštolské stolice u slovanských národů. V legendě jej posílá pouze učitelem, však ne v tom smysle, jako jej s bratrem poslal císař Michal III. Rostislavovi, nýbrž *učitelem náboženství křesťanského ve smyslu nejvznešenějším, jakým jest biskup mající plnou moc apoštolskou*; pisec legendy sám sobě odporuje.

Všimněme si ještě blíže listu Hadrianova v životě svatého Methoděje. Tam čteme mezi jiným: „Když se pak někdo z přicházejících k vám učitelův . . . opovážil, jináč převáděti vás, tupě knihy jazyka vašeho, budiž vyloučen, ale toliko na soud vydán církvi, než se napraví.“ Že v podaném textě slova „budiž vyloučen, ale toliko“ jsou interpolována, a sice věrojatno samým pisatelem naší legendy, jest nám zcela jasno; důvody dostatečně podány v nejnovějším (III.) sešitě Časopisu matice moravské.

Prohlédněme obsah věty oné. Mluví se tam *o učitelích náboženství křesťanského, kteří byli a býti mohli jenom a výhradně členové stavu duchovního. Klerici tito podléhali jedině soudu biskupskému. Neboť kompetentním soudcem kněží a jahnův i všech ostatních kleriků celé diecése dle kanonického práva jest mocí svého úřadu iure proprio biskup.* Mohl ovšem papež jakožto hlava církve delegovati některého kněze, třebas Methoděje, k rozsuzování sporů, jež měli mezi sebou klerici říše Rostislavovy a území Kocelova. Ale kdyby se to bylo stalo, byla by o tom výše již zmínka v naší listině. Víme sice, že jsou v ní některé mezery, [1]) ale nejsou značné. Potom nemohl dle logického postupu myšlének delegován býti kněz ani sám Methoděj k rozsuzování pří v našem listě před souvětím, o němžto jednáme, zhola nemožno, že by se to bylo stalo níže. Nebo zřejmě se zde mluví *o soudě církevním; kde církev má souditi, tam třeba soudce — biskupa.* [2]) Bavorským biskupům soud o tom nemohl býti ponechán, poněvadž by byli jistě rozhodli v neprospěch slovanštiny bohoslužebné, což odporovalo intencím papežovým. *Z toho nezbytně jde, že Methoděj, když poslán byl s listem Gloria in exelsis Deo, byl již biskupem.*

K takovému soudu nás dohání i jiná ještě úvaha Pokud totiž sahají naše vědomosti, *bývají za legáty apoštolské voleni především kardinalové neb alespoň členové kleru římského, pakliže byli odjinud vzati, výhradně biskupové a arcibiskupové. Stálým legátem stolice apoštolské u některého národa nikdy nebýval a nebývá dosud jmenován prostý kněz ani pouhý biskup, nýbrž vždy jenom arcibiskup vynikající svou zbožností a učeností, svým věhlasem, ba i sídlem. A právě u Methoděje bylo tím více třeba důstojnosti arcibiskupské,*

[1]) Upozorníme na ně v obšírné studii o listě Hadrianově.

[2]) Conf. Dr. F. Kober, Kirchenbann S. 9. Vykládaje tam svatého Matouše 18, 15—17, učený kanonista se dovolává Jana Chrysostoma homilie LXI in Matthaeum: *ἐὰν δὲ καὶ τούτων παρακούῃ, εἰπὲ τῇ ἐκκλησίᾳ, τουτέστι τοῖς προεδρεύουσι* (u Kobera tiskovým omylem *προσεδρεύουσι*. *Ὁ προεδρεύων* právě jako latinské *antistes* a *praepositus* (toto ovšem v mluvě patristické) znamená *biskupa*. S klassickým tímto výrokem souhlasí Augustin (liber de correptione et gratia cap. 15.) Corripiantur a praepositis suis subditi fratres correptionibus de charitate venientibus pro culparum diversitate diversis, vel minoribus vel amplioribus. Quia et ipsa, quae *damnatio* [exkommunikace] nominatur, *quam facit episcopale iudicium*, qua poena in ecclesia nulla maior est, potest, si Deus voluerit, in correptionem saluberrimam cedere atque proficere.

po[illegible] papež [illegible] pomocí metropolity salcburského, který ná[illegible] část diecése své, aby se tím prvé spokojil s nově z[illegible] obnovenou diecésí pannonskou, k níž připojena [illegible] Morava, a přidanou [illegible] moci legáta stolice apoštolské, chtěl [illegible] zamezil, by němečtí biskupové se neopovážili podnikati něco [illegible] jenž tak velice byl vyznamenán od vrchní hlavy celé církve [illegible].

[illegible] legenda potvrzuje, že *Methoděj byl* [illegible] *K*[illegible] *R*[illegible] [illegible] a [illegible] *arcibiskupství* [illegible] *R*[illegible] *za přímluvou* [illegible] Nelze [illegible] že [illegible] nás [illegible]

[illegible] *H*[illegible] v přírod[illegible] po [illegible] Zde jenom po[illegible] *ukázati* [illegible] života [illegible] *v našem* [illegible] totiž syna našeho [illegible] za přírodní [illegible] našeho [illegible] jak papež [illegible] biskupy. Nelze nám vyzkoumati, jaký měl při tom *úmysl*, *když takovým* způsobem porušil dějiny svatého Methoděje: [illegible] *nebyl.* Omluvou jemu jest, že se nemohl nadíti, by jeho [illegible] někdy byla přikládána důležitost tak nesmírná. Zatím [illegible] *dovolujeme* konstatovati, že nejeden badatel pravoslavný a zvláště *ruský* právě z legend pannonských nemalý vytlouká kapitál *na ponižení* a potupu svaté stolice.

Zbývá [illegible] se ještě jednou dotkli **jednostojnu** papežovy dle 12. hlavy života svatého Methoděje, a to věty „v rukou jeho jsou od Boha i od apoštolské stolice všecky slovanské krajiny.“ V bulle *Industriae tuae* roku 880 poroučí papež Jan VIII., aby Moravané přijali Methoděje jakožto svého pastýře s náležitou jeho důstojenstvu poctivostí, poněvadž jemu svou apoštolskou mocí výsadu jeho arcibiskupství potvrdil a ustanovil, aby s pomocí Boží stále měla trvání.[1] Neudělil jemu nového plnomocenství, alebrž zajistil dříve udělené. Protože však i v legendě v hlavě 8 Methoděj byl jmenován „učitelem všech zemí slovanských“, což vyložiti lze jenom za ustanovení jeho legátem či zástupcem a plnomocníkem stolice apoštolské, vyznívá uvedená z 12. hlavy věta „v rukou jeho jsou ... všecky slovanské krajiny“ jakožto *výslovné potvrzení této světcovy hodnosti Janem VIII.*, o kterémž pochybovati nelze, že mu bylo k jeho prosbě uděleno.

Podobně i Vinfrid-Bonifacius, apoštol Germanie, roku 739 od

[1] Codex diplomaticus Moraviae tom. I. pag. 43. quem veluti pastorem proprium ut digno honore ac reverentia laetaque mente recipiatis, iubemus: quia nostrae apostolicae auctoritatis praecepto eius archiepiscopatus ei privilegium confirmavimus et in perpetuum, Deo iuvante, firmum manere statuimus. — K tomu podotknouti dlužno, že u Bočka slůvko „eius“ před „archiepiscopatus“ schází, má je však i Erben (Regesta Bohemiae et Moraviae I) i Rački (Viek i djelovanje sv. Cyrilla i Methoda slovienskih apoštolov. U Zagrebu 1859 str. 338.), který listinu věrně opsal z rukopisných regest vatikanských.

Řehoře III (731—741) legátem ustanovený tázal se po jeho smrti nástupce Zachariáše (741—752), zdali trvá v platnosti „ius praedicationis", jež měl od předchůdce. Odpověděl papež, že jemu nejenom nezmenšuje práva, jež obdržel od předchůdcův, ale rozšiřuje na území celé Gallie. [1])

A ostatní prameny o tom docela mlčí? Máme za to, že stopu potvrzení legátské důstojnosti Methodějovy poskytuje nám spojka „et" v bulle Industriae tuae dle věrného opisu Dra. Račkého. Tam čteme totiž: „quia nostre apostolice auctoritatis precepto eius archiepiscopatus **et** ei privilegium confirmavimus." Dotčená spojka zřejmým slouží důkazem, že buďto *před* ní nebo po *po* ní v regestě (přehlédnutím nebo neporozuměním opisovatelovým) vypadlo nejméně jedno slovo. V prvním případě by bylo třeba předpoložiti souvětí souřadné, ve větě první by scházel výrok s předmětem, věta pak druhá (ei privilegium confirmavimus) byla by také neúplná, nejasná, bylo by třeba za to míti, že i v ní něco bylo vynecháno. V případě druhém, jaké slovo mohlo býti vynecháno? Přídavné jméno? Sotva. Tedy podstatné jméno. Kterého pádu? Předcházející „archiepiscopatus" jest genitiv náležející doplňkem k předmětu věty „privilegium". Tedy i vypuštěné podstatné jméno bylo v genitivě. Hůře jest určiti, jaké asi bylo? Zdá se, že nepochybíme, dáme-li, že znamenalo jakési *accessorium* arcibiskupstva Methodějova, vlastně něco, což bylo jím podmíněno, co bez něho mysliti se nedalo. A taková byla *hodnost legáta*, kterouž měl Methoděj již od Hadriana II.

V listě Hannovi, biskupu frisinskému, píše roku 873. papež Jan VIII., Methodium archiepiscopum legatione apostolice sedis ad gentes fungentem. Podle toho *v bulle*, zdá se nám, *vypuštěna jsou slova „legationis ad gentes"*, nebo „legationis nostrae", čímž ještě více vysvitne oprávněnost našeho výkladu téže bully, jak ji podáme ve stati nadepsané List papeže Hadriana II. v pannonské legendě a bulla Jana VIII. Industriae tuae.

Končíme. Otevřeným okem popatřivše na některé údaje legend pannonských a myslí uvážívše klidnou, nepodjatou, nemůžeme nijak s „nestranným" Dümmlerem prohlašovati, že v nich dobře zpravený současník skutečné události prostě vykládá. [3]) Uznáváme

[1]) Bonifatio episcopo: Et quia sciscitatus es, an deberes in Baioaria provincia ius habere praedicationis, quam a decessore nostro habuisti concessam, nos Deo auxiliante quae tibi largitus est decessor et praedecessor noster non minuimus, sed augemus; et non solum Baioariam, sed etiam omnem Galliarum provinciam, donec te divina iusserit superesse maiestas, nostra vice per praedicationem tibi iniunctam, si repereris (Bartolini má: reperiris) contra christianam sentire religionem vel canonum instituta, spiritaliter ad normam studeas rectitudinis reformare. Card. Domenico Bartolini, Di s. Zaccaria papa e degli anni del suo pontificato. Ratisbona 1879. Documenti Nro 9 pag. (28) sequ. Confer Hefele Conciliengeschichte II. Aufl. III. Band S. 515.

[2]) Staring XII. 215.

[3]) Die Legende vom hl. Cyrillus. Denkschriften der philosophisch-historischen Classe der kais. Akademie der Wissenschaften. Wien 1870. XIX. Band. S. 213. Werk eines wohl unterrichteten Zeitgenossen. Conf. Die pannonische Legende vom heiligen Methodius. Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen. Wien 1854. XIII. Band S. 153. Unsere Legende (život svatého Methoděje) im Allgemeinen, wenn wir sie mit unbefangenem Blicke betrachten, macht ganz den Eindruck einer schlichten und ungeschminkten Darstellung wirklicher Thatsachen . . . Es fehlt ihr durchaus der sagenhafte Charakter einer im Munde des Volkes ausgeschmückten und entstellten Überlieferung . . . Co v poslední

poněvadž papež chtěl pohr[illegible] pro hi-
rohy činil na čásť diecé [illegible] kryje zrno
založenou, vlastně ob[illegible] tendenčních
i Morava, a přidanou [illegible] *lověrnosti se*
také zabrániti, by n[illegible] s přesvěd-
proti muži, jenž tak [illegible] domitým zkou-
biskupa.

Poněvadž te[illegible] **[illegible]ychodních legend**
[illegible] **neradno poněkud**
s oním památn[illegible]
nezbytné měl [illegible]
skupskou, na[illegible]
za příčinou
a vymyslil [illegible]

Však
kavé inte[illegible]
ním zně[illegible]
[illegible]
[illegible]
ukáz[illegible]
v na[illegible]
pap[illegible]
ún[illegible]
č[illegible]
e[illegible]

P. JOSEF SVOBODA T. J.

Historický kroužek utrpěl ránu těžkou, ba nenahraditelnou, úmrtím vdp. superiora P. Josefa Svobody T. J., jenž byl jeho zakladatelem a prvním místopředsedou. Mám dosud v živé paměti, když muž tento, ač již 64letý, z jara r. 1890 čile a čerstvě jako mladík po schodech vstoupaje ke mně do třetího patra, vkročil do příbytku mého, by mne získal pro Kroužek, jejž založiti mínil z mužů smýšlení katolického. A od té doby vídal jsem jej vždy čilého a zdravého, až najednou letos v zimě počal si stěžovati na nedostatek dechu a na dusivý kašel, tak že začátkem měsíce května ulehl, ač ne na stálo, a po sv. Janě dne 19. května 1896 v Pánu zesnul. Tak časného a rychlého odchodu jeho z kruhu našeho nikdo se nenadál; všichni jeho přátelé a ctitelé byli smrtí jeho překvapeni a zaraženi. Neboť nikoho nenapadlo, že by z pokašlávání, přivozeného z nastuzení ve zpovědnici, vyvinul se akutní zánět plic, jenž nám tak záhy zchvátil našeho milovaného místopředsedu. Chodili jsme k němu, rozmlouvali s ním, doptávali se na jeho stav zdravotní, ale nevyslovena obava, až v poslední chvíli, kdy v nemoci nastal náhlý obrat k horšímu.

Jaké úcty a vážnosti zesnulý p. superior požíval v nejširších kruzích katolických, nejzřejměji dokazuje ohromný počet obecenstva, jež doprovázelo svého miláčka k věčnému odpočinku na posvátný Vyšehrad, a slzy, jež tak mnohému se zaleskly v oku, když tělo jeho ukládáno bylo do hrobu, byly patrným toho důkazem, jak si ho všichni vážili. Ti, kdo za rakví kráčeli, nepřišli jen z pouhé zvědavosti, nýbrž z upřímné lásky a úcty k zvěčnělému. Mnohým, kteří ho doprovázeli na poslední cestě, býval zpovědníkem, jiným byl duchovním rádcem, jiným upřímným přítelem. Jeho působení nebylo veřejné, okázalé, ale skryto a tajno před světem a úplně známo jedině Bohu. Památka na jeho požehnané působení nevymizí, a dlouho ještě budou lidé v Praze vzpomínati na *patera Svobodu*.

Dne 21. května tělesné ostatky jeho uloženy k věčnému odpočinku. O půl osmé hodině ranní smuteční zpívanou mši sv. za zesnulého ku přání J. E. nejd. pana kardinála arcibiskupa hr. Schoenborna sloužil vsdp. gener. vikář Mons. dr. Frant. Hrádek za četné assistence kněží a alumnů. Prostranný kostel sv. Jgnáce byl ve všech prostorách naplněn. Kněžstvo a řehole z celé Prahy byly četně zastoupeny: z kapitoly Svatovítské dostavil se vsdp. děkan Mons. Ant.

Hora a několik kanovníků, z fakulty bohoslovecké téměř všichni professoři, z klášterů praeláti a opati všech řádů s četnými řeholníky, skoro všichni faráři a mnoho kaplanů pražských. V hojném počtu k pohřbu dostavila se Marianská kongregace mužů a jinochů se svými odznaky, katolická jednota sv. Václava, jednota katolických tovaryšů, spolek sv. Vincence, deputace družstva „Vlast", „Historického kroužku" a mnoha jiných spolků; též mnoho řeholnic viděti bylo v průvodu. Alumnové a marianští sodalové vzájemně pěli smuteční písně po celé cestě. Na rozhraní mezi Prahou a Vyšehradem převzal vedení průvodu vsdp. probošt vyšehradský dr. Ant. Lenz s děkanem Frant. Kočím a veškerou kapitolou vyšehradskou za assistence kněžstva a bohoslovců. Mnoho přátel a ctitelů doprovodilo mrtvolu až ke hrobu a slzami vděčností a lásky skrápěli prsť, jež kryje ostatky jeho. Slzí těch zasloužil si nebožtík měrou vrchovatou pro mnohé dobré skutky a vynikající vlastnosti.

Z tichého jeho života ve zdech klášterních, kde jako světec žil Bohu a jako pilná včela vědě historické, nemnoho vyniklo na veřejnost, tak že nástin životopisu jeho postrádá té pestrosti a rozmanitosti, jíž dočítáme se u jiných mužů velikých. A P. Svoboda zajisté k nim patří.

Narodil se dne 11. července 1826 ve Zbudově u Hluboké v Budějovicku z rodičů nezámožných. Odbyv v rodné vsi školu obecnou, odebral se na gymnasium do Č. Budějovic, kdež vynikal jako pilný a tichý žák. Po skončených studiích gymnasijních (tehdáž o šesti třídách) přišel na filosofii do Prahy a tu již na lyceu připravoval se k dílu missionářskému: tělo své zimní dobou otužoval studenou vodou, sněhem a ledem. I vstoupil pak do biskupského semináře ve své diecési, a po roce, jak tenkrát bylo zvykem, poslán do kníž. arcibiskupského semináře do Prahy. V bohosloví vynikal pílí a neúhonnosti života. Jej, jakož bývá mezi mladíky zvykem všelijak se na vzájem škádliti a dle povahy jednotlivcům dávati různé přezdívky, nikdo neodvážil si dobírati, nejen proto, že v jeho ušlechtilém chování nenalézali nic posměšného, ale že by byl vše trpělivě snesl bez odvety. Požíval všeobecné a neomezené úcty ode všech.

Již jako bohoslovec cítil touhu po životě klidnějším a dokonalejším a proto žádal za přijetí do řádu tovaryšstva Ježíšova r. 1847. Avšak ani rok nepobyl v klášteře ve Štýrském Hradci jako novic; neboť v bouřlivém roce 1848. jesuité z Rakouska vypuzeni, a novici a junioři propuštěni ze řehole. I vrátil se Svoboda opět do semináře budějovického, kdež jej nejd. biskup Lindauer ustanovil praefektem nemocnice seminářské. Zde získal si úcty a lásky všech pacientů, neboť byl vzorem trpělivosti, pokory a úslužnosti Mělť sám ruce rozpraskané, že bys byl do rýh těch mohl vložiti malík (následek to pokusův otužení z předešlých let), což se po několik let opakovalo v době zimní, ale přes to neúnavně sloužil nemocným.

„Vida živé maso, litoval jsem ho[1]), on však s úsměvem odvětil: Nebolí.

Těšiti uměl jako matka, byl každému bratrem, a každý měl před ním vážnost jako před otcem; pokora jeho získala mu lásku

[1]) píše nám vdp. farář mirovický Ign. Polák, jeho spolužák.

všech. Nikdo by se byl neodvážil promluviti před ním i jen zbytečného slova, tím méně nevčasného žertu, ač kulatá, červená, vždy usměvavá tvář jeho povzbuzovala k veselé náladě."

V diecési Budějovické bylo r. 1849., kdy byl Svoboda vysvěcen na kněze, neomystů nadbytek, i posláni jsou někteří z nich na výpomoc do arcidiecése Pražské a P. Svoboda se šesti jinými do diecése Řezenské v Bavořích, kdež byl kněží nedostatek, tak že se biskup tamější viděl nucena s prosbou obrátiti se za výpomoc k nejd. biskupu budějovickému, chvalně známému J. V. Jirsíkovi. V Bavořích neradi viděli Čecha, „husitu", jak pravili, ale brzy si jej oblíbili tak, že zase husitu neradi viděli odcházeti, když byl povolán zpět do své diecése v první polovici r. 1850, a ustanoven kooperátorem na Albrechtci (Albrechtsried) u Sušice. Tu zase čeští osadníci přivítali jej jako Němce, „Bavoráka", ale poznali záhy, že to upřímný Čech a vlastenec a výtečný kněz. Tak bylo dobrému Svobodovi hned s počátku všude zápasiti s předsudky, ale on je svým milým chováním a obcováním s lidem všude brzy přemohl a rozptýlil.

Na Albrechtci kaplan Svoboda zažil dobré i zlé časy. Pohorská fara byla chudá, ale šlechetný farář Hrádek, („jenž žil a zemřel v pověsti svatosti", jak píše vdp. farář Polák) nahrazoval různé nedostatky svou dobrotou a laskavostí. Oba byli k sobě jako stvořeni: plni horlivosti pastýřské, plni lásky vzájemné i ku svým milým ovečkám, plni ochoty a dobročinnosti, což zvlášť ukázalo se, když v přifařených obcích řádily neštovice a pak cholera. [1]) — Jakožto třetího dobráka k nim přičísti dlužno horlivého a ode všech milovaného učitele Rausa.

„P. Svoboda byl tam hledaným zpovědníkem, ale nejchudším knězem v diecési. Nejvíce dbal toho, by se tam vykonala missie, čehož docílil ještě v září 1850, když sám nastřádal náklad s ní spojený. V čas sv. missie roznemohl se farář Hrádek na cholerinu (po choleře, která před tím řádila v jižních Čechách) tak nebezpečně, že se pochybovalo o jeho uzdravení. Missie řízením P. Maštalíře O. S. B. byla nanejvýš požehnána, tak že zpovědníci nestačili, zvlášť v poslední dni, by všem kajícníkům vyhověli. Tu někteří otcové a hospodáři se odvážili vniknouti k smrtelnému loži svého faráře, prosíce, by je vyzpovídal. S velkým namáháním jal se na posteli zpovídati, a když byl všecky vyslyšel, vstal a obědoval s missionáři. Považovali jsme to za zázrak." [2])

Když se bouře vzniklé r. 1848. znenáhla utišily a vrátily se opět časy klidné, P. Svoboda tklivě rozloučil se s milovaným p. farářem Hrádkem i s osadníky, by ve skutek uvedl dávný úmysl svůj vstoupiti do řádu tovaryšstva Ježíšova, z něhož jej neblahá doba r. 1848. vypudila. Odbyl si na novo rok noviciátu dříve přerušeného, a tři léta pak ještě věnoval pilným studiím bohoslovným, načež přišel do Baumgartenbergu, kde brzy zažil takové bídy, že členové řádu trpěli opravdový nedostatek, nemajíce již ani sousta, a na dluh dáti již

[1]) O pobytu jeho na Albrechtci dojemné a zajímavé vzpomínky napsal P. Petr Špička ve „Vlasti" roč. XII. str. 890 a násl., k nimž laskavého čtenáře odkazujeme.

[2]) Z dopisu vdp. faráře Poláka.

nechtěl nikdo. Jako zázrakem z bídy té vytrhl je neznámý dobrodinec, zajisté dobrý katolík, jenž klášter navštíviv a dověděv se o kruté nouzi řeholníků, daroval značnou část peněz a slíbil novou pomoc.

P. Svoboda odešel sice z Čech, ale v srdci nesl národ ssebou. Na štěstí brzy se vrátil, již r. 1869., právě po té vřavě, která tehdáž spůsobena jesuitům v Praze. Upřímné vlastenectví své jevil při mnohých příležitostech, raduje se z úspěchův a pokroků národních a rmoutě se z nehod vlasti. Optejme se kteréhokoli bohoslovce, jemuž byl zpovědníkem nebo exhortátorem, i odpoví nám, že nejen v promluvách k nim ale i při sv. zpovědi ukládal jim, by se též modlili za vlast, aby jí Bůh všeho zlého uchrániti ráčil.[1])

Činnost jeho od zmíněného roku, kdy se vrátil do Čech, byla neunavná i na vinici Páně i na národa roli dědičné, s počátku v Šejnově, později v Praze. Z doby oné, kdy působil na soukromém gymnasii v Šejnově jako učitel, podal nám jeho bývalý žák, p. architekt Jan Zeyer, tyto vřelé vzpomínky, jež plně zde uvádíme:

„P. Svoboda byl praefektem v Šejnově, když jsem tam studoval. Obýval světnici v budově „naší", t. j. v domě, v němž byly studovny. školy, ložnice, refektář, na konci dlouhé široké chodby, která nám za zimních měsíců ve dnech, kdy jsme neměli vycházky, zároveň sloužila za rejdiště. V takových hodinách byl vždy mezi námi. Procházíval se po celou dobu, která nám vyměřena byla k zotavení nebo ke hře, na chodbě prvního patra mezi námi, při čemž, přišel-li zrovna do rány, nejednou byl míčem udeřen, ale toho si ani nepovšiml. Tvář jeho byla vždy vážná, a kdo by jej byl s tímto přísným výrazem jen tak maně spatřil, byl by si učinil představu, že jest muž ten asi neobyčejně přísný. A byl! — ale jen k sobě samému. K nám studentům choval lásku v pravdě otcovskou. Jak upřímně a srdečně dovedla se ta na pohled tak přísná tvář rozesmáti, když jsme při hře ztropili nějaký podařilý žert. Nikdo z nás ho nikdy neviděl rozzlobeného. Nikdy nikoho z nás nezahanbil před jinými, vyjímaje jediný případ, o němž se zmíním níže. Ať se kdokoli z nás provinil sebe více, buď proti řádu domácímu nebo nedbalostí v učení nebo jakkoliv jinak, nikdy nebyl od P. Svobody pokárán veřejně. Zcela po tichu, aniž kdo co pozoroval, dal si jej ze studia zavolati do své jizby, a tam se jal „delinkventu" jeho činění vytýkati přísně (hrubého slova snad vůbec ani neznal), ale vždy láskyplně, až se mu podařilo chlapce rozplakati. Na tento okamžik vždy jakoby čekal; přísná tvář se vyjasnila, vzala na se výraz vlídný, a přelaskavými slovy jal se pak chovanci vykládati, jaké následky zlé by mohly nebo musily míti poklesky tyto a podobné v zápětí, kdyby se opakovaly, kdyby se žák provinilý nepolepšil, tak že každý milovanému knězi slíbil polepšení, a jen málo bylo případů, že by kdo nebyl mu dostál ve slibu. Když vdp. praefekt viděl, že ten i onen napomenutý mladík hledí napraviti poklesek, že se snaží skutkem dokázati, co přislíbil, tu P. Svoboda použil nejbližší příležitosti, by mu na jevo dal svou spokojenost, nikdy však nápadně, ale vždy takovým způ-

[1]) Na doklad uvádím dp. katechetu Frant. Košáka v Mirošově a dp. kaplana Jindř. Baara v Ořechu, z nichž onen písemně, tento ústně mne o tom zpravil.

sobem, že to bylo pro žáka povzbuzením a pobídkou pro další dobrou snahu. Měli jsme před ním nesmírný respekt, ale při tom jsme jej pro jeho dobrotu srdce, kterou nám v nesčetných případech osvědčoval, velice milovali a byli jsme mu se vší dětskou myslí oddáni. Co nenáviděl, byla lež! To měli jsme příležitost seznati při tomto případě.

Jednou, bylo ku konci května, vyšli jsme si odpoledne do překrásného lesa k nedaleké zřícenině starého hradu, jménem „Geiersburg." Nevím, kterak se podařilo jednomu chovanci kláštera opatřiti si doutník, a tam někde v houštině se dal statně do bafání mezi tím, co jiní si hráli nebo sbírali lesní kvítí. Kdo to naň prozradil anebo jak to vyšlo na jevo, nevím již; ale to vím, že přestupek ten o sobě nebyl nikterak tak hrozný, aby jej nebyl P. Svoboda dovedl po tichu, bez hluku, po svém způsobu potrestati. Ale zmíněný provinilec zapíral, zapíral urputně tak, že bylo třeba, by byl spolužáky usvědčen před p. praefektem. Za tu lež, ne za kouření, byl veřejně před celým gymnasiem potrestán tím, že mu bylo při obědě uprostřed v refektáři při prázdné židli klečeti, a nedostal oběda. To byl jediný případ veřejného potrestání žáka, který jsem v Bohosudově zažil. Z toho jsme poznali tím více, jak velice nenávidí nepoctivost, neupřímnost, lež!

Za jeho přísnou tváří skryto bylo srdce, srdce zlaté, které umělo jen milovati. Abychom si kupovali zbytečností, netrpěl; ale za to nám objednával sám, zejména na podzim a v zimě skoro každý týden plné nůše jablek a hrušek do kláštera. Toho ovoce si mohl každý nakoupiti zásobu, i míval z toho zvláštní potěšení, když nás vídal, jak jsme chutě kupovali a pak s větší ještě chutí chroupali nakoupené ovoce.

Jeho celá bytost byla složena, abych tak řekl, ze tří podstat: z lásky, zejména k nám studujícím, ze sebezapírání a sebeobětování. Kdo jej znal blíže, musí památce jeho jenom žehnati, a zejména moje nejmilejší vzpomínky na klášter Šejnovský jsou nerozlučně spojeny s nejvděčnější upomínkou na milovaného praefekta Josefa Svobodu. Jeho láska k mládeži studující, svěřené péči jeho, zdá se mi, že mu byla potřebou životní. Býval přese svou vážnost vrozenou přece vždy tak vesel mezi námi! Tato jeho zvláštní veselost, které jsem od mládí byl u něho zvyklý, v pozdějších letech, kdy byl snad pro pokročilejší věk zbaven praefektury, pomalu jej opouštěla. Kdykoli jsem se však při návštěvách u něho v Praze zmínil o dobách jeho praefektování v Šejnově, hned se jal vypravovati veselé episody z těch dob, a tu hned zase byl starý můj veselý učitel. Rád těch dob vzpomínal, a ještě více jej těšilo, když některý z jeho bývalých chovanců mu v rozmluvě připomenul doby ty; z toho míval patrně nemalé potěšení. Tak často sám s úsměvem mi vyprávěl, jak někdy na nás „pouštěl hrůzu" a v duchu se při tom smál. Pozdější naše styky byly co nejsrdečnější. Já vždy jsem k němu, svému bývalému vychovateli, choval největší úctu, přátelskou lásku a vděčnost. Lásku mou splácel mi v přehojné míře *skutky*, pro mne nedocenitelnými. Poslední svou návštěvu u něho vykonal jsem tři dni před jeho smrtí, netuše ovšem ani v nejmenším, že se s ním těším naposled; později sdělil se mnou nynější ministr zdejšího konventu P. Zimmerhackel, že

poslední okamžiky svého života věnoval vzpomínce na mne a mého syna Alexandra, což mě hluboce dojalo a rozechvělo.“ [1])

Když P. Svoboda usazen byl u sv. Ignáce v Praze, časté konal missie v různých končinách. Tak umluvil se s p. farářem Polákem o missii v Sedlcích a v Malíně u Kutné Hory, která r. 1880. (vedením PP. Cibulky, Svobody, Rejzka) přese všecky překážky liberálních novin provázena byla s velikým požehnáním Božím. „Po sv. missii psal mi často, povzbuzuje k vytrvalosti duchovních i jejich osadníků. R. 1882. měla renovace na osadě Sedlecko-Malínské tytéž blahodárné účinky.“ [2])

O jiné missii jeho z r. 1890, kde byl P. Svoboda sám, podal nám ústní zprávu vdp. vikář loukovský na Turnovsku, Mons. Josef Němeček, čestný kanovník litoměřický. Po celý týden od 28. března do 4. dubna (do velkého pátku) dvakrát denně kázal a pak zpovídal; bylo kommunikantů 1100, které téměř sám vyzpovídal.

Co vůbec vykonal jako missionář v různých končinách Čech a Moravy, jako exhortator při exerciciích pro alumny a pro světské i klášterní duchovenstvo, jako kazatel, zpovědník a rádce duchovní, čím přispěl k oživení katolického ducha a života vůbec a v Praze zvláště dlouholetým řízením Marianské kongregace mužů a jinochů a Marianské kongregace učitelek, kolik jinochů a dívek jeho přičiněním obrátilo se na dobrou cestu, kolik žen a mužů v dobrém utvrzeno jeho duchovními promluvami, otcovským nabádáním a přátelskými radami a výstrahami: to vymyká se všemu posuzování, vůbec a zvláště proto, že nedostává se nám o tom zpráv.

Dlužno ještě zmíniti se o jiném blahodárném působení na vinici Páně. Jsa superiorem přičinil se o to, by povznesly se služby Boží a církevní zpěv v kostele sv. Ignáce. Jeho snahou a příčiněním zřízeny nové oltáře patronů českých, sv. Václava, sv. Ludmily a sv. Jana Nepomuckého, jehož byl velikým ctitelem. Mnoho práce a péče vyžadovalo, než domohl se opravy sešlého chrámu konventního, k němuž konečně došlo z jara letošního roku. Žel Bohu, že nedočkal se dokončení oprav těch, o nichž tak často a tak rád mluvíval a k nimž dal podnět. Co jej to stálo žádostí, dopisů a po-

---

[1]) Nemohu nepřipojiti i to, co odepsal p. architekt dále k mé žádosti za nějakou zprávu ze života P. Svobody. Jest to příliš výmluvné.

Velectěný pane professore!

Tímto jsem do krátkých rysů shrnul své krásné upomínky na zesnulého patera Svobodu Tov. Ježíšova. Cítím se Vaším vyzváním, abych Vám k sepsání jeho životopisu přispěl daty, velice vyznamenána a plním tím, že Vám s neobyčejnou radostí a ochotou vyhovuji, pouze svatou svou povinnost k muži, jehož jsem si tak vážil, tak ctil a miloval, a jemuž jsem za tolik dobrotivého, co mi prokázal, věčně zavázán; proto Vás také splnomocňuji, chcete-li a hodí-li se Vám to, veřejně použíti mého jména při zpracování této stati jako pramene, z něhož jste čerpal data tato (ač-li to vůbec můžete potřebovati), aby naše mládež, která snad dílo Vaše bude čísti, z něho také viděla a se poučila, jak vážiti si má šlechetných svých vychovatelů a přátel z mládí. Nestydím se za to, že jsem ctil a miloval se srdcem vděčnosti k němu překypujícím — *„starého jezovitu!“*

S veškerou úctou

Váš

Jan Zeyer,
architekt.

[2]) Z dopisu p. faráře Poláka.

chůzek! Ale vše to činil rád a ochotně. Vůbec, kde mu bylo možno něco vykonati ke cti a chvále Boží, nehrozil se žádných obtíží, nelekal se žádné námahy, a Bůh vůčihledě žehnal všem jeho pracím.

Pro tuto svou horlivost byl oblíben i u vysokých hodnostářů církevních, u nichž požíval tolik přízně a důvěry, že jej i vybízeli by obrátil se k nim, kdykoli by něčeho potřeboval, zvláště pro Historický kroužek. Nepoužil však úvěru toho nikdy. Jen co dobrovolně dostal darem, to přijímal s díky. Tak od nemocného p. biskupa královéhradeckého Dra. Josefa Jana Haise, jejž zaopatřoval, přijal spořitelní knížku znějící na 600 zl. pro Historický kroužek, jakož i jiné menší dary k témuž účelu věnované od J. Exc. nejd. pana arcib. olomouckého Dra. Th. Kohna, od nejd. p. biskupa královéhradeckéko Ed. J. Brynycha a j.

Jak laskavostí a mírností dovedl získati i zatvrzelé zločince, dokazuje případ z trestnice pražské, kde odsouzenci, jeho slovy pohnuti, ochotně přistoupili k stolu Páně, řkouce: „Kdyby s námi každý zacházel tak laskavě, tu bychom uposlechli rádi.“

S nemalou účastí P. Svoboda sledoval i hnutí katolického dělnictva. Byl přítomen první schůzi sociálního odboru družstva „Vlast“, jíž předsedal. Při zakládání politického klubu katolického dělnictva jevil nemenší potěšení i dostavil se do ustavující valné hromady, kdež z vděčnosti byl zvolen za předsedu, avšak nepřijal čestného úřadu tohoto, nemoha se jakožto řeholník plésti do politiky, i poděkoval za volbu i důvěru, řka, že do schůze přišel jako přítel dělnictva.

Když jednota katolických tovaryšů světila nově zakoupený dům, při kteréžto slavnosti přítomen byl i nejd. biskup královéhradecký, jsa tenkrát sídelním kanovníkem vyšehradským, statně P. Svoboda kráčel v průvodu s tovaryši do kostela sv. Mikuláše na Malé Straně. Rád navštěvoval, doprovázen jsa fráterem, též divadelní představení, pořádaná jednotou tovaryšů.

Porad a příprav církevního odboru Národopisné výstavy československé s P. Jemelkou T. J. účastnil se horlivě. Když se však žádalo na něm, by se dal fotografovati, ač to bylo v zájmu jeho, by měl do výstavy vstup volný, odřekl skromně: „Ať se dá fotografovati P. Jemelka, já ne!“ Tak byl skromný a nezištný. My toho nyní litujeme, neboť mohli jsme míti zdařilejší obraz jeho, než může se podati ze skupiny fotografické z r. 1873., kdy jeho kollegové z pražského semináře, slavíce 25leté jubileum kněžské, P. Svobodu přizvali si, ač byl o rok později vysvěcen, by s nimi byl při slavnosti té, s níž spojeny byly exercicie duchovní, jež řídil. Jak se tu mile usmívá jako vždy!

P. Svoboda zván vůbec „mužem dobré rady“. I mně [1]) dobře poradil. Znal jsem jej z r. 1873. od 900leté jubilejní slavnosti založení biskupství Pražského, kdy jsem jej v kolleji v Praze navštívil. R. 1876. sešel jsem se s ním v Brně o májové slavnosti. Na otázku mou, jakých pomůcek užiti ku kázáním dogmatickým, jež se stále doporučují, poradil mi vlaského autora Da Pressanvido v překladě německém: vlaský spisovatel že je duchu našeho lidu přiměřenější nežli příliš abstraktní autor německý. Opatřil jsem si ona kateche-

[1]) píše nám vdp. Ferd. Harna, farář ve Chvalkovicích u Olomouce.

tická kázání a těžil z nich po mnohá léta. P. Svobodu ctil jsem jako dobrého rádce až do jeho smrti. Též slyšel jsem jej několikrát jako exercitatora, naposled loni v Olomouci A vdp. farář Polák dí: Ač jsem byl o něco starší, uchyloval jsem se k němu o radu jako k otci svému.

Horle pro věc náboženskou, P. Svoboda sdružoval se s těmi, kdo rovněž horlivě zastávali se víry katolické, a tak stal se členem a později i členem výboru družstva „Vlasť", kde dosáhl toho, po čem toužil dávno: založení Historického kroužku. Družstvo povolilo prostředky hmotné, a vedení kroužku jakožto odboru „Vlasti" ponecháno P. Svobodovi, jenž s výborem řídil jej úplně samostatně.

Družstvu „Vlasť", jehož horlivé snahy o šíření a upevnění ducha katolického seznal dopodrobna, odvděčil se mnohonásobně za tuto ochotu na místech, kde bylo potřebí objasnění a vysvětlení snah těch a cílů, jakož i podpory a posily morální.[1])

Historický kroužek, jehož byl zakladatelem,[2]) vším způsobem hleděl sesíliti a zvelebiti. Byl' jeho duší, jeho osou, kolem níž se kupilo vždy víc a více pracovníků. Jako při zakládání Kroužku r. 1890. osobně přicházel k jednotlivým historikům,[3]) by je získal ke společné práci a k horlivému bádání na poli dějepisném, tak i později osobně navštěvoval jednotlivce, kněze i nekněze, jižto dleli v Praze, nebo dopisoval přespolním, o nichž mu bylo známo, že se zabývají pracemi historickými. A jak dovedl vyhledávati, jak uměl získávati pro věc katolickou ty, kdo by mohli pracovati s námi, toho tou měrou dokáže sotva kdo jiný, jako on svou prostou výmluvností a vrozenou skromností.

Ke schůzím výboru vždy měl pečlivě sestavený program, každou schůzi započal a skončil modlitbou a žádal členy kněze, by každé pondělí obětovali břevíř a členy laiky vybízel, by v týž den pomodlili se na ten dobrý úmysl, by Bůh prácem Kroužku žehnati ráčil, aby studium katolického dějepisu zkvétalo. Z utěšeného vzrůstu Kroužku historického měl netajenou radost, již jevil ústně i písemně jak členům tak i jiným osobám vysoce postaveným, obzvláště když počal vycházeti „Sborník historického kroužku", jehož bylo pro naši věc nevyhnutelně potřebí. Kdykoli objevil se v něm článek pozoruhodný, vždy se přimlouval za to, by byl štědřeji honorován. K přednáškám, jež v Kroužku pořádány, osobně zval nejen J. E. ndp. kardinála, ale i jiné vysoké hodnostáře církevní a vynikající laiky, tak že při každé byl některý z nich přítomen. Před přednáškou vždy stával v nádvoří sv.-Václavské záložny, by uvítal vzácnější hosti srdečným pozdravem a podáním ruky, nedbaje ani zimy, ani průvanu, ani jiné nepohody, a velikou měl radost, když viděl četné posluchačstvo, mezi nímž bývalo i hojně dam, které že přišly, stalo se také jeho přičiněním a zásluhou.

V poslední době však již nešlo to tak snadně se zvaním, činilo mu to již obtíže; tu posílal jiné anebo zval jen písemně. Ale přes to po mnohé přednášce tak ohnivě promluvil k posluchačstvu, vy-

[1]) Viz o tom zevrubněji ve článku red. Tom. Škrdle ve „Vlasti" roč. XII. str. 887 a násl. i roč. XI.

[2]) O pohnutkách založení viz níže.

[3]) Viz o tom vzpomínku P. Špičky ve „Vlasti" roč. XII.

bízeje k následování horlivých předků katolíků, řka: „Nedejme se, neustupujme, nenechme si tupiti a haněti naše předky, výborné muže a šlechetné ženy!“ Chladný na pohled muž se roznítil a hlas jeho zněl čím dál tím mohutněji, že mnohý tím byl v hloubi duše dojat.

P. Svoboda dovedl pracovníky pro Kroužek nejen vyhledávati, ale on uměl je svým laskavým a milým slovem i povzbuzovati ku práci: udílel rady, udával prameny, dával pokyny a označoval látku ku zpracování, v čem by bylo třeba bádati a o čem psáti, upravoval a doplňoval hotové práce ku přednáškám a k tisku a zapůjčoval bohaté zápisky své i knihy k volnému použití.

Vybízeje kněze a bohoslovce ku pracím historickým, vždy činil to s tím obmezením, by tím nijak netrpěly povinnosti povolání jejich; k bádání dějezpytnému nech věnují jen prázdný čas, což výslovně také dí ve článku v „Čas. katol. duch.“ r. 1891. Důrazně a nejednou poukázal též na to, by vystupovalo se sice neohroženě, ale zároveň i pokorně, jak to i napsal jednomu mladému knězi r. 1890.[1]): „Setrvejme v boji, pokorně co do osoby vlastní, neohroženě co do víry svaté!“

Pro tuto svatou víru pracoval i mimo chrám Páně, ve výboru „Vlasti“ i v jejím odboru „Historickém kroužku“, v Marianské kongregaci mužů a jinochů i učitelek, pro ni horlil i na poli literárním. Na tomto poli však v práci úsilovné bylo mu ustati, když zvolen byl superiorem řádu; neboť různé starosti, s úřadem tím spojené, časté úřední i neúřední dopisování a osobní zakročení nutně s tím spojené zabíraly mnoho času, obzvláště když se jednalo o důkladnou opravu kostela sv. Ignáce. Jak často si mi postěžoval, co to stojí práce a kroků, ale těšil se z toho, jak bude to krásné i vně i uvnitř. „Ale, dodal s povzdechem, „pro Kroužek pracovati při tom nemohu.“ Avšak proto přece proň pracoval, pokud síly stačily.

Té píli a horlivosti nejeden z nás se podivoval, jeho příkladu hleděli jsme následovati, i doufám pevně, že smrtí jeho dílo od něho počaté i středisko od něho zbudované (věru zdá se mi to zbytečno říci) nezanikne. Dím to však přece, že bylo slyšeti hlasy, jež pochybovaly o dalším trvání Kroužku, jež na jeho zánik se těšily. Marná radost! Dokud nezanikne víra křesťanská, a ta nezanikne, vždy najdou se mužové, kteří zápasiti budou za víru tuto; vždy objeví se horliví obhájci a zastanci její.

Nikdo by byl na první pohled nevěřil, co vězí u věci té v nepatrném tom muži, a přece vždy a všude jevil tolik ráznosti a odhodlanosti, tolik porozumění a tolik bystrosti v poznání, čeho je straně katolické potřebí v naší pohnuté době. Z dějin našich čerpati sílu, z dějin se učiti, pro tuto myšlénku hleděl získati šlechtu i dělnictvo, laiky i kněze, hlavně bohoslovce. A nepracoval marně. Druh druží se k druhu, ač nejeden zastrašen tiskem nepřátelským váhá veřejně hlásiti se k nám.

Nemenší důležitosti a neméně záslužna byla činnost P. Svobody na poli *literárním*, zvláště *historickém*.

P. Svoboda teprve v pokročilém věku vystoupil jako spisovatel, když předběžnými důkladnými studiemi nabyl obšírných vědomostí, širokého rozhledu, zralého úsudku a ze života bohatých zkušeností.

[1]) Viz článek Dra A. Podlahy v „Čas. kat. duch.“ roč. XXXII. str. 803.

Po dlouhých přípravách a po zralé rozvaze obral si životním úkolem vzdělávání pole historického, ne sic zanedbaného, ale zaneseného a znešvařeného bujným bylím a hojným rumem nepravd a polopravd, skomolenin a překroucenin, ba přímých lží, co se hlavně týče církve katolické a přívrženců jejích, obzvláště řádu Tovaryšstva Ježíšova, od akatolíků tak velice, ač neprávem, nenáviděného.

V dějinách českých sám zabýval se a jiným k bedlivému studiu doporučoval hlavně tři doby, které náležitého objasnění potřebují se strany katolické, a to dobu *husitskou* (1400—1552), dobu *katolické reformace* od znovuobsazení stolce arcibiskupského (1552—1661) a dobu *Josefinskou* se svým liberalismem a rationalismem. O dějinách těchto tří dob sám pracoval horlivě a znal děje dob těch tak zevrubně a důkladně, jako málo kdo jiný. Dobu husitskou mimo její očištění od nepravd, omylův a domyslův, protikatolickými dějepisci šířených, prostudoval ještě z jiné potřeby. Zabýval se důležitou otázkou sv. Jana Nepomuckého, jejž odpůrci popírali a dosud popírají. I napsal a vydal o něm spis latinský, ač jen jako rukopis tištěný. Tím se ovšem vymyká rozboru, ale sám zvěčnělý p. superior netajil se svým míněním, že trvá v otázce té na stanovisku dualistickém, ničím nepokládaje domnění své za otřesené, že byli dva Janové Přece však ochotně podrobil se, když J. E. ndp. kardinál kníže Schwarzenberg toho žádal. Snad byl posledním obráncem domněnky té. Než na mínění, které o věci měl, nezáleželo; ale jeho vroucí úcta k patronu a mučenníku českému byla upřímná a povznášející. Byl mu světec náš vzorem kněze katolického, u jehož oltáře často poklekaje, čerpal sílu pro své působení kněžské.

Na obranu jesuitů vydal r. 1873. spis (tuším, že první, jenž určen byl pro širší obecenstvo) pod názvem „*Co jsou jesuité? jejich noviciat, studie, organisace řádu, vláda generala a jejich práce.*“ V obšírném pojednání tomto vyvrací různé křivé názory o řádu a členech jeho i nájezdy a námitky, které tou dobou, jakož až dosud, nepřátele jesuitů, akatolíci, svobodní zednáři a vůbec tisk liberalní rozšiřoval o této zasloužilé řeholi. O tři léta později (1876) vyšel od něho spis druhý. *Missie v Japonii*, jenž vyličuje obětavou činnost missionářskou, kterou vším právem mohou se jesuité honositi nejen v Evropě, ale ve všech dílech světa, ve vzdáleném východě asijském tak dobře, jako na západě americkém.

Ale netoliko nepravdy o jesuitech rozšířené, ač vždy na novo dle pramenů historických vyvrácené, ale i jiné lži ve spisech a pojednáních dějepisných bolestně dotýkaly se srdce jeho Bylyť to nepravdy proti katolíkům vůbec, kteréž odpůrci jejich rozšiřují, byť byly sebe jasněji vyvráceny a dokázán opak tvrzení jejich, jakož i úmyslné a důsledné zamlčování toho, co dobrého kdy katolíci byli vykonali. I jal se též na tomto poli, ač již téměř padesátník, bádati v dějinách českých, a to hlavně ve zmíněných třech důležitých dobách v době husitské, v době katolické reformace a v době josefinské. Dobu katolické reformace, jak on ji správně nazval (nikoli protireformace) počítal však od panování Ferdinanda I., zejména od znovuobsazení arcibiskupství pražského r. 1552. Dobu tuto P. Svoboda prostudoval co nejdůkladněji a v ní pracoval nejraději. Vědeckou přípravu k tomu účelu vykonal nanejvýše svědomitě a v míře co možná nejrozsáhlejší. Tištěnou z té doby literaturu znal

zevrubně i konal též dlouholetá studia v různých archivech, obzvláště v Praze a ve Vídni. S pílí mravenčí svým úhledným písmem zapisoval si vše do sešitů a na lístky, co kde nalezl důležitého, ať v knihách tištěných ať v listinách, tak že si časem nashromáždil veliké zásoby výpisků jako bohatý zdroj, z něhož čerpal sám, ale též přeochotně čerpati dával i jiným, kdo toho potřebovali ku prácem vědeckým. Methodu svou, jak studovati dějiny, jakož i zařízení svých výpisků a poznámek vylíčil mladým historikům v pozoruhodném článku „*Methoda dějepisu*“, jenž uveřejněn byl v „Časopise katolického duchovenstva“ (roč. XXXII. r. 1891.). Článek tento měl by si pročísti každý mladý badatel v oboru dějepisu, neboť tam nalezne bezpečný návod, jak se chopiti prací historických.

Podrobnými, důkladnými studiemi P. Svoboda stal se v období od polovice století XVI. až do konce minulého století autoritou jakožto nejlepší znalec dějin českých. Z četných jeho článků, jednajících o této době, uvádíme: „*Památky kolleje Klementinské v Praze*“, uveřejněné v „Čas. kat. duch.“ r. 1875. a 1876. Roku pak 1878 týž časopis přinesl od něho článek „*O tak řečených blouznivcích náboženských v Čechách za císaře Josefa II.*“. „Pastýř duchovní“ r. 1884. z péra jeho uveřejnil důkladný článek „*Václav Šturm a jeho boje s českými bratry*“. V témž časopise r. 1886. následovalo jiné jeho pojednání historické: „*Katolíci a Rudolfův majestát roku 1609.*“, v němž uvádí, jakou účast měla strana katolická při vymáhání této důležité listiny se strany stavů českých. K témuž pojednání druží se co do času článek „*Volfgang Zelender, opat Broumovský*“, uveřejněný r. 1887. v „Časopise kat. duch.“, kde mnohé nařknutí muže toho se uvádí na pravou míru. Týž časopis přinesl r. 1889. jiné důležité pojednání: „*Chodové a jich katolická reformace*“, a téhož roku ještě druhý článek: „*Odpravený kněz katolický v Praze*“.

Roku 1888. vyšlo největší jeho dílo, založené na hlubokém studiu a širokých základech: „*Katolická reformace a Marianská družina v království Českém*“ ve dvou svazcích, z nichž první zahrnuje dobu od r. 1552. až 1620. a druhý svazek dobu od r. 1620. do 1655. Spis ten, o němž pracoval as dvacet let, dosud náležitě nebyl oceněn.

Až do té doby P. Svoboda bádal pilně a pracoval neunaveně, avšak viděl a cítil to s bolestí, že jest téměř osamocen, jakož to pociťovali i jiní katolíci, kněží i laikové, literárně činní v jiných oborech vědeckých. Především znamenal, že jest málo těch, kteří pěstují vědu historickou, a že i tento nepatrný hlouček pracovníků nemá střediska, kde by vzájemně si radili a pomáhali, ku práci se povzbuzovali a k ní čerpali posily. „Nedoděláme se,“ napsal v „Č. kat. duch.“ r. 1891., „úspěchů důstojných, půjdeme-li každý cestou svou. Třeba jest nám vzájemného spojení, středu, který na pevném základě svaté církve stojí a důvěry katolických mužů požívá. Píše se katolicky, pilně i dovedně se píše: avšak mnohdy jen, jak okamžitá příležitost se udá. O některých věcech, ač velice důležitých, psalo se málo; některá otázka nás překvapila, nebyli jsme na ni připraveni; některý z nás napsal články důkladné, ale nebyl s dostatek podporován; pracoval podle plánu, dle plánu svého, nebyl

to plán všestranný; auktor konal studie, setkal se s pochybnostmi a shledal s lítostí, že nemá, s kým by se poradil, stál tu sám!"

Znal to ze zkušenosti vlastní, jak je třeba poraditi i posilniti se navzájem. A dle toho počal jednati. Osobně navštívil toho a onoho, o němž věděl aneb slyšel, že je dobrý katolík a literárně činný, a vybízel k součinnosti. Předstoupil i před J. E. nejd. pana kardinála hraběte Schönborna na počátku r. 1890. a přednesl mu ve své známé pokorné výmluvnosti a výmluvné pokoře, jak toho nezbytná jest potřeba a jaký prospěch by z toho plynul, kdyby se několik rozhodných badatelův a spisovatelů katolických seskupilo a pomáhalo si vespolek. J. E. nejd. pan arcibiskup myšlénku tu schváliv, přislíbil všemožně nápomocným býti, by se provedla. A na základě tohoto arcipastýřského schválení P. Svoboda veřejnosti vyložil úmysl svůj v pojednání: „*Historický kroužek ve družstvu Vlast*", uveřejněném ve „Vlasti" (roč. VI. 1889—90.), a pak pilně obcházel spisovatele katolické, tak že během roku 1890. kolem sebe shromáždil kněze i laiky, kteří buď již pracovali na poli historickém aneb hodlali neb schopni byli věnovati se studiím dějezpytným; tak začátkem r. 1891. ustavil se z mužů těch „Historický kroužek" jakožto odbor družstva „Vlast" ve valné hromadě odbývané dne 7. ledna téhož roku v klášteře křižovnickém, v nížto P. Jos. Svoboda zvolen *místo*předsedou, jelikož Historický kroužek jako *odbor* má předsedou předsedu družstva Vlasti. Družstvo to každého roku poskytuje kroužku podpory 300 zl. a kromě toho štědře přispívá na vydávání „Sborníku".

Dříve ještě, než byl založen Hist. kroužek, P. Svoboda důležitý článek podal do „Vlasti", (roč. VI. 1889—90.): „*Studium našeho dějepisu*", načež následovaly v roč. VII. (r. 1891—92.) články: „*Cizina a vlast, příspěvek ke studiím dějepisným*" a „*Z kraje Prachenského*", v roč. pak VIII. (1892–93.) delší pojednání: „*Z kraje Hradeckého*"; články tyto jako vzory platně mohou posloužiti mladým, novým zápasníkům na poli historickém, zvláště první dva z nich. [1])

Pod týmž názvem „*Z kraje Hradeckého*" r. 1892. vydal obšírnější spis nákladem „Katolického spolku tiskového".

Zvolen byv superiorem řádu svého, byl mnohými novými starostmi přetížen, jak již dotčeno, i nemohl jak by si přál, pracovati ve svém zamilovaném oboru. Přece však neustal. R. 1893. ve 3. seš. „Sborníku historického kroužku" vystoupil proti spisu Bílkovu s důkladnou odvetou ve článku: „*Rozbor knihy: Reformace katolická v království českém po bitvě Bělohorské.*" jenž vyšel též jako zvláštní otisk.

Roku 1894. v listopadu v Histor. kroužku měl přednášku: „*Vpád Sasů do Čech v r. 1631.—35. a emigranti čeští*", již hodlal doplněnou vydati tiskem, ale zůstala nedodělanou v rukopise. Rovněž mnoho látky v rukopise zůstavil o katolické reformaci. [2])

Mimo to P. Svoboda o českých dějinách psal články do „Zeitschrift für katholische Theologie", v Innsbrucku vycházející, kdež

[1]) O dvou posledních viz posudky ve Sborníku hist. kroužku seš. I.

[2]) S laskavým svolením řádu rozdělané tyto práce převezme jiný odborník, p. prof. Jos. Vávra, a doplně je přichystá k tisku.

r. 1893. a 1894. uveřejnil obšírnou a důkladnou rozpravu „*Der Prager Landtag vom Jahre 1575.*

Dopisů za příčinou literární činnosti napsal celé řady. Tu obracel se sem i tam, by se dopídil nějakého rukopisu neb aby hájil věc naši českou a katolickou. Tak v poslední době často psával Onnonu Kloppovi, do publikace „Litteraturblatt der österreichischen Leogesellschaft", sháněl pro sebe i pro jiné rukopisy na různých místech, v knihovnách i u jednotlivců.

V práci P. Svoboda byl neúnavný nad míru. Kdykoli jej kdo navštívil, nikdy nezastihl ho „in horto", by si oddechl, až k důtklivé radě v nejposlednější době vycházel si (obyčejně s p. prof. Jos. Vávrou) na procházku. Jindy býval buď na missiích, na exercicích, v kostele, v knihovně neb u psacího stolku. Nyní tiše odpočívá na posvátném Vyšehradě po práci neúmorné.[1])

Žití jeho bylo věnováno Bohu, církvi a vědě. Zřel jsem jej ve snách vznášeti se v oblacích — jako světce. Dr. M. Kovář.

---

[1]) Zprávy životopisné o něm přinesly: „Čech", „Večerní Noviny", „Obzor", „Museum", časopis bohoslovců českomoravských, „Hlas", „Mír", „Civilta Catolica" (z péra p. uč. Jos. Flekáčka), „Vlast" (od red. Tom. Škrdle a P. Petra Špičky), „Vychovatel" (od Marianské družiny učitelek), „Časopis katolického duchovenstva" (od prof. Dra Ant. Podlahy).

Za sdělené zprávy písemné neb ústní o životě † P. Svobody upřímně vzdávám díky: vdp. *Karlu Otmannovi*, vikáři v Ořechu, (za propůjčení skupiny fotografické, z níž pořízen zvětšený obraz zvěčnělého p. superiora, k tomuto sešitu připojený); vsdp. praelátu *Jos. A. Šrůtkovi*, inful. kanovníku arcijáhnu, zakladateli „Dědictví Maličkých" v Hradci Králové; p. architektu *Janu Zeyerovi* v Praze; vdp. *Ignáci Polákovi*, faráři v Mirovicích; vdp. *Ferd. Harnovi*, faráři ve Chvalkovicích blíž Olomouce; dp. *Frant. Košákovi*, katechetovi v Mirošově; vsdp. *Jos. Němečkovi*, Mons., čestnému kanovníku, vikáři v Loukově; dp. *Jindř. Baarovi*, kooperátoru v Ořechu; p. red. *Tom. Jirouškovi* v Praze.

Drobné zprávy a posudky.

Nepokoje na jesuitském panství Hradišťském r. 1678. „Kterýsi člen převznešené rodiny, jehož jména neuvádíme“ — píše letopisec kolleje — „vydával se za pána *Habrovanského*, i přísahou se dokládaje, před našimi poddanými, a procházeje jednotlivé vesnice, různými sliby vesničany sobě nakloniti hleděl, jako na př. že za ně každého druhého roku platiti bude daně, že se s nimi o obilí, jež chová se na hradě Habrovanském, rovným dílem rozdělí, a že některým osobám jisté úřady na hradě udělí; tudíž vesničané odvrhše veškeru poddanost, kterouž nám zavázáni byli, jali se s ním tajné schůzky míti a jej zhusta za pána svého prohlašovati, k čemuž jim nemálo váhy dodávala okolnost, že to byl vnuk svaté paměti naší zakladatelky. On sám pak jakousi listinu velikou pečetí císařskou opatřenou ukazoval a hlasitě prohlašoval, že na jejím základě uváže se v držení panství Habrovanského a že jesuity odtud vyžene. V odvážlivosti své pokročil tak daleko, že zapověděl, aby nám ze dvora našeho Lulčského dováženy byly do Hradiště potraviny, a pravil, že dosáhne od královského soudu dekrétu, aby také z druhého dvora Habrovanského nám nic vydáváno nebylo; a slavnostně prohlásil, aby se poddaní ničeho nebáli, že prý jich až do poslední krůpěje krve hájiti chce, a aby k němu do Brna přišli, tam že jej naleznou. Když pak řeči takové vesničané dychtivě jako svatou pravdu přijímali, podána byla u nejvyššího soudu moravského žaloba proti onomu baronu; soud pak opatřil jej v Brně vězením a přísně jemu zakázal, aby s Habrovanskými všelikého spojení zanechal. Po několika dnech na rozkaz nejvyššího úřadu vyslán byl do Habrovan hejtman kraje Brněnského baron Rogensdorff s asi 30 ozbrojenci, a rovněž bylo onomu baronovi rozkázáno, aby sem se dostavil V jeho přítomnosti byl vesnický lid svolán a rozkázáno mu, aby ihned troji pečeť tří obcí vydal; před tím bylo mu přísně vytýkáno, že dopustil se nevěry a neposlušnosti. Po té bylo zmíněnému baronovi rozkázáno, aby u přítomnosti všech vesničanův odvolal, co byl dříve k nim mluvil, a spolu aby prohlásil, že není, jak byl dříve tvrdil, pánem Habrovan. Jelikož však předstíral ne-

znalost řeči moravské, učinil prohlášení to místo něho registrátor královský s velikým důrazem a s nemalou výmluvností, tak že bylo baronu slyšeti s velikým jeho zahanbením dlouhou řadu jeho nepěkných skutků. Než nespokojil se tím hejtman; dověděv se totiž, že baron moravskou řeč dobře zná, neustal doléhati naň, aby sám prohlásil, že není pánem Habrovan, což konečně baron po velikém zdráhání a s velikým zahanbením učinil. Prohlášení jeho dotvrdil ještě hejtman a připojil, že jím také nikdy nebude. Vzav pak listiny pečetmi venkovanů opatřené, jež baron u sebe měl, u přítomnosti všech je roztrhal a prohlásil, že poddaní naši baronovi nižádným závazkem více povinni nejsou. Po té poručeno vesničanům, aby nám se podrobili, a vloženo jim na srdce, aby dobře sobě zapamatovali, že nikdo jiný není jejich pánem, leč pater rektor a kollej Hradišťská. Když to slyšel a viděl baron, povstal prudce se sedadla svého, a s pláčem naříkal, že chce raději býti zastřelen, než by takto dále živ býti měl. Než hejtman vzav pět venkovanů, kteří hruběji se byli provinili, dal je vojákům, aby do Brna do vězení je odvedli; přijav pak od nás díky, vrátil se do Brna. Baron jal se sice veškeru vinu svádětí na vesničany, že prý od nich k tomu byl vybízen, aby panství se ujal; avšak, když byl vybídnut, aby vesničany ty jmenoval, neučinil toho, načež mu z úst vesničanů slyšeti bylo, že on byl strůjcem a původcem zmíněných nepokojů.“ Sděluje Dr. *A. Podlaha.*

Václav František Kozmanecius o zimním králi českém. Konvertita Kozmanecius († 1679) vypravuje v rukopise svém, jenž se ve Strahovské knihovně chová*), o zimním králi českém takto: „Léta Páně 1619, dne 26. srpna: Stavové a páni českého národa (vyházejíc v předešlém roce, totiž 1618 a to ve středu po křížové neděli tři pány z oken kanceláře J. M. C. na hradě Pražském, a to ty, kteříž byli katolického náboženství a J. M. C. věrní), volili sobě nepořádně za krále českého Fridricha, falckraběte při Reynu, a jej 26. srpna za takového na hradě Pražském vyhlásili, a potom jej v témž roce 4. listopadu korunovali, a Alžbětu, manželku jeho, dne 7. téhož měsíce. Jakého pak týž nepořádný král byl náboženství, a kterak aneb co o Božích milých svatých, též o obrazech jejich smýšlel, o tom tuto z pravdivého výpisu otce mého a i z kroniky kláštera Sedleckého se oznámí, nebo hned téhož roku z poručení jeho a to 21. prosince po poledni od jeho dvoru chasa a rota bezbožná kalvínská do kostela sv. Víta se sběhla za tou příčinou, aby všechny obrazy jak Krista Pána, tak Matičky Jeho i jiných Božích svatých a světic potloukla, pošlapala a v nivec obrátila, kdežto jak přišli, nejprve krucifix, kterýž vysoko na trámě proti oltáři s obrazem Rodičky Boží a sv. Jana stál, dolů srazili, ihned potom na to plijíce, nohama šlapali a neuctivě kopali, říkajíce: Nu, již tu ležíš; pomoz sám sobě, můžeš-li. Potom položili obraz Matičky Boží na obraz sv. Jana, tvář k tváři, lehkovážně mluvíce: Nu, poněvadž jste vy oba za živobytí svého na sebe laskavi byli, milujtež se také i po smrti. Také jinými obrazy Rodičky Boží ohavně tloukli, a jimi o zem

*) Za laskavé zapůjčení rukopisu toho vzdáváme vroucí díky vldp. bibliothekáři P. *Ivanu Wagnerovi.*

prali a mříži okolo hrobu sv. Jana Nepomuckého ven vyhodili. Hroby s náramnou litostí pobožných lidí, i těch, kteříž ještě katolíky nebyli, tloukli, loupili a hrozné a potupné věci proti nim mluvili, čehož ani dobré svědomí nedopouští pro stud psáti, oltáře bořice a nákladné stolice lámajíce, též korouhve na kusy trhajíce, ven z kostela na trakařích vyváželi a pak pálili; jeden krucifix nejumělejší, kterýž byl na alabastrovém hrobě císařů římských postaven, vyprosil na nich pan Vilém z Lobkovic, tak že mu jej dali, kterýž on do svého domu poctivě donésti poručil. Na druhý pak den opět tolikéž činili, a v kaplích slavných pánův, kdež své sepultury měli, všechny oltáře bořili, a množství svatých relikvií a celých hlav na zem povrhujíc, na ně plili, je kopali, po nich skákali a je drobili, a to byly hlavy z počtu panen sv. Voršily, někdy pro Krista Pána zavražděných, potom rozdrobené kosti jejich zlořečený a bohaprázdný praedicant Scultétus poručil ohněm spáliti, ačkoliv mnozí pobožní lidé za ně prosili, ale nic z toho užiti nemohli; když pak po nich tak šlapali, tehdy mluvili potupně: Ej, což jsou to za svaté, že se nám nebrání, ani žádných divů nečiní, my jim nyní jistě veliký vděk činíme, že budou míti před papeženci pokoj, nebudou více na ně volati: Orate pro nobis, orodujte za nás. Potom na narození Krista Pána postavili doprostřed kůru veliký stůl a okolo něho dvanácte židlí, strojíce se stolu Páně, však velmi nenáležitě a nekřesťansky požívati, nebo sám král vzal veliký koláč, na míse již položený, a jej na kusy lámal a jiný po něm na veliký talíř kladl. Po rozlámání král napřed sobě vezmouc a jiní po něm, jedli, a potom z hrubého kalichu víno pili, na kteréžto jejich užívání veliké množství lidu pražského se s podivením a s lítostí srdce dívalo, divice se takovému nepořádnému užívání stolu Páně a jeho smrti sobě připomínání, naříkajíc srdečně, co to mají za krále, a co by mohlo z takového nepobožného stolu Páně celému království přijíti, poněvadž jaký byl král, takové by chtěl poddané míti. Okolo toho času bylo skrze dekret poručeno od téhož krále pánům staroměstským, aby obraz umučení Božího, na mostě Pražském stojící, dolů svrhli, pravíce, že král ani královna nemohou na toho lazebníka (obraz ten tak potupně nazývajíc) nijakž hleděti. Ale Pražané tomu odpor učinili, pravíce, že toho nemohou učiniti, protože od mnoha let s povolením všech obcí pražských tu postaven jest, nebo jestliže král chce jej dáti mocně dolů shoditi, tedy že se nějaká bouřka od lidu jistě proto stane, začež oni že povinni odpovídati nebudou, poněvadž by bylo těžko obecný lid ukrotiti. Tento nepořádný král nevedl sobě tak vážně a velebně, jakž by na královskou důstojnost náleželo, protože se zimního času po Praze vozil na saních, a na pěkné pohlaví ženské s pilností patřil, ano i vedle sebe sedícímu na ně prstem ukazoval, načež jsem já, který jsem toto psal, očitě patřil, moha i jmenovati jednu vzácnou, krásnou měšťanku, když mimo její dům jel, a ona před domem stojíc poklonu mu učinila, proti kteréž on zase klobouk sňal, což se na krále nijakž neslušelo; měl tehdáž všechny šaty červené aksamitové, zlatými pasomány zhusta premované; slyšel jsem též na své uši, když jeden vzácný měštěnín pražský díváje se na téhož krále, promluvil k druhému vedle sebe stojícímu tato slova: Nyní máme notného hejska krále, nepyšného, můžem se také s ním povoziti. Českým pánům pak náramně známým a přátel-

ským se ukazoval, a při audienci, jim dávané, před nimi tolikéž klobouk snímal, a odcházející od něho z pokoje svého vyprovázel, k hraběti z Turnu i jiným na banket s bratrem svým jezdil, s přednějšími měšťankami, kteréž jeho paní, nepořádnou královnu, navštěvovaly, jsa vesel, tanec vedl, a když některé pro stud, který náleželo jakožto králi zachovati, jemu se líbati nedopouštěly, lítostivě to nesl, pravíc, že takové nevlídnosti na nich nezasloužil."

Sděluje Dr. *A. Podlaha.*

Archiv český. Redaktor Jos. Kalousek. Díl XIII. Čelakovský Jaromír: Registra soudu komorního 1503—1511, v Praze 1894, 4°, XXIV. a 596 str. 6 zl.

Dle snesení komise pro vydávání Archivu obsahuje celý svazek XIII. souvislou publikaci rozsáhlého pramene. V úvodě promluveno jest o složení, působnosti a významu komorního soudu v letech, o kterých registra pojednávají. Politické dějiny země přeměnily jej z nejvyšší soudní stolice královské na vyšší soud zemský, tak že i král i stavové považovali soud odbývaný v komoře královské za soud stavovský, za druhý soud zemský, kterému dovedl samostatné postavení uchrániti katolík Vilém z Pernštejna. Z tisíce drobnůstek obsažených v 801 čísle uvádíme na ukázku, jaké poklady měl tehda kněz Mikuláš k věrné ruce uschovány u Isaiáše, faráře ve Štětí. Jednoho dne dostavil se k němu rychtář ze Štětí a řekl: Poslal nás pan hejtman, abyste šli na Mělník, že jest toho pilná potřeba. Kněz tušil v tom nebezpečenství, proto ukázal Lidmile kuchařce tři truhlice, aby je dovezla do Litoměřic. Když tak chtěla učiniti, nakladši na vůz truhly a kradla se z městečka nočně pryč, tu je honili a vrátili do Štětí, dali panu hejtmanu znáti, a on kázal, aby vše přivezli na Mělník. Ale k jedné truhlici se hlásil farář v Strážišti Mikuláš, řka: „Dal jsem knězi Isaiášovi uschovati truhlici zavřenou a v ní deset zlatých uherských a vážky, na kterých zlaté váží uherské, rýnských zlatých pět, pět kop grošuov, starých grošuov a k tomu kabát, váček, šest cínových mís, dvě veliké, dvě menší a dvě opět najmenšie, osm talířuov cínových, osm prostěradl, dvě cayše s peřiny z dobrého plátna, tak dobrého jako kment, rubáše tři, dva kmentová a jeden plátenný, dva ubrusy cínovatá, štyry roušky po kopě míšenské." Také soudek zavřený mu svěřil, v němž byla sukně lindyšová, astradamského sukna klok, kožich liščí hřbetový, dvě medenici, jedna veliká, druhá menšie, dvě pinetnie konve cínové, dvé polupinetnie konvice též cínové a knihy: zákon nový psaný český, zákon nový psaný latinský, starý zákon psaný latinský. Aureum speculum. Jeho kuchařka Duška prozradila ještě, že lindyšová sukně byla farářova, rubáše však její, a čí byly roušky po kopě míšenské, posuďte z toho, že jim říká šlojíře. Cenili své věci na 60 kop míšenských.

Díl XIV. přináší šest drobnějších snůšek pramenů. Dodatkem k dopisům rodů Hradeckého a Rosenberského, uveřejněným od A. Rezka v VII—XII. díle Archivu, přistupuje pílí Fr. Mareše, archiváře v Třeboni, ochotou P. Fr. Tyla, archiváře na Vorlíku, a snahou prof. Rezka a Kalouska nových 746 kusů z let 1411—1526.

Z archivu křižovnického dává archivář Dvorský otisknouti dopisy kněží Šimona z Habru a Jana faráře německo-brodského o roz-

dílech ve víře, jež redaktor Kalousek vřaďuje do let 1528 neb 1529. Starokališnický Šimon a lutheranisující Jan utkali se bojem o věrnost či zpronevěru kališnické víře. Vážný Šimon charakterisuje Lutherovy strauníky v kališnickém kněžstvu takto: A toto přikládám, že sektářuom přijíti našeho kněze tolikéž jest, jako nám mnicha neb bosáka. Mnich neb bosák z kláštera nepuojde, leč pro svobodu aneb že něco spáchal . . . A jakož k nám od Římanuov z klášteruov nic trefného nepřichází, tak od nás k sektářuom žádný bratr věrný a zachovalý nepuojde. Než což u nás v vážnosti není, to již mezi ně jde, a tak, co my vyvržem, to oni přijmou. Dalšího důsledku, že kališníci přijímají, co Římané vyvržou, se Šimon buď nedosoudil, buď hrozil, že starší a ti, ktož je přijímají, z toho musejí počet vydati.

Tomkův popis odcizených statků duchovenstva, postoupených komoře královské r. 1454. s otištěnými již zápisy, jest illustrací husitského artikulu o stavení hříchů smrtelných. Zdá se, že husitské hnutí vyloučilo z dekalogu sedmé přikázání Boží. R. 1454. nemělo 45 osob stavu panského neb rytířského a pět měst žádných zápisů na 126 vsí, jedno městečko a tvrz Řisuty. Připočteme-li k tomu statky duchovenstva, jež Sigmund svým přátelům a po uzavření smluv i někdejším svým protivníkům zapsal, máme dosti důvodů uvážiti artikul o stavení hříchů smrtelných.

Několik kusů německých i latinských, pokud pro doplnění českých listin jsou důležity, přijal prof. Kalousek mezi 46 listin klášterů sedleckého a skalického z let 1357—1541.

Z XV. stol. vydává prof. Tomek artykule cechů pražských, vybrané z městských knih. Z vratislavského archivu publikuje prof. Emler listiny někdy archivu olešnického, týkající se Čech a Moravy z let 1348—1414. Z Poděbrad do Litic, odtud do Olešnice byl odstěhován archiv pánů z Kunštátu a vévod Minstrberských. Tím způsobem jest archiv vratislavský, do kterého archiv olešnický byl zařaděn, veledůležitý nejenom pro děje země České, ale i pro některé rody české. — Snad nikdo nebude za zlé míti, že též do této sbírky pojaty jsou i listy německé. — Trojí rejstřík zavírá i tento svazek o 611 stranách. *J. Hanršmíd.*

Několik slov k řeči Dra. Herolda v Poděbradech. Víme, že ignota non curat praetor, ale přece dáváme na uváženou toto:

Správce království Jiří zvolen byl svorně, českými *pány* obou táborů, utraquisty i pány pod jednou za krále. Před volbou vyjednávali kališníci s katolíky, aby volen byl král rodem Čech. Tito žádali, aby jim některé články byly zaručeny. Po volbě prosili katoličtí pánové krále, aby potvrdil články, jež mu počátkem května podali. On však, — že pojedná o nich až po korunování. Před svou korunovací, která měla se díti obvyklým katolickým řádem, odpřisáhl král blud ve víře a to pouze ústně, ježto by se neslušelo, aby se odříkal bludu veřejně, vždyť držel se toho, v čem jako laik byl vychován. — Čeští utraquisté totiž *proti kompaktátům* drželi některé učení jinak než obecná církev. Tou přísahou stal se král katolíkem.

K tomu *přísahal* šestého května v tato slova: „Slibuji a přísahám, že věrně zachovám poslušnost a shodu jako jiní králové katoličtí v jednotě pravé víry, jak ji sv. římská církev chová, že

chci katolickou víru celou mocí chrániti a odvolávati národ poddaný dle obezřetnosti Bohem mi propůjčené ode všech bludů, sekt a kacířství i od jiných článků sv. římské církvi odporných a přiváděti a přiměti jej k poslušnosti, souhlasu, sjednocenosti, k *obřadům a bohoslužbě (ritum cultumque)* sv. církve římské."

Stolice papežská dovolávala se v letech následujících jenom splnění — ne pouhého slibu — ale přísahy. Ve sporu z toho vzniklém budiž oběma smluvivším se stranám rovnou měřeno. Řekli samému králi ve tvář na sjezdě brněnském: „Milostivý králi, při korunovaci dával jsi naději pod přísahou. Posud však jednal jsi jinak."

Za Pia II. dospěla roztržka k tomu konci, že na základě této korunovační přísahy byl na Jiřího vydán půhon, aby se dostavil do Říma a zodpovídal se ze křivé přísahy a opětného kacířství, ježto, jak viněn byl, prohlásil na sněmě o sv. Vavřinci v Praze r. 1462. přijímání pod obojí způsobou za nevyhnutelně potřebné ku spasení. Není pravda, že Pius strojil proti Čechům křížovou válku, ale pravda jest, že nejednu dobrou službu Jiřímu prokázal, není pravda, že poštval proti němu Evropu, ale pravda jest, že Jiří, ač stavěl se, jakoby chtěl na Turka, papeže opustil, když tento všemi prostředky se snažil zastaviti zhoubné kroky sveřepých Turků.

Kde a kdy král pronesl větu: „Nad svědomím mým nerozhoduje nikdo jiný než já sám," nevím a poděbradský řečník také asi ne. Či jest to snad libovolná přeměna slov ze sjezdu brněnského z r. 1463.? Dle Palackého, který uvádí řeč královu dle německého Eschenloera, řekl však Jiří: „Víte, jaké svobody má toto království, že nikdo nad ním rozkazovati nemá." Za věku XV. hájili Čechové svobodu království, čtyři sta let později řeční raději o tak zvané svobodě svědomí.

O slovech v Nár. Listech význačně otištěných „kněží, kamkoli přijdou, všude panovati chtějí", také jest dlužno něco říci.

Německá kronika Eschenloerova, které Palacký použil, byla psána nejspíše až po smrti krále Jiřího, tedy až za osm let po brněnském sjezdě, a jest zpracováním prvotního textu latinského, se kterým potkáváme se ve zprávě Vratislavských ze dne 4. srpna 1463., kterou oznamovali papeži jednání sněmovní Psali o řeči Jiřího: Král kázal pánům, ať nedovolují rozhlašovati a vykonávati žalob proti králi, v té věci že nejsou povinni poslouchati papeže, ježto králi přísahali, v jiném nechť jsou Jeho Svatosti poslušni. „Nec debetis in hoc ad vertere simplices presbyteros, qui ubicunque sunt domini venerantur, quod non est vobiscum, qui uxoribus, filiis, bonis, possessionibus sub nostro domino tanquam hereditario domino vestro estis alligati, sed exemplum a prelatis et episcopis vestris capite, eorumque consiliis in talibus inhaerete." „Není třeba, abyste dbali prostých kněží, kteří, kdekoliv jsou, jako páni jsou ctěni (aneb, kteří jsou ctěni, kdekoliv jsou pány); s vámi, kteří jste svými manželkami, dětmi, statky a majetkem pod naše panství, jako pod svého pána dědičného počteni, je tomu jinak; vy vezměte si příklad ze svých praelátů a biskupů a držte se v těchto věcech jejich rady."

Král chtěl tím asi říci: Nedbejte prostých kněží, kteří proti mně stojí a nepřidávejte jim váhy; jejich auktorita všude dosti se uznává. Vy, usedlí v mojich zemích, dbejte rad svých biskupů a při-

Výslech obviněného z rozšiřování jinověrství v Čechách r. 1668. V arcibiskupském archivě Pražském zachovala se zajímavá listina ze dne 15. září 1668, z níž dovídáme se některých zajímavých podrobností o působení predikantů mezi lidem vesnickým. Listina ta zní do slova takto: „Examen *Jana Deymka*, řemesla kožešnického z *Mladé Lysé*, stáří okolo 68 let, který do vězení v městě *Velvařích* dán jest, jako by byl predikant.

Přiznal se, že před 40 lety z Mladé Lysé odešel, nechtíce býti katolickým, a zůstával v Žitavě 3 léta, potom dostal se do království Českého, a tu v rozdílných místech jako nějaký čas v *Praze*, v *Jistebnici*, a naposledy v okolních vesnicích v kraji *Kouřímském*, ve *Veltrusích*, v *Dušníkách*, ve *Všestudech* a v *Slanským* kraji v *Zelčíně* se zdržoval.

Když před dvěma lety nekatoličtí lidé jímáni byli, on ustoupil do *Jičína*, tam byl půl léta u svého švakra kožešníka, odtud zase sem přišel a zdržoval se někdy u svého zetě Petra Jelínka, kováře v *Knovízi*, a někdy u svého syna Pavla v *Dušníkách*.

Po ta léta chodíval k správě Boží (jak on to jmenuje) do Žitavy k predikantům, potom do háje *Dřínovského* do jednoho sklepu, kdež se k predikantu jednomu, jménem *Jakubovi*, rodilému z *Berouna*, někdy sto i půl druhého sta osob scházívalo, a to jednou v roce, nejvíc při sv. Duše; kteryžto predikant když měl přijíti, obcházel je Šimon *Šaša*, řeznického řemesla a obyvatel města Mělníka, který však již tu na Mělníce není; tomu predikantu každá osoba dala 2 nebo 3 kr.

Před dvěma lety bylo u toho predikanta ze *Slanského a Kouřímského* kraje osob přes 300 v háji *Vlčím* pod *Kostomlaty*

Rok minul na svatou Trojici, byl tento Deymek s jinými u toho predikanta v háji *Dřínovským*.

Že predikant před rukama jest, chodíval oznamovat ženě Budílkové a pastušině v Ausolicích též řezači Zvolenovskému jedenkrát.

Osoby, které u toho predikanta bývaly, mezi jinými zná tyto: v Mlčechvostech: Adam chalupník, v Louňanech: Vondra tesař (zůstává v podruží u chalupníka Kokšila), z Hořejších Beřkovic: sládek nynější, z Ledčic: švec, kterýž jest rychtářem, z Pomyšle: Peluněk, z Vražkova: kovář Martin, z Všestud: Veyr, Urban, Sedláček s ženou a Kroupa, z Bejkovsi dvoru: šafářka a dcera její, která nyní je v Hoříně.

Ten predikant, když sem do království přicházel zdržoval se u přívozníka v *Dolejších Beřkovicích*, a poněvadž starý byl, vozívali ho sedláci na vozích; v těch Beřkovicích se i rozstonal, odtad zavezli ho sedláci na druhou stranu Labe; tam neví (Deymek), kde umřel, ale že umřel před půl letem, o tom povídal jemu švec rychtář ledčický.

Úmysl jeho nyní jest tento, že ke sv. zpovědi a k přijímání velebné svátosti půjde, jakž to již při p. děkanovi našem skrze syna svého Pavla vyhledával, a ve víře sv. katolické až do smrti setrvá."

Sděluje Dr. *A. Podlaha.*

Václav Fr. Kozmanecius o svém i krajanů svých obrácení. Ve svrchu zmíněném rukopise čteme: „Milostivý Pán Bůh . . . svou církev vedle svých svatých slibův, že s ní až do skonání světa zůstávati a ji ochraňovati ráčí, převelmi zvelebil a mnoho množství

tisícův k ní připojil, tak že nyní z milosti Boží jsou horliví milovníci té svaté církve, kterýmž prve neznáma byla, ne tak z pyšné a svévolné potupy, jako z nevědomosti, jakož i já, kterýž jsem toto psal, poslouchaje v mé mladosti kázání jednoho theologa Ordinis Carmelitarum, velmi učeného, kterýž byl v mé vlasti (Čáslavi) v létu 1627. děkanem, Pána Boha jsem žádal, aby mi dal poznání té víry, o kteréž on těhdáž horlivě kázal, z jehožto kázání ten užitek pošel, že mnozí *bez přinucování* k tomu svatému náboženství rádi přistupovali, mezi kterýmiž i já jsem byl, z čehož buď jméno Páně pochváleno.“ Sděluje Dr. *A. Podlaha.*

Právo asylní. R. 1678. utekl se jednoho dne do jesuitské kolleje Hradištské vojín posádky tamější, jenž se byl něčím provinil a přísného trestu se bál. Vojenský velitel hradištský žádal, aby jemu uprchlík byl vydán, což mu však představení kláštera naprosto odepřeli. I rozlítil se velitel a rozkázal, aby žádný jesuita z města ven nebyl puštěn; nad to pak i koně a vozy jesuitské ve městě násilím zadržeti dal. Byl tedy obžalován ve Vídni; válečná rada rozhodla, aby velitel uprchlíka ponechal na svobodě, a napomenula jej, aby příště ve větší úctě měl immunitu církevní. Dalšímu sporu učinila konec smrt velitelova, který po několika dnech mrtvicí byv raněn zemřel. Sděluje Dr. *A. Podlaha.*

Dr. Frant. Krásl, Sv. Prokop, jeho klášter a památka u lidu. Nákl. Dědictví sv. Prokopa za r. 1895; 8°, 626 str., cena 3 zl.

Současná literatura, zvláště pamětliva byla sv. Prokopa. Msgr. Lehner poučoval nás v „Osvětě“ o významu sázavského kláštera pro umění, dp. farář Ekert vylíčil v Církvi vítězné všechen život jeho. Ještě širším předmětem jest svrchu jmenovaný spis, k němuž druží se zajímavý článek o hrobě sv. Prokopa v letošním „Časopise katolického duchovenstva“ Po úvodě o slovanských mniších, poustevnících a prvých benediktinech v Čechách čteme kromě životopisu světcova i o slovanské liturgii, o kláštěře a jiných památkách svatoprokopských. Mezi těmito jsou i listy z dějin dědictví pro vydávání knih bohověd ných, jež zvolilo si sv. Prokopa za ochrance. Dodatkem uvedeny jsou prameny dějin, regesta sázavského kláštera a illustrace některých památek. V předmluvě vzdává auktor dík prof. Fr. Vackovi za poskytnutou pomoc.

Dr. Ant. Lenz, Apologie sněmu kostnického v příčině odsouzení 45 vět Jana Viklifa. V Praze 1896, 92 str., cena 60 kr.

Již r. 1429. horšili se v Čechách, že mistr Příbram vinil Viklifa z bludu a kacířství. Nedálo se tak z lásky k pravdě, ani z lásky k Viklifovi, ale z lásky k Husovi, jenž Viklifovy nauky i nářky až nekriticky šířil po Čechách. Slůvko kacíř má u nás posud tak nemilý přízvuk, že neradi slýcháme jeho rozladěnosti. Přes to: magis est praehonorare veritatem.

J. Halouzka, Kněz mecenáš Bedřich hrabě de Sylva Tarouca. V Řešově na Moravě, nákl. spis. 1896, 62 str., cena 60 kr.

Prostý obrázek z dějin národního probuzení, kdy mužové cizího rodu, ale křesťanského smýšlení a šlechetných srdcí i na Moravě stáli při kolébce probuzení národnosti české. Frá *J. Hamršmíd.*

Pod názvem „Památky úcty vzdávané svatým patronům národa československého“ vyšlo jakožto číslo I. *Album Svatojanské*, jež sestavili Ed. Šittler a Dr. A. Podlaha a vydali letos v Praze nákladem vlastním. Skvostné, nádherné dílo toto, kus výmluvné, ač němé historie české, věnováno jest J. E. nejdp. kardinálu arcibiskupovi pražskému, hraběti Františku de Paula Schönbornovi. Na 73 listech zříti krásné obrazy z různých dob, velmi zdařilé to reprodukce, vztahující se k úctě našeho patrona, sv. Jana Nepomuckého. Stručné vysvětlení jednotlivých obrazův, ač mluví k nám samy o sobě, nalezneš v předu. Přejeme dílu tomu hojně odběratelův, aby umožněno bylo vydávání dalších svazků. *Red.*

OBSAH.

Strana

Tři čeští laikové, jakožto literární obránci víry katolické ve století XVI. a XVII. (Blažej Nožička z Votína, Jakub Horčický z Tepence, Jan Benedikt Smolík.) Napsal Dr. Ant. Podlaha 8
Diecésní synoda pražská z r. 1605. Život církevní v Čechách s počátku sedmnáctého století. Fr. Vacek 25
Jak byla kompaktáta v Čechách provedena. Frà J. Hamršmíd 46
Z dějin knížecího arcibiskupského semináře v Praze. Píše Dr. A. Soldát . . 61
Z katolických missií na Moravě a ve Slezsku v době reformace katolické. Z pozůstalosti † Julia Chodníčka, vikáře při kollegiátním chrámě sv. Maurice v Kroměříži. K tisku upravil Dr. M. Kovář 108
O některých nesrovnalostech v pannonských legendách. Podává Fr. Snopek 157
P. Josef Svoboda T. J. Dr. M. Kovář 169
Drobné zprávy a posudky 182
Nepokoje na jesuitském panství Hradišťském r. 1678. 182
Václav František Kozmanecius o zimním králi českém 183
Archiv český 185
Několik slov k řeči Dra. Herolda v Poděbradech 186
Výslech obviněného z rozšiřování jinověrství v Čechách r. 1668 190
Václav Fr. Kozmanecius o svém i krajanů svých obrácení 190
Právo asylní 191
Dr. Frant. Krásl, Sv. Prokop, jeho klášter a památka u lidu 191
Dr. Ant. Lenz, Apologie sněmu kostnickeho v příčině odsouzení 45 vět Jana Viklifa 191
J. Halouzka, Kněz mecenáš Bedřich hrabě de Sylva Tarouca 191
Album Svatojanské 192

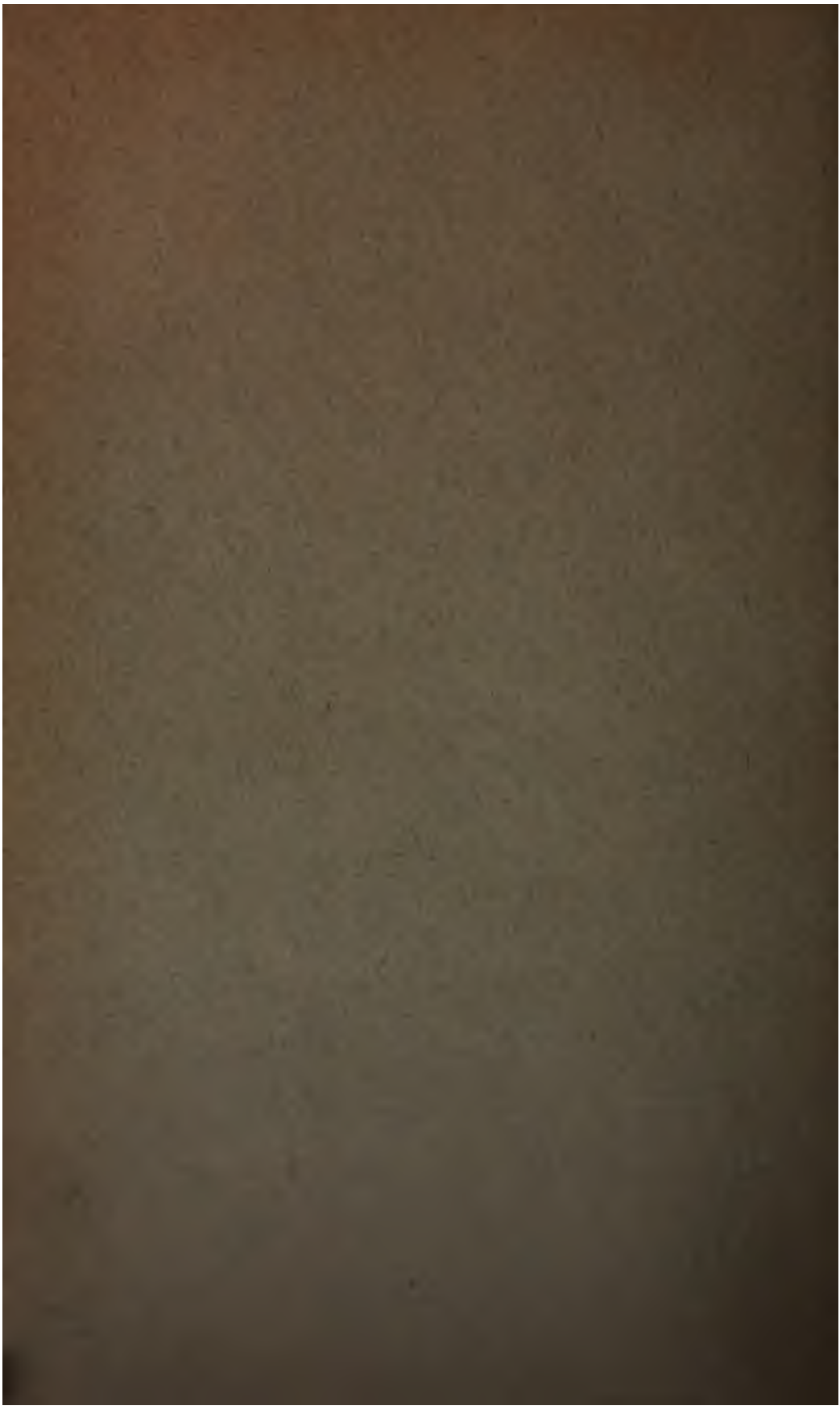

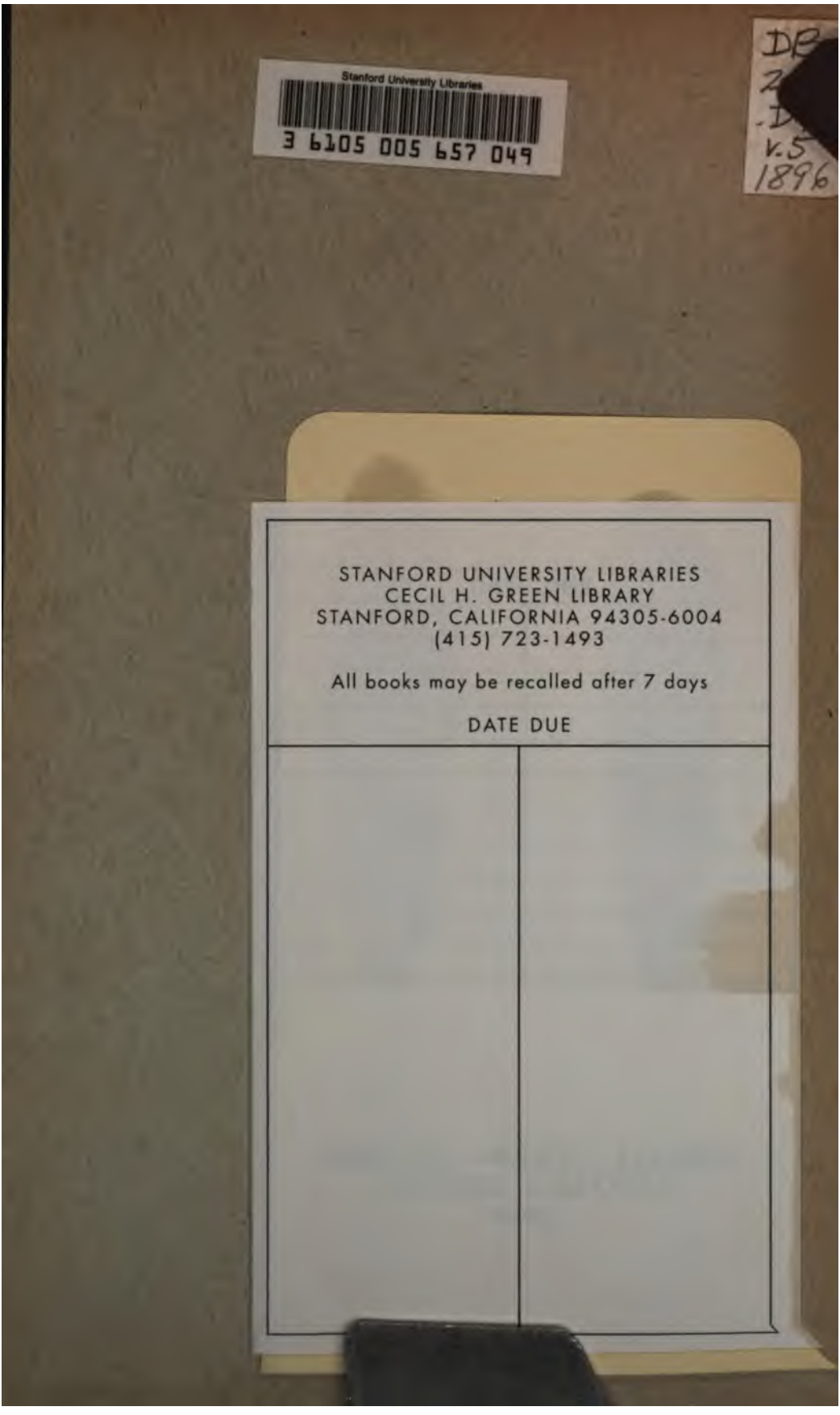
Stanford University Libraries
3 6105 005 657 049
DR
2
.D
v.5
1896
STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
CECIL H. GREEN LIBRARY
STANFORD, CALIFORNIA 94305-6004
(415) 723-1493
All books may be recalled after 7 days
DATE DUE